DE REBVS POLONORVM

EX FVNDATIONE D. BENEDICTI A COZMIN

1 5 5 7

ET MOSCOVITARVM

LIBRARIAE UNIVERS IAGELL CRACOV

Cromerus de reb. Moschoviticis

RERVM MOSCOVITI-carum Commentarij Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain, Neyperg, & Guettenhag:

RVSSIAE, & quæ nunc eius metropolis est, Moscouiæ, breuissima descriptio.

Chorographia deniq; totius imperij Moscici, & uicinorum quorundam mentio.

De religione quoq; uaria inserta sunt, & quæ nostra cum religione non conueniunt.

Quis deniq; modus excipiendi & tractandi Oratores, disseritur.

Itineraria quoq; duo in Moscouiam, sunt adiuncta.

Ad hæc, non solum nouæ aliquot Tabulæ, sed multa etiam alia nunc demum ab ipso autore adiecta sunt: quæ, si cui cum prima editione conferre libeat, facile deprehendet.

Cum Cæs. & Regiæ Maiest. gratia & priuilegio ad decennium.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

CLARISS. I. V. DOCTORI, AC SINGVLARI bonarum literarum Mecœnati, D. DANIELI MAVCHIO, &c. amico Suo, Ioan. Oporinus S.

En tandem ad te, mi D. DANIEL, toties efflagitatam, tantoq́ iam tempore expectatam, Generosiß. Baronis D. SIGISMVNDI ab Herberstayn, &c. Moscouiam mitto: longè quidem aliam, quàm priore editione in publicum prodierat: plurimis nempe non solum Chorographijs, atq́ alijs tabulis, sed & rerũ scitu dignißimarũ descriptionibus paßim de nouo insertis locupletatam: ut taceam libellos, nunc demum ad Historiæ huius calcem ab ipso autore, Coronidis uice adiectos, De admirandis Hungariæ aquis, & reliquos, ut paucis uisos hactenus, ita cognitu quidem dignißimos: quorum omnium lectionem ut alijs quoque Historiarum studiosis iucundam pariter atque utilem fore non dubito, ita tibi, tanquam oculato rerum istarum, quæ in his exponuntur, testi, non posse non gratißimam esse, facile mihi persuadeo: quippe qui (ut non semel ex te ipso suauißimè id referente audiui) ipse quoque, quum secundò legationem hanc Moscouiticam obiret Generosiß. Baro Herberstaynius, simul tum & in Moscouia fueris, & gentium illarum omnium urbes ac mores summo studio perlustraris, linguasq́ perceperis: ne reliquorũ per Europam populorum, uarijs peregrinationibus tibi cognitorum, mentionem hoc loco faciam, ut quod Vlyßi suo encomion Homerus, tibi quoque nos iure opt. adscribere queamus,

πολλῶν δ᾽ ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Accipies itaque eo iam gratiore animo oblatum à nobis μνημόσυνον, quo maiore id desiderio expectasti hactenus: quoq́ idipsum & locupletius ab ipsomet eius autore iam postremò exornatum, & à nobis tui quoque nominis adiectione auctum, in lucem prodit: ac tantisper id mei erga te animi uelut arrabonem esse patiare, dum commodior aliquando nos tibi declarandi fuerit oblata occasio. Bene uale: bonarumq́ literarum studiosos pro uirili, ut facis, amplectere. Basileæ, Calend. Iulij.

1556.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ROMANORVM, HVNgariæ & Bohemiæ, &c. Regi, Infanti Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ & Vuirtenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementiſsimo.

OMANOS olim ferunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miſerant, id etiã negotij dediſſe, ut mores, inſtituta, totamq́ue uiuendi rationẽ eius gentis, apud quã legationis nomine uerſabantur, diligenter literis cõſignarent. quod adeò deinceps ſolenne fuit, ut renunciata legatione, cõmentarij eiuſmodi in ædem Saturni, ad inſtituendam poſteritatem reponerentur. Quod inſtitutũ ſi fuiſſet à noſtræ, uel paulo ſuperioris memoriæ hominibus obſeruatũ, fortaſſe plus lucis in hiſtoria, certè minus uanitatis haberemus. Ego uerò, qui ab ineunte ætate externorum hominum conſuetudine domi foriſq; delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus, non ſolum ab auo Maieſtatis ueſtræ, D. MAXIMILIANO, Principe prudentiſsimo, uerùm etiam à Maieſtate ueſtra requiri: cuius iuſſu non ſemel Septentriones perluſtraui, præcipuè uerò iterum Moſcouiam, unà cum dignitatis & itineris comite, tum Cæſareo oratore, LEONARDO Comite à Nugarola acceſsi: quæ regio inter eas quæ initijs ſacroſancti baptiſmatis tinctæ ſunt, moribus, inſtitutis, religione, ac diſciplina militari à nobis non mediocriter differt. Licet itaque uoluntate & mandato diui MAXIMILIANI, orator, Daniam, Hungariam, Poloniamq; acceſsiſſem: poſt obitum autem ſuæ Maieſtatis, patrio nomine ad potentiſſimum & inuictiſsimum D. CAROLVM V. Rom. Imperatorem, germanũ fratrem Maieſtatis ueſtræ, per Italiam, Galliam, terra mariq; uſque Hiſpanias profectus: iuſſu deinde Maieſtatis ueſtræ, denuò Hũgariæ & Poloniæ reges, poſtremò uerò cum NICOLAO Comite à Salmis, &c. ipſum Solymanum Turcarum principem adijſſem, multaq; aliàs non ſolum obiter, ſed etiam accuratè inſpexiſſem, quæ dubio procul cõmemoratione ac luce digniſsima fuiſſent: nolui tamen in illo meo ocio, quod

à publicis consilijs succiditur, quicquã istarum rerũ in literas referre, quòd partim prius fuissent illa ab alijs luculẽtè ac diligẽter tractata, partim in oculis ac quotidiano cõspectu Europæ posita. Res uerò Moscouiticas multo interiores, ac cognitioni istius ętatis nõ ita obuias, prętuli, easq; describere aggressus sum, maximè duab. rebus fretus, perquirẽdi scilicet diligentia, ac linguę Slauonicę peritia, quę magnũ mihi adiumentũ ad hoc qualecunq; scripti genus attulerũt. Et quamuis de Moscouia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserũt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quẽ summę eruditionis ac incredibilis in me studij causa nomino) eleganter sanè, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletisśimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cùm tabulas, tum commentarios reliquerint: nõnulli etiam nõ ex professo, sed dũ proximas regiones describunt, ex quorum numero est Olaus Gothus in Suetię descriptione, Matthęus Mechouita, Albertus Campẽsis & Munsterus attigerint, me tamẽ illi quidẽ minimè à scribendi proposito deterruerunt: tum quòd earum rerũ oculatus fuerim testis, tum quòd nonnulla ex fide dignis relationib. coràm præsens hauserim, deniq; quòd diu multũq; ijs de rebus cum plurib. ex quauis occasione disseruerim. quo factũ est, ut copiosius fusiusq; (absit uerbis inuidia) nonnunquã ea explicare necesse habuerim, quę ab alijs quasi per transennam proposita uerius quàm explicata sint. Accedit ad hoc, quòd ab alijs ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc uerò cogitationem meam ac studium, Maiestas uestra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & ultrò etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaq; Maiestatis uestræ negotia sæpisśimè auocarũt, quo minus hactenus præstare, quod instituerã, potui. Nunc uerò, dum ad interceptum negotiũ quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotijs respirãs redeo, Maiestatiq; uestræ pareo, minus uereor in istius emũctisśimę ætatis acumine parũ ęquos lectores, qui maiorẽ dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me reipsa (uerbis enim paria facere nõ possum) uoluntatem utcunq; instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis uestrę iusśis, quib. mihi æquè nihil antiquũ est, parêre uoluisse. Nuncupo itaq; Maiestati uestrę hos de Moscouia cõmentarios, à

tarios, à me ueritatis inueſtigandæ, ac in lucem proferendæ longè maiore, quàm dicendi ſtudio ſcriptos: meq; in clientelã Maieſtatis ueſtræ, in cuius iam officijs conſenui, ſuppliciter dedico ac commendo: oroq;, Maieſtas ueſtra dignetur ipſum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem ſemper complexa eſt. Viennæ Auſtriæ, prima Martij, M. D. XLIX.

Eiuſdem Maieſtatis ueſtræ
fidelis Conſiliarius Camerarius,
& Præfectus fiſci Auſtriaci,

Sigiſmundus Liber Baro
in Herberſtayn, Neyperg
& Guettenhag.

FERDINANDUS DEI GRATIA PRINCEPS & infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Imperialis locum tenens generalis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBUS NOBIS DILECTIS, LEONARDO Comiti de Nugarolis, Sacræ Cæsareæ & Catholicæ Maiest. &c. ac Sigismundo de Herberstain, Equiti aurato, Consiliarijs & Oratoribus nostris ad Serenissimum Principem Moscouitarum.

NOBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos substitissent Lubingę Moscouitici oratores à Cęsare reuersi, per Consiliariũ nostrum Doctorẽ Ioannem Fabrum sciscitat sumus, de fide & religione ac ceremonijs gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster, ut ab eis acceperat, in libellũ postea digessit. Quem ea potissimùm ratione hisce adiunctũ mittimus, ut lectus à uobis suggerat, refricetq; memoriam, si quid eorum uel uideritis, uel obseruaueritis, quod protinus uestro oculato testimonio, uel obseruatione possit probari. Itaque iniungimus uobis, ut diligenter tam rationem fidei, quàm ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem. quam ipsi ad industriam & ingenium uestrum assumetis, ut certius de omnibus sic informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quòd si quodpiam exemplar Missale, uel ceremoniarius alius liber, unde deprehendi facilè possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commodè in manus uestras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus scire ad amussim, ubi conueniant, uel discrepent, in articulis fidei, ac ceremonijs. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis uester, periucundus; neque uobis difficilis: quem ut omni studio prosequi uelitis, nostra est benegrata uoluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarij: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis Archiducis proprium,

Iacob. Spiegl, &c.

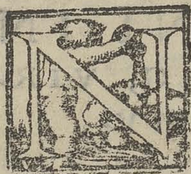
D. M. S.

SIGISMVNDO LIBERO BARONI IN HERBERSTAIN, NEIPERG ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC MERITORVM ERGO' IMMVNITATE DONATO, P. P.

TALA me primò tellus sub floræ iuuentæ,
Aurata patriæ donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Cæsar, uirtute, fideq;
Fortè mea adductus, Patrum me protinus Aulæ,
Consilio adscripsit. requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq; tuendæ
Accendi studio, latè quà Rhenus inundat,
Danubiusq; pater, uagus Albis, & Istula, quaq;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quaq; agmine lambit arenas,
Nauigijs penetrans lustraui cæca Rubonis,
Crononisq; fluenta: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq; superbas
Accessi sedes: gemino subiecta Trioni
Balthea tranaui freta, magni Regia nostræ
Danorum domini lætata salutis honore.
Queis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patriæ reddit, charisq; propinquis.
Post ubi mortalis defuncto munere uitæ,
Carolus acer auo successerat, hunc quoq; dulcis
Impulsus patriæ precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna,
Hesperiæ. reducem dein Ferdinandus ab Aulæ
Consilijs statuit: latè quo Regna tenente,
Arctoos iterum reges, populosq; reuisi.
Hinc mihi pro meritis, serisq; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleuerit ætas.
At postquam inuasit Solymanus mœnia Budæ,
Accensum furijs, uim perniciemq; minantem
Pannoniæ, Orator compreßi, diraq; retro
A' nostris suasi iugulis auertere tela.
His nunc defunctus curis, post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina somnum
Iudicis excutiat, dormiscam. Viue uiator,
Exemploq; meo patriæ seruire memento.

IO. ROSINVS.

On moror hanc Christo repetenti reddere uitam.
Et uixisse mihi satis, & uidisse superq; est
Tot maria & montes, tot flumina, totq; paludes,
Tot reges, dominosq; orbis, tot regna, tot urbes.
Nam mare conscendi, suprà, quodq; alluit infrà
Italiam, remis hinc præteruectus, & illinc.
Baltheaq; emensus freta, mox Balearica soluens,
Sardiniæ ingredior, gelidiq; Borysthenis oras,
Rhaq; cauas tacito stringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq; supra caput osq; niuosi,]
Nusquam Rhiphæos didici consistere montes.
Iamq; Albim & Rhenum, fluuiumq; binominis Istri
Nauigijs superans, Legati munus obiui:
Atq; Sigismundum moderantem iure Polonos:
Lituaniæq; ducem, mos est quem dicere Magnum,
Sæpe salutaui uerbis & nomine regis
Ferdnandi: & toto diuisos orbe Mosynos
Non semel atque iterum magnis de rebus adiui,
Moscouiaq; Ducem magnum sum affatus in urbe
Uuasilium: hinc Danis, Noruegis, atque Suedis
Imperitantem adij Christernum, non satis æquo
Dissidio sancti turbantem fœdera lecti,
Liberius monui infami desistere cœpto:
Hæc mandata ferens à Cæsare Maxmiliano,
Ipsum etiam Hungariæ regem, dominumq; Bohœmis
Luduicum accessi, Regno, & florentibus annis.
Iam uerò multis locuples Hispania regnis
Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
Carolo ubi Austriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in sede Leonem
Conspexi: Ueneti dux Lauredane Senatus
Cognite porrò mihi es, notiq; fuere Dynastæ
Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
Ecce autem Hungaricis ubi rursus imminet oris,
Et nostros misera Solymanus clade peremit,
Nequicquam longa Budam obsidione prementes,
Ipsius horrifica subnixi sede tyranni,
Altius erectæ fixi stans oscula dextræ,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde mei gnatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: belliq; togæq;
Expertus casus uarios hæc inter, & olim

Militiæ

Militiæ emeritus ueterana stipendia, iuui
Consilio interea innocui compendia Fisci.
Linguarumq; potens, in iura ac fœdera fidum
Præsto ministerium, studioq; senesco laborum,
Publica priuatis præponens commoda lucris:
Respondente tamen fidei sorte, atque fauore
Austriadum regum, domui rem linquo, decusq;,
Et prisci generis stemma haud inglorius orno.
Vitæ igitur plenus, quam sum mihi conscius actam
Gnauiter in uitæ officijs, sine labe, notaq;,
E` magno ueluti satur expletusq; theatro,
Cedo lubens, & nostra do lampada gesta sequenti.

IOANNES LVDOVICVS
Brassicanus.

NVLLAM VIRTVS ALIAM MERCEDEM LABORVM periculorumq; desiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid est, quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem socium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit ensem,
Doctrina at certam monstrat ubique uiam.

IOANNES ALEXANDER
Brassicanus.

Quos adij populos, quæ regna potentia uidi,
Exposui lustranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore uera suo stant inconuulsa, uigentq;.

IOANNES ROSINVS.

Sismundum uarias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, undæ, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occasus, mediusq; dies, septentrio & ortus,
Perlustrata fero, rate sunt, rhedaq;, rotaq;,
Sigismunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic uehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moscos, Pannonas, Hesperios.

GEORG. VERNERVS.

HENRI-

HENRICVS GLAREANVS P. L. ANNOTATIONIbus in Q. Curtium, ubi de duplici Scythia, Herodoto dicta, Ptolemæo uerò Sarmatia, in hæc uerba disserit.

De quibus regionibus nostra ætate inclytus ille uir D. Sigmundus in Herberstein, Neiperg & Guottenhag Baro, inuictißimi Cæsaris Ferdinandi Consiliarius, fisci in Austria præfectus, duo iusta uolumina edididit, plena omnis eruditionis, dignißimum opus lectu, quod omnes qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum cùm in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine recte traditorum. Oculatus hic testis, non auritus tantum hæc scriptis prodidit, certa, non uana relatione: quippe missus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipsoq; Cæsare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moschouiæ. Hæc ego, optime lector, haud ullo zelo motus, quàm ingenti ueritatis amore, de illo generoso uiro scribo. neque enim eum unquam uidi: sed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis nil æquè lubenter. Et confiteor, me multũ inde fructus hausisse: quando ex ijs planè uideam, ueteres de his rebus ita cæcutisse, ut Cimmerias tenebras nobis offudisse, meritò uideri queant.

Russorum

Russorum Rex & Dominus sum, iure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quauis
Mercatus prece, uel precio: nec legibus ullis
Subditus alterius, sed Christo credulus uni,
Emendicatos alijs aspernor honores.

AD LECTOREM.

OSCOVIAM mihi deſcripturo, quæ Ruſsiæ caput eſt, ſuamq́ ditionē per Scythiam longè lateq́ extendit, pernecessarium erit, cādide Lector, multas in hoc opere Septentrionis parteis attingere, quæ non ſolum priſcis, ſed etiam noſtræ ætatis authoribus non ſatis cognitæ fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum ſcriptis diſſentire cogar. Ne cui tamen uel ſuſpecta, uel arrogans uideatur mea, in hac re ſententia, equidem fateor me non ſemel, ſed iterum, dum diui MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moſcovuiam, tanquam in re præſenti (ut dici ſolet) uidiſſe ac perluſtraſſe: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognouiſſe: nec unius alterius'ue relatu fuiſſe contentum, ſed multorum cōſtantibus ſententijs fretum, ac etiam Slauonicæ linguæ (quæ cum Rhutenica & Moſcovuitica eadem eſt) cognitione beneficioq́ adiutum, hæc non ſolum ut auritum, ſed etiam oculatum teſtem, non fucato orationis genere, ſed aperto & facili perſcripſiſſe, ac poſteritatis memoriæ prodidiſſe.

Cæterùm, quemadmodum quælibet natio ſuum quendā pronunciandi morem habet: ita & Rhuteni facere, literasq́ ſuas uariè connexas, coniunctas'ue, nobis inuſitata quadam ratione proferre ſolent: adeò ut, qui eorum pronunciationem non ſingulari diligentia obſeruauerit, is neq́ ſciſcitari quicquam commodè, neque cognoſcere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Ruſsiæ deſcriptione, cum Rhutenicis uocabulis in rerum, locorum, ac fluuiorū appellatione non temerè uſus ſim, uolui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac uim paucis oſtendere: qua animaduerſa, Lector pleraque facilius cognoſcere, & aliquando plura fortaſſe inquirere poterit.

Baſilius, etſi Rhuteni per Vu conſonantem ſcribant & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per B ſcribi & proferri, nō uidebatur mihi per Vu ſcribendum.

C aſpirationi præpoſita, non per Ci, uel ſchi, ut pleræq́ nationes ſolent, ſed per Khi, Germanorum quodammodo more, eſt exprimenda: ut in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovua, Chlopigrod, &c.

Præpoſita uerò Z duplæ, ſonorius aliquanto proferenda: ut Czeremiſſe, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

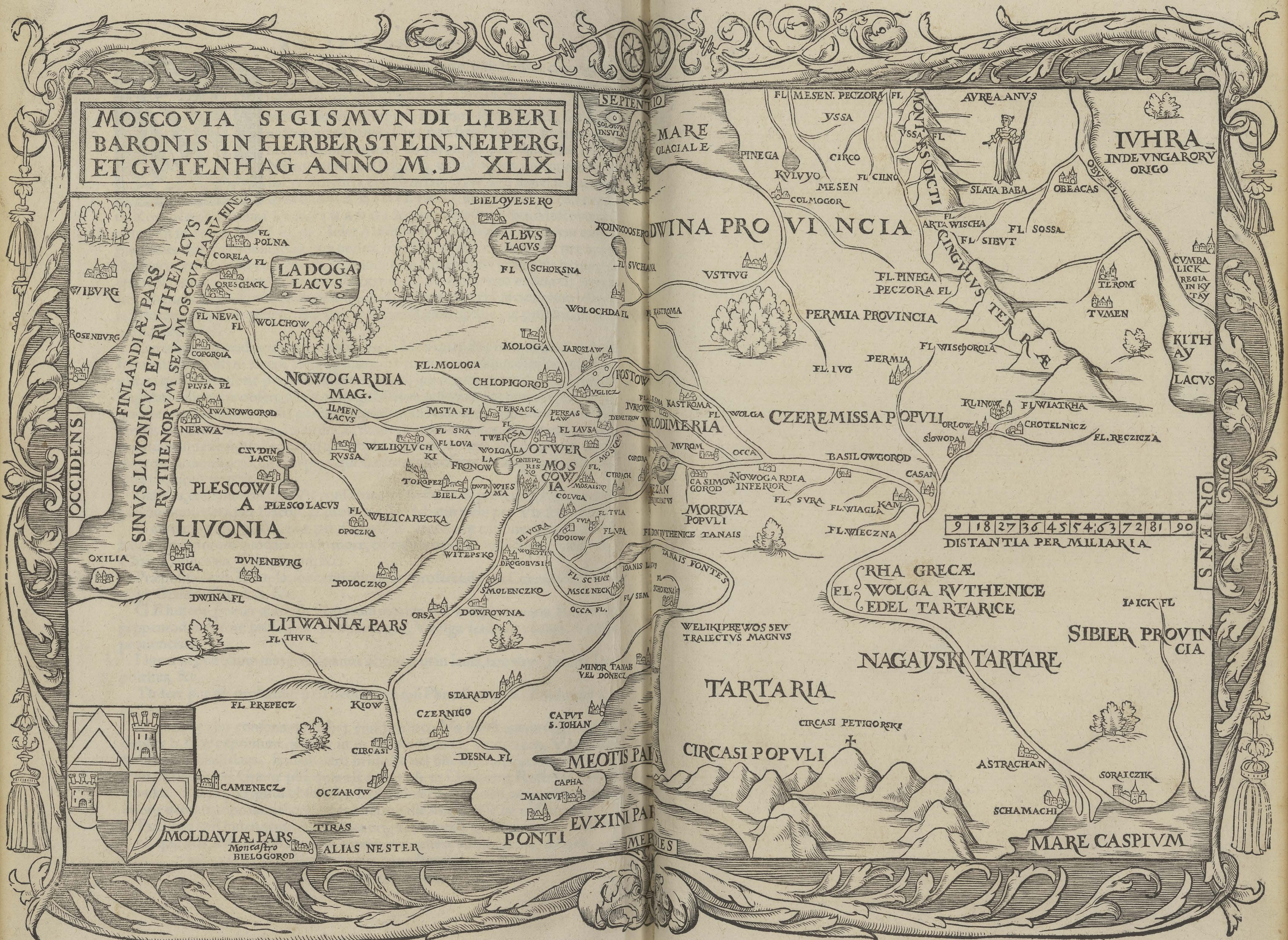
G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem, per h aſpirationem, Bohemico propemodùm more proferunt. ut cum Iugra, Vuolga ſcribunt: Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera ut plurimum uim conſonantis obtinet: ut in Iauſa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th ferè per ph proferunt: ita Theodorum ipſi Pheodorum, ſeu Feodorum appellant.

V quando uim conſonantis habet, eiuſdem loco Vu literā, quam Germani per duplex b, ſc. w exprimunt, poſui: ut in Vuolodimeria, Vuorothin, Vuedraſch, Vuieſma, Vuladislaus. Eadem uerò in medio uel fine dictionis poſita, uim ſeu ſonum obtinet literę Græcæ phi, quæ eſt nobis ph, ut Ozakovu, Roſtovu, Aſovu, Ovuka. Diligenter igitur obſeruabit Lector huius literæ uim, ne una & eadem dictione deprauatè prolata, diuerſas res interrogaſſe, intellexiſſe'ue uideatur.

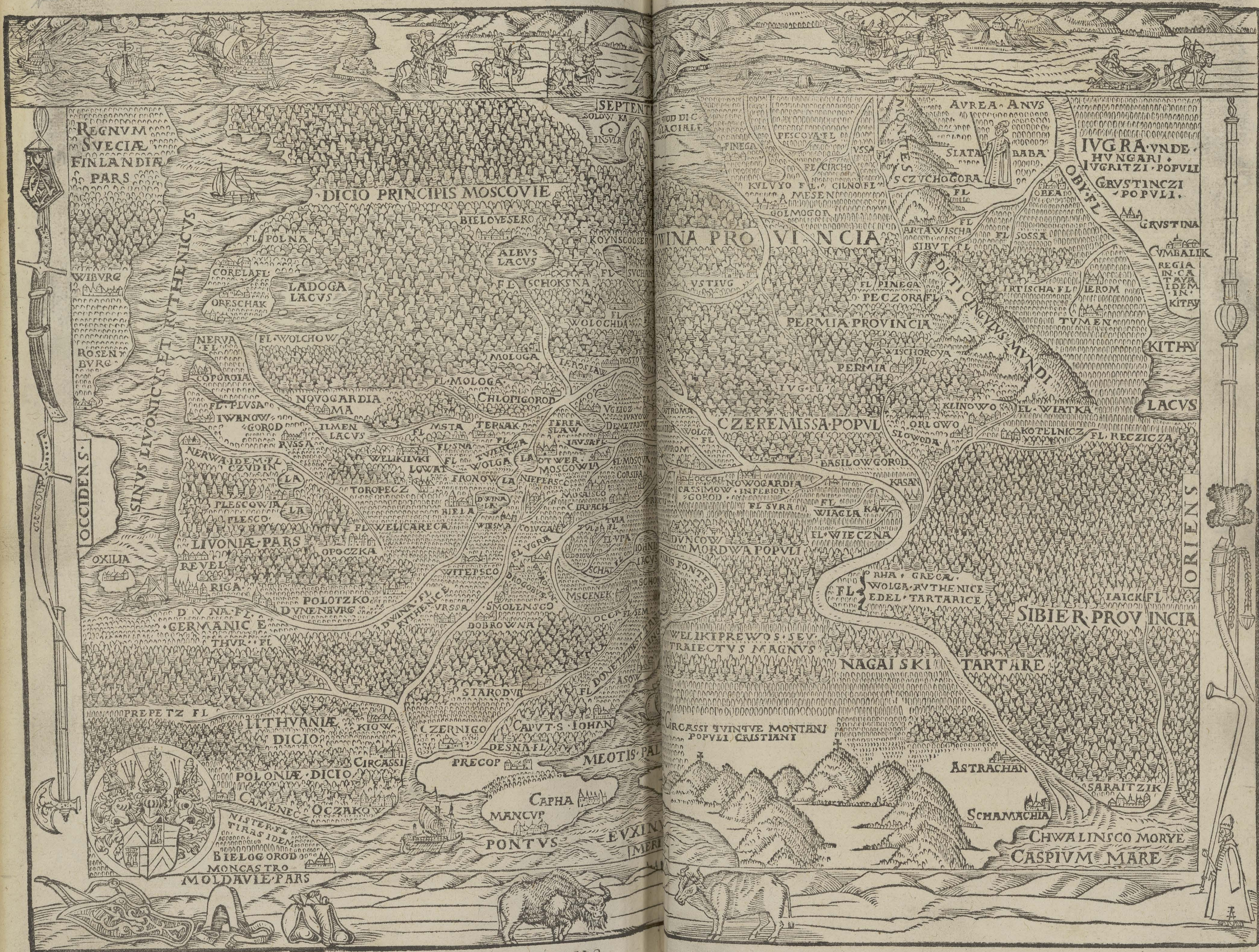
Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq́ geſtis uertendis, non eo, quo nos, ſed quo ipſi utuntur, annorum numero uſi ſumus: ne, dum ab ipſorum ſcriptis diſcreparemus, correctores uerius quàm fidi interpretes uideremur.

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG, ET GVTENHAG ANNO M.D XLIX
SEPTENTRIO
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
MARE GLACIALE
SOLOWKI INSULA
DWINA PROVINCIA
PERMIA PROVINCIA
CZEREMISSA POPULI
IUHRA INDE VNGARORV ORIGO
AUREA ANUS
SLATA BABA
OBEACAS
CINGULUS TERRAE
CUMBALICK REGIA IN KYTAY
KITHAY LACUS
TUMEN
FL. MESEN. PECZORA FL
PINEGA
COLMOGOR
USTIUG
FL. IUG
PERMIA
FL. WIATKHA
CHOTELNICZ
FL. RECZICZA
CASAN
BASILOWGOROD
NOWOGARDIA INFERIOR
MORDUA POPULI
FL. WIECZNA
DISTANTIA PER MILIARIA
9 18 27 36 45 54 63 72 81 90
LADOGA LACUS
ALBUS LACUS
BIELOYESERO
FL. SCHOKSNA
WOLCHOW
FL. NEVA
CORELA
WIBURG
ROSENBURG
NOWOGARDIA MAG.
FL. MOLOGA
MOLOGA
IAROSLAW
ROSTOW
WOLODIMERIA
MOSCOWIA
OTWER
FL. WOLGA
FL. OCCA
MUROM
RESAN
CASIMOW GOROD
ILMEN LACUS
IWANOWGOROD
NERWA
RUSSA
PLESCOWIA
PLESCO LACUS
FINLANDIAE PARS
SINUS LIVONICUS ET RUTHENICUS
RUTHENORUM SEU MOSCOVITARU FINIS
LIVONIA
RIGA
DUNENBURG
OXILIA
DWINA FL
POLOCZKO
WITEPSKO
SMOLENCZKO
DOWROWNA
ORSA
LITWANIAE PARS
FL. THUR
TANAIS FONTES
FL. DON RUTHENICE TANAIS
WELIKIPREWOS SEU TRAIECTUS MAGNUS
MINOR TANAIS VEL DONECZ
CZERNIGO
STARADUB
KIOW
FL. PREPECZ
CIRCASI
CAMENECZ
OCZAROW
DESNA FL
CAPUT S. IOHAN
CAPHA
MANCUP
MEOTIS PALUS
PONTI EUXINI PARS
MOLDAVIAE PARS
TIRAS ALIAS NESTER
Moncastro BIELOGOROD
TARTARIA
NAGAYSKI TARTARE
SIBIER PROVINCIA
IAICK FL
RHA GRECAE
FL. WOLGA RUTHENICE
EDEL TARTARICE
CIRCASI PETIGORSKI
CIRCASI POPULI
ASTRACHAN
SCHAMACHI
SORAICZIK
MARE CASPIUM

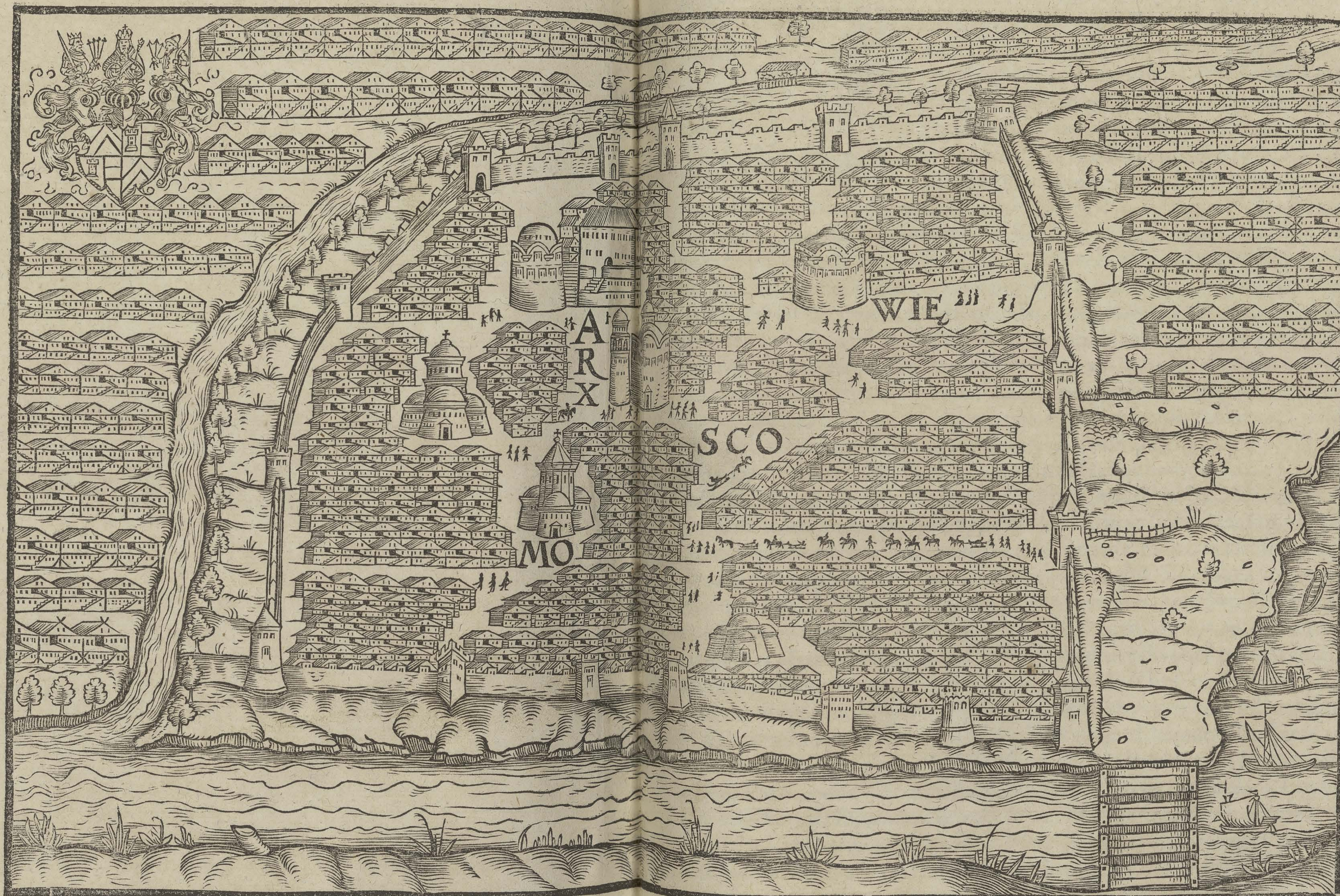
MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTAIN.

Designatæ syluæ non carent suis incolis.

BISONS. VRUS.

MOSCOVIA, QVATENVS MOENIBVS INCLVDITVR, ARX VOCATVR: EXTRA MOENIA INGENS lignearum ædium numerus, ciuitas dicitur.

HOC FLVVIO EIVSDEM NOMINIS NAVIGATVR IN OCCAM, RHA, ET CASPIVM MARE.

7

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII, SIGISMVNDO LIBERO BARONE in Herberstain, Neuperg & Guetenhag, autore.

A RVSSIA unde nomen habeat, uariæ extant opiniones. Sunt enim qui eam à quodam Russo, fratre seu nepote Lech, principe Polonorum, perinde ac si ipse Rhutenorum princeps fuisset, nomen accepisse uolunt. Alij autem à quodã uetustissimo oppido, Russo dicto, nõ longè à Novuogardia magna. Quidam uerò à fusco eius gentis colore. Pleriq; nomine mutato, à Roxolania Rusiam cognominatã esse putant. Verùm eorum qui hasce asserunt opiniones, tanquã uero haud cõsonas, Mosci refutant, asserentes Rosseiam antiquitùs appellatã, quasi gentẽ dispersam, seu disseminatam: id quod nomen ipsum indicat. Rosseia etenim, Rhutenorũ lingua, disseminatio, seu dispersio interpretatur. quod uerum esse, uarij populi incolis etiam
B num permixti, & diuersæ prouinciæ Rusiæ passim intermixtæ ac interiacentes, apertè testantur. Notum est autem historias sacras legentibus, disseminationis uocabulo etiam Prophetas uti, cum de dispersione populorum loquuntur. Nec tamen desunt, qui Russorum nomen ex Græca, atq; adeò ex Chaldaica origine, non multũ dissimili ratione trahant. à fluxu nimirum, qui Græcis est ῥοῦς. uel à quadã quasi guttulata dispersione, quæ Arameis dicitᷣ Resissaia, siue Ressaia: quo modo Galli & Vmbri à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc est, à Gall & Gallim, item ab Vmber, Hebræis sunt appellati, quasi dicas fluctuãtes seu procellosos populos, uel scaturiginum gentem. Sed undecunque tandem Russia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica utuntur, ritum ac fidem Christi Græcorum more sequuntur, gentiliter Rusi, Latinè Rhuteni appellati, ad tantã multitudinẽ excreuerunt, ut omnes intermedias gẽtes aut expulerint, aut in suum uiuendi morẽ pertraxerint: adeò ut omnes nunc uno & communi uocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porrò lingua, quæ hodierno die corrupto nõnihil uocabulo Sclauonica appellatur, latissimè patet: ut qua Dalmatæ, Bossnenses,
C Chroati, Istrij, longoq; secundum mare Adriaticum tractu Forumiulij usque, Carni, quos Veneti Charsos appellant, item Carniolani, Carinthij, ad Drauum fluuium usque: Stirij uerò infra Gretzium, secundum Mueram Danubium tenus, indeq; Mysij, Seruij, Bulgari, alijq; Constantinopolim usque habitantes: Bohemi præterea, Lusacij, Silesij, Moraui, Vagiq; fluuij in regno Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni latissimè imperantes, & Circasi Quinquemontani ad Pontum, denique per Germaniam ultra Albim in septentrionem Vuandalorum reliquiæ sparsim habitãtes utuntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germa-

ni tamē à ſolis Vuandalis denominatione ſumpta, omnes Slauonica lin A
gua utentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindiſch, promiſcuè appellant.

Cæterùm Ruſsia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit: & ſecundum fluuium Tyram, quem incolæ Niſtrū uocant, ad Pontum Euxinum atq; Boryſthenē uſq; fluuium protendebatur: ſed ante aliquot annos Albam, quæ aliàs Moncaſtro appellatur, quæq; ad oſtia Tyræ ſita, ſub ditione Vualachi Moldauienſis erat, Thurca occupauit. Præterea rex Thauriciæ Boryſthenē tranſgreſſus, lateq; omnia uaſtans, duo ibi caſtra exædificauit: quorum alterum Oczakovū nomine, non longè ab oſtijs Boryſthenis ſitum, nunc Thurca pariter occupat: ubi ſolitudines hodie ſunt inter utriuſque fluuij oſtia. Porrò aſcendendo iuxta Boryſthenem, deuenitur ad oppidum Circas, occidentē uerſus ſitum: atq; inde ad uetuſtiſsimam ciuitatem Chiovuiam, quondam Ruſsiæ metropolim: ubi traiecto Boryſthene, eſt prouincia Sevuera, adhuc habitata: ex qua rectà in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde ſecundum Tanaim, ad confluxū ſcilicet Occæ & Rha fluuiorum, B itinere emenſo, tranſeundo denique Rha longiſsimo tractu in mare uſque Septentrionale, pòſt inde redeundo, circa populos regi Svvetiæ ſubditos, & ipſam Finlandiam, ſinumq; Livuonicum, atque per Livuoniam, Samogithiam, Maſovuiam denique & Poloniam uſque reuertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouincijs, Lithvuania ſcilicet & Samogithia interiectis: quæ duæ prouinciæ licet Rhutenis intermixtæ ſint, ac proprio idiomate rituq; Romano utantur, earum tamen incolæ ex bona parte ſunt Rhuteni.

Principū qui nunc Ruſsiæ imperant, primus eſt, Magnus dux Moſcovuiæ, qui maiorē eius partem obtinet: ſecūdus, magnus dux Lithvuaniæ: tertius eſt rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvuaniæ præeſt.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infrà ſcriptos: gentem ſcilicet hanc Slauonicam eſſe ex natione Iaphet, atque olim conſediſſe ad Danubium, ubi nunc Hungaria eſt & Bulgaria, & tum Norci appellatam: tandem diſpalatam, & per terras diſperſam, nomina à locis accepiſſe, utpote Moravui à fluuio: alij Ozechi, hoc eſt Bohemi: i- C tem Chorvuati, Bieli, Serbli, id eſt Seruij, Chorontani dicti, qui ad Danubium conſederant, à Vualachis expulſi, uenientes ad Iſtulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorum principe, à quo Poloni etiamnum Lechi uocantur, acceperunt. Alij Lithvuani, Maſouienſes, Pomerani: alij ſedentes per Boryſthenem, ubi nunc Chiovuia eſt, Poleni dicebantur: alij Drevuliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dvuinam & Peti, dicti Dregovuici: alij Poleutzani, ad fluuiū Poltæ, qui influit Dvuinam: alij circa lacum Ilmen, qui Novuogardiam occupauerunt, ſibi'que principem Goſtomiſſel nomine conſtituerūt: alij per Deſnam & Sulam fluuios, Sevueri, ſeu Sevuerski appellati: alij uerò ſuper fontes Volhe & Boryſthenis, Chrivuitzi nominati: horum arx & caput Smolenſco eſt. Hæc annales ipſorum teſtantur.

Qui ini-

A Qui initiò Rhutenis imperauerint, incertum est. characteribus enim carebant, quibus res gestæ memoriæ mandari potuissent. Posteaquam uerò Michael rex Constantinopolitanus, literas Slauonicas in Bulgariam anno mundi 6406. misisset, tum primum, non ea duntaxat quæ tum gerebantur, uerùm etiam quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, scribi, in'que Annales eorum referri cœpta sunt: ex quibus constat, Coseros populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aspreolorum pelliculas de singulis ædibus exegisse, item Vuaregos ipsis imperauisse. De Coseris, unde, aut qui'nam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quicquam ab illis cognoscere nõ potui. Cæterùm cum ipsi mare Baltheũ, & illud quod Prussiam, Livuoniam, indeq́ pòst ditionis suæ partem à Svuetia diuidit, mare Vuaregum appellarent: putabam equidem, aut Svuetenses, aut Danos, aut Prutenos, ob uicinitatem, principes illorum fuisse. Iam uerò, cum Vuagria, famosissima quondam Vuandalo-
B rum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatui Holsatiæ finitima fuisse, mareq́ hoc quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse uideatur: illud'q́ ipsum, & sinus ille qui Germaniam à Dania, item Prussiam, Livuoniam, maritimam denique Moscovuitici imperij partem à Svuetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque Vuaretzokoie morie, hoc est, Vuaregũ mare appelletur: ad hæc, quòd Vuandali ea tempestate potentes erant, Rhutenorum deniq́ lingua, moribus atq́ religione utebantur: uidentur itaq́ mihi Rhuteni ex Vuagrijs, seu Vuaregis potius, principes suos euocasse, quàm externis, & à religione sua, moribus, idiomateq́ diuersis, imperium detulisse. Cum itaque Rhuteni aliquando inter se de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis deniq́ grauissimis seditionibus decertarent: tum Gostomissel, uir & prudens, & magnæ in Novuogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad Vuaregos mitterent, atq́ tres fratres, qui illic magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur. mox audito consilio, legatis missis, principes ger-
C mani fratres accersuntur: uenientesq́ eò, imperium ipsis ultrò delatum, inter se diuidunt. Rurick principatum Novuogardiæ obtinet, sedem'q́ suam ponit in Ladoga, XXXVI miliaribus Germanicis infra Novuogardiam magnam. Sinaus consedit in Albo lacu. Truvuor uerò in principatu Plescouiẽsi, in oppido Svuortzech. Hosce fratres originem à Romanis traxisse, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præsens Moscovuię princeps, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressus in Russiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. moriens filium iuuenẽ Igor nomine, unà cum regno commendat cuidam Olech propinquo suo: qui id, deuictis multis prouincijs, auxit: arma in Græciam usque transferens, Bisantium etiam obsedit. & cum triginta tribus annis regnasset, atq́ in caput seu cranium

ſui equi iam olim mortui, pede fortè impegiſſet, uermis uenenoſi morſu A
leſus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Pleſcovuia uxore Olha, imperare cœpit: qui cum exercitu ſuo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam uſq; perueniſſet, tandem bello ſuperatus aufugit. pòſt à Malditto Drevulianorum principe, in quodam loco Coreſte nomine, ubi etiam ſepultus eſt, occiditur. Filius autem Svuatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non poſſet, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drevuliani uiginti internuncios miſiſſent, cum mandatis, ut eorum principi nuberet: Olha nuncios Drevulianorum uiuos obrui iuſsit: ſuoſq; interim legatos ad eos miſit, nimirum ſi ſe principem & dominam expeterent, ut plures atque pręſtantiores procos mitterent. mox alios ſelectos quinquaginta uiros ad ſe miſſos, in balneo combuſsit: alioſq; legatos iterum miſit, qui aduentũ ſuum annunciarent, iuberentq; apparare aquam mulſam, aliáque ex more ad parentandum marito defuncto neceſſaria. Porrò ad Drevulianos cum ueniſſet, maritum deplanxit, Drevulianos inebriauit, quinq; millia illorum occidit. mox Chiovuiã reuerſa, exercitum cõſcripſit: contra Drevulianos progreſſa, uictoriam reportauit, fugientes in caſtrum perſecuta, obſidione ad integrum annum preſsit. pòſt interpoſitis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres uidelicet columbas, totidemque paſſeres imperat: acceptaſq; in tributum aues, continuò alligatis ſub alas igneis quibuſdam inſtrumentis, dimittit. auolantes columbæ, ad ædes conſuetas redeunt, reuolantque, caſtrum incendunt. inflammato iam caſtro diffugientes, aut occiduntur, aut capti uenduntur. Occupatis itaque omnibus Drevulianorum caſtris, ulta mariti mortem, Chiovuiam reuertitur. Dein anno mundi 6463 in Græciam profecta, baptiſmum ſub rege Ioanne Conſtantinopolitano ſuſcepit: commutatoq; nomine Olhæ, Helena uocata eſt: ac magnis poſt baptiſmum à rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hęc prima inter Rhutenos Chriſtiana fuit, ut Annales eorum teſtantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim ſol ipſum mundum illuminat, ita & ipſa Ruſsiam fide Chriſti illuſtraſſe dicitur. Svuatoslaum autem filium ad baptiſmum nequaquam C
perducere potuit. qui cum adoleuiſſet, ſtrenuus ac promptus ſtatim omnes bellicos labores, periculaq; conſueta, non detrectauit: in bello nulla impedimenta, ne uaſa quidem coquinaria, exercitui ſuo permiſit. carnibus toſtis duntaxat utebatur, humi requieſcens, ſella capiti ſubiecta. Vicit Bulgaros, ad Danubium uſque progreſſus: inq; ciuitate Pereaſlavu, ſedem ſuam poſuit, ad matrem atque conſiliarios ſuos dicens: Hęc enim ſedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferuntur Panodocki, aurum, argentum, uinum, uarijq; fructus: ex Hungaria, argentũ & equi: ex Ruſsia, Schora, cera, mel, ſerui. Cui mater: Iam iam moritura ſum, tu me ubicunque uolueris ſepelito. itaque pòſt triduò moritur, atque à nepote ex filio Vuolodimero iam baptiſato in numerum ſanctorum refertur, dieſq; undecimus Iulij ſacer illi dicitur.

Svuatoſ-

A Svuatoslaus, qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filijs: Ieropolcho Chiouuiam, Olegæ Drevulianos, Vuolodimero Novuogardiam magnam. Nam Novuogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobring, Vuolodimerum principem impetrarunt. erat enim Novuogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluscham. Maluscha erat in gynęcio Olhę, quam imprę gnauerat Svuatoslaus, & ex ea Vuolodimerum susceperat. Svuatoslaus cum filijs prospexisset, pergit in Bulgariam, Pereaslavu ciuitatem obsidet, capitq́ꝫ: Basilio & Constantino regibus bellum denunciat. at hi legatis missis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quòd tributum daturos se iuxta numerum exercitus, sed falso, pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Pòst cum uterque exercitus conuenisset, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos uideret Svuatoslaus, inquit: Quia locum non uideo, Rhuteni, qui nos tutò capere posset: terB ram autem Rusiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter cōtra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenuè pugnando occubuero, nominis immortalitatem: si uerò fugiam, perpetuam inde ignominiam sum relaturus. & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter, caputq́ꝫ meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obijciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & nostrum. Mox confirmato milite, in aduersum hostem raptus, magno impetu facto, uictor euadit. Terram dein Græcorum uastantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (ut est in Annalibus) munera cum spreuisset, recusassetq́ꝫ, uestimenta autem & arma à Græcis iam denuò sibi missa accepisset: tanta eius uirtute, Græciæ populi permoti, reges suos conuenientes: Et nos, inquiunt, sub eiusmodi rege esse cupimus, qui non aurum, sed arma magis amat. Appropinquante Constantinopolim Svuatoslao, Gręci magno se redimentes tributo, eum à finibus Græciæ auertunt. quem tandē anno mundi 6480, Cures princeps PieczC enigorum, ex insidijs interfecit. & ex cranio eius poculum faciens, auro circundato, literis in hanc sententiā signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svuadolt nomine, Chiouuiam ad Ieròpolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atque studio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quòd filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasione adductus, bellum fratri infert: exercitumq́ꝫ eius, Drevulianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuq́ꝫ facto, ex quodam ponte detrusus ac deiectus, multis super eum cadentibus, mi serè adobruitur. Ieropolchus castro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Svuadolte, inquit, ecce hoc tu concupiuisti. pòst sepelitur. Interfectum sepultumq́ꝫ Olegam, cum Vuolodimerus accepisset, relicta No-

 vuogardia,

vuogardia, ultra mare ad Vuaregos profugit. Ieropolchus autem Novuogardiæ suum locum tenentem imponens, totius Rußiæ monarcha efficitur. Vuolodimerus Vuaregorum auxilio comparato, reuersus, locum tenentem fratris Novuogardia expulit, fratríque bellum prior denunciat. sciebat enim, ipsum contra se arma sumpturum. Interea temporis mittit ad Rochvuolochdam principem Pescovuiæ (nam & ipse ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam suam Rochmidam uxorem petit. filia autem non Vuolodimero, quòd eum ex illegitimo thoro natum sciebat, sed Ieropolcho fratri, quem breui se pariter expetiturum putabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quòd repulsam passus esset, Rochvuolochdæ bellum infert: eumq́ue unà cum duobus filijs occidit. Rochmidam uerò filiam sibi iungit, atque post Chiovuiam contra fratrem progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet, occlusit se Chiovuiæ. Vuolodimerus dum Chiovu oppugnat, occultum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum consiliarium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fratrem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud semet dominum suum interfecturum, consulens Vuolodimero, castrum ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in castro ne maneat, exponens multos ex suis ad Vuolodimerum defecisse. Ieropolchus consiliario suo fidem habens, fugit Roden, ad ostia Iursæ, seq́ue ibi aduersus fratris uim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chiovuia, Roden exercitum transferens, longa & graui obsidione Ieropolchum premit. Pòst longa inedia exhausti, cum obsidionem tolerare diutius non possent, consulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, se longè potentiore, faciat: Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat, se sibi fratrem suum mox traditurum, adducturumq́ue. Ieropolchus secutus consilium ipsius Blud, fratris se arbitrio atque potestati permittit, conditionem hanc ultro offerens, nempe, quicquid ex gratia sua sibi rerum concessurus esset, in eo sese gratum futurum. Vuolodimero conditio oblata, haudquaquam displicet. Mox Blud monet dominum, ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vuerasco pariter Ieropolchi consiliarius prorsus dissuadet. sed huius consilium negligens, ad fratrem pergit. ingrediens per portam, à duobus Vuaregis, Vuolodimero interim ex quadam turri despiciente, occiditur. quo facto, fratris uxorem natione Græcam stuprauit: quam Ieropolchus pariter, priusquam in uxorem duxisset, monialem impregnauerat. Hic Vuolodimerus multa idola Chiovuiæ instituit. primum idolum, Perum dictum, capite argenteo, cætera lignea erant. alia, Vslad, Corsa, Dasvua, Striba, Simaergla, Macosch, uocabantur: quibus immolabat, quę alias Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas. ex Rochmida autem suscepit Isoslaum, Ieroslaum, Servuoldum, & duas filias. Ex Gręca, Svuetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svuatoslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea

A in alto castro trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestovuo, Selvui ducentas. Vuolodimerus cum sine impedimento totius Rusiæ esset monarcha factus, uenerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, ut se eorum sectæ adiungeret. Varias autem cum uideret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum. tandem cum alijs omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetq́ue, missis oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum reges, Annam sororem, uxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restituturum illis Corsun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. re impetrata, constituitur tempus, eligitur locus Corsun: quò cum uenissent reges, baptisatus est Vuolodimerus, commutato'que nomine Vuolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptijs celebratis, Corsun unà cum alijs, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt anno mundi 6469. à quo tempore Rusia in fide Christi permansit. Anna mo-
B ritur XXIII anno post nuptias: Vuolodimerus uerò anno post obitum uxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Vuolham & Occam fluuios sitam condidit, quam à suo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamq́ue Rhusiæ metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die uidelicet 15 Iulij, quotannis ueneratur. Mortuo Vuolodimero, dissidentes inter se filij eius, uariè de regno præsumentes, decertabant: adeò ut qui potentior esset, alios se inferiores imbecilliores'ue opprimeret, regno'que pelleret. Svuatopolchus, qui principatum Chiovuiensem ui occupauerat, cōstituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille uerò Romanus uocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quib. etiam XXIIII dies Iulij sacer est constitutus. Fratrib. porrò sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi proditiones, insidias, simultates, intestina'que bella audire uelles. Vuolodimerus Sevuoldi filius, cognomento Monomach, uniuersam Rusiā rursus in monarchiam redegit, relinquens post se insignia quædam, qui-
C bus hodierno die in inaugurandis principibus utunť. Moritur Vuolodimerus anno mundi 6633. nec post eum filij eius, neq́ue nepotes quicquam posteritate dignum, usq́ue ad tempora Georgij & Basilij, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello uicit, interemitq́ue: Vuolodimeriam, Moscovuiam, atque bonam Rusiæ partem exussit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. usque ad præsentem Basilium, omnes ferè Rusiæ principes Tartarorum non solum tributarij erant, uerum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de successione principatuum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscentesq́ue decidebant, nihilominus tamē bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur: inter fratres aūt uarij tumultus, expulsiones & permutationes regnorū & ducatuū erant. Nā dux Andreas Alexandri,

impetrarat magnum ducatum: quem cum occupaſſet Demetrius, fra- A
ter Andreas impetrato Tartarorum exercitu, illum expulit, multaq́ꝫ ne-
pharia per Ruſsiam perpetrauit. Item dux Demetrius Michaelis, inter-
fecit apud Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum
rex, arrepto Demetrio, capitali eum pœna affecit. Contentio erat de
magno ducatu Tvuerenſi, quem dux Simeon Ioannis, cum à Tartaro-
rum rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poſcebat: quod
ne penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effece-
rant. Deinde anno 6886, magnus dux Demetrius uicit bello ma-
gnum Tartarorum regem, nomine Mamaij. Item tertio anno pòſt, eun-
dem iam denuò uſqueadeò fudit, ut plus quàm tredecim millibus paſ-
ſuum terra cadaueribus obruta eſſet. Anno poſt eundem conflictum
ſecundo, ſuperueniens Tachtamiſch rex Tartarorum, Demetrium pro-
fligauit, Moſcovuiam obſedit & occupauit. interempti ad ſepelien-
dum octoginta uno rublo redimebantur: ſumma computata 3000.
rublorum fuit. Magnus dux Baſilius, qui præſidebat anno 6907, Bul- B
gariam, quæ ad Vuolhiam ſita eſt, occupauit, Tartaros'que eiecit. Is
Baſilius Demetrij reliquit unicum filium Baſilium: quem cum non dili-
geret, quòd Anaſtaſiam uxorem, ex qua illum ſuſceperat, adulterij ſu-
ſpectam haberet, magnum ducatum Moſcovuiæ non filio moriens, ſed
Georgio fratri ſuo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio e-
ius, tanquam legitimo hæredi atque ſucceſſori, adhærerent: animad-
uertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: ſupplicat regi, ut Baſi-
lium accerſat, atque utri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impul-
ſu cuiuſdam conſiliarij ſui, qui partes Georgij fouebat, præſente Baſi-
lio, cum ſententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua regis
Baſilius, orat, fas ut ſit ſibi loquendi. Mox annuente rege, inquit: Quan-
quam tu ſententiam ſuper literis mortuis tuliſti, ſpero meas tamen, quas
mihi ſigillo aureo communitas dediſti, quòd uelles me magno duca-
tu inueſtire, adhuc uiuas, longè maioris efficaciæ atque authoritatis eſ-
ſe. rogat'que regem, ut uerborum ſuorum eſſet memor, promiſsiſq́ꝫ
ſtare dignetur. Ad hæc rex, iuſtius eſſe reſpondit, uiuarum literarum C
promiſſa ſeruare, quàm mortuarum rationem habere. Tandem Baſi-
lium dimittit, ducatu'que inueſtiuit. Moleſtè id ferens Georgius, exer-
citu congregato, Baſilium expulit: quod Baſilius ſuſque deque tulit:
ſeq́ꝫ in principatum Vgliſtz, ſibi à patre relictum, recepit. Georgius
magno ducatu, quoad uixit, quietè potitus eſt, quem teſtamento nepo-
ti ſuo Baſilio legauit: quòd Andreas & Demetrius, filij Georgij, ceu
priuati hæreditate, grauiter tulerunt. atque ideò Moſcovuiam obſe-
derunt. Baſilius, qui monaſterium ſancti Sergij ingreſſus erat, cum hæc
audiret, illico exploratores conſtituit: præſidijs'que diſpoſitis cauit, ne
ex improuiſo opprimeretur. Quod cum animaduerterent duo illi fra-
tres, inito conſilio, certos currus armato milite complent, ac ueluti mer
cibus onuſtos eò mittunt, qui hinc inde ducti, demum ſub noctem iuxta

A uigilias constitere. Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte subitò se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit, capitq;. Capit & Basilius in monasterio, atq; excæcatus ad Vgliscz unà cum cõiuge mittitur. Pòst Demetrius, ubi infestã sibi cõmunitatem nobilium, eamq; ad Basiliũ cæcum deficere uidet, mox Novuogardiã profugit, relinquens filium Ioannẽ: ex quo postea natus est Basilius Semeczitz, qui etiam me tum in Moscovuia existente, in uinculis detinebatur, de quo infrà plura. Demetrius autem dictus fuit cognomẽto Semecka, unde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominantur. Tandem Basilius cæcus, Basilij filius, quietè magno ducatu potitus est. Pòst Vuolodimerum Monomach, usq; ad hunc Basilium, Rusia carebat monarchis. Filius autem huius Basilij, Ioannes nomine, felicissimus fuit. nam simul ubi Mariam, sororem magni ducis Michaelis Tvuerensis, uxorem duxisset, sororium expulit, & occupauit magnum ducatum Tvuerensem, deinde etiam Novuogardiam magnam: cui postea omnes alij prin-

B cipes, magnitudine rerum à se gestarũ commoti, seu timore perculsi, seruiebant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulũ magni ducis Vuolodimeriæ, Moscovuiæ & Novuogardiæ sibi usurpare, monarcham denique se totius Rusiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldauiæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariæ, & Ioannem Albertum Poloniæ, reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Basilij alteram uxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, latè quondam in Peloponneso regnantis: filij inquam Emanuelis, regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq; uiuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit, Gabrieli Novuogardiam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatu

C inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutissimam, cuius impulsu dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur, ut Demetrium nepotem monarchatu moueret, in'que eius locum præficeret Gabrielem. Persuasus namque dux ab uxore, Demetrium in uincula conijcit, detinetq;. tandem moriens, eidem ad se adduci iusso: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quòd carceribus mancipatum te afflixi, teq; iusta hæreditate spoliaui. iniuriam igitur à me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, iure'que tuo utere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facilè condonat. Egressus autẽ, Gabrielis patrui iussu comprehenditur, inq; carceres conijcitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, uiuente Demetrio, gubernatorem se gesit: eo uerò mortuo, principatum tenuit, nõ inauguratus, Gabrielis duntaxat in Basilij nomine cõmutato. Erat Ioanni magno duci ex Sophia,

Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuanię, qui poſtea rex Polonię declaratus eſt. Sperabāt Lithuani iam grauiſſimas utriuſꝗ principis diſcordias eo matrimonio ſopitas fore: at longè grauiores inde exortę ſunt. In ſponſalibus namꝗ concluſum erat, ut templum Rhutenico ritu in caſtro Vuilnenſi, deſtinato loco exędificaretur, eiꝗ certę matronæ ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur. quæ cum aliquanto tempore fieri negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu inſtructo, cōtra eum progreditur. primum uerſus prouinciam Sevueram in meridiem, ſecundum uerò in Occidentem cōtra Toropecz & Biela inſtituit, tertium in medio uerſus Drogobuſch & Smolenczko collocat. ab ijs exercitum in ſubſidijs retinet, quò ei maximè, contra quem Lithvuanos pugnaturos animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendā Vuedraſch uterꝗ exercitus ueniſſet, Lithuani duce Conſtantino Oſtroskij maxima procerum & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis numerum hoſtium ac ducum quoꝗ cum cognouiſſent, magnam ſpem profligandi hoſtem cōcipiunt. Porrò cum fluuiolus conflictū impediret, ab utriſꝗ trāſitus ſeu uadū quærit. Primi autē Moſci aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos ad pugnam laceſſunt: atꝗ illi haud timidi reſiſtunt, eoſꝗ inſequuntur, fugant, ultráꝗ fluuiolum pellunt. mox utrinꝗ acies committuntur, prælíumꝗ atrox oritur. Interea dum utrinꝗ eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in inſidijs collocatus, quem pauciſsimi Rhuteni adfuturum ſciebant, ex latere in medios hoſtes inducitur. Lithuani metu perculſi, dilabuntur: imperator exercitus unà cum pleriſꝗ nobilibus capitur: reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt: ſe & arces, Drogobuſch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meridiem uerſus proceſſerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex Caſani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaivuodam uocant, comprehendit, Brenskóꝗ ciuitate potitur. Duo pòſt germani fratres, Baſilij patrueles, alter de Staradub, alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevueræ poſsidentes, alioqui Lithvuaniæ ducibus obedientes, imperio Moſci ſe tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſcus, quę Vuitoldus magnus dux Lithvuaniæ multis annis, maximis'que laboribus obtinuerat. Porrò cum hiſce captiuis Lithvuanis, Moſcus crudelius egit, grauiſsimis cathenis uinctos detinuit: egit'que cum Conſtantino duce, ut relicto domino naturali, ſibi ſeruiret. qui cum aliam ſpem elabendi non haberet, conditionem accepit. obſtrictuſꝗ grauiſsimo iuramento, liberatus eſt. Huic porrò quamuis prædia poſſeſsiones'que pro ſtatus ſui conditione attributæ eſſent, ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, ut ad primam occaſionem, per inuias ſyluas redierit. Alexander rex Poloniæ, magnus dux Lithvuaniæ, qui perpetuò magis pace quàm bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs & caſtris à Moſco occupatis, liberatione ſuorum contentus, pacem cum ſocero fecit. Is Ioannes Baſilij

adeò

(Margin letters: A, B, C)

A adeò fortunatus erat, ut prælio Novuogardenſes, ad fluuium Scholonaſuperarit. uictos adegit, certis conditionibus propoſitis, ſe ut dominum & principem agnoſcerent: magnam eis pecuniam imperauit: unde etiam conſtituens prius ibi locum tenentem ſuum, abijt. quò, exactis tandem ſeptem annis, reuerſus, ciuitatem ingreditur auxilio archiepiſcopi Theophili: incolas ad miſerrimam ſeruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuiū bonis, inde ultra trecenta plauſtra bene onuſta abuexit. Ipſe ſemel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novuogardiæ & Tvuerenſis occupabantur. aliàs prælio nunquam adeſſe ſolebat, & tamen uictoriam ſemper reportabat: adeò, ut magnus ille Stephanus Moldavuiæ palatinus, crebrò in conuiuijs eius mentionē faciens, diceret: Illum domi ſedendo & dormitando imperium ſuum augere, ſe uerò pugnando quotidie uix limites defendere poſſe. Ille etiam reges Caſani ex uoluntate ſua conſtituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen poſtremò ſenex maxima ſtrage profligatus eſt. Ille idem primus caſtrum Moſcovuiæ, ſuamq́ſ ſedem, ut hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porrò uſque adeò infenſus erat, ut eius conſpectu, ſi quæ fortè obuiam ſibi ueniſſent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppreſsis, iniuria´que affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerunque adeò ſe potu ingurgitabat, ut ſomno opprimeretur. inuitatis interim omnibus timore perculſis, ſilentibus´que: experrectus, oculos tergere, ac tum primùm iocari, & hilarem ſe conuiuis exhibere ſolebat. Cæterùm etſi potentiſsimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namq́ſ Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eos´que ſedentes ſtans audiebat. quam rem uxor eius Græca tam grauiter tulit, ut quotidie diceret, ſeſe Tartarorum ſeruo nupſiſſe: atque ideo hanc ſeruilem conſuetudinem, ut aliquando abijceret, marito perſuaſit, ut ægritudinem Tartaris aduenientibus ſimularet. Erat in caſtro Moſcovuiæ domus, in qua habitabant Tartari, ut omnia quæ Moſcovuiæ agerentur, intelligerent. quod cum ferre uxor pariter non poſC ſet, certos Oratores inſtituit, munera ampla Reginæ Tartarorum mittit, ſupplicando, ut eam ſibi domum concederet, donaret´que: uiſione etenim diuina commonitam, templum ſe eò loci ędificaturam: ita tamen, ut aliam domum Tartaris ſe aſsignaturam polliceretur. Conſentit hoc regina: diruitur domus, templumq́ſ eo loco extruitur. ſic caſtro eiecti Tartari, domum aliam nec uiuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus conſequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, poſtea Baſilius dictus, magnus dux ſucceſsit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis conſuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atq́ſ etiam mortuo pòſt nepote, ſolenniter Baſilius creari monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus eſt: ea quæ ſibi reliquerat pater, integra cuſtodi-

custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm industria, imperio suo adiecit. quemadmodũ pater Novuogardiam magnã in seruitutẽ suam redegerat, ita & ipse Plescovuiam, sociam urbem: item insignem principatũ Smolenczko, qui plus quàm centum annis sub ditione Lithvuanorũ fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro rege Poloniæ, etsi belli causam contra Sigismundum regem Poloniæ & magnũ ducem Lithvuaniæ nullam haberet, tamen quia regem ad pacem magis quàm bellum inclinatũ, Lithvuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occasionem belli inuenit. Sororẽ uidelicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscovuiæ profugit, quemadmodum infrà patebit: mox Basiliũ ad arma hortatur, eiq; promittit, se Smolenczko, si iam denuò obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut sibi hunc principatũ Moscus concedat. Pòst cum ad conditiones à Michaele propositas assensus esset Basilius, atq; Smolenczko graui iam denuò premeret obsidione, Lynczky pactionibus, seu largitione uerius urbe potitus, militiæq; præfectos omnes secum in Moscovuiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat. reliqui uerò centuriones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithvuaniam non audebant: & ut culpæ suæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes, Si Lithvuaniam uersus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur. quo malo perculsi milites, omnes in Moscovuiam profecti sunt, stipendioq; Principis aluntur.

Hac uictoria elatus Basilius, exercitũ suum continuò in Lithvuaniam progredi iubet: ipse uerò in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primùm Sigismundus rex Poloniç obsessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, sed tardius, misit. mox occupato Smolenczko, ubi Lithvuaniam uersus Mosci exercitum ire animaduertit, ipse Borisovu iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atq; inde exercitum suum Constantino Ostroskij duce dimittit. qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidũ, quod à Smolenczko XXIIII miliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta milia: Lithvuanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Septemb. die 8. anni 1514. strato ponte, peditẽ ultra Borysthenẽ, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum uadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox ubi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, ut hanc exercitus partem inuade-

A inuaderet,contereretq́ȝ. At ille respondit: Si partem hanc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ possent, atqȝ ita nobis maius periculum immineret. expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tãtæ enim sunt nostræ uires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscovuiam usqȝ, ueluti iumenta agere possimus. Tandem, quod unicum restat, totam occupemus Lithvuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus passuum ab Orsa processisset, uterqȝ subsistit. Moscorum duæ alæ longius ab exercitu recesserant, ut hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdã in fronte, qui hostem ad pugnam lacesserent. Ex aduerso Lithvuanus diuersas copias, ordine longo collocabat. singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant. atqȝ ita singulis suus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canẽtes, pri
B mi in Lithvuanos impetum faciunt. illi haud timidi resistũt; eosq́ȝ repel lunt. quibus mox alij in auxilium missi, uicissim Lithvuanos in fugam conuertunt. sic aliquoties utraqȝ pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremò maxima ui certatur. Lithvuani studio cedentes ad lo cum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequẽtes conuertunt: extremamq́ȝ aciem eorum in subsidijs arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq́ȝ. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos dun taxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrẽtur: turbatiq́ȝ, primam aciem iamiam fusam putãtes, fugam capessunt. quos Lithvuani cõuersi, omnibus copijs effusis insequũtur, fugãt, cædũtq́ȝ. Hanc cædem sola nox ac syluæ dirimerunt. Est inter Orsam & Dobrovunam (quæ quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropivuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis fugiẽtes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus flu minis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consiliarij: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die lautissimè accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithvuanica sunt distributi.
C Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingrauescentis iam ętatis ducibus, habebatur in ferreis compedibus Vuilnæ. hos ego, cum à Cæsare Maximiliano legatus in Moscovuiam missus essem, permittẽte Rege Sigismundo, accessi, eosq́ȝ consolabar: aureos pręterea aliquot, obsecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta suorum clade, Smolenczko continuò relinquẽs, in Moscovuiam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithvuani occuparent, incendi iubet. Lithvuanicus excercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam nõ potuit: quòd præsidijs impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obsidionem impediebat: tum quòd plurimi post conflictum præda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebãt: deniqȝ quòd neqȝ Lithvuani, neqȝ Mosci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex

c nihil

nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lith- A
vuaniam exercitus Moscus, atq; intra meatus Dvuinæ fluuij & Po-
loczko castrum cõsedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvua-
niam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus
Gastold Poloczkij Vuayuoda una noctium egressus, flumine superato,
aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, in-
cendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, a-
lij capti, pauci euaserunt. cæteri, qui palantes Lithvuaniam uastabant,
pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucida-
ti sunt.

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quàm eque-
stri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus mili-
tibus redijt. Porrò princeps ille Basilius, etsi in bello esset infœlicissi-
mus, nihilominus tamen à suis semper, tanquam res fœliciter gereret,
laudatur: & cum nonnunquam uix dimidia militum pars domum redi-
erit, tamen ne unum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, B
quod in suos exercet, omnes facilè uniuersi orbis monarchas superat.
& id quod pater incœperat, ipse perfecit: nimirum omnes principes,
& alios quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certè fratri-
bus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit. omnes iuxtà,
dura seruitute premit: adeò, ut quemcunque apud se in aula esse, aut in
bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis
sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filijs Boiaronum, hoc est,
tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis as-
sumere, eos'que inæquali stipendio proposito alere solet. Porrò quibus
in annum sex aureos numerat, ijs tertio quoque anno stipendium exol-
uitur: quibus autem in singulos annos dantur XII aurei, ij coguntur ad
quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse pa-
rati ac expediti. præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora offi-
cia obeunt, aut præfecturæ, aut uillæ, aut prædia, habita cuiusque & di-
gnitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen singulis cer-
tos annuos census Principi pendunt. mulcta duntaxat, quam à paupe- C
ribus aliquid fortè delinquentibus extorquent, & quædam alia illis
cedunt. Huiusmodi autem possessiones utendas plerunque ad sesqui-
annum permittit. si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia com-
plectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis
gratia, toto'que sexennio gratis tibi erit deinceps seruiendum. Erat qui-
dam Basilius Tretyack Dolmatovu, charus Principi, & inter intimos
Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum
decerneret, se'que ut praepararet, iuberet: ac cum is uiatico se ac sumpti-
bus carere diceret, mox in Bieloyessero captus, in'que perpetuos car-
ceres coniectus, tandem miserrimè perijt. cuius tam mobilia quàm im-
mobilia bona Princeps sibi uendicauit. & quamuis ter mille floreno-
rum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis
ne terun-

A ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famam, Ioannes scriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos uitæ usus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosi reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens, aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, ut suprà dixi. Oratores enim, Knes Iuuan, Posetzen, Iaroslavuski, & Semen, id est Simeon, Trophimovu secretarius, à Cæsare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriæ, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscovuiam uenissent, Princeps continuò & cathe- B nas & pocula, atque maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei ueritatem cum ab Oratoribus inquirerem, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter uerò dicebat, Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea uideat. Pòst cum sæpius eius rei meminissem, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si fortè ueritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate sua tam in spirituales quàm seculares utitur, liberè ac ex uoluntate sua de omnium & uita & bonis constituit: consiliariorum quos habet, nullus est tantæ authoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publicè, uoluntatem Principis, Dei esse uoluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex uoluntate Dei agere. ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique uoluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum C Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua incerta & dubia quærit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq; dura crudelisq; reddatur.

A' tempore Rurickh usq; ad hunc præsentem Principem, non alio titulo usi sunt principes illi, quàm Magnorum Ducum aut Vuolodimeriæ, aut Moscovuiæ, aut Novuogardiæ, &c. præter Ioannem Basilij, qui se dominum totius Russiæ, & magnum Ducem Vuolodimeriæ, &c. appellabat. Hic uerò Basilius Ioannis sibi uendicat & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Plescovuiæ, Smolenczkiæ, Tvueriæ, Iugariæ,

Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Novuogardiæ terrę inferioris, & Czernigovuię, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rschovuiæ, Beloiæ, Rostovuiæ, Iaroslavuiæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdorię, Cōdiniæ, &c. Porrò cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, uidetur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponā. Czar Rhutenica lingua regem significat. cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam cōsonantia, ab ultima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: unde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slaui regno Hungarico subditi, alio nomine regem appellant, nempe Kral, alij Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomen'que Czar dignius esse quàm Regis (licet idem significent) existimant. Cæterùm si euoluas omnes eorum historias, atque sacram scripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris uerò Kessar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quàm Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est usus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui principem Moscovuiæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo principum Moscovuiæ eo titulo antea esset usus: imò consiliarijs ipsis sæpe data occasione, & apertè dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regij nominis rationem esse putabant, quòd sub imperio suo reges haberet: Albi uerò rationem nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput uocant: ita illos propter alba tegumēta, albos appellari. Regis porrò titulo utitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Liuoniæ: &, ut accepi, ad Turcarum principem. ipse uerò à nemine horum, nisi fortè à Liuonien. Rex appellatur. Titulis autem antiquitùs, tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce uerbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dij, sed unus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscovuiæ, quo se regem, & hæredem ac dominum totius Russiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiunctum uidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Dominus totius Russiæ, & Magnus dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Smolenski, Tvueriæ, Iugariæ,

A garię, Permię, Bolgarię, &c. omisso Regis titulo. neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscovuiæ existentibus acciderat, cum regis Sigismundi literas ad se missas, atque titulo ducis Masovuiæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi uerisimile non uidetur: præsertim cum nulli homini infensior sit, quàm summo Pont. & quem nō nisi Doctoris titulo dignatur. Cęsarem autem Romanum non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomē suum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alij qui unicum principatum habebant, dicebātur Knes: qui uerò plures principatus, atq; alios Knes subiectos sub imperio habebant, Velikі Knesi, id est Magni Duces appellabantur.

B necq; alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (ut suprà dixi) seu equitum tenent. In Croacia uerò primores similiter Knesi uocantur: apud nos uerò, sicuti & in Hungaria, nno nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarūt mihi uiri quidā principes dicere, imò ceu exprobrare, quòd modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius uocari maluit: quodq; affirmet, me eas literas ad illum pertulisse. eamq; ob causam factum est, ut in nouissimis cum rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse uoluerit. Etsi uerò his sermonibus, tanquam nec ueris, nec uerisimilibus minimè deberem cōmoueri: tamen eos non tam mea, quàm optimi & clementissimi principis mei causa cogor refutare, cum uideā etiam pijssimos eius manes temerè in inuidiam uocari. Non est obscurum, fuisse quandoque simultatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigismūdum Poloniæ regem, ea nimirum tem-

C pestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, ut frater sponsæ Ioannes, nuptijs Annæ filiæ Vuladislai regis Hungariæ, autoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumq; fieret ius successionis, quòd Maximiliano, eius'ue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de causa sanè Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere coniunctum. At posteaquam conuentu ad Posonium habito, de Annę nuptijs inter Maximilianum & Vuladislaum, pręsente & fauente Sigismundo, conuenit, extinctis subitò & sublatis omnibus suspicionibus & simultatibus, tam arctè complexus est Sigismundum Maximilianus, ut non dubitaret quandoq; dicere, (quòd alibi quoq; retulimus) se cum Sigismundo & ad superos & ad inferos esse iturum. Etsi igitur fuit tem-

pus, cum Maximilianus ſibi Moſchum fœderatum eſſe uellet: tamen ei A regium nomen nunquam tribuit: quod literis & inſtrumentis utrinque datis & acceptis, facilè cõprobari poteſt, ſi cui fortè teſtimoniũ meum, etſi uerum & fidele, minus ponderis habere uideatur. Cur uerò hunc titulum ab Imperatore Maximiliano peteret Moſchus, qui antequam quicquam inter eos negocij eſſet, non modò ſe ei parem, ſed etiam ſuperiorem uideri uoluit, nomen ſuum & titulum ſemper Imperatorio præponens, ſiue loqueretur, ſiue ſcriberet: quod nunc quoque, ut dictum eſt, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem regem ſcribens, poſt meum ex Moſcovuia reditum uſurpauit. Hoc quidem in confeſſo eſt, quod ad Imperatorem, aut ſummum Pontificem ſcribens, ſe Regem & Dominum totius Ruſsiæ uocat. Quin ne Imperatorio quidem nomine abſtinet, ſi quas fortè literas ex Ruthena lingua in Latinam uerſas adiungit: nimirum ipſis interpretibus uocem Czar, quæ Regem ſignificat, Imperatorem uertentibus. Atque hunc in modum idem ſe & regem & Imperatorem facit. Sed quòd ab Imperato- B ribus, Maximiliano, eius'ue nepotibus, creatus ſit Rex, in Poloniæ regum iniuriam, id nemo crediderit. Quorſum enim attineret, eum Regiam dignitatem, ut fama eſt, à ſummo Pontifice petere, ſi eam antea ab Imperatoribus accepiſſet? Atque hæc quidem dicta ſint pro Maximiliano Auguſto, domino meo: qui Sigiſmundo regi, quoad uixit, certus & ſyncerus amicus fuit.

De me uerò ipſo quid dicam? Qua fronte quæſo fuiſſem auſus, toties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in regum Poloniæ Sigiſmundi patris & filij conſpectum uenire, publicis Polonorum conuentibus intereſſe, uiros Principes intueri, ſi commodaſſem operam hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac uerbis, fraternè, amicè, benignè ac beneuolè, & Regi & Ordinibus omnibus frequentiſſimè detuli, quicquid à coniunctiſsimo, optimo, & clementiſsimo Imperatore deferri poſſet? Si nullum eſt ſecretum, quod non reueletur: certè ſi quid indignum officio meo admiſiſſem, id dudum in lucem erupiſſet. Sed conſolor me recti conſcientia, qua nulla eſt con- C ſolatio firmior. Et acquieſco ſuauiter in Regum Poloniæ gratia, ac cæterorum Poloniæ ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defuiſſe recordor.

Fuerunt fortè tempora, quibus talia minore quàm nunc inuidia ſpargi potuiſſent. Sed hæc ſeri hoc tempore, quid eſt aliud, quàm quærere modos, ad diſſociãdas coniunctiſsimorum Principum uoluntates, quę omnibus ſtudijs atq; officijs copulandæ & conſolidandæ eſſent? Videbantur acta tranſacta eſſe omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias Hungariæ ſeruandas, & ad amiſſa recuperanda, maximum momentum eſſe habitura. Verùm quibus ea res & antè magno bono fuit, & amplius futura erat, hi ſiue Turcico, ſiue alio quopiam malo ſpiritu afflati, pactorum'que & conuentorum obliti, res nouas & pernicioſas moli-

untur:

A untur: non reputantes ſecum, in quantum diſcrimen & ſeipſos, & uicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de uniuerſo nomine Chriſtiano quàm optimè meritam, ſint adducturi.

MODUS INAUGURANDI *Principes.*

MOrem, quo Principes Moſcovuiæ inaugurantur, ſequens formula, quam non ita facilè conſecutus ſum, tibi depinget: & qua uſus eſt Magnus Dux Ioannes Baſilij, cum ſuum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnum ducem et monarcham Ruſsiæ inueſtiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, ſuper quo tria ſedilia, Auo ſcilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Conſtituitur item ſuggeſtum, quod ipſi Nolai uocant: ſuper quo Ducalis pi-
B leus, & Barma, hoc eſt ornamentum Ducale, ponuntur. Poſt, ad conſtitutum tempus Metropolitanus, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Priores, totus'que conuentus Eccleſiaſticorum, ſolennibus ornamentis induti adſunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos uni Duci magno Ioanni, ſecundum conſuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & ſancti Petri confeſſoris, quem ipſi more ſuo Miraculoſum appellant: qua finita, Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum aſcendunt, in'que ſedilia collocata ſedent, Nepote interim ab initio tabulati ſubſiſtente. Tandem Magnus Dux in hæc uerba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina uoluntate, à noſtris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obſeruata conſuetudine, patres Magni Duces, filijs ſuis primogenitis conſignabant Magnum Ducatum: & ſicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram ſe benedixit Magno Du-
C catu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina uoluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, ſuperſtes autem ſit unigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & poſt me, Magno Ducatu Vuolodimeriæ, Novuogardiæ, & cætera. ſuper quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum ſibi aſsignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconum'que iubet orationes diaconorum recitare. ipſe interim ſedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noſter, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem prophetam elegiſti Dauid ſeruum tuum, & inunxiſti illum in Regem, ſuper populum tuum Iſrael: tu nunc exaudi preces noſtras, tuorum indignorum, & reſpice à Sanctua-

rio tuo ad fidelem seruum tuum Demetrium, quem elegisti, exaltare A regem tuis gentibus sanctis, quem redemisti preciosissimo unigeniti filij tui sanguine: & inunge eum oleo læticiæ, protege eum uirtute excelsi, pone super caput coronam de lapidibus preciosis, da illi longitudinem dierum, & in dextram sceptrum Regale: pone illum in sedem iustam, circunda illum omnibus armis iusticiæ, fortifica illum in brachio, & subijce illi omnes linguas Barbaricas: & sit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum à fide mala, & demonstra illi saluum conseruatorem mandatorum sanctæ tuæ uniuersalis Ecclesiæ, ut iudicet populum in iusticia, & iusticiam præstet pauperibus, conseruetque filios pauperum, & consequatur dein regnum cœleste.

Postea clara uoce loquitur: Sicuti est tua potentia, & tuum est regnum: ita & laus & uirtus sit Deo patri, & filio, & spiritui sancto, nunc & in secula seculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib. Metropolitanus, ut sibi barma porrigant, quæ unà cum pileo, quodam B tegumento serico (quod Schirnikoiu appellant) tecta erat. Mox hanc tradit Magno duci, cruceque nepotem signat. Magnus autem dux eam super nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi unico regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate uos nobiscum, inquit, & orate omnia regnantem: Conserua illum sub protectione tua, contine illum in regno, ut semper bona & decentia agat: fac clarescat iusticia in diebus suis, amplificationeque sui dominij, & ut in trãquillitate eius quietè, sine discordia uiuamus, in omni bonitate & puritate. & hæc submissius. Alta autem uoce: Tu es Rex mundi, & seruator animarum nostrarum: laus tibi patri, & filio, spiritui que sancto, nunc & in secula seculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato sibi allatum, Magno duci porrigit: ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filij, & spiritus sancti signat. pileum porrò Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primùm, dein archiepiscopus & episcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine pera- C ctis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem sibi assidere iubẽt, paulisperque commorati surgunt. Interea diaconus Letaniam (ut uocant) incipit, Miserere nostri Domine: nominans Ioannem magnum ducem. rursus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepotem, & alios secundum consuetudinem. Finita Letania, orat Metropolitanus: O sanctissima domina uirgo Dei genitrix. & post orationem Metropolitanus & magni duces consident. Sacerdos seu diaconus locum demonstrat, in quo legebatur Euangelium, altaque uoce dicit: Multos annos Magno duci Ioãni, bono fideli Christi dilecto, Deo electo, & Deo honorãdo, Magno duci Ioanni Basilij Vuolodimerię, Novuogardiæ & totius Russię monarchæ, per multos annos. Sub hæc sacerdotes ante altare canunt: Magno duci multos annos. itidẽ in dextro ac sinistro

chоro

A choro diaconi canunt, Multos annos. tādem rursus diaconus alta uoce, Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Christi dilecto, Deo electo & honorādo: magno duci Demetrio Ioannis Vuolodimerię, No vuogardiæ, & totius Rußiæ multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroq; choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorificè consalutāt. accedunt & filij magni ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

INSTITVTIONES MAGNI Ducis iam inaugurati.

SImon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne dux Demetri diuina uoluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iusticiam, & iustum iu-
B dicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus rectè fidelibus ex toto corde habeto. & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusq; filijs. tādem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius uerò in ducali pileo & barma, ex æde diuæ Virginis, magna Boiaronum caterua, filijsque comitantibus, ad templum Michaelis archangeli pergit, ubi in uestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingresso, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dēgis aureis aspergitur. Pòst rectà in templum annunciationis Mariæ progreditur, ubi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aspergebatur. Peractis tandem ijs, ad auum & matrem se contulit Demetrius.
C Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

Tychon archiepiscopus Rostovuieñ. & Ioroslavuiensis: Nyphont Susdaliensis & Toruski: Vuasian episcopus Tvuereñ. Prothasius, Resanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieusimi, Sarki & Podonski episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, prior monasterij ad sanctā Trinitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monasterij sancti Cyrilli: magnus deniq; conuentus religiosorum & Ecclesiasticorū aderat. Inter prandendū, muneris quasi loco oblatū erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectū, quo cingebatur. mox

Selgi

Selgi quoq; Pereaslavuski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereaslavuiensi, ha- A
lecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piscium putant afferri, quòd Pereaslavu nunquam separabatur à Moscovuia, uel Monarchia.

Barmai est ueluti torques latæ formę, ex serico uilloso, extrinsecus tamen auro & omnis generis gemmis concinnè confectus: quem Vuolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Vuolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi quibusdam spirulis subinde sese uibrantibus, mirè concinnatum reliquit. hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Russiæ tenet.

Cæteras Russiæ partes nunc unus Sigismundus Poloniæ rex, magnusq; Dux Lithvuaniæ tenet. Cæterùm cum regum Poloniæ, qui originem suam ex Lithvuanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum quædam subiungenda uidentur.

Præfuit magno Ducatui Lithvuaniæ princeps quidam Vuitenen, B
quem cum famulus eius Gedemin, ut Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & uxore potitus est: ex ea que inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Vuitoldus, quem aliàs Vuitovudum appellant: & Anna, Ianusij ducis Mazovuię coniunx.

Vuitoldus reliquit unicam filiam Anastasiam, quæ Basilio duci Moscovuiæ in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata est: ex qua natus est Basilius, pater magni illius Ioānis, auus Basilij Rhutenorum principis, ad quem Orator missus fui.

Kestud porrò ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miserè perijt. Vuitoldus quoque, uir, quo maiorem Lithvuania non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex uxore Maria, principe Tvuerensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnādi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedvuigim quoq;, quæ tum diademate insignita regno præfuit, Vuihelmoq; duci Austriæ desponsata fuit, C
atq; adeò parentibus primatibusq; utriusq; regni consentientibus, ante nubiles annos Regio more cum eo concubuisset, affectabat: missisq; mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedvuigim uxorem expetit. Vt autem Polonos in suam sententiam pertraheret, uoti que compos fieret, inter alia fidem se Christi unà cum fratribus suis, ducatibus item Lithvuaniæ & Samogithiæ suscepturum pollicetur: alijs que id genus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, ut Hedvuigis horum authoritate adducta, atq; etiam inuita, rescisso priore matrimonij fœdere, illi nuberet. quo facto, Iagelo ipse continuò Vuladislai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptijs que peractis Hedvuige uxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longè pòst primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit uxorem: ex qua

A qua suscepit unicam filiam Hedvuigim, desponsatam Friderico iuniori Brandenburgensi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreæ Ioãnis ducis Chiovuiensis filiam Soncam, quæ pòst assumpto ritu Romano, Sophia appellata est, duxit: ex eaq; suscepit Vuladislaum & Casimirum filios.

Vuladislaus patri in regno succesit, inq; Hungariæ regem, submoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladislao posthumo, coronatus, ad Vuarnamq; lacum pòst à Thurcis oppressus est.

Casimirus, qui tum magnum Lithvuaniæ ducatum tenebat, & qui Ladislao posthumo similiter regnum Bohemiæ, fortè fratris exemplo ductus, adimere uoluit, fratri in regno Poloniæ succesit. dein eius Ladislai, Hũgariæ & Bohemiæ regis sororem Elisabetham in uxorem duxit: ex qua suscepit filios, Vuladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem, Ioannem Albertum, Alexãdrum, Sigismundum, Poloniæ reges: Fridericum Cardinalem, & Casimirum, qui in Sanctorum numerum relatus est.

B Vuladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno succesit: Maria Philippi regis Castellæ, archiducis Austrię, filia in uxorem ducta, à Thurcis in Mohacz anno 1526 oppressus est.

Anna FERDINANDO, Romanornm, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Austriæ nupsit: quatuor filijs, & undecim filiabus ex ea susceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547 moritur.

Ioannes Albertus sine coniuge obijt.

Alexander Helenam, Ioannis magni ducis Moscovuiæ filiam, duxit uxorem: sine liberis tamen decesit.

Sigismundus ex priore uxore Barbara, Stephani comitis Zepusiensis filia, suscepit Hedvuigin, Ioachimi Brandenburgensis Electoris coniugem. Ex posteriore Bona, filia Ioãnis Sfortiæ ducis Mediolani & Barij, suscepit Sigismundũ secundũ Poloniæ regem, magnũ Lithvuanię ducem: qui Elizabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regis &c. filiam, anno 1543. sexta die Maij uxorem duxit. quæ tamen immatura morte, & sine prole, anno 1545. die Iunij decimaquin-
C ta decesit.

Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ antè Gastoldo Lithvuano nupta fuerat, inuitis parentibus: & subditis hoc matrimonium tam indignè ferentibus, ut rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam seditionẽ abijsset, si FERDINANDVS rex iniurias filię illatas ulcisci, quàm earum memoriam deponere maluisset. Hac uerò mortua, idem Sigismundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuersus, coniugio sibi copulauit Catharinam, germanam sororem Elisabethæ, quam Franciscus dux Mantuæ uiduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ sunt Cracouiæ, 31 Iulij, anno 1553. Vtranq; sororem ego, tanquam Magister seu Præfectus Curiæ, ad sponsum deduxi.

Semouites Mazovuię dux, ex Alexãdra Iagelonis sorore suscepit multos filios, filiasq;. Filij sine liberis decesserũt. Ex filiabus Czimburgis nupsit

psit Arnesto austriæ Archiduci, ex eoq́; genuit Fridericum Romanorum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hispaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Imperatores. A

Ovuka Vuoleslao, Thesinensi duci, in matrimonium collocata est.

Amulia, Vuoguslao Stolpensium duci, qui nunc Pomeraniæ dux appellatur, nupsit.

Anna uerò, Michaeli duci Lithvuaniæ: Catharina innupta obijt.

Porrò Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotesq́;, item filiarum eiusdem liberos, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq́; Regum posteros, si quis ordine recẽsere uellet, in immensum tam numerosa proles excresceret: quæ tamen ut subitò aucta est, ita nunc in uno regis Poloniæ iam mortui filio, Sigismundo secundo Poloniæ rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & regum ex ea stirpe incidimus, haud abs re uisum est, si quæ regnantibus Vuladislao Hungariæ & Boemiæ, ac eius fratre Sigismundo Poloniæ regibus (Casimiri filijs) euenerunt, subijceremus. B

Posteaquã Vuladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius successionis sibi reseruante Maximiliano Romanorum Imp. potitus esset, & unicam tantum filiam iam consenescens haberet: Maximilianus, quo ius successionis aliqua arctiore cõiunctione cõfirmaretur, cum Vuladislao de matrimonio inter alterum nepotum suorum ex filio suo Philippo Hispaniarum rege, & Anna Vuladislai filia contrahendo, tractare cœpit. Nam Annæ nuptias perditè ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Mathiam regem, atq; adeò apud ipsum Vuladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre uidua, quæ primarios quosq; uiros in Comitatibus & prouincijs Hungariæ, muneribus atq; stipendijs annuis (quæ sua lingua Iargalass uocant) inescatos, & ad quæuis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum studijs & suffragationibus, & matrimonium istud filio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet. quibus mulieris machinationibus ingens deinde momentum addidere nuptiæ, quæ inter eius filiam, Ioannis sororem, & Sigismundum Poloniæ regem factæ sunt. His rebus animaduersis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio inter nepotem suum & Annam instituerat, urgẽdum esse ratus, cum exploratum haberet, Vuladislaum idem cupere, sed factione & studijs eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam sibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam esse putauit. quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum strepitu Ludouicũ Vuladislao nasci cõtigisset, interpositis primùm inducijs, ad solidiorẽ pacẽ deuẽtũ est: quę deinde huc exijt, ut Vuladislaus cũ filio iã coronato, & filia, ac huius frater Sigismũdus Poloniæ rex Viennã ad Maximilianũ uenirent: ubi factis cum Anna spõsalibus, & extinctis omnib. simultatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionem Ioãnis Zapolitani C

indulge-

A indulgebatur, principes isti perpetuo fœdere sunt coniuncti. Sic autem Sigismundus rex tum Maximiliano Imp. satisfecit, seq́ꝫ approbauit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc rege, quácunqꝫ intendat, & ad superos, & ad inferos esse iturum. De Ludouico uulgò dictum est, quòd immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoqꝫ immaturus, immaturam mortem obierit. His uerò addi potest, quòd mors eius regno Hungariæ, & omnibus uicinis, non minus immatura quàm acerba fuerit. Etsi uerò salutaribus consilijs destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nam ubi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curiæ suæ magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patruum suum regem Sigismundum: summis precibus oratum atqꝫ obtestatum, ut ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum
B consiliorum causa cõuenire grauaretur. Sed cum hoc præcise recusatum esset à Sigismũdo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum rex nunquã deinde uidebis, nec ullam ab eo legationem audies. Id'qꝫ sic euenit. Nam rege Sigismundo ab Hungarię finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prussiam abeunte, nepos eius unà cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quam à loco Mohaciensem uocãt, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de uxore ducenda deliberanti, consultanti'qꝫ, uisum tandem fuit, ut potius subditi alicuius filiam, quàm externam duceret: tum ut maximis parceret sumptibus, simul ne uxorem peregrinis moribus diuersa'qꝫ religione imbutam haberet. Huius autem consilij Georgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam uxorem ducturum. Sed tandem publico de consilio, Boiaronum filiæ numero mille & quingentæ, cum in unum locum conductæ essent, ut ex illis quam uellet, eligeret: delectu princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis
C filiam, contra Georgij opinionem in uxorem elegerat. Ex ea porrò cum ad unum & uiginti annos liberos non suscepisset, sterilitate uxoris offensus, eam eo anno quo nos Moscovuiam ueneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit. huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulanti'qꝫ, capillis primùm abscisis, cum cucullam porrexisset, eam sibi inijci hæc adeò non patiebatur, ut apprehensam, in terram'qꝫ proiectam cucullam pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygona, unus ex primarijs consiliarijs, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cęcidit, superaddens: Tu'ne uolũtati Domini resistere audes? illius'qꝫ iussa capessere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua se authoritate cæderet? mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quòd cucullam inuita atque coacta induat, protestatur, tantæ'qꝫ iniuriæ sibi illatæ Deum ultorem inuocat. Salomea itaque in monasterium coniecta,

cum princeps Helenam filiam Knes Basilij Lintzkij Cæci, iam'q; uita defuncti, fratris inquam ducis Michaelis Lintzkij, qui tum captiuus detinebatur, uxorem duxisset: continuò fama exoritur, Salomeam grauidam, prope'q; partum esse. rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum consiliariorum, Georgij parui thesaurarij, & Iacobi Mazur cubicularij, uxores: aiebant'q; sese ex ore ipsius Salomeę audiuisse, ut quæ grauidam se, & prope partum esse fateretur. Qua re audita, grauiter commotus princeps, utramq; à se repulit: alteram, Georgij uxorem, etiam uerberibus affecit, quòd tempestiuius de hac re ad se non retulisset. Mox ut rem compertam haberet, Theodericum Rack consiliarium, & Potat secretarium quendam, ad monasterium in quo detinebatur, mittit: illis'q;, ut ueritatem rei diligenter inquirerēt, demandat. Quidā nobis tum Moscovuiæ existentibus, sanctè affirmabant, Salomeam filium Georgiū nomine peperisse: nemini tamen infantem ostendere uoluisse. Quin cognoscendæ ueritatis gratia, quibusdam ad se misisis, dicitur respondisse, indignos illos esse, quorum oculi infantem uiderent: dum in suam Maiestatem ueniret, matris iniuriam ulturum. quidam uerò eam peperisse, constanter negabant. Ambigua itaque ea de re est fama. A B

Basilij porrò Linczkij ex Lithvuania profugi filiam, cur uxorem duxerit princeps, duas causas, præterquam quòd se ex ea liberos suscepturum sperabat, fuisse accepi: tum quòd socrus genus suum duxisset ex familia Petrovuitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græcorum'que fidem sequebatur: tum quòd Michaelem Linczkij, singulari dexteritate ac rara quadam fortitudine uirum, patruum liberi habituri essent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres superstites, Georgium & Andream: atque ideo si fortè liberos ex aliqua alia uxore susciperet, eos fratribus uiuentibus, parum tutos fore in regni administratione putabat. Michaele autem in gratiam recepto, libertate'q; donato, filios ex Helena susceptos, authoritate patrui in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius liberatione nobis præsentibus tractabatur: quem etiam uinculis solutum, liberis'q; custodijs honestè mandatum, uidimus tandem libertate donatum, inter'q; cæteros Knesos testamento à principe nominatum, tutorem deniq; nepotum suorū Ioannis & Georgij institutum fuisse. Sed postea principe mortuo, cum uiduam regium thorum continuò cum quodam Boiarone cognomento Ovuczina contaminantem, in'q; mariti fratres uinculis constrictos sæuientem, crudelius'que imperantem uideret, eam, ut honestius & sanctius uiueret, aliquoties sola pietate ac honestate adductus admonuerat: sed huius illa admonitionem adeò molestè impatienter'q; tulit, ut mox qua ratione è medio tolleretur, consilium quęreret. causa'q; reperta, Michaelem aiunt continuò proditionis crimine fuisse insimulatum, atque in carceres rursus coniectum, miserè tandem perijsse: uiduam quoque non ita diu pòst ueneno sublatam, Ovuczina uerò adulterum in partes dissectum fuisse. Matre itaque è medio sublata, maior natu filius Ioannes, 1528. anno natus, in regno succesit. C

RELI-

RELIGIO.

A RVſsia ut cœpit, ita in hunc uſq; diem in fide Chriſti ritu Græco perſeuerat. Habuit Metropolitanum, quondam reſidentem in Chiovuia, dein in Vuolodimeria, nunc uerò in Moſcovuia. Pòſt, cùm Metropolitæ ſeptimo quoq; anno Ruſsiam Lithvuanorum imperio ſubiectã inuiſerent, exactisq; nummis inde redirent, hoc Vuitoldus, ne uidelicet prouinciȩ ſuȩ argento exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaq; epiſcopis, proprium Metropolitanũ conſtituit, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithvuaniæ, ſuam ſedem habet: quȩ etſi Romanum ritum ſequatur, plura tamẽ templa Ruthenici, quàm Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterùm metropolitæ Rhuteni authoritatem ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus ſuis apertè gloriantur, ante Vuolodimerum & Olham, terram Ruſsiæ eſſe baptizatam & benedictã ab Andrea Chriſti apoſtolo, quẽ ex Græcia ad oſtia Boryſthenis ueniſſe ipſi affirmant: & aduerſo flumine ad montes, ubi nunc Chiovuia eſt, nauigaſſe, atq; ibi o-
B mnẽ terrã benedixiſſe & baptizaſſe: crucẽ ſuam illic collocaſſe, prædixiſſeq; magnã ibi Dei gratiã, multasq; Eccleſias Chriſtianorũ futuras. Pòſt inde uſq; ad fontes Boryſthenis perueniſſe in Vuolok lacum magnũ, & per fluuium Lovuat deſcendiſſe in Ilmer lacum: unde per fluuium Vuolchovu, qui ex eodem lacu fluit, Novuogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atq; in mare uſq; quod ipſi Vuaretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Vuinlandiã & Livuoniam, Romam nauigando perueniſſe. Poſtremò in Peloponneſo propter Chriſtum, ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Hæc Annales ipſorum.

Eligebantur quondam Metropolitȩ, item Archiepiſcopi, conuocatis omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus & Prioribus monaſteriorum. inquirebatur uir ſanctioris uitæ per monaſteria & heremos, eligebaturq;. Hunc uerò principem aiunt ad ſe certos conuocare ſolere, atque ex eorum numero unum ſuo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæſaris Maximiliani Oratorẽ Moſcovuiæ agerem, Bartholomȩus Me-
C tropolita, uir ſanctæ uitæ: cumq; princeps uiolaſſet iuramentum, per ſe & ipſum Metropolitam duci Semeſitz præſtitum, & alia quædam deſignaſſet, quæ uidebantur contra authoritatem illius eſſe, acceſsit principem, & inquit: Dum omnem authoritatẽ tibi uſurpas, ideo officio meo præeſſe non poſſum. Porrecto'que ſibi baculo ſuo, quem in modum crucis ferebat, officium reſignat. Princeps baculum cum officio ſine mora ſuſcipit, atq; pauperem cathenis uinctum, continuò Bielogeſero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in uinculis fuiſſe: liberatum tamen pòſt, priuatum'que, in monaſterio reliquum uitæ exegiſſe. Huic metropolita Daniel quidam XXX ferè annos natus, homo corpore robuſto atq; obæſo, facie rubenti, ſucceſsit: qui ne uentri magis quàm ieiunijs, uigilijs ac orationibus deditus uideretur, quoties actum publicum eſſet celebraturus, ſulphuris fumo tum faciem, ut impalleſceret, inficere, atque ita pallore imbutus, in publicum prodire ſolebat.

Sunt & alij duo Archiepiscopi in dominio Mosci, in Novuogardia, A
scilicet Magrici & Rostoff. item Episcopi Tvuerensis, Resanensis, Smolensis, Permiæ, Susdali, Columnæ, Czernigovuiæ, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moscovuitico subiecti sunt. habent autē suos prouentus certos ex prædijs, & alijs extraordinarijs, ut uocant, accidentalibus: castra autem, ciuitates, aut ullam administrationē secularem (ut uocant) non habent: carnibus perpetuò abstinent. Abbates duos tantum in Moscovuia esse reperi: Priores uerò monasteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipsius Principis, cui nemo resistere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiusdam Varlami, Prioris Huttenienis monasterij, anno 7034. instituti, literis, ex quibus capita rerū duntaxat excerpsi, apparet. Principiò fratres alicuius monasterij, Magno duci supplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis instituat. Electus autem, priusquam confirmetur à Principe, cogitur se iuramento atque inscriptione obstringere, quòd uelit in eo monasterio iuxta sanctorum patrum constitutionem piè & sanctè uiuere: omnes Officia- B
les iuxta maiorum consuetudinem, consentientibus etiam senioribus fratribus, assumere: singulis officijs fideles præficere, atque commodum monasterij diligenter procurare: de negotijs & rerum causis, cum tribus aut quatuor senioribus deliberare, factáque deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atque eorum communi sententia de rebus decernere, constituereque: non lautius priuatim uiuere, sed in eadem mensa perpetuò esse, & communi cibo cum fratribus uti: omnes census & reditus annuos diligenter colligere, ac in thesaurum monasterij fideliter reponere. Hæc sub magna pœna, quā sibi infligere Princeps potest, item priuatione officij, seruaturum se promittit. Obstringunt se iuramento quoque ipsi seniores fratres, prædicta omnia sese seruaturos, ac Priori instituto fideliter & sedulò obtemperaturos.

Sacerdotes seculares ut plurimùm cōsecrantur hi, qui diu apud ecclesias tanquam diaconi seruierunt. In diaconum autem nemo consecratur, nisi coniugatus. unde pleruncque & nuptias celebrare, & in gradum Diaconatus simul ordinari solent. Si uerò spōsa alicuius diaconi malè audit, C
tum in diaconum, nisi integræ famæ uxorem duxerit, non consecratur. Mortua coniuge, sacerdos à sacris obeundis prorsus suspenditur: si castè tamen uiuit, officijs ac alijs rebus diuinis, cum cæteris ecclesiæ ministris, choro tanquam minister interesse potest. Erat quidem antea consuetudo, ut uidui castè uiuentes, sine reprehensione sacra peragerēt. Sed nunc mos inualuit, ut nullus uiduorum ad sacra facienda permittatur, nisi monasterium aliquod ingrediatur, iuxtáque regulam uiuat.

Quicunque sacerdos uiduus, ad secundas nuptias, quod cuique liberum est, transierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus sacerdotum aut sacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, nisi diacono præsente.

Sacerdotes in ecclesijs primum tenent locum. Et quicunque illorum contra religionem aut officium sacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio spiri-

A cio spirituali subijcitur. Si uerò furti aut ebrietatis accusatur, aut in aliud id genus uicij inciderit, à seculari magistratu, ut uocant, punitur. Vidimus Moscovuiæ ebrios sacerdotes publicè uerberari: qui aliud nihil querebantur, quàm sese à seruis, & non à Boiarone cæsos esse.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, sacerdotem in furto deprehensum, laqueo suffocari fecit. quā rem Metropolita grauiter ferens, ad principem defert. Accersitus locumtenens, principi respondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non sacerdotem se suspendisse. atque ita ille impunè dimissus fuit.

Si sacerdos queritur coram laico iudice, se à quopiam laico esse cęsum, (offensiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad seculare iudicium spectant) tum iudex, si fortè cognouerit hūc ab illo lacessitum, aut quauis iniuria prius affectum fuisse, sacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium sustinentur, assignantur'que illis domunculæ cum agris & pratis, unde uictum suis aut B famulorum manibus, instar uicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando ecclesię pecunia datur ad usuram, de centum decem, eamq́ꝫ sacerdoti porrigunt, ne suis illum alere sumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate principū uiuunt. Certè non multæ parochiæ reperiuntur, prædijs ac possessionibus dotatæ: exceptis episcopatibus, & quibusdam monasterijs. Nulla parochia, seu sacerdotium confertur cuipiam, nisi sacerdoti. In singulis autem templis unicum tantum altare, & in dies singulos unicum quoque sacrum faciendū putant. Rarissimè templum reperitur sine sacerdote, qui ter in hebdomada tantum sacra peragere obstringitur.

Vestitum propè laicorum habent, extra piretum̄ paruum, & rotundum, quo rasurā tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres superimponentes: aut pileo oblongo ex castorū pilis, colore griseo, utuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Possoch dictos.

Monasterijs præsunt, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos uerò Archimandritas uocant. Habent seuerissimas leges ac regulas: quæ tamen sensim labefactæ, iacent. Nullo solatij genere C uti audent. Cithara, aut aliud musices instrumentum, si apud aliquem repertum fuerit, grauissimè punitur. Carne perpetuò abstinent. Omnes, non solum principis mandato, sed & singulis Boiaronibus à principe missis parent. Interfui, quum prouisor meus à Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuò non dedisset, uerbera minabatur: quo audito, euestigiò rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monasterijs in heremum se conferunt, ibi'que tuguriola faciunt, quæ aut soli, aut cum socijs incolunt: uictum ex terra & arboribus quærunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem angustas, & in altum erectas, columnis sustinent.

Metropolita, Episcopi, & Archiepiscopi, quamuis carnibus perpetuò abstinent: tamē cum inuitant hospites laicos, aut sacerdotes, eo tem-

pore quo carnibus uescuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis in suo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitũ est. A

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferũt: solus aũt Episcopus Novuogardiensis albam bicornẽ, more nostro fert.

Vestes quotidianæ Episcoporum sunt, sicut aliorum monachorum: nisi quòd aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore in utramque partem tres fibmrias albas, inflexas instar riuuli fluentis: in significationem, quòd ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Possoch appellant, in modum crucis. Episcopus Novuogardiensis album fert pallium. Cæterùm Episcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipsam religionem piè procurandã ac promouendam sunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus administranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter sanctos uenerantur: alios uerò, qui post illud schisma fuerunt, execrantur, tanquam eos qui ab Apostolorum sanctorumq; patrum, & septem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquã hæreticos & schismaticos appellant: eosdemq; maiori odio prosequuntur, quàm ipsos Mahumetanos. Dicunt enim, septimo generali Concilio conclusum esse, ut ea quę in præcedentibus constituta ac determinata erant, in posterum quoque firma rata & perpetua essent: nec unquam posthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, sub pœna anathematis. & hoc seuerissimè seruant. Erat quidam Metropolitanus Russiæ, qui ad instantiam Eugenij Papę Synodum accesserat, ubi & Ecclesiæ erant unitæ: reuersus in patriam capitur, omnibus bonis spoliatur, atq; in carceres conijcitur: ex quibus tandem euasit. B

Inter nos & illos fidei diuersitatem esse, licet ex literarum exemplo cognoscere, quas Ioannes Metropolita Russiæ ad Archiepiscopum, ut ipsi dicunt, Romanum, dederat, ut sequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiss. Apostolica sede ac uocatione digniss. qui ex remotis respicis ad humilitatem & paupertatẽ nostram, & alis dilectionis foues nos, & salutas nos sicuti tuos ex charitate, & interrogas specialiter de nostra fide uera & orthodoxa: de qua etiam audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Episcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper saluto te, honorando caput tuum, & deosculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à suprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis spiritualibus & nobis, ordinem bonum. Nescio unde exortæ sunt hæreses, de uera salutis & redemptionis uia: & mirari satis non possum, quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam ueritati inimicus, ac mutuæ beneuolentiæ aduersarius fuerit, qui fraternam nostram charitatem à tota Christiana congregatione alienauit, dicens, nos non esse Christianos. Nos profectò, Christianos uos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Christianam non seruetis, & in multis diuer- C

A tis diuersi sitis: id quod ex septem magnis Synodis ostendam, in quibus fides orthodoxa & Christiana instituta est, ac prorsus cõfirmata, in quibus etiam tanquam septem columnis sapientia Dei domum sibi ædificauit. In his præterea septem Synodis, omnes Papæ digni sunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiscum sentiebant. In primo autem Synodo erat Syluester Papa, in secunda Damasus, in tertia Cœlestinus, in quarta beatissimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in sexta Oaphanius, uir honorandus, & in Sacris scripturis doctus: in septima S. Papa Adrianus, qui misit primus Petrum Episcopum & Abbatem monasterij sanctæ Sabæ: unde postea exortæ sunt dissensiones inter nos & uos, quæ pullularunt præcipuè in antiqua Rana. Sunt profectò mala multa, quæ à uobis contra leges diuinas ac statuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam scribemus. Primùm de ieiunio sabbathi, contra legem obseruato: secundò de ieiunio magno, in quo septimanam abscinditis, & carnes comeditis, ac propter carnium uoracitatẽ homines ad uos allicitis. Item,
B qui sacerdotes secundum legem ducunt uxores, illos uos reijcitis. Item qui à presbyteris in baptismate inuncti sunt, illos uos iam denuò inungitis, dicentes, illa simplicibus sacerdotibus facere non licere, sed solis episcopis. Item de azymis malis, quæ manifestè Iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, ut quæ confirmata sunt per S. Synodos, ea uos cœpistis permutare & peruertere, dicentes de spiritu sancto, quòd non tantum à patre, sed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spiritualẽ, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur isti errores, & ut unanimes essemus in concordia Spirituali. sicut dicit sanctus Paulus, informans nos: Oro uos fratres propter nomen Domini IESV CHRISTI, ut idem sentiatis, & dicatis, & non sit inter uos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad uos scripsimus: deinceps & de alijs scribemus
C charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiuimus, agnosces ipse nobiscum, transgredi per uos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes uestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quòd uerbum uestrum esset unum. Et quòd manifestè erretis, nunc palàm redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, uidetis quæ de isto S. Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maximè beatus Papa Clemens, primus post sanctum Petrum apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, ut est in Canone LXIIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, qui die Dominico uel sabbatho ieiunaret, pręter sabbathũ magnũ, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod uos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum hæresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno utuntur. quis enim uerus Christianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa uester,

ea prohibet. Nos profectò, cum rescíueramus, in Armenia, & alijs quibusdam locis, ouis & caseo in magno ieiunio uesci, nostris illico mandauimus, ut ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorũ abstinerent: à quibus si quis non abstineret, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, à sacris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum, de coniugio sacerdotum, quòd ab illis qui uxores habent, sumere corpus Domini renuitis: cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem, secundum legem uxorem habentem, & dicit, quòd non liceat ex manibus eius accipere Sacramentum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, uel sacerdos dimittens propriam uxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio, seu confirmatio. Non'ne ubique dicitur in Synodis: Confiteor unum baptisma, in remissionem peccatorum? Si ergo est unum baptisma, erit & unum chrisma, & uirtus eadem tam Episcopi quàm sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est principium & radix totius hæresis, sicuti demonstrabo. & quanquam necesse esset huc multas adducere scripturas, tamen id aliàs faciam, & in præsentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani sumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæorum de sabbatho, azymis, & circuncisione obseruationes, nobis obmittendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur unum ex illis, sicuti dicit sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctificauit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens, Accipite & manducate, &c. Considera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, sed panem. Quòd illo tempore nec azymi erant, nec Pascha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Pascha Iudæorum, ut daret azyma Apostolis, probabile est per hoc, quòd Iudæorum Pascha stando fit & comeditur: quod in Christi cœna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim. item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in cœna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare uobiscum: Iudæorum pascha non intelligit, quod antè semper comedebat cum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, necessitatem faciendi, tanquam Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem ego do uobis. similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in sal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quòd nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas uel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrij Samosatensis, & Eutychij, & Diasterij, aliorum'que qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hęretici, diabolicoq́; spiritu repleti? Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in

Deum pa-

A Deum patrem & filium, & spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit? Mirabile est profectò, & horrendum dictu: quòd audetis fidem peruertere: cum ab initio per uniuersum orbem, in omnibus Christianorum ecclesijs constanter canatur: Credo in spiritum sanctum, & Dominum uiuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Quare igitur uos non dicitis, sicuti alij Christiani omnes: sed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apostolus dicat: Si quis annunciauerit uobis, præter ea quæ uobis diximus, anathema sit. Vtinam uos non incurratis istam maledictionem. Difficile est enim, & horrendum, Dei scripturam, compositam per sanctos, permutare & peruertere. Nescitis quàm maximus sit error. Nam duas uirtutes, duas uoluntates, & duo principia de sancto spiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæresi Machidoniæ conformes estis: quod absit. Oro, & me inclino ad sanctos pedes tuos, ut ab huiusmodi errorib. qui inter uos sunt, B cesses, & maximè ab azymis abstineas. Volui etiam aliquid scribere de suffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: sed de his postea (si Deus uoluerit) scribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quòd de his rebus ad te scripsi. An autem sunt facienda illa quæ fiunt, interroga scripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut scribas ad Dominum nostrum patriarcham Constantinopolitanum, & ad sanctos Metropolitas, qui uerbum uitæ in se habent, & sicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim potest, ut Deus per illos super huiusmodi erroribus inquirat, emendet & constituat. Deinde si tibi uidebitur, mihi minimo inter alios omnes, rescribas. Saluto te ego Metropolita Rusiæ, & alios omnes tibi subiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Episcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas spiritus sancti sit tecum, & cum omnibus tuis: Amen.

SEQVVNTVR CANONES CVIVSdam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim ut potui adsequi, adiungere uolui.

C VERI in necessitate absque sacerdote baptisentur. Animalia, uolucres, ab auibus uel feris laceræ, non comedantur: qui uerò commederint, aut in azymis celebrauerint, uel in septuagesima carne usi fuerint, uel animantium sanguinem uorauerint, corrigantur.

Aues, animalia suffocata, non comedantur.

Rhuteni cũ Romanis in necessitate comedant, celebrent aũt minimè.

Rhuteni omnes Romanos non rectè baptisatos, quia in aquã toti non sunt immersi, ad ueram fidem conuertant: quibus conuersis, non statim Eucharistia, sicuti nec Tartaris, alijs'ue à fide sua diuersis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, super quibus consecrationes fiunt, non comburantur: sed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, sepeliantur.

Si in

Si in loco sacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, uacuus relinquatur. A

Maritus monasterium ingressus, si eius uxor alteri nupserit, in sacerdotem consecretur.

Principis filia, ei qui communione in azymis, & cibis utitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus uescuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confessi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non intersint.

Sacerdos si sciens, personam iam tertiò expetentem matrimoniũ coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uxore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupserit, ad communionem, nisi ad matrimonium redierit, non admittatur. B

Nullus alienæ fidei uendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur.

Vxor sacerdotis ab infidelibus capta, redimatur: & in matrimonium, quia uim passa est, reassumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiscentes, communione non priuentur: sed ad eandem, iniunctis quibusdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monasterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non nisi publicè, in Ecclesijs contrahatur.

SEQVVNTVR QVAESTIONES

Cyrilli cuiusdam, ad episcopum Niphontem Nouuogardiensem.

Vid si homo post communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? RESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem, uerùm ex nausea, XX diebus: si uerò alia leui ex causa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, XL diebus à diuinis & abstineat, & ieiunet: sin alia leui ex causa, per septimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abstineat. Si autem tertia aut quarta post communionem die euomerit, agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & uiginti diebus pœniteat: si uerò in infirmitate euomerit, tribus diebus: uomitum uerò igni comburat, & centum Psalmos dicat: si autem canis uomitum deuoraret, centum diebus ieiunet. C

Si uasa terrea, uel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendũ? R. Det grifnam unam pro quinque Missis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos uerò habeat uinum proprium.

Quid si

A Quid si monacho infirmo, Seraphica ueste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari uoluerit? R. Intret ecclesiam nostram VII diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsente dicantur deuotè: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactarijs abstineat, octaua die lotus ingrediatur ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis uestibus induatur, corona seu sertum super caput illi imponatur, chrismate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, proq́ꝫ nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, uel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies festus est, homo in ecclesiam eat: humanis uerò necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, per totum annum seruare liceat? R. Seruetur in uase mundo: sacerdos uerò id in-

B firmo porrigens, parum uini addat.

An aquam uino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit uinum tantùm.

An infirmis dæmoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti uxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit uxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Gręcia non seruatur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non uescantur: laici uerò eadem die deosculantes S. Crucem, carnes edere possunt, nisi fortè in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, manè ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem quæ sub umbilico est, ecclesiam ingrediatur, Euangelium legat: ad altare uerò accedere, uel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunę cum uxore concumbere, & sic deinceps.

C An uxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram quadragesimã cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut uespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore utendum? R. Dominicis & sabbatis diebus, piscibus: alijs uerò Ikhri, hoc est, piscium intestinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, & bibant kvuas: id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres uerò pro salute uiuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta uerò de pisis, fabis, & cicere, pariter coctis, condiantur melle, & zaccaro. adhibeantur etiam, si habentur, alij fructus. Kuthia autem hac, peractis exequijs, in ecclesia utantur.

Quando

Quando Bulgari, Polovuczi, & Czudi baptisandi? R. Si quadraginta diebus antè ieiunent, & orationes mundæ super illos dicantur: si uerò Slauus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptisans autem puerum, manicas bene succingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptismatis in ueste aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus, templum non ingrediatur. A

An mulier post menstrua, communicanda? R. Non communicetur, nisi prius sit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum ubi mulier peperit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda uasa, diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus esse prius mundandam.

An post occasum solis sepeliendum? R. Occaso iam sole, nemo sepeliatur: est enim hæc mortuorum corona, uidere solem antequam sepeliantur. Plurimùm autem meretur, qui ossa mortuorum & imagines antiquas condit. B

An liceat marito, circa festum Paschæ sumere Eucharistiã? R. Si cum uxore per quadragesimam non concubuerit. Item, qui dentibus die Paschæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua sanguis manauerit, eadem die à communione abstineat.

An liceat marito, proxima post communionem nocte cum uxore concumbere? R. Licet. diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, si deprauati ingenij conceperit puerum uxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas sacerdoti, ut pro eis oret.

Si fortè lacerata papyrus, quę aliquid sacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius uaccæ, eodem die quo uitulum edidit, uti? R. Non, quia est sanguine mixtum: post biduum autem licebit.

Quando potest aliquis à sacris suspendi? R. Sacerdos tempore ieiunij feminæ alicuius amore flagrans, inq; os eius linguam insertans, semen denique genitale libidine inflammatus spargens, à diuinis per integrum annum abstineat: si uerò ante sacerdotium tale quid commiserit, in sacerdotem non consecretur. C

Laicus uerò eiusmodi peccata ac flagitia designans, eo anno non communicetur.

An sit initiandus sacris is, ex quo aliqua uno duntaxat concubitu concepit? R. Raro concipiunt ex primo coitu. decies autem si congressus fuerit, non consecretur.

Præterea qui uirgini stuprum obtulit, aut uxorem suam uitiatam primo concubitu animaduerterit, in sacerdotem pariter non consecretur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuò ab Eucharistia, nisi iamiam animam agens, abstineat.

Licebit'ne cuipiam in uita, pro animæ suę salute exequias mortuorum obire? R. licet.

An con-

A An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare potest? R. Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ ualetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, ubi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rē habere cum uxore eo loci, ubi sunt imagines sanctorum? R. Accedens ad uxorem, non'ne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene recluse & operte fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, uel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Potest'ne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq́ porrigere Sacramentum? R. Potest.

Quomodo ducendę uxores? R. Volens uxorem ducere, quadragin-
B ta, aut minus octo diebus, se ab alijs mulieribus contineat.

An mulieri quę facit abortum, pœnitēdum? R. Mulier non casu aliquo, sed temulēta, faciens abortum, pœniteat. Item, quę uiro suo aquam, qua ipsa se lauit, ad bibendū, ut se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius uaccæ, qua cum homo miscuit corpus, utendum? R. Omnes, præter excessorem, uti possunt.

An mulier consilio uetularum, quo concipiat, utatur? R. Mulieres, antiquarum uetularum consilio, herbis, ut concipiant, utentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteant, atq́ sacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita ut aborsum faciat, medio anno pœniteat. Obstetrices quoq́ octo diebus ab æde sacra abstineant, dum orationibus mundentur.

BAPTISMUS.

Baptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacer-
C dos, ante ianuam habitationis in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, puero'q́ nomē imponit. Dein XL communiter die, si fortè puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod cōsecratum est in hebdomada magna. inungitur deniq́ myrrha, ut ipsi dicunt. Aqua uerò baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptisantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesset: neque unquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, utuntur. Susceptores ex uolūtate parentum assumuntur: & quoties præeunte certis uerbis sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit, eos'q́ cerę etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neq́ saliuam cum puluere.

SEQVITVR BVLLA ALEXANDRI
Papæ, ex qua Baptiſmus Rhutenorum abundè conſtat.

Lexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam A
rei memoriam. Altitudo diuini conſilij, quod humana ratio
nequit comprehendere, ex ſuæ immenſæ bonitatis eſſentia,
aliud ſemper ad ſalutem humani generis pullulans, tempore
congruo, ſecreto myſterio, quod ipſe Deus nouit, opportuno, producit
& manifeſtat: ut cognoſcant homines, ex ſuis meritis, tanquam ab ipſis,
nihil proficere poſſe, ſed eorum ſalutem & omne donum gratiæ ab ipſo
ſummo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non ſine grandi &
ſpirituali mentis noſtræ lætitia accepimus, quòd nonnulli Rhuteni in
ducatu Lithvuaniæ, & alij ritu Græco uiuentes, fidem tamen Chriſtia-
nam aliàs profitentes, qui Vuilnenſem ac Chiovuienſem, Lutzeorien-
ſem, & Mednicenſem ciuitates & diœceſes, ac alia loca eiuſdem ducatus
inhabitant, ſancto ſpiritu cooperante illuſtrati, nonnullos errores, quos
hactenus, ritu & more Græcorum uiuentes, obſeruarunt, penitus ab eo- B
rum mentibus & cordibus abdicare, & unitatē fidei Catholicę & Latinę
Romanę Eccleſiæ amplecti, & ſecundum ritū eiuſdem Latinę & Roma-
næ eccleſiæ uiuere deſiderant & proponūt. Sed quia more Græcorū, ſci-
licet in tertia perſona baptiſati fuerunt, & nonnulli aſſerunt eos de nouo
baptiſari debere, prædicti qui ritu Gręco hactenus uixerūt, & adhuc ui-
uunt, tanꝗ antea ritè baptiſati, renuunt & recuſant de nouo baptiſma ſu
ſcipere. Nos igitur, qui ex commiſſo nobis deſuper, licet inſufficientibus
meritis, officio paſtorali, cupimus ſingulas oues nobis commiſſas ad ue
rum ouile Chriſti perducere, ut fiat ex illis unus paſtor, & unum ouile,
& ne ſancta Catholica eccleſia diuerſa & deformia membra à capite di-
ſcrepātia, ſed conformia habeat, attendentes quod per fœlicis recorda-
tionis Eugenium Papam quartum prædeceſſorem noſtrum, in concilio
per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atq; Armeni, unà cū Ro-
mana eccleſia ſentientes interfuerūt, definitum fuit, formam huius ſacra-
mēti Baptiſmatis exiſtere, Ego te baptizo in nomine patris & filij et ſpiri C
tus ſancti, amen: ac etiam per illa uerba, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chri
ſti, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uel, Baptizatur manib. meis
talis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uerum perfici baptiſma.
quoniam eius principalis cauſa, ex qua baptiſma uirtutē habet, ſit ſancta
trinitas: inſtrumentalis autē ſit miniſter, qui tradit exterius ſacramētum,
ſi exponitur actus qui per ipſum exercetur miniſterium, eius ſanctæ tri-
nitatis inuocatione efficitur ſacramētum: & propterea huiuſmodi ſacra-
menti, ſic in tertia perſona collati, reiterationem neceſſariā non exiſtere:
habita etiam ſuper hoc cum fratribus noſtris deliberatione matura, au-
ctoritate Apoſtolica, nobis & alijs Romanis Pōtificib. ab ipſo Ieſu Do-
mino noſtro per beatum Petrum (cui & ſucceſſoribus eius Apoſtola-
tus, miniſterij diſpēſationem commiſit) tradita, tenore præſentium de-
cernimus atq; declaramus, omnes & ſingulos ſic in tertia perſona bapti-
zatos,

A zatos, uolentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & sanctæ Ro-
manę ecclesiæ uenire, simpliciter & sine alia cõtradictione, aut etiam ob-
ligatione, uel coactione, quòd iterum rebaptisentur: etiam cum intenti-
one, quòd aliàs ritus per orïẽtales ecclesias seruari soliti, hæreticam pra-
uitatem non cõcernen. obseruari possint: facta prius tamen per eos om-
nium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana ecclesia, & illius
ritu ac sanctis institutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fo-
re. exhortañ. etiam per uiscera misericordiæ Dei nostri, omnes & singu-
los qui prędicto modo baptizati sunt, & ritu Græco uiuunt, ut abnega-
ta omniũ errorum, quæ secũdum morem & ritum Græcorum hactenus
obseruarũt, quiq; ab immaculata & sancta Catholica, Latina & Roma-
na ecclesia, & illius sanctorum patrum institutionibus approbatis deui-
ent, uelint eidem Catholicę ecclesiæ, illiusq; salubribus documentis, pro
animarum suarum salute & ueri Dei cognitione adhærere: & ne eorum
sanctum propositum à quouis retardari possit, modò uenerabili fratri
B nostro Episcopo Vuilnensi, in uirtute sanctæ obedientiæ committimus
& mãdamus, quatenus omnes & singulos sic baptizatos, & ad unitatem
præfatæ Latinæ ecclesię uenire, & errores prædictos abiurare uolentes,
ad præfatæ Latinæ ecclesiæ unitatem, errorum huiusmodi abiuratio-
nem per se uel per alium, seu etiam alios seculares Prælatos, ecclesiasti-
cos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obseruãtiæ pro-
fessores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit commit-
tẽdum, recipiat & admittat: ac tam sibi quàm illi, aut illis, cui uel quibus,
quoties expedierit, id duxerit committendum, singulos præfatos, sic in-
uenĩẽtes ab excessibus, propter obseruationem huiusmodi errorum, ac
hæretica prauitate inde prouenĩẽte, necnon excommunicationis sen-
tentia, alijsq; censuris & pœnis ecclesiasticis, quos quomodolibet pro-
pter ea incurrẽt, dicta Apostolica auctoritate absoluendi, ac eis pro mo-
do culpæ pœnitentiam salutarem iniungẽdi, aliaq; in præmissis necessa-
ria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per
C pręsentes. Verùm quia forsan difficile foret, pręsentes nostras literas ad
singula loca, ubi opus fuerit, referre: uolumus, & eadẽ authoritate Apo-
stolica decernimus, quòd earũdem literarum trãssumptũ, manu alicuius
notarij publici subscripto, & sigillo præfati Vuilnẽs. seu alterius alicuius
episcopi, uel prælati ecclesiastici munito, eadẽ fides prorsus adhibeatur
in iudicio & extrà, & aliàs ubilibet, ubi fuerit exhibitũ uel ostẽsum, sicut
ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ uel ostensæ, non
obstãtibus cõstitutionib. & ordinationibus apostolicis, cęterisq; cõtra-
rijs quibuscunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hãc paginam nostræ
constitutionis, declarationis, exhortationis, cõmissionis, mãdati, cõces-
sionis, uoluntatis & decreti infringere, uel ei ausu temerario cõtraire. Si
quis autẽ hoc attentare prẽsumpserit, indignationẽ omnipotẽtis Dei, ac
beatorũ Petri & Pauli apostolorũ eius, se nouerit incursurum. Datum
Romæ, apud S. Petrũ: Anno incarnationis Dominicæ millesimo quin-
gentesimoprimo, decimo Kal. Septem. Pontificatus nostri anno nono.

CONFESSIO.

Confeſsionem quamuis ex conſtitutione habent, uulgus tamen eam Principum opus eſſe, & præcipuè ad nobiles dominos & præſtantiores uiros pertinere exiſtimat. Cõfitẽtur circa Paſchatis feſtum, magna cordis contritione ac ueneratione. Stat confeſſor, unà cum confitente, in medio templo, uultu conuerſo ad imaginem quandam, ad hoc conſtitutam. Finita dein confeſsione, pœnitẽtiaq́ iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipſam imaginem ſubinde ſeſe inclinant, ſignoq́ crucis frontem pectus'que ſignant: magno deniq; gemitu clamant, IESV CHRISTE fili Dei, miſerere noſtri. Nam hæc communis illorum eſt oratio. Quibuſdam pro pœnitentia ieiunia, nõnullis certæ quædam precationes (Dominicam etenim orationem perpauci ſciunt) iniunguntur: quoſdam, qui grauius aliquid commiſerint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamq́ conſecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis ſeruant. Item peccatum die Sabbatho cõmiſſum, leuius iudicant, minusq́ pœnitentię pro eo iniungunt. Sunt complures & leuiſsimæ cauſæ, propter quas in templum non admittuntur: ſolent tamen excluſi plerunq; portis & feneſtris templi aſtare, atque inde non minus uidere & audire ſacra, quàm ſi in templo fuiſſent. A B

Is qui concubuerit cum uxore ſua, & poſt conſtitutum tempus ſe non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMVNIO.

Communicant ſub utraq; ſpecie, miſcentes panem uino, ſeu corpus ſanguine. Sumit ſacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigitq́ communicanti. Quotieſcunq; aliquis in anno uoluerit, modò confeſſus fuerit, ſumere corpus Domini poteſt: alioqui tempus conſtitutum ad feſtum Paſchatis habẽt. Pueris ſeptem annorum porrigunt ſacramẽtum: dicuntq́, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut fortè animam agere cœperit, ut de pane ſumere non poſsit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicãdum, non niſi dum ſacrum fit, conſecratur: pro infirmis autem conſecratur die Iouis, in maiori hebdomada, & conſeruatur per totum annum. Cæterùm cum fuerit neceſſe, accipit inde portiunculam, quam uino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit. C

Nullus monachorum, nec ſacerdotum, horas Canonicas, ut uocant, orat, niſi habeat imaginem præſentem: quam etiam nemo, niſi magna ueneratione, attingit. qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quam omnes prætereuntes, aperto capite, cruce ſe ſignantes, inclinando, plurimùm uenerantur. Libros Euangelij non niſi in locis honeſtis, tanquam rem ſacram reponunt: neque manibus tangunt, niſi prius cruce ſe munierint, & capite aperto inclinato'que honorem exhibuerint: pòſt, ſumma cum ueneratione in manus ſumunt. Panem quoque, antequam uerbis conſuetis more noſtro conſecratus fuerit, cir-

A cumlatum per ecclesiam, concœptis uerbis uenerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies uiri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & uestitu eleganti uenerantur: uulgus, domestici ac serui, plerunq; laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Ciues & mechanici, diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quàm bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam uulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, utputa Natalis Domini, ferijs Pascę, Pētecostes, & alijs quibusdam, potare illis permissum est: quibus sanè non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in ferijs Pentecostes. In octaua uerò Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi, more nostro non uenerantur.

B Iurando ac blasphemando, rarò nomen Dei usurpant. cum autem iurant, per osculum crucis dicta uel promissa firmāt. Blasphemiæ eorum, Hūgarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primùm, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quòd si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PVRGATORIVM.

Purgatorium nullū credunt: sed dicunt, unicuiq; uita defuncto, secundum meritum suum esse locum: pijs quidem lucidum, cum angelis placidis: impijs autem obscurum, & cęca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extre C mum iudicium: aliæ contrà. Neq; animam à corpore separatam, pœnis obnoxiam esse putant. nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quòd autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eò posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queāt. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à Sacerdote aspergatur. Cœmiteria pro sepeliendis corporibus non cōsecrant. aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

DIVORVM CVLTVS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis uenerātur, deq; eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysaletzki, uir magnus & strenuus, in quodā conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi

cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. A Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si uerò me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnū erit nomē tuum. aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumq́ꝫ elapsum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos uitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq́ꝫ mensuras Michaeli pariter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria ueste ex pellibus Madauricis, misisse.

IEIVNIVM.

Ieiunāt in Quadragesima septē perpetuas septimanas. Prima lactarijs utūtur, quam Syrna, quasi caseacea, appellāt: sequentibus uerò septimanis omnes (extra peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, ci- B bum sumunt, reliquis tribus quoqꝫ abstineant. Reperiuntur etiam plurimi, qui diebus Lunę, Mercurij & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita strictè obseruant: ieiunant autem post octauam Pētecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, usqꝫ ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiunium Diuæ Virginis, à prima Augusti usqꝫ ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quòd initium eius ieiunij contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si deniqꝫ festum Petri & Pauli, item Assumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea die carnibus uescuntur. Nullius sancti uigiliam ieiunio uenerantur, prę- ter decollationem S. Ioannis, quam XXIX Augusti quotannis obseruant. Si deniqꝫ in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, ut Annūciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus utuntur. Monachis autem multo grauiora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kvuas, hoc est C potu acetoso, & aqua cum fermento mixta, contentos esse oportet. Sacerdotibus quoqꝫ aqua mulsa & ceruisia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffluant, uitienturq́ꝫ. Porrò extra tempus ieiunij, die Sabbato uescuntur carnibus, Mercurij uerò abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilius magnus, Gregorius, & Ioannes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum os. Concionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Euangelij, Epistolarum, aliorumq́ꝫ doctorum uerba, quæ uernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quòd uarias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunqꝫ oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciant, publicamq́ꝫ cōfessionem recitant. Principem porrò ipsum quicquid credere aut opinari uidēt, id rectum, omnibusq́ꝫ sequendum esse statuunt.

Accepimus Moscovuię, patriarchā Constantinopolitanū ad petitionem ipsius

A nem ipsius Mosci, misisse quẽdam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisq́ꝫ & grauissimis erroribus animaduersis, coram Principe pronunciasset, eum planè esse schismaticum, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: hęc inquam ubi dixisset, non multo pòst (etsi eum summa prosequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscovuiæ essemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumq́ꝫ pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatum è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusq́ꝫ consiliarius Principis, cum eandẽ causam quoqꝫ foueret, defenderetq́ꝫ, ab omnibus continuò officijs remotus, gratiaq́ꝫ Principis deciderat. Sedenim eius opera carere Princeps cũ haudquaqꝫ posset, rursus in B gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim uir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscovuiam uenerat: quem tantopere Princeps uenerabatur, ut ęgrotũ semel cum ad se uocasset, primi nominis aliquot suis consiliarijs demãdauerat, ut illũ in uehiculo sedentẽ, in suam habitationem usqꝫ ferrẽt. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamq́ꝫ altis gradibus portari se recusaret, depositusq́ꝫ uehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hunc Princeps cum fortè uideret, stomachari grauiter cœpit, inq́ꝫ lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo consilijs, negotioq́ꝫ confecto, in lectica uirum per gradus deferẽdum iubet, semperq́ꝫ deinceps sursum ac deorsum portandum mandauit.

Religiosorum præcipua cura existit, ut quoslibet homines ad fidem suam perducant. Monachi heremitę bonã iam olim idololatrarum partem, diu multumq́ꝫ apud illos uerbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad uarias regiones Septen- C trionem uersus & orientem sitas, quò non nisi maximis laboribus, famæ ac uitę periculo perueniunt, neqꝫ inde aliquid commodi sperant, nec petunt: quin hoc unicum spectãt, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum deuio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in uiam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovuia præcipuũ monasterium S. Trinitatis, quod XII miliaribus Ger. Occidentem uersus à Moscovuia ciuitate distat, ubi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq́ꝫ gentium ac populorũ cõcursu pietate'que celebratur. Eò Princeps ipse sæpe, uulgus uerò quotannis certis diebus confluit, monasterijq́ꝫ liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut siue pauci, siue multi eò uenerint, semper tamen cibi tãtum remaneat, quo eius monasterij familia saturetur: adeò ut nihil unquam desit, neqꝫ superfluat.

Gloriãtur Mosci, se solos uerè Christianos esse: nos uerò dãnant, tan-

quã desertores primitiuæ Ecclesiæ, & ueterũ sanctarum cõstitutionum. A
Quòd si quis nostræ religionis homo ultro ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendæ & complectẽdæ religionis eorum causa, eum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodã casu est cõpertum, quẽ huc inserendum putaui. Ciuis quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam eunti cõmendarat, & penè inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natum, nomine Erasmum, adolescentem non indoctum; potationi tamen usq; adeò deditum, ut nõnunq; usq; ad insaniam inebriaretur: meq; frequẽti sua ingurgitatione quandoq; cogeret, ut ei cõpedes inijciendos curarem. Itaq; erroris sui cõscientia uictus, associatis sibi Moscis tribus, et auriga meo Polono, nocte quadam è Moscouia urbe aufugit: & Occa fluuio tranato, uersus Asoph iter intẽdit. Quo comperto, Princeps cõtinuò suos ueredarios, quos illi Gonecz uocant, quoquò uersum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent, ut ipsi quoq; ad perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinq; equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi commõstrare coegissent. Itaq; excubitores uestigijs illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderant, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosq; longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus, equos lõgius digressos reducere uellet, ex herbis in eum prosiliunt: eiq; mortem, si uel minimam edat uocem, minantur, atque ita uinctum tenent. Cumq; rursum equos longius propellerent, eosq; unus & alter & tertius reducere uellet, pari modo omnes ordine ex insidijs capiũtur, uno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerẽt, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inclamauit. At cum is se captũ & uinctum esse respõdisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, uobis captis, liber esse, aut uiuere uolo. atq; ita sese dedidit, cũ ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis, cũ petijssem à Principe, ut mihi mei restituerẽtur: respõdit, Nõ licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ ueræ religionis causa (quam, ut dictum est, se solos tenere prędicant) accesit. Aurigã tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmũ reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiũcto, quem illi Pristauũ uocãt, malè de Principe sensuros & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne uerò uel Princeps, uel ego culpari possemus, rogaui ut eũ in cõspectũ consiliariorum suorũ nobis pręsentibus uenire permitteret, ut illius uolũtas ab ipsomet intelligeretur. Hoc ubi assentiente Principe factum esset, percõtabar Erasmũ, an apud principẽ religionis ergò manere uellet? Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene straueris, bene decumbes. Pòst Lithvuanus quidã, qui se familię Comitis Nugarolis adiunxerat, cum eum à proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quòd meam seueritatem

(margin letters: B beside "res, qui aduersus…"; C beside "Erasmus: Nec ego…")

A ueritatem timeret. Ibi cum Lithvuanus ei dixisset, Num redire uellet, si eum Comes in familiam suam reciperet? assensit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quęsisset, an consentirem? respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porrò ad Moscos rarò cõfugere solēt, nisi quibus alibi uiuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seuerinus Nordvued, regis Danię Christierni pręfectus maris, homo quidem militaris, sed quoduis negotiũ in nomine dęmonis auspicari solitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput regni Suetiæ est, uernaculáq; ipsorum lingua Stokholm appellatur, incolis suis exosum esse, suáque sponte Daniæ regno cessisse uideret, munitum quendam locũ in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Baltheum diu infestabat, nemini parcens, æquè amicos ac hostes spoliabat. Tan-B dem, ubi contra se tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab insidijs tutus esse posset, uideret: assumpto certo prædonum numero ad principem Moscouiæ cõfugit, uenitq; certis nauibus in fluuiũ Narua, ad arcem Mosci Ivuanovugorod. Inde terrestri itinere Moscouiã, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti intercessione dimissus, in obsidione Florentię Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

Volodimerus mysterijs uiuifici lauacri, Anno 6496 initiatus, decimas unà cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliendos: iuuãdos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibusue bona igni absumpta essent, ac subleuandam denique miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperumq; Ecclesias, & in primis propter defunctorum & uiuorum refrigerium. Idem Vuolodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualiũ subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, C & totum statum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proscura ad Sacra cõficiunt, quas Proscurnicas uocant: item uxores filiósque Sacerdotum, medicos, uiduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quíue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum uestes conficiunt. Quicquid itaq; inter prædictas persosonas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & cõstituere potest. Si uerò inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquunt.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knesos quàm Boiarones, atq; omnes secula-

nes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinet, si quando uxor marito non obsequatur, si quispiam in adulterio seu fornicatione deprehensus fuerit, si uxorem consanguineam duxerit, si coniunx coniugi quippiam mali machinetur. Item diuinationes, incantationes, uenena, contentiones propter hæresim uel fornicationē susceptas: aut si filius parentes, sorores'ue acerbius increpauerit, læserit'ue. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorum spoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sāctorum, aut statua Crucis quicquam auulserint: qui canem, auem, aut aliud aliquod animal immundum in ædem sacram duxerint, aut comederint, punire. Ad hæc, singulas rerum mensuras ordinare, statuere'que debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atque traditionibus diuersa reperiantur. Sūt enim non tam uetustate ipsa, alia quidem in locis alijs mutata, quàm pecuniæ studio pleraq; deprauata, uitiataq;. A

Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primum in accubitu locum, absentibus fratribus suis, deferre. In funebri sacro, cum Metropolitam atq; Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandij cibum potum'q; porrigit: dein fratrem suum, uel principem aliquem uirum, qui uices suas ad prandij usq; finem suppleat, constituit. B

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis utuntur, ut uiderem, equidem impetraueram. Atq; ita utroq; legationis meæ tempore, in festo Assumptionis Mariæ, XV uidelicet die Augusti, cum maius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuissem, uidi Principem ad dextram portæ, qua ingressus erat, ad parietem aperto capite stantem, Posoch'q; baculo (ut uocant) innitentem, ante se quendam Colpaack dextra tenentem: Consiliarios uerò ad columnas templi, quò loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super tabulato, Metropolita solenniter uestitus, mitram'q; rotundam supernè imaginibus Sanctorum, infernè uerò hermellinis pellibus ornatam gestans, stabat, Posoch'q; baculo (quēadmodum Princeps) innitebatur, atq; mox cantantibus alijs, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum uersus procedens, in læuam contra nostrum morem conuersus, per minorem portā egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atq; Diaconis: ex quib. unus in patena, super capite, panem iam ad sacrificandum præparatum, portabat: alter uerò, coopertum calicem: cęteri promiscuè, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines, magna populi circumstantis acclamatione ac ueneratione ferebant. Quidam porrò ex circumstantibus acclamabant, Domine miserere. alij fronte terram, more patrio, tangebant, flebantq;. Varia deniq; ueneratione ac cultu circumlata signa uulgus prosequebatur. Pòst finito circuitu, per mediam chori portam ingressis, Sacrum, seu summum (ut uocant) officium cœptum est fieri. Cæterùm totum Sacrum, seu Missa, gentili ac uernacula lingua apud illos peragi solet. Epistola preterea, Euāgelium pro tēpore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo astāti clara uoce recitantur. In priore mea legatione, eodē festo die, ultra C

centum

A centum homines in fossa arcis laborantes uidi: quòd feriari non nisi Principes & Boiari, ut infrà dicemus, solent.

RATIO CONTRAHENDI Matrimonium.

INhonestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, ut sibi in matrimonium locetur. Patris est, iuuenem alloqui, ut ducat filiam suam. In hæc autem uerba plerunque proloqui solent: Cum mihi sit filia, uellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita uidetur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein si parentes & proximi assensi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filiæ dotis nomine dare uelit, tractant. Mox dote constituta, nuptijs dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab ædibus sponsæ usq; adeò arcetur, ut si fortè petierit, eam saltem ut uideret, tum parentes respondere solent: Cognosce ex alijs qualis sit, qui eam norunt. certè nisi sponsalia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita ut sponsus non possit, etiam si uellet, sine graui pœna, eam repudiare, aliàs non datur illi accessus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, uestes, framea, pecora, serui, & similia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsæ mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptijs, deprompta rursus ordine conspicit: atque ex ijs, si quæ placent, sibiq; usui futura uidentur, ea mittit ad forum, iubetq; singula ab his qui rebus precia imponunt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ seruauit, in anni spacio iuxta æstimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis ualoris compensat. Porrò si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus ad iuratos æstimatores continuò recurrit, illum'que horum æstimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satisfecerit, aut munus acceptum non restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Denique si alicuius donum iuratis æstimandum dare neglexerit, ex uoluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem uulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

B (margin, beside "Cognosce ex alijs")

C (margin, beside "iuratis æstimandum")

Matrimonium ita contrahunt, ut quartum gradum consanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hereticum putant, germanos fratres, germanas ducere sorores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in uxorem audet. Obseruant etiam seuerissimè, ne hi matrimonio implicentur, inter quos spiritualis cognatio baptismatis intercessit. Si quis alteram uxorem ducit, fit'que bigamus, concedunt id quidem, sed uix legitimum matrimonium esse putant. Tertiã uxorem ducere, sine graui causa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuipiam, nec etiam Christianum esse iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudij: id tamen maximè celant, quòd contra religionem ac statuta esse sciunt. Principem ipsum Salomeam uxorem, propter sterilitatem repudiatam, in monasterium intrusisse, atque Helenam filiam Knes Basilij

Lynski

Lynski duxiſſe, paulo antè diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Baſilius Bielski ex Lithuania in Moſcovuiam profugerat: eius uxorem iuuenē, & quam paulo antè duxerat, cum amici diutius apud ſe detinerent, (putabant enim illum amore ac deſiderio adoleſcentulę rurſus rediturum) Bielski cauſam uxoris abſentis in conſilium Metropolitæ refert, communicatoq́ꝫ conſilio Metropolita inquit: Quando non tua, ſed uxoris potius, atque adeò cognatorum culpa fit, ut cum ea eſſe tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq́ꝫ ab ea abſoluam. Qua re audita, mox aliam ex principum Reſanenſium progenie natam duxit, ex qua etiam filios ſuſcepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate uidimus. A

Adulterium non appellant, niſi quis alterius uxorem habuerit. Tepidus eſt ut plurimum cōiugatorum amor, præſertim nobilium & principum uirorum: eo quòd puellas nunquam antè uiſas ducunt: ac ſeruitijs Principis occupati, deſerere eas coguntur, aliena interim turpiq́ꝫ libidine ſeſe contaminantes. B

Mulierum conditio miſerrima eſt. Nullam enim honeſtam credunt, niſi domi concluſa uiuat, adeoq́ꝫ cuſtodiatur, ut nuſquam prodeat. Parum inquam pudicam exiſtimant, ſi ab alienis externis'ue conſpiciatur. Domi autem concluſæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorſus iuris aut negotij in ædibus habēt. Omnes labores domeſtici ſeruorum opera fiunt. Quicquid mulierum manibus ſuffocatur, ſiue gallina, ſiue aliud aliquod animalium, id abhorrent tāquam impurum. Qui uerò pauperiores ſunt, eorum uxores domeſticos labores obeunt, & coquunt. Cæterùm cū uiris abſentibus fortè, & ſeruis, gallinas iugulare uolūt, ſtant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prętereunteſq́ꝫ uiros, ut ipſi interficiant, plurimùm rogant.

Rariſsimè in templa, rarius etiam ad amicorū colloquia, niſi ſenes admodum ſint, omniq́ꝫ ſuſpicione careant, admittūtur. Certis tamen & feſtiuis diebus animi gratia concedunt uxoribus ac filiabus, ut in pratis amœniſsimis conueniant, ubi ſuper quadam rota inſtar Fortunæ inſidentes, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur: aut alioqui funem appendunt, quo ſuſpenſę ac inſidentes, hinc inde impulſę ferūtur, mouētur'q́ꝫ: aut deniq́ꝫ quibuſdam & certis cātilenis, manibus plaudētes ſe oblectāt, choreas prorſus nullas ducūt. Eſt Moſcovuię quidā Alemanus faber ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat uxorem Rhutenā. ea cum apud maritum aliquandiu eſſet, hunc ex occaſione quadam amicè ſic alloquitur: Cur me, coniunx chariſsime, non amas? Reſpondet maritus: Ego uerò te uehemēter amo. Nondum, inquit, ſigna habeo amoris. Quęrebat igitur maritus, qualia ſigna uellet? Cui uxor: Nunquam, ait, me uerberaſti. Mihi ſanè uerbera, inquit maritus, non uidebantur ſigna amoris: ſed tamen nec hac parte deero. Atque ita non multo pòſt, crudeliſsimè eam uerberauit: faſſus'que mihi eſt, longè maiore amore ſe à ſua uxore poſthac obſeruatum fuiſſe. quam rem ſępius exercuit: nobiſq́ꝫ tum Moſcovuiæ exiſtentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit. C

Omnes

A Omnes se Principis chlopos, id est seruos fatetur. Item prestantiores, ex maiore parte emptos aut captos seruos habent: quos autem liberos in seruitio nutriunt, ijs non est liberum quolibet tempore discedere. Si aliquis citra uoluntatem domini abit, nemo eum assumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neque posthac alios famulos assequi potest.

Gens illa magis seruitute, quàm libertate gaudet. nam morituri ut plurimùm certos seruos manumittunt: qui se tamē continuò alijs dominis, pecunia accepta, in seruitutem uendicant. Si pater filium, ut mos est, uendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hunc rursus atque iterū iure patrię potestatis uendere potest. Post quartam autem uenditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo supplicio solus Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoque anno, per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conscribit: ut numerum illorū, & quot quisque e-B quos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, ut suprà dictum est. Qui uerò per facultates rei familiaris possunt, stipendio militant. Raró illis datur quies: nam aut bellum infert Lithvuanis, aut Livuoniensibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanēsibus. aut si nullum bellum gerit, præsidia tamē in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopensium eruptiones ac deprædationes, uiginti milia hominū imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouincijs ordine quosdam uocare, qui Moscovuiæ sibi omnia ac quælibet præstant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officijs inseruire, sed omnes & singuli, tam stipendiarij quàm gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum usum accommodata, ut se in omnes partes nullo negotio uertere, arcumq́; intendere queant. Pedibus usqueadeò attractis insidentes equo, ut nullum hastæ aut teli paulo uehementiorem ictum sustine-C nere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique utūtur, quod semper minimo digito dextrę inhęret, ut id quoties opus sit, apprehēdant & utantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instar cœstus, qui Rhutenicè Kesteni, Polonicè Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in uaginis adeò reconditos habent, ut uix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere possis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito sinistro annectunt, ut arcum apprehēdere, eoq́; retento uti possint. Porrò quanquam simul & eodem tempore manibus teneant frenū, arcum, frameam, telum & flagellū, istis tamen scitè & sine ullo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex præstantioribus, lorica, thorace affabrè ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, utuntur.

Sunt qui habent uestem bombycis lana suffertã, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque utuntur. A

Peditatu uerò & tormentis in conflictu nunquam usi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repentè & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen princeps Basilius, cum rex Præcopensis, nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscovuiam tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequẽti circa Occam fluuium castra posuerat. atque peditatu tum primùm & tormentis usus est, fortasse ut potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub aceruo fœni delituisse, deleret: aut denique regem, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, à finibus suis arceret. Certè nobis præsentibus habuit ex Lithvuanis, uariáque hominum colluuie, mille & quingentos ferè pedites. B

Hostem primo impetu audacissimè aggrediũtur, nec diu perseuerant: ac si innuere uellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raró ui, aut impressione acriore expugnare, sed longa magis obsidione, homines fame aut proditione ad deditionem adigere solent. Quanquam Basilius Smolentzko ciuitatem admotis tormẽtis, quæ partim ex Moscovuia secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabatq; : nihil tamẽ effecerat. Obsederat & Casan magná militum ui, admotis pariter tormentis, quæ secundo fluuio eò portauerat: sed tum quoq; usque adeò nihil effecerat, ut dum arx incensa funditùs conflagraret, atq; ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occupare'ue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quòd omnia in celeritate posita habent, neque sciunt neque possunt uti.

Omitto etiam, quòd tormentorum discrimen, seu, ut uerius dicam, usum ignorare uidentur. Nesciunt inquam, quãdo uel maioribus, quibus muri demoliuntur: uel minoribus, quibus acies impetusq; hostium disrumpitur, uti debeant. Id quod cùm aliàs sæpe, tum maximè eo tempore accidit, quum Tartari Moscovuiam iamiam oppugnaturi ferebantur. tum enim Locumtenens tanquam in re subita, maius tormentum sub portam castri, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat: cum id tamen uix tridui spacio eò deduci potuisset, ad hæc semel duntaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset. C

Magna est hominum, ut in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuersitas ac uarietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: assecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec ueniam precatur.

Tartarus uerò deiectus ex equo, spoliatus omnib. armis, grauissimè etiam uul-

A etiam uulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunque poteſt ratione, ad extremum uſque ſpiritum ſe defendere ſolet.

Thurcus, dum uidet ſe omni auxilio ac ſpe elabendi deſtitutum, ſupplex ueniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus uictori porrigit, ſperatq́ꝫ captiuitate uitam ſe impetraturum.

Caſtris collocandis ampliſsimum locum eligunt, ubi præſtantiores tentoria erigunt: alij uerò ex arbuſtis ueluti arcum in terram figunt, penulisq́ꝫ tegunt, quò ephippia, arcus, & id genus alia recondant, ſeq́ꝫ ab imbre defendant. Equos ad paſcua pellunt, quorum cauſa tam latè disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec foſſa, nec alio quouis impedimento muniunt: niſi fortè locus natura ſit, aut ſyluis, aut fluminibus, paludibus'ue munitus.

Poſſet fortè cuipiam mirum uideri, quòd ſe & ſuos tam exiguo ſtipendio, & tam diu, ut ſuprà dixi, ſuſtineant: ideo illorum parſimoniam & frugalitatē paucis aperiam. Qui habet ſex, aut aliquādo plures equos,
B ex ijs uno tanquam baiulo, ſiue clitellario, qui uitæ neceſſaria portet, utitur. In primis habet milium contritum in ſacculo, longitudine duorum aut trium palmitum: deinde ſuillæ carnis ſalſæ libras octo, aut decem. habet & ſal in ſacculo: & ſi diues eſt, mixtum pipere. Præterea unuſquiſque ſecum fert ſecurim, fomitem, lebetes, aut ollam cupream, ut ſi aliquò fortè deueniat, ubi nihil fructuum, allij, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollam'que aqua replet, in quam coclear plenum milij, ſale addito, inijcit, coquitq́ꝫ: eo cibo dominus & ſerui contenti uiuunt. Porrò ſi dominus nimium famelicus fuerit, totum abſumit: itaque ſerui aliquando ad totum biduum aut triduum egregiè ieiunant. Ad hæc, ſi dominus uult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis ſuillæ. Hoc nō loquor de præſtantioribus, ſed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus, & alij militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui ſumpto bono prandio, interdum pòſt ad biduum, aut triduum cibo abſtinent.

Item cum habēt fructus, aut allium, aut cæpas, tum facilè alijs omnibus
C carere poſsūt. Ingreſſuri prælīū, plus ſpei ponūt in multitudine, & quantis copijs hoſtem adoriantur, quàm robore militum, ac inſtructo quàm probè exercitu: feliciusq́ꝫ eminus, quàm cominus pugnant. atque ideo hoſtem circumuenire, & à tergo adoriri, præcipuè ſtudent.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes unà tubas inflant, intonantq́ꝫ: mirum tum ac inuſitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Muſices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo ſi quando utuntur, tum una hora, plus minus, ſine ulla reſpiratione, ſeu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primùm aere implere ſolent: dein naribus ſpiritum identidem attrahere edocti, tuba uocem abſque intermiſsione edere dicuntur.

Omnes ueſtitu, ſeu corporis cultu ſimili utuntur. tunicas oblongas ſine plicis, manicis ſtrictioribus, Hungarorum ferè more, geſtant: in quibus Chriſtiani nodulos, quib. pectus cōſtringitur in dextro: Tartari

uerò haud dissimili uestitu utentes, sinistro latere habent. Ocreas ferè ru A
beas, easq; breuiores, ut quæ genua non attingant, soleasq; ferreis clauiculis munitas gestant. Indusia omnes ferè uarijs coloribus circa collum exornata habent: eaq; monilibus seu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisq; ornamenti causa unionibus, constringunt.

Ventrem nequaquam, sed femora cingunt: atque adeò pubetenus, quo magis promineat uenter, cingulum demittunt. Quin & nunc Itali & Hispani, imò & Germani ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco amplo & celebri, unde uideri & exaudiri à pluribus queant, conuenire solent. quibusdam autem sibilis ceu signo dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusq; conserunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiscuè ac magno impetu faciem, guttur, pectus, uentrem, genitalia quatiunt: aut quacunque ratione possunt, alios alij inter se de uictoria cōcertantes prosternūt, adeò ut sępe inde exanimati asportentur. Porrò quicunque plures uincit, diutius in arena durat, fortissimeq; uer- B
bera tolerat, is præ cęteris laudatur, uictorq; celebris habetur. Hoc certaminis genus institutum est, ut assuescant adolescentes uerbera ferre, ictusq; quoscunq; tolerare.

Iustitiam strenuè exercent in prædones: quibus comprehensis, calcanea primùm frangere, dein in biduum aut triduum usq;, dum intumescant, quiescere: pòst, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, sociosq; scelerum indicandos, utuntur. Cæterùm si in quæstionem uocatus, supplicio dignus fuerit repertus, suspenditur. Alio genere pœnę sontes rarò puniuntur, nisi quid immanius commiserint.

Furta rarò capitali pœna, imò homicidia rarò, nisi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui uerò furem in furto deprehendit, & occidit, impunè id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Principis detulerit, & rem ut acta est exposuerit.

Cùm brutis congredientes, ne illi quidē ultimo afficiuntur supplicio. C

Pauci ex præfectis habent authoritatem, ultimum supplicium irrogandi. Ex subditis nemo aliquem torquere audet. Pleriq; malefactorum Moscovuiam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore ut plurimum in sontes animaduertunt: æstiuo enim, bellicis negotijs impediuntur.

SEQVVNTVR ORDINATIONES à Ioanne Basilij Magno Duce, Anno mundi 7006 factæ.

QVVM reus fuerit in unum rublum condemnatus, soluat Iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si uerò partes redeunt in gratiam, priusquam in locum duelli uenerint, non minus Iudici & Notario soluant, ac si iudiciū factū fuisset. Si uenerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere

possunt,

A possunt, ibi'que forte in gratiam redierint, soluant Iudici, ut suprà, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & unam dengam. Si uerò uenerint ad duellum, & alter uictus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma uicti, Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinam & quatuor altinos. Si uerò duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam uel furtum, tunc accusator si uicerit, ab reo accipiat quod petiјt, Ocolniko detur poltina & arma uicti, Scribæ L. dengę, Nedelsniko poltina, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid uictus reliqui habuerit, uendatur, iudicibus'que detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorũ suorũ, proditores castri, sacrilegi, plagiarij, itẽ qui res in alterius domũ clanculum inferũt, easdem'que furto sibi ablatas dicunt, quos Podmetzchek uocant, præterea qui incendio homines affli-
B gunt, qui'que manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntur.

Qui primùm furti conuictus fuerit, nisi forte sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit unde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur conuictus, nõ habeat, unde accusatori satisfacere posset, cęsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis uir iureiurando affirmet, illum antea quoque furti conuictũ, aut furti causa cuipiã reconciliatũ fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, ut suprà.

Si aliquis uilis conditionis, aut suspectæ uitæ, furti insimuletur, uocetur in quæstionem. Si uerò furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione unius rubli soluan-
C tur Iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum unum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac æquitati consonum illis uidetur, tum de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario uerò IIII dengę soluantur.

Quicunque alterum furti, spolij, seu homicidij accusare uult, Moscouuiam proficiscitur, petit'que ut talis in ius uocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundem'que Moscouuiam perducit. Reus porrò in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare uelint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit, dicens: Peto mihi decerni iura-

mentum, meque iustitiæ diuinæ permitto, petoq́ campum & duellum. A
Atque illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Vterque quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item uterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, securim, & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in utraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita expeditè utuntur, ut in quolibet congressu non impediat, neq; manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunque utuntur.

Certamen primùm ineunt lancea, dein alijs utuntur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvuanis certantes, plerunque succubuissent. Nouissimè autem cum Lithvuanus quidam XXVI annos natus, cum quodam Mosco, qui plusquam XX duellis uictor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum ut uideret, continuò accersiri iubet. quo uiso, in terram expuit, & statuit, ne in posterum ulli externo duellum contra suos decerneretur. Mo B
sci plurimis ac diuersis armis se onerant uerius, quàm armant: externi autem consilio magis quàm armis tecti, congrediuntur. Cauent in primis, ne manus conserant: quòd Moscos plurimum brachijs lacertisq́ ualere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos uincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum utuntur. Etenim si alteri horum uidetur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt, mox etiam alterius: atq; ita utrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, fustibus, sudibusq́ præustis.

Vnius nobilis testimonium plus ualet, quàm multorum uilis conditionis hominum. Procuratores rarissimè admittuntur, quisque causam suam exponit. Princeps, quanquam seuerissimus sit, nihilominus tamen omnis iustitia, & palàm ferè, uenalis est. Audiui quendam consiliarium, qui iudicijs præerat, fuisse deprehensum, quòd ab utraque partium in C
quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atque ideo magis huic quàm illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps sententiam reuocasset, ridens tamen, illum impunè dimisit. Fortasse tantæ auaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Princeps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunitate proposita, conniuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficillimus.

Ocolnick personam Prætoris, seu Iudicis à Principe constituti sustinet: aliàs supremus consiliarius, qui semper apud Principem uersatur, eo nomine uocatur. Nedelsnick, est commune quoddã eorum officium, qui homines in ius uocant, malefactores capiunt, carceribusq́ coercent. atq; hi Nobilium numero continentur.

Coloni

A Coloni sex dies in septimana domino suo laborãt, septimus uerò dies priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis suis attributos agros, & prata ex quibus uiuunt: reliqua omnia sunt dominorum. Sunt præterea miserrimæ conditionis, quòd illorum bona, nobilium ac militum prędę exposita sunt: à quibus etiam per ignominiam Christiani, aut nigri homunciones uocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe sibi tamẽ ac ignominiosum esse putat, si manu laboraret. Hoc aũt turpe nõ esse ducit, cortices, seu putamina fructuũ, & præsertim melonũ, allij, ac cæparũ, à nobis & famulis nostris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterùm sicuti cibo parcè, sic potu, ubicunq; se occasio offert, immoderatè utunt̃. Omnes ferè tardi ad iram, item superbi in paupertate: cuius grauem comitẽ habent, seruitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas uidemus, solidos'q; ex officina gestant. Vestibula ædium satis quidem ampla, & alta: fores uerò habitationum humi-
B les habent, ita ut ingressurus quispiam demittere se & inclinare cogatur.

Manuario qui uiuunt labore, & operam suam uendunt, mercedem unius diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neque hi strenuè laborant, nisi bene uerberati. Audiui seruitores aliquando conquestos, quod à dominis non essent probè uerberati. Credunt se suis dominis displicere: signum'q; esse indignationis, si non uerberentur.

DE INGRESSU IN ALTErius domum.

IN singulis ædibus & habitationibus habent imagines sanctorum, pictas, aut fusas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingressus habitaculum, continuò caput aperit, ac ubi imago sit, circumspicit: qua uisa, ter se crucis signo munit, caput'que inclinans inquit: Domine miserere. Dein salutat hospitem, his uerbis: Deus det sanitatem. Mox porrectis manibus, de-
C osculantur se mutuò, capita'q; inclinant. dein continuò alter alterum intuetur, uter nimirum se magis inclinaret, demitteret'q;: atque ita ter quater'q; alternatim caput inclinantes, honorem'q; mutuò exhibentes, quodammodo concertant. Pòst sedent, negotio'q; suo confecto, hospes rectà in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuersa: rursus'que ter signo se crucis munit, priora'que uerba inclinato capite repetit. Postremò data accepta'que prioribus uerbis salute, abit. Si est alicuius authoritatis uir, illum tum hospes sequitur ad gradus usque: sin, præstantior, longius comitatur, habita & obseruata cuiusque dignitate. Mirabiles obseruant cęremonias. nulli etenim tenuioris fortunę homini licet intra portam domus alicuius præstantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus est, etiam ad uulgares nobiles: qui uel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorẽ authoritatem sui'q; obseruantiã retineant. Nullus etiã nobilis, qui paulo ditior est, ad quartam uel quintam domũ pedes progreditur, nisi subsequatur equus.

Hyemis tamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem, absq; periculo uti nō possunt: aut quādo aulam Principis, aut Diuorum templa fortè ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent. A

Domini intra priuatos parietes semper sedent, rarò aut nunquam inambulando quicquā tractant. Mirabantur plurimùm, dum nos deambulantes in diuersorijs nostris, atque inter ambulandū negotia frequenter tractare uiderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis cum iusto equorum numero habet: ut cum cursor Regius aliquò missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, ut quemcunque uoluerit, eligat equum. Mihi ex Novuogardia magna celeriter Moscovuiam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nōnunquam quadraginta, quinquaginta'ue adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnusquisque igitur nostrûm, equum qui sibi cōmodus uidebatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itinere diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuò ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo uti equorum cursu: & si fortè aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam fortè occurrente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impunè quidem licet. Equum porrò in itinere uiribus exhaustum, relictum'q; Iamschnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, precium'q; ratione itineris habita, persoluere solet. Plerunq; de X uel XX vuerst, numerantur sex dengæ. Eiusmodi porrò ueredariorum equis, seruitor meus ex Novuogardia Moscovuiam, interuallo 600 vuerst, hoc est CXX Ger. miliar. LXXII horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum est, cum equuli tam parui sint, & longè negligentius quàm apud nos curentur, tantos tamen labores perferant. B

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscovuiticam, Novuogardensem, Tvuerensem, & Plescovuiensem. Moscovuiticus nummus non rotunda, sed oblonga & ouali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in una rosæ: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte utraque scripturam habet. Illorum porrò centum, unum Hungaricalem aureum: Altinum sex dengæ, Grifnam uiginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc utrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti ualent Rublum. C

Tvuerensis utrinq; scripturā habet, & ualore Moscovuitico equiparat.

Novuogardensis in una parte Principis in solio sedentis, hominis'que ex aduerso sese inclinantis imaginem: in altera scripturam habet, atq; Moscovuiticum ualore in duplo superat. Grifna porrò Novuogardensis XIIII, Rublus autem ducentas uinginti duas dengas ualet.

Plescovuiensis, caput bouis coronatum, in altera uerò scripturam habet. Ha-

A bet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani uocatur. horum ſexaginta dengam Moſcouiticam ualent.

Aureos non habent, nec cudunt ipſi, ſed Hungaricalibus ferè, interdum etiam Renanis utuntur: precium'que eorum ſæpe mutant, præſertim cum externus auro aliquid mercaturus ſit, tum continuò precium eius minuunt. ſi uerò aliquò profecturus, auro indigeat, eius tum rurſus precium augent.

Rigenzibusq́ rublis utuntur propter uicinitatem, quorum unus ualet duos Moſcovuiticos. Moneta Moſcovuitica eſt ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiam animaduerſum eſſe. Omnes ferè aurifabri Moſcovuiæ nummos cudunt: & quicunque affert maſſas argenteas puras, nummos'que cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum eſt, & conſtitutum precium, quod ultra æquale pondus ſoluendum eſt aurifabris, paruo alioqui laborem ſuum uenden-

B tibus. Scripſerunt quidam, prouinciam hanc rariſsimè abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia ſanè argentum nullum habet, niſi quod (ut dictum eſt) importatur: nec Princeps uſqueadeò efferre prohibet, ſed cauet uerius, atque ideo permutationem rerum facere, & alia, ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiuſmodi, pro alijs rebus dare, recipereq́ ſuos iubet, quo argentū & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis utuntur moneta argentea, præſertim apud illos cuſa. Initiò cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ, ſine imagine & ſcriptura, æſtimatione unius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili ualore careret, euanuit. Porrò ante monetam, proboſcide & auriculis aſpreolorum, aliorumq́ animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: ijsq́ uitæ neceſſaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quaſcunq́ per Sorogk, aut De-

C vuenoſto, hoc eſt, aut quadrageſimo aut nonageſimo numero, quemadmodum nos centeſimo, numerent, diuidantq́. Numerantes itaq́ ſubinde repetunt, multiplicantq́, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id eſt, quadraginta. aut bis, ter, quater Devuenoſto, hoc eſt nonaginta. Mille, gentili lingua Tiſſutzæ: item decem millia, una dictione, Tma: uiginti millia, Dvuetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quiſquis merces qualeſcunque Moſcovuiam attulerit, eas continuò apud portitores, ſeu telonij præfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi ſtata hora conſpiciunt, æſtimantq́. æſtimatas uerò, nemo nec uendere nec emere audet, niſi prius fuerint Principi indicatæ. Porrò Princeps ſi quicquam emere uoluerit, tum mercatori interim res ſuas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum eſt. quo fit, ut mercatores interdum diutius detineantur.

Neq́ etiā cuiuis mercatori, præter Lithvuanos, Polonos, aut illorum imperio ſubiectos, Moſcovuiam uenire liberum eſt. Nam Suetenſibus, Livuonien-

Livuonienſibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novuogardiæ A duntaxat: Thurcis uerò & Tartaris Chloppigrod oppido, quò nundinarum tempore diuerſi homines ex remotiſsimis locis confluunt, mercaturam exercere ac mercari conceſſum eſt. Quando uerò Legati ac Oratores Moſcovuiam proficiſcuntur, tum omnes undecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem ſuſcepti, Moſcovuiam & liberè, & ſine portorijs ire poſſunt, ac etiam conſueuerunt.

Maior pars mercium ſunt maſſæ argenteæ, panni, ſericum, panni ſericei & aurei, uniones, gemmæ, aurum filatum. interdum uiles etiã quaſdam res ſuo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sępe etiam accidit, ut rei alicuius deſiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iuſto lucratur. Dein cũ plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam uilitas conſequitur, ut is qui res ſuas quamplurimo uendiderat, eaſdem rurſus uileſcente precio emat, magnoq́ʒ ſuo commodo in patriam reducat. Merces uerò quæ inde in Germaniam portantur, ſunt pelles, & cera: in Lithvuaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ ipſi Mors appellant, quæq́ʒ in mari ſeptentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabrè conficere ſolent. noſtrates piſcium dentes eſſe putant, & nominant. In Tartariam uerò ſellæ, frena, ueſtes, corium: arma autem & ferrum non niſi furtim, aut ex ſingulari Præfectorum permiſsione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas ueſtes, cultellos, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, aut quid aliud eiuſmodi ducunt. Mercantur fallaciſsimè ac doloſiſsimè: nec paucis uerbis, ut quidam ſcripſerunt. Quin dum precium afferunt, ac rem minoris dimidio precio in fraudem uenditoris licentur: mercatores nonnunquam non uno tantum aut altero menſe ſuſpenſos ac incertos detinent, uerùm ad extremam deſperationem quoſdam perducere ſolent. Cæterùm qui mores illorum tenet, doloſaq́ʒ uerba, quibus precium rei imminuunt, tempusq́ʒ extrahunt, non curat, aut diſsimulat: is res ſuas ſine aliquo diſpendio uendit. B

Ciuis quidã Cracouienſis, ducentos cẽtenarios cupri aduexerat, quos C Princeps emere uoluit, & mercatorẽ tã diu detinuit, ut is tandẽ faſtidio affectus, rurſus uerſus patriam cuprũ reduceret. Porrò cum aliquot miliaribus ab urbe abeſſet, ſubordinati quidã illum ſequũtur, eiusq́ʒ bona, ac ſi portorium nõ ſoluiſſet, inhibent, interdicuntq́ʒ. Mercator reuerſus Moſcovuiam, apud conſiliarios Principis de iniuria ſibi illata conqueritur. illi audita cauſa, mox ſe ultro conſtituunt medios: ac negotium ſeſe tranſacturos, ſi gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui ſciebat Principi ignominioſum fore, ſi eiuſmodi merces ex ditione ſua reducerentur, ac ſi nõ reperiretur quiſpiã qui tantas merces mercari & exoluere poſſet, nõ ullam gratiam petit, ſed iuſtitiam ſibi adminiſtrari poſtulat. Tandem cum uiderent adeò obſtinatum, ut qui abduci à propoſito non poſſet, necʒ illorum dolo aut fraudi cedere uellet, cuprum Principis nomine emunt: ac perſoluto iuſto precio, hominem dimittunt.

A Externis singulas res carius uendunt: ita ut quæ uno ducato alioqui emunt, ea quinque, octo, decem, interdum uiginti ducatis indicent. Quanquam ipsi uicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercentur, quæ uix unum aut alterum ualet florenum.

Porrò cõtrahendis rebus, si quid fortè dixeris, aut imprudentius promiseris, eorum diligenter meminerunt, præstandaque urgent: ipsi uerò, si quid uicissim promiserint, minimè præstant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse. animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam consiliarium Principis, ut me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuaret: qui ut facilè operam mihi suã erat pollicitus, ita rursum diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. ad hæc alij ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicẽtes, si eorũ merces bono mihi uẽderet precio. Ea est enim mercatorum consuetudo, ut in emptione ac uenditione medios se constituant, atque utrique partium acceptis separatim muneribus, o-
B peram suam fidelem polliceantur.

Est ampla & murata domus non longè ab arce, Curia dominorũ mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, mercesque suas reponunt: ubi sanè piper, crocus, sericij panni, & id genus aliæ merces, longè minoris quàm in Germania, uenduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioqui uili precio comparatas, plurimi æstimant: externi uicissim, fortè illorum exemplo, merces suas paruo quoque emptas opponunt, cariusque indicant. quo fit, ut utrique ęquali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & sine lucro uendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obseruatur, capiantur, precium augent. Citra Vstyug & Dvuinam prouinciam rarissimè, circa Peczoram uerò sæpius & præstantiores reperiuntur.

Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex Sevuera bonæ, ex Heluetijs
C meliores, ex Svuetia uerò optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, aliquando Moscovuiæ repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliæ XXX, aliæ uerò XX aureis uenditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui uidere.

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersę afferuntur, quibus tamen plerisque emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellis'que inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tẽpore captum fuerit, pellis'que ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (ut dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscatur, euellunt, extrahũtque, atque ita emptores decipiunt. singulę autem tribus ferè, quatuor'ue dengis uenduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ, & præsertim nigræ, ex quibus plerunque tegmina capitis facere solent, plurimi fiunt. decem enim nonnunquã X V aureis uenduntur. Aspreolorũ pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex Sibier prouincia: nobiliores uerò alijs quibuslibet, ex Schvuuarj, non longè à Cazan. Porrò ex Permia, Vuiatka, Vstyug, & Vuolochda, fasciculis semper X numero colligatæ afferuntur: quarum in singulis fasciculis duæ sunt optimæ, quas Litzschna appellant: tres aliquanto deteriores, quas Crasna uocant: quatuor, quas Pocrasna: una, & ea quidẽ ultima, Moloischna dicta, omniũ est uilissima. Harum singulæ una, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & selectas, in Germaniam & alias prouincias, mercatores magno suo commodo portant. A

Lyncium pelles, parui: luporum uerò, ab eo tempore quo in Germania ac Moscovuia in precio esse cœperunt, plurimi fiunt. Luporum præterea terga longè in minore, quàm apud nos, sunt precio.

Castorum pelles apud illos habẽtur in magno precio: omnesque iuxtà ex his, quòd nigro, eoque natiuo sint colore, fimbrias uestium habent. B

Pellibus domesticorum catorum, mulieres utuntur. Est quoddam animal, quod gentili lingua Pessetz uocant: huius pelle, quod plurimum caloris adferre corpori solet, in itinere, seu profectionibus utuntur.

Vectigal, seu portorium omnium mercium, quæ uel importantur, uel exportãtur, in fiscũ refertur. De qualibet re, ęstimatione unius rubli, penduntur septem dengæ: extra ceram, de qua non solum iuxta æstimationem, sed pondus quoque, uectigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ penduntur.

De mercatorũ itineribus, quibus in importandis ac exportandis mercibus, ac per diuersas Moscovuiæ regiones utuntur, infrà in Chorographia Moscovuiæ, copiosè explicabo.

Vsura cõmunis est: quam licet magnũ peccatũ esse dicant, ab ea tamẽ nemo ferè abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque semper unum: hoc est, de centum uiginti. Ecclesiæ mitius, ut dictum est, uidentur agere, quę decem pro centum (ut uocant) accipiunt. C

NUNC CHOROROGRAPHIAM PRINCIPATUS & dominij magni Ducis Moscouuiæ aggrediar, puncto in Moscouuia principali ciuitate constituto: ex qua progreßus, circumiacentes atque celebriores duntaxat principatus describam. Etenim in tanta uastitate, prouinciarum omnium nomina exacte indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamque locorum celebrium nominibus contentus sit Lector.

VRBS Moscovuia itaque, Rusiæ caput & metropolis, ipsaque prouincia, & qui hãc præterlabitur fluuius, unum idemque nomen habent, uernaculaque gentis lingua Mosqvua appellantur. Quod nam autem cæteris nomẽ prębuerit, incertũ. Verisimile tamen est, ea à fluuio nomen accepisse. Nam etsi urbs ipsa olim caput gentis non fuerit, Moscorum tamen nomẽ ueteribus non ignotũ fuisse constat. Porrò

A Mosqvua fluuius in Tvuerensi prouincia, LXX ferè supra Mosaisko vuerst (est autem vuerst, Italicum ferè miliare) haud procul à loco qui Oleschno dicitur, fontes suos habet: indeq; emēso LXXXX vuerst spacio, ad Moscovuiam ciuitatem decurrit: receptisq; in se aliquot fluuijs, Orientem uersus, Occam fluuium illabitur. Cæterùm sex supra Mosaisko miliaribus, primùm nauigabilis esse incipit: quo loco materia ad fabricādas domos, aliosq; usus ratibus imposita, Moscovuiam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaq; quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio, atq; difficilis, propter gyros, seu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio est: præsertim inter Moscovuiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius ostijs passuū millibus in littore sitam: ubi CCLXX vuerst spacio, flexionibus multis longisq; nauigantium cursum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piscosus, ut qui præter uiles & uulgares, nullos pisces habeat. Moscovuia quoq; prouincia, nec lata nimis, nec fertilis est: cu-
B ius fœcunditati, ager ubiq; arenosus, qui mediocri siccitatis aut humiditatis excessu segetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immoderata asperaq; nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore solis calorem superante, sata quandoq; ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, ut quemadmodum æstatis tempore apud nos æstu nimio, sic ibi frigore immenso terra in hiatum discedat: aqua etiam tum in aerem effusa, sputumque ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelātur. Nos ipsi, cum anno 1526 eò peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorsus perijsse uidimus: quæ eo anno adeò dura fuit, ut complures ueredarij (quos ipsi Gonecz uocant) in uehiculis gelu concreti, reperti sint. Fuere qui tum pecora Moscovuiā, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: uiq; frigoris oppressi, unà cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum ursis, ad choreas edoctis, in illis regionibus uagari solent, tum mortui in uijs reperti sunt. Quin & ursi ipsi, fame eos stimulante, relictis syluis, passim per uicinas uillas dis-
C currebant, inq; domos irruebant: quorum conspectum atque uim cum rustica turba fugeret, frigore foris miserè peribat. Atq; tanto frigori, æstus quoq; nimius quandoq; respondet, ut anno Domini 1525, quo immoderato solis ardore omnia ferè sata exusta fuerunt, tantaq; annonæ caritas eam siccitatem consecuta est, ut quod tribus antea dengis emebatur, id XX, aut XXX pòst emeretur. plurimi pagi & syluæ, frumentaque nimio æstu incensa conspiciebantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, ut prodeūtium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & absq; fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porrò regionem non ita diu admodum syluosam fuisse, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum studio ac opera satis culta sit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eò afferuntur. nam frumento quidem, oleribusq; communibus abūdat: cerasa

dulciora, nucesq́ꝫ (auellanis tamen exceptis) in tota regione non repe- A riuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, uerùm insuaues. Melones autem singulari cura ac industria seminant. terram fimo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inq́ꝫ eas semen cōdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æquè succurritur. Nam si fortè æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per fimum terrę mixtum faciūt: in frigore uerò nimio, lætaminis calor seminibus reconditis præstat auxilium.

Melle Moscovuia prouincia, ferisq́ꝫ (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longè minora sunt, neqꝫ tamen cornibus (ut quidam scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, uaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam uerò ciuitas Moscovuia, inter alias ciuitates Septētrionales, Orientem uersus multum porrigitur: quod nobis in profectione nostra, obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Viēna egressi, rectà Cracouiam, atqꝫ inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionē progressi fuissemus, itinere tandē in Orientem reflexo, Moscovuiam, si non B in Asia, tamen in extremis Europæ, quà maximè Asiam cōtingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infrà in Tanais descriptione plura dicam. Vrbs ipsa lignea est, satisq́ꝫ ampla: quæ procul etiam amplior, quàm re ipsa sit, apparet. nam horti, areæq́ꝫ in qualibet domo spaciosæ, magnam ciuitati accessionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq́ꝫ opificum igni utentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porrò non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium uillæ, ubi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exædificauit, propterea quòd cum alijs Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, ijs solis bibēdi potestas à Principe sit permissa: atqꝫ eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperētur, ab reliquorum cōsuetudine sunt seiuncti. Haud procul ab urbe sunt aliquot Monasteria, quæ uel sola procul spectantibus una quędā ciuitas esse uidētur. Por C rò uasta ciuitatis magnitudo facit, ut nullo certo termino contineat̄, nec muro, fossa, propugnaculisue cōmodè sit munita. Plateæ tamē quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq́ꝫ custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, ut nemini noctu aditus post statam horam illàc pateat: post quam qui deprehensi fortè fuerint à custodibus, aut uerberantur, spoliantur'que, aut in carcerem conijciuntur, nisi fortè noti honesti'que uiri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ quà liber in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam urbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa urbe, Iausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas rarò uadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis usum constructa sunt. his'que fluuijs ciuitas nonnihil munita esse uidetur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ædiū in ea urbe numerū uix credibilem referunt. Aiebāt enim,

sexto an-

A ſexto ante aduentum noſtrum in Moſcovuiam anno, Principis iuſſu ædes cōſcriptas fuiſſe, eorum'que numerum 41500 ſuperaſſe. Ciuitas hæc tam lata ac ſpacioſa, admodum lutoſa eſt. quamobrem in uicis ac plateis, alijsq́ꝫ celebrioribus locis, pōtes paſsim extructi ſunt. Eſt in ea caſtrum, ex lateribus coctis conſtructum, quod ab una parte Moſqvua, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibuſdam manat, qui ante ciuitatem circa ſuperiorem caſtri partē ita obſtruitur, ut in ſtagni formam exeat: indeq́ꝫ decurrēs, foſſas caſtri replet, in quibus ſunt molendina: tandem'q́ꝫ ſub ipſo caſtro, ut dixi, Moſqvuę fluuio iungitur. Caſtrum autem tanta magnitudine eſt, ut præter ampliſsimas ac magnificè extructas ex lapide Principis ędes, Metropolitanus epiſcopus, item Principis fratres, Proceres, alijq́ꝫ quàm plurimi, ſpacioſas in eo ædes ligneas habeant. Eccleſiæ ad hæc in eo multæ, ut amplitudine ſua ciuitatis propemodum formam referre uideantur. Hoc caſtrū roboribus tantum initiò circundabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filij,
B tempora uſq́ꝫ, paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitæ ſuaſu, primus ſedem Imperij eò tranſtulit. Nam Petrus amore Alexij cuiuſdam, qui ibi ſepultus claruiſſe miraculis dicitur, eò loci ſedem ſibi prius elegerat: eoq́ꝫ mortuo, atq́ꝫ ibidem ſepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipſe religionis ac ſanctitatis quadam opinione adeò celebris factus eſt, ut poſteri Principes omnes, Ioannis ſucceſſores, ibi Imperij ſui ſedem habendam eſſe duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiuſdem nominis filius, ſedem ibi retinuit: ac poſt eum Demetrius, poſt Demetrium Baſilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Baſilium Cæcum poſt ſe reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus caſtrum muro cingere cœpit) natus eſt: cui operi triceſimo fermè anno pòſt, ſupremam manum eius poſteri impoſuere. Eius caſtri propugnacula baſilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propoſitis magnis præmijs Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa ſunt. Multæ autem, ut dixi, in
C hoc ſunt eccleſiæ, ligneæ fermè omnes: duabus tamen inſignioribus, quæ ex lateribus extructæ ſunt, exceptis: quarum altera diuæ Virgini, alera diuo Michaeli eſt ſacra. In templo diuę Virginis ſepulta ſunt duorum Archiepiſcoporum corpora, qui, ut Principes eò ſuam Imperij ſedem transferrent, ibi'que Metropolim conſtituerent, autores fuere: eamq́ꝫ maximè ob rem in diuorum numerum ſunt relati. In altero templo principes uita defuncti humantur. Conſtruebantur, nobis præſentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeò ſalubre eſt, ut ibi ultra Tanais fontes, præſertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem uerſus, memoria hominum, nulla unquam peſtis ſæuierit. Habēt tamen interdum inteſtinorum & capitis morbum quendam, peſti haud diſsimilem, quem ipſi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Moſcovuia nobis exiſtentibus, graſſabatur, unum'que ex familiaribus noſtris abſumpſit. atq́ꝫ cum in tam ſalubri regione degant, ſi quando in Novuogardia, Smo-

lentzko, & Plescovuia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se uenientes, regione sua metu contagij excludunt. A

Gens Moscovuiæ cæteris omnibus astutior & fallacior esse perhibetur, fluxa in primis in cõtractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, si quando cum externis commercia habẽt, quo maiorem fidem obtineant, non Moscovuitas se, sed aduenas esse simulant.

Longissimus in Moscovuia dies in solstitio æstiuali XVII horarum, cum tribus quartalibus, esse dicitur. Certam poli eleuationem tũ ex nemine potui cognoscere: quamuis quidam LVIII graduum se accepisse, incerto tamen autore, diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo, utcũq; solem nono die Iunij in meridie obseruaui LVIII graduum. Ex qua obseruatione, cõputatione hominum harum rerum peritorum, deprehensum est, altitudinem poli L. graduum esse: longissimum autem diem, XVII horarum, & unius quartalis.

Moscovuia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Moscovuiæ subiectas prouincias progrediar, ordine primùm Oriẽtem uersus seruato: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes, rectà in Orientem æquinoctialem deueniemus. B

Vuolodimeria ciuitas magna primùm occurrit, quæ castrũ ligneum sibi cõiunctum habet. Hæc à tempore Vuolodimeri, qui postea Basilius dictus est, usq; ad Ioannem Danielis filium, Russiæ metropolis fuit. Est autem inter Vuolgam & Occam, magna duo flumina, triginta sex à Moscovuia in Orientẽ miliaribus Ger. sita, loco adeò fertili, ut ex uno tritici modio sæpe XX, nõnunq; XXX modij proueniãt. Eã Clesma fluuius alluit, cætera syluæ magnę uastæq; cingunt. Clesma porrò quatuor à Moscovuia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris ac cõmodus est: qui infra Vuolodimeriã, usq; ad Murom oppidum, in Occæ littore situm, spacio duodecim miliarib. nauigatur, Occęq; fluuio iũgitur. A' Vuolodimeria uiginti quatuor miliariũ rectà in Orientem, in uastis syluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani uocabãtur, animalium pellibus, melle & piscibus abundantes. C

Novuogardia inferior ciuitas, ampla & lignea, cum castro, quod Basilius præsens monarcha ad Vuolgę & Occę fluuiorũ confluxũ ex lapide in scopulo exædificauit. Aiũt quadraginta miliaribus Ger. eã à Murom abesse, in Orientem. quod si ita est, cẽtum miliarib. Novuogardia à Moscovuia distabit. Regio fertilitate, rerũq; copia Vuolodimeriam æquat. Atq; hic Christianæ religionis hac quidem parte terminus est. nam licet princeps Moscovuiæ ultra Novuogardiam hanc, castrum, cui Sura nomen est, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ Czeremissæ appellantur, non Christianam, sed Machumeti sectam sequũtur. Porrò ibi & alię gentes sunt, Mordvua nomine, Czeremissis permixtæ, quę cis Vuolgam, ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremissę enim ultra Vuolgam in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novuogardiã habitant, Czeremissæ superiores, seu mõtani, non à mõtibus quidem, qui ibi nulli sunt, sed à collibus potius, quos accolunt, nũcupantur.

Sura flu-

A Sura fluuius Mosci & Casanēsis regis dominiū diuidit, qui ex Meridie ueniens, uigintiocto miliarib. infra Novuogardiam, cursu in Orientem flexo, Vuolgam influit. in quorum cōfluxu, ad alterum littus, ijs Basilius princeps castrum erexit, id'q; à suo nomine Basilovugorod nominauit: quod postea multorum malorum seminarium extitit. Haud procul inde est Moscha fluuius, qui & ipse ex Meridie profluens, Occam supra Murom illabitur, non lōgè ab oppido Casimovugorod, quod Moscus Tartaris habitandum concessit. Horum mulieres arte quadam ungues, decoris causa, nigro colore inficiūt: ac aperto capite, passis'q; crinibus perpetuò incedunt. A' Moscha fluuio Orientem & Meridiem uersus, ingentes occurrunt syluæ, quas Mordvua populi, qui proprio idiomate utuntur, ac Principi Moscovuiæ subiecti sunt, inhabitāt. Eos quidam idololatras, alij Mahometanos esse uolunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, uictum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant preciosis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantes
B sæpe fortiter à se propulsarunt, pedites ferè omnes, arcubus oblōgis conspicui, sagittandi'q; peritia præstantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longè à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslavu uocabatur: cuius nunc, præter uestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscovuia inter Orientem & Meridiem, seu (ut alij uolunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscovuia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscovuiæ prouincijs fertilior est: in qua, ut aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, plures'ue spicas proferunt: quarum culmi tam densè accrescunt, ut nec equi facilè transire, nec coturnices inde euolare possint. Mellis, pisciū, auium, ferarum'q; ibi magna copia, arborum'q; fructus lōgè Moscovuiæ fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissima'q;.

C Ex Moscovuia ad hoc usq; castrum, ultra'q; spacio XXIIII ferè miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerunq; fit in autumno, pluuiosa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilius magnus dux, qui sororem Ioannis Basilij magni ducis Moscovuiæ duxerat, ex ea'que Ioannem & Theodorum susceperat. Mortuo Basilio, Ioannes filius succedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Basilium, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quisque sibi imperium uendicare nititur, in campis Razanēsibus congressi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo pòst, qui uictor fuerat, in eisdem cāpis moritur, in cuius rei memoriam, signum crucis ex robore ibi erectū est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, prin-

cipatu, pro quo fratres decertauerant, quem'q; mater adhuc posſidebat, A
ui potitur: quibus peractis, cum Duce Moſcovuiæ agit, ut quemadmodum maiores ſui nemini obſtricti, cum principatum liberè tenuiſſent, poſſediſſent'q;, ita ſe quoq; imperare ſineret. Dum hæc paciſceretur, ad magnum Principem delatus eſt, quòd regis Tauricæ, quo cum Principi bellū erat, filiam uxorem expeteret. quam ob rem cum à Principe uocatus fuiſſet, metu aduentum tardat, protrahit'q;. tandem à Simeone Crubin, uno ex conſiliarijs ſuis perſuaſus, in Moſcovuiam proficiſcitur: ubi Principis iuſſu captus, liberis cuſtodijs mādatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monaſterium intruſa, caſtrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoq; ſeceſsio Rezanēſium fieret, bonam eorum partem per diuerſas diſtribuit colonias. qua re totius principatus uires labefactatæ corruerunt. Porrò cum anno Domini 1521 Tartari prope Moſcovuiā caſtra poſuiſſent, Ioannes per tumultum è cuſtodia elapſus, in Lithvuaniam profugit: ubi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. à Rezan diſtat, à B
Moſcovuia uerò in Meridiem triginta ſex: eſt'q; ultimum oppidum ad campeſtria deſerta, in quo Baſilius Ioannis caſtrum ex lapide cōſtruxit, quod fluuius eiuſdem nominis præterlabitur. Vppa uerò alius fluuius, ab ortu caſtrū alluit: Tullæ'q; fluuio iunctus, Occam ſupra Vuorotinski uiginti ferè miliaribus Ger. influit. à cuius oſtijs haud ita procul, Odoyovu caſtrum ſitum eſt. Porrò oppidum Tulla, etiam Baſilij tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famoſiſsimus, qui Europam ab Aſia diſterminat, octo fermè à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo, oritur, non ex Ripheis montibus, ut quidam prodidere: ſed ex Ivuanovuoſero, hoc eſt, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500 vuerſt patet: in'q; ſylua, quam quidam Okonitzkilies, alij Iepiphanovulies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina, emergunt. Schat in Occidentem, Vppa fluuio in ſe recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais au C
tē primo curſu rectà in Orientem fluit, atq; inter Caſan & Aſtrachan regna ſex uel ſeptem miliaribus Ger. à Vuolga fluuio labitur: dein reflexo in Meridiem curſu paludes facit, quas Mȩotidis uocant. Ad eius porrò fontes proxima ciuitas eſt Tulla, ſupra oſtia uerò tribus ferè in littore miliaribus Aſoph ciuitas, quæ prius Tanas uocabatur. ſupra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum eſt, ad eundem fluuium ſitū, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piſcium copia ſingulari, item amœnitate, quod utraq; fluminis ripa diuerſis herbis, radicibus'q; ſuauiſsimis, ad hæc arboribus fructiferis plurimis, uarijs'que in modum horti, quaſi induſtria quadam exculta atque conſita ſit, ſatis laudare non poſſunt. Et quòd tanta ferarum, quæ paruo negotio ſagittis conficiuntur, ibi ſit copia: ut per ea loca iter facientes, ad uitam ſuſtentandam nulla alia re, igni tantum ſale'q; excepto, indigeāt. In his partibus non miliaria, ſed dierum itinera obſeruantur. Ego quantum coniectura aſſequi potui, à

A potui, à fontibus Tanais ad eius oſtia uſq;, terreſtri itinere rectà eundo,
ſunt octuaginta ferè miliaria Ger. A' Dōco, quo loco Tanaim primùm
nauigabilem eſſe dixi, uix uiginti diebus nauigando, peruenitur Aſoph,
ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, ut aiunt, diætis ab Iſthmo
Tauricæ, quem aliàs Præcop uocant, diſtat. In ea multarum ex diuerſis
orbis partibus gentium inſigne eſt emporium: quò ut omnibus, cuiuſ-
cunque nationis ſint, liber patet acceſſus, libera etiam uendendi emen-
diq; cuilibet datur copia: ita ciuitate egreſsis omnibus, quidlibet impu-
nè facere licet. De aris autem Alexandri & Cæſaris, quas plerique ſcri-
ptores in his locis fuiſſe commemorant, uel earum ruinis, nihil certi ex
indigenis, alijs'que qui ea loca ſæpiſsimè peragrarunt, cognoſcere po-
tui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excurſiones ex-
plorandas, & coercendas, quotannis ibi in præſidijs habere ſolet, ſuper
hac re à me interrogati, nihil ſe unquam tale uel uidiſſe, uel audiuiſſe re-
ſponderunt. Circa oſtia tamen minoris Tanais, quatuor ab Aſoph di-
B ætis, iuxta locum Velikiprevuos ad S. montes, ſtatuas imagines'q; quaſ-
dam marmoreas & lapideas uidiſſe ſe, non negabant. Minor porrò Ta
nais in Sevuerski principatu oritur, unde Donetz Sevuerski uocatur,
tribus'q; diætis ſupra Aſoph in Tanaim illabitur. Cæterùm qui ex Mo-
ſcovuia in Aſoph terreſtri itinere proficiſcuntur, hi Tanai, circa Don-
co, uetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem
reflectuntur: quo loci, ſi recta ab Tanais oſtijs linea ad eius fontes duca-
tur, Moſcovuiam in Aſia, non in Europa ſitam reperies.

Mſceneck paluſtris locus eſt, in quo olim caſtrum erat, cuius etiam-
num ueſtigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis ha-
bitant, qui neceſsitate imminente, in paludes illas, ceu caſtrum refugi-
unt. Ex Moſcovuia in Mſceneck, meridiem uerſus eundo, ſexaginta
ferè miliaria Ger. ſunt: ex Tulla ferè triginta. A' Mſceneck decem &
octo ferè miliaribus ad partem ſiniſtram, Occa fluuius oritur: qui pri-
mùm in Orientem, dein in Septentrionem, poſtremò in Orientem æſti-
C ualem (ut ipſi uocant) curſum ſuum dirigit. atque ita Occa, Mſceneck
forma circuli propemodum dimidiati claudit: multa'q; ſubinde oppi-
da, Vuorotin ſcilicet, Coluga, Cirpach, Corſira, Columna, Rezan, Ca-
ſimovugorod, & Murom alluit: tandem'que Vuolgam infra Novuo-
gardiam inferiorem ingreditur, ſyluis'que utrinque clauditur, quæ mel-
le, aſpreolis, hermelis & martibus plurimum abundant. Campi omnes
quos alluit, fertiliſsimi ſunt: nobiliſsimus in primis piſcium copia flu-
uius, cuius piſces cæteris Moſcovuiæ fluminibus præferuntur, maxi-
mè qui circa Murom capiuntur. Habet præterea piſces quoſdam pe-
culiares, quos ipſi ſua lingua uocant Beluga, miræ magnitudinis, ſine
ſpinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevuriga, Oſſeter: poſtrema tria
Sturionū genera: & Bielaribitza, hoc eſt, album piſciculum nobiliſsimi
ſaporis. horum maximam partem ex Vuolga eò deuenire putant. Ex
Occæ porrò fontibus duos alios fluuios oririri aiunt, Sem & Schoſna:
quorum Sem, Sevuera principatum perfluit: oppidum'q; Potivulo præ-

 terlapſus,

terlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque A
infra Chiovuiam in Borysthenem fertur, influit: Schosna autem rectà in Tanaim defertur.

Corsira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Columnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem Basiliũ, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eam'que ob rem sub uenationis prætextu à Principe uocatus fuisset, illé que armatus (nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem in uenatione uenisset, neque tum admissus esset, sed cum Michaele Georgij Principis Secretario ad uicinum oppidum Czirpach ire, ibi'que se operiri iussus esset: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, id'que (ut solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias quas nullo modo euitare posset, se prolapsum esse sentiret: accersito sacerdote, hausto'que poculo moritur. atque ita nephario hoc facinore, Basilius Czirpach oppido, octo miliaribus à Corsira ad Occam fluuiũ sito, ubi etiam loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus est. B

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta sex miliaribus à Moscovuia abest, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula lignea, aliæ'que è ligno res ad cultum domesticum pertinentes: quæ inde in Moscovuiam, Lithvuaniã, alias'que circumiacentes regiones passim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præsidia sua contra incursiones Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiusdẽ nominis, cum ciuitate & castro, tribus supra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ sito, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuorotinski cognomento possidebat, uir bellicosus, ac multarum rerum experientia excellens, quo duce Basilius princeps præclaras sæpe ex hostibus uictorias reportauerat. Sed anno 1521, quo tempore rex Tauricæ Occa traiecto, magno exercitu Moscovuiam, ut suprà dictum est, inuaserat, ad eum'que coercendũ & reprimendũ Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe missus fuisset, is'que Ioãnis Vuorotinski, aliorũ'que sanis consilijs neglectis, uiso hoste turpi se fugæ mandasset: Principe'que post Tartarorum discessum, de fugæ autoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ autor fuerat) alijs'que absolutis, Ioannes Vuorotinski non solum in summam uenit Principis indignationem, sed captus etiam, atque principatu suo exutus est. Postremò dimissus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscovuia unquam egrederetur. Hunc nos quoque inter primarios uiros Moscovuiæ, in aula Principis uidimus. C

Sevuera magnus principatus est, cuius castrum Novuogrodek, haud ita diu Sevuerẽsium principum, priusquam hi ab Basilio principatu exuerentur, sedes erat. eò ex Moscovuia dextrorsum in Meridiem, per Colugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Borysthenem usque protenditur. Vastos desertos'que passim campos habet: circa Branski autem

sylvam

A ſyluam ingentem. Caſtra oppidaq́ in eo ſunt complura: inter quæ Starodub, Potivulo, Czernigovu, celebriora ſunt. Ager quatenus colitur, fertilis eſt. Syluæ hermellis, aſpreolis & martibus, mellec̨ plurimùm abundāt. Gens propter aſsidua cum Tartaris prælia, ualdè bellicoſa. Cæterùm Baſilius Ioannis, ut alios pleroſq́, ita hūc quoque principatum ſibi ſubiecit, hoc modo. Erant duo Baſilij ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, caſtrum Novuogrodek: alter uerò Staradub ciuitatem tenebat. Potivulo autem Demetrius quidam Princeps poſsidebat. Porrò Baſilium Semetzitz, cum ſtrenuus in armis, eam'q́ ob rem Tartaris terrori eſſet, tanta regnandi libido inuaſerat, ut principatum ſolus expeteret. neque quieuit, donec Baſilium Staradubski afflictiſsimum redderet: eo'q́ depulſo, prouinciam ſuam occuparet. quo eiecto, Demetrium alia uia aggreſſus eſt: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Quare Princeps commotus, Baſilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad B ſe Moſcovuiam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in uenatione circumuentus fuit. Præmiſerat enim Baſilius equites quoſdam ad caſtri ſui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moſcovuiam deductus, atque in uincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeò moleſtè tulit, ut ad Tartaros confeſtim confugeret. Vt'que patri illatam iniuriam celerius grauius'q́ ulciſceretur, Chriſtiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam uenuſtiſsimam deperiret: qua cum aliàs potiri non poſſet, inuitis eam parentibus clàm abduxit. Eam rem ſerui, qui cum eo circumciſi fuerāt, puellæ propinquis clàm indicarunt: à quibus quadam nocte ſubitò oppreſſus, cum puella ſagittis conficitur. Baſilius Princeps audita filij ipſius Demetrij fuga ad Tartaros, ſenem arctioribus uinculis conſtringi iubet. qui non multo pòſt morte filij apud Tartaros cognita, carcere mœrore'que confectus, eodem anno qui à C nato Chriſto MDXIX erat, obijt. Ac̨ hæc omnia Baſilio Semetzitz autore facta ſunt: cuius impulſu antea quoque Princeps & Corſiræ dominum, & germanum ſuum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterùm quemadmodum ſæpe fieri ſolet, ut qui alijs inſidias ſtruunt, in eaſdem tandem ipſi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipſe quoque apud Principem defectionis crimine inſimulatus eſt. Eam ob rem cum Moſcovuiam uocatus fuiſſet, ille'q́, niſi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatę, ſibi prius mitterentur, eò ſe uenturum pernegaret: miſsis acceptis'q́ ex ſententia literis, XVIIII Aprilis, MDXXIII anni Moſcovuiā cum ueniſſet, honorificè muneribus etiam oblatis à Principe exceptus fuit: ſed paucos poſt dies captus, in carcerem conijcitur, ubi & tunc detinebatur. Cauſam captiuitatis ſuæ hāc fuiſſe aiunt, quòd literas ad regē Poloniæ, quibus ſe ad eum deficere uelle ſcripſerat, præfecto Chiovuienſi miſiſſet: qui reſignatis literis, cum iniquum eius erga principem ſuum animum cognouiſſet, continuò eas Principi Moſcovuiæ

Moscovuiæ misit. Alij uerò rationem magis uerisimilem afferunt. Solus enim Semetzitz in toto Mosci Imperio supererat, qui castra & principatus possidebat: quibus, ut facilius hunc eijceret, tutiusq́ imperaret, perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum est. Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moscovuiam ingrediebatur, scopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid sibi hoc apparatu uellet? Imperium principis nondum prorsus purgatum esse, respondit: nunc uerò commodum tempus uerrēdi adesse, quo feces omnes eijciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Basilij, Alexandri magni Ducis Lithvuaniæ exercitu ad Vuedrosch fluuium profligato, primus imperio suo adiecit. Porrò Sevuerenses principes genus suū à Demetrio magno Duce Moscovuię ducunt. Erant Demetrio filij tres, Basilius, Andreas, & Georgius. Ex his Basilius natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno succesit. Ex alijs duobus, Andrea uidelicet & Georgio, Sevuerēses principes generis sui originē traxerunt. A

Czernigovu triginta miliaribus à Chiovuia, totidē uerò à Potivulo abest. Potivulo uerò distat à Moscovuia cētum quadraginta miliaribus Ger. à Chiovuia sexaginta, à Branski trigintaocto. Hæc ultra syluā magnam, quæ uigintiquatuor miliaribus in latitudinē protenditur, sita est. B

Novuogrodeck decem octo miliaribus distat à Potivulo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potivulo triginta duobus miliaribus.

Eūtibus ex Potivulo in Tauricam, per solitudinem fluuij Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus posteriores duo latiores, profundioresq́ sunt: in quibus traijciendis dum uiatores diutius nonnūquam detinentur, à Tartaris sępe circūueniuntur, capiūturq́. post hos Koinskavuoda & Moloscha fluuij occurrūt, quos nouo quodam traiectionis genere superant: resectas arbusculas in fasces colligant, quibus se suaq́ imponunt, atq́ ita remigantes secundo fluuio in alterum littus deferuntur. Alij huiusmodi fasces equorum caudis alligant, qui flagris impulsi, natantes in ulterius littus, homines secum trahunt, transferuntq́.

Vgra fluuius profundus & lutosus, non longè à Drogobusch in sylua quadam oritur, interq́ Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Lithvuaniam à Moscovuia diuidebat. C

Demetriovuitz oppidum & castrum inter Meridiem & Occidētem, decem & octo miliaribus abest à Vuiesma, à Vuorotim circiter uiginti.

Smolentzko ciuitas Episcopalis, ad Borysthenem fluuiū sita, castrum in ulteriore fluminis littore Orientem uersus habet, roboribus constructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc quà in collem porrigitur (nam parte alia Borysthene alluitur) fossis, ad hæc stipitibus acutis, quibus hostium incursus arcetur, munitum: Basilius Ioannis sæpius grauissimè oppugnauit, nunquam tamen illud ui capere potuit. At postremò militum, pręfecti'que cuiusdam Bohemi, de quo suprà in historia Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus est. Ciuitas in ualle sita, colles circūquaq́ fertiles habet, syluisq́ uastissimis cingit, ex quib. pelliū diuersarū magnus prouētus. Templū in castro

diuæ Vir-

A diuæ Virgini sacrum, alia uerò ædificia lignea: in ciuitatis suburbio Monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures uidentur. Ex Moscovuia porrò ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primùm occurrit; inde uiginti sex, Vuiesma: pòst decem & octo, Drogobusch: atque inde totidem, in Smolētzko peruenimus, totum'que hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithvuani & Moscovuitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Vuiltoldus magnus Dux Lithvuauiæ Moscis anno 1413 ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514, die XXX Iulij, Sigismundo regi Poloniæ eripuit.

Drogobusch & Vuiesma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithvuaniæ erant. Est sub oppido Vuiesma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus uidelicet vuerst, in Borysthenem fertur: solent'que oneratæ merci-
B bus naues inde Borysthenem deuehi, atque pòst uicissim aduerso Borysthene Vuiesmam usq; portari.

Mosaisko quoq; castrum & oppidum ligneum, circa quod magna di uersicolorum copia leporum est: soletq; Princeps quotānis uenationes suas ibi habere, atq; nonnūquam diuersorū Principū Oratores audire: sicuti nobis in Moscovuia existentibus, Lithvuanos Oratores audiuit: nosq; eò pariter ex Moscovuia accersitos, ubi mādatis Principū nostrorū confectis dimissi fuimus. Porrò imperiū principū Moscovuię, tēpore Vuitoldi, quinq; aut sex miliaribus ultra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opscha, in uastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscovuia distat: à Smolentzko triginta sex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erāt: sed Casimiro rege Poloniæ imperante, Iagellonis filij hunc principatum obtinebāt. quo tempore, Basilius princeps Bielæ, qui aliàs Bielski appellatur, ad Ioannem pa-
C trē Basilij defecit, se suaq; illi subdidit: uxoreq; sua in eo motu in Lithvuania relicta, aliam, ut suprà dictum est, in Moscovuia duxit: ex qua tres susceperit filios, quos nos apud Principem uidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui authoritatē in magno precio honoreq; habebatur. Porrò hi tres fratres, quāuis ex Bielski paterna hæreditate uiuebāt, eiusq; annuis redditib. alebantur, eò tamē ire nō audebāt. nā Moscovuiæ princeps, Bielski principatū illis ademit, titulumq; sibi usurpabat.

Rsovua Demetrij ciuitas, cum castro, rectà in Occidentem uiginti tribus miliaribus abest à Moscovuia: castrum, à quo Princeps titulum sibi usurpat, ad fluuium Vuolga situm est, habetq; latissimam ditionem. Est & alia Rsovua centum quadraginta miliaribus à Moscovuia, à Vuelikiluki uiginti, totidem à Plescovuia, quæ deserta appellatur. Vltra Rsovuam Demetrij, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, est sylua Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea sylua est palus, quæ Fronovu uocatur: ex qua fluuius nō ita magnus duobus ferè

miliaribus

miliaribus in lacum quendam Vuolgo influit: unde rursus aquarum A multitudine adauctus emergit, Vuolga'que sumpto à lacu nomine uocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, uiginti quinque, uel (ut alij uolunt) septuaginta ostijs in mare Caspium, à Ruthenis Chvualinsko morie appellatum, & non in Pontum, ut quidam scripsit, exoneratur. Porrò Vuolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha uocatur: tanta'que inter hunc & Tanaim in campestribus est uicinitas, ut septem duntaxat miliaribus distare affirment. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur, suo loco referemus. In eadem sylua decem ferè à palude Fronovuo miliaribus est Dnyepersko pagus: circa quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper uocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis, ubi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuij inter fontes Borysthenis & paludem Fronovuo confluunt, quo loco Moscovuitarum & Chloppiensium merces nauibus impositæ, in Lithvuaniam deferuntur: solent'que mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuertere. Porrò quòd Rha & Borysthenes non ex ijsdẽ fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriantur, cùm ex alijs, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, ut primùm Vuiesmã Meridiem uersus alluat: mox reflexo in Orientem cursu, oppida Drogobusch, Smolenczko, Orscham, & Mogilef præterlabatur: inde'que rursus in meridiem tendens, Chiovuiam, Circassos & Otzakovu contingit. ubi deinceps in pontum exoneratur, uidetur eo loco mare formam lacus habere: & Otzakovu quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolenczko uenimus, ubi impedimenta nostra nauibus usque Vuiesmam deduximus: & tantum inundabat, ut Monachus Comitem à Nugaroli, & me scapha piscatoria per syluas lõgè deuexerit: equi uerò natando pluries superarunt itinera.

Dvuina lacus à fontibus Borysthenis decem ferè miliaribus, & totidẽ à palude Fronovuo distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis uersus Occidentem, qui à Vuilna uiginti miliarib. abest, ac dein in Septẽtrionem decurrit, & prope Rigã metropolim Livuoniæ mare Germanicũ (quod Rutheni Vuareczkoie morie uocãt) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Plescovuiam, ut quidam scripsit. Livuonienses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant. C

Lovuat quartus fluuius, cæteris tribus minimè comparandus, oritur inter lacum Dvuina, & paludem Fronovuo, aut ex ipsa palude. non potui equidem eius fontes, etsi haud procul à Borysthenis fontibus distãt, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, ut eorum Annales habent, in quem S. Andreas apostolus ex Borysthene per siccum nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit, inq; Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem uiginti quatuor

A quatuor miliaribus distat à Moscovuia, à Mosaisko duodecim ferè, à Tvuer uiginti. Huius loci titulum Princeps sibi usurpat, soletq́ꝫ quotannis ibi animum, falconibus lepores insectando, relaxare.

Vuelikiluki castrum & ciuitas in Occidentē à Moscovuia cētum quadraginta miliaribus, à Novuogardia magna sexaginta ferè, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovuia in Lithvuaniam.

Toropecz est castrum, cum ciuitate, inter Vuelikiluki & Smolenzko, ad confinia Lithvuaniæ, distat à Luki decem & octo ferè miliaribus.

Tvuer, siue Otvuer, amplissima olim ditio, una ex magnis Russiæ principatibus ad Vuolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem uersus, distat à Moscovuia: habetq́ꝫ ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvuer Moscovuiam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvuertza fluuius Vuolgā influit: quò equidem in Otvuer nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigaui. Porrò ciuitas hęc Episcopalis sedes erat, uiuēte Ioanne Basilij patre, quo tem B pore Tvuerensem Principatū magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam princeps Moscovuiæ Ioannes Basilij uxorē duxerat: ex eaq́ꝫ Ioannem primogenitū, ut suprà dictum, susceperat. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscovuiæ principatu depulsus, exul in Lithvuania moritur.

Tersack oppidum decem mil. à Tvuer: eius dimidia pars sub Novuogardiæ, altera Tvuerensi dominio erat, duoq́ꝫ ibi Locumtenentes imperabant. Oriūtur ibi quoqꝫ, ut suprà dixi, duo fluuij, Tvuertza & Sna: hic Novuogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novuogardia magna, amplissimus totius Russię principatus est, patrio sermone Novuigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vuolchovu fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu uix duobus vuerst supra C ciuitatē emergens in lacum Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novuogardia porrò in Occidentem æstiualem, à Moscovuia centū uiginti miliaribus abest. quanquam sunt qui centum duntaxat cōputant: à Plescovuia triginta sex, à Vuelikiluki quadraginta, ab Ivuanovuogorod totidem. Cæterùm ciuitas hæc olim dum floreret, suiq́ꝫ iuris esset, latissimam ditionē in quinqꝫ partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, uerùm in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunqꝫ, ac commodè cum alijs ciuibus suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunqꝫ in re prouocare. Eoq́ꝫ tempore totius Rusiæ maximum ibi erat emporiū. ingens enim mercatorū turba undiqꝫ ex Lithvuania, Polonia, Svuetia, Dania, ipsaq́ꝫ Germania eò confluebat, ciuesq́ꝫ ex tam frequenti multarū gentium concursu, opes suas copiasq́ꝫ augebant. Quin & nostra tempe-

ſtate licet Germanis ſuos ibi habere quæſtores, ſeu rationarios. Imperiũ eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livuoniam, Finlandiam, atq; Nordvuegiam ferè contingebat. Eius loci mercatores, cum uno eodemq; uehiculo Auguſta Vindelicorum profectus eò perueniſſem, me impenſe rogarunt, ut uehiculum quo tam longum iter emenſus fuiſſem, in æde ipſorum ſacra perpetuę memorię ergò relinquerem. Habuit etiam Novuogardia principatus ad Orientẽ, Dvuinam & Vuolochdam: ad Meridiẽ uerò dimidiam partem Terſack oppidi, non longè à Tvueria. Et quamuis hæ prouinciæ, quòd fluuijs & paludibus oppleantur, ſteriles ſint, cõmodeq; habitari non poſsint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piſcium copia magnum quæſtum faciunt. Principes porrò, qui ipſorum Reipub. præeſſent, ſuo arbitrio ac uoluntate conſtituebant, imperiumq; augebant, uicinas gentes quauis ſibi ratione deuinciendo, ac ſtipendio tanquã autoramento quodã propoſito in ſui defenſionem obſtringentes. Ex eiuſmodi gentium, quarum opera Novuogardenſes in conſeruanda Republica ſua utebantur, ſocietate factũ eſt, ut Moſci ſuos ſe ibi Præſides habere gloriarentur, Lithvuaniq; uiciſsim eos ſibi tributarios aſſererent. Hunc principatum dum Archiepiſcopus ipſe conſilio ac autoritate ſua adminiſtraret, Ioannes Baſilij Moſcovuiæ Dux inuaſerat, ſeptem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandẽ menſe Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuiũ Scholona conflictu Novuogardenſes ſuperans, certis quibuſdam cõditionibus ad deditionem eos compulit, pręfectumq; ſuo nomine urbi impoſuit. Cum autem abſolutũ in hoſce imperium nondum ſe habere putaret, neq; ſine armis id ſe aſſequi poſſe cerneret, ſub religionis prætextu, ac ſi à Ruthenico ritu deficere uolentes, in fide contineret, Novuogardiã uenit, eamq; hac ſimulatione occupauit, inq; ſeruitutem redegit: Archiepiſcopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis ſpoliauit: trecentoſq; currus inde auro, argento, gemmiſq; onuſtos, ut quidã ſcripſere, Moſcovuiam abduxit. Equidẽ Moſcovuię diligenter de hac re percontabar, accepiq; longè plures currus præda onuſtos inde abductos fuiſſe. Neque mirum. Nam capta ciuitate Archiepiſcopũ, ditiores & potẽtiores omnes, ſecum Moſcovuiam abduxerat, inq; horum poſſeſsiones, ſubditos ſuos quaſi nouas colonias remiſerat. Ex illorum itaq; poſſeſsionibus, præter communes redditus, maximum quotannis uectigal in Fiſcum percipit. De Archiepiſcopatus quoq; prouentibus, cuidam Epiſcopo tum à ſe conſtituto, paruã duntaxat reddituum portionem conceſſerat: quo mortuo, ſedes Epiſcopalis diu uacabat. Tandem ad maximam ciuium ac ſubditorum petitionem, ne perpetuò Epiſcopo carerent, rurſus quendam, nobis tum præſentibus, inſtituerat.

Novuogardenſes olim idolũ qnoddam, nomine Perun, eò loci quo nunc eſt monaſterium, quod ab eodẽ idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, uenerabanturq;. Dein baptiſmate aſſumpto, id loco motum, cum in flumen Vuolchovu deieciſſent, aduerſo dicitur fluuio nataſſe; & circa pontem auditam fuiſſe uocem, Hæc uobis Novuo

gardenſes

A gardenses in mei memoriam. simulq; cum dicto, fustem quendam mox in pontem proiectũ fuisse. Solet etiamnum contingere, ut certis anni diebus hæc uox Perun audiatur: qua audita, subitò eius loci ciues concurrunt, seq; fustibus mutuò cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oboritur, ut uix magno Præfecti labore sedari possit. Accidit præterea, ut Annales eorum referunt, dum Novuogardenses Corsun Græciæ ciuitatem ad septem perpetuos annos graui obsidione premerent, interim uxores eorum moræ pertæsæ, tum etiam de salute ac aduentu maritorum dubitantes, seruis nuberent. Expugnata tandem ciuitate, quum uictores mariti ex bello reuersi, æreas portas superatæ urbis, ac magnam quandam campanam, quam ipsi in cathedrali eorum Ecclesia uidimus, secum attulissent: seruiq; dominos, quorum uxores duxerant, ui repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depositis, cuiusdam consilio, armis, lora & fustes tanquam in mancipia arriperent: quibus serui territi, inq; fugam conuersi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc est Ser-
B uorum castrum dicitur, se reciperent, defenderentq;. Verùm uicti, meritis à dominis supplicijs affecti fuere. Habet Novuogardia in solstitio æstiuali longissimum diem XVIII horarum, & ultrà. Regio multo frigidior est, ipsa Moscovuia. Gentem quoq; humanissimam ac honestam habebat: sed quæ nunc proculdubio peste Moscovuitica, quam eò commeantes Mosci secum inuexerunt, corruptissima est.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum scriptis Ilmer uocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, est supra Novuogardiam duobus vuerst: in longitudinem XII, in latitudinem uerò VIII miliaribus Germanicis patet: duosq;, præter alios, celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit. unum uerò emittit Vuolchovu, qui Novuogardiam interlabitur: emensisq; triginta sex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem sexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus, insulis tamen quibusdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa, qui Occidentem uersus in Germanicum mare sex
C ferè mil. decurrit. ad cuius ostia, sub dominio Mosci, in medio flumine situm est castrum Orescheak, quod Germani Nutemburg appellant.

Russ, olim antiqua Russia dicta, antiquum oppidulum est, sub ditione Novuogardiæ, à qua duodecim, ab Ilmen uerò lacu tredecim miliaribus distat. Habet salsum fluuium, quem ampla fossa in modum lacus ciues coercent, indeq; aquam per canales pro se quisq; in ædes suas deriuant, salq; coquunt.

Ivuanovugorod castrum Ioannes Basilij, à quo etiam nomen accepit, ad ripam Nervuæ fluuij, lapide exædificauit. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Livuoniensium castrum, quod ab eodem fluuio Nervua appellatur. Hæc duo castra Narvua fluuius interlabitur, dominiumq; Novuogardensium ab Livuoniensi diuidit. Porrò Narvua fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko, seu Czudin, Latini Bicis, seu Pelas, Germani uerò Peijfues appellant, emergit: duobusq; in se receptis fluuijs, Plescovuia & Vuelikareca, qui uenit ex Meridie, Opotzka oppidũ,

Plescovuia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plescovuia in A mare Baltheum esset nauigatio, nisi scopuli quidã, non longè ab Ivuanovugorod & Narvua, impedimento essent.

Plescovuia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko uocãt, exoneratur. Sola autem Plescovuia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estq; in quatuor partes diuisa, quarum singulæ suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, ut eam quadruplici muro cinctã esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, gentiliter Pskovu, seu Obskovu uocatur. Olim amplissima, suiq; iuris erat: sed eam tandẽ Ioannes Basilij anno Domini M D I X. quorundam sacerdotum proditione occupauit, atque in seruitutem redegit. item campanã, ad cuius pulsum Senatus ad rempublicam constituendam cogebatur, abstulit: ipsisq; per colonias aliò deductis, introductisq; in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, ut pro cultioribus, atque adeò humanioribus Plescovuiensium mo B ribus, corruptiores in omnibus ferè rebus Moscovuiensium mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plescovuiensinm erat integritas, candor, & simplicitas, ut omni uerbositate in fraudẽ emptoris omissa, uno tantum uerbo res ipsas indicarent. Plescovuienses autem, ut etiam hoc obiter adijciam, in hunc usque diem cæsarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata utuntur. Distat autem Plescovuia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novuogardia, ab Ivuanovugorod quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoq; ciuitatem ex Moscovuia & Novuogardia itur Rigam, Livuoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plescovuia distat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem sita, uiginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novuogardia, inq; sinistra castrũ Ivuanovugorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refertur: animalia, cuiuscunq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare. Locus hic postulare uidetur, ut rationem locorum & C fluuiorum circa mare, usq; ad fines Svuetiæ perstringã. Nervua fluuius, quemadmodum suprà dixi, Livuoniam a Mosci ditione diuidit: à quo si ab Ivuanovugorod secundum littus maris, Septentrionem uersus progrediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia Iamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Ivuanovugorod, à Iamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuium Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerãtur: ab Oreschak uerò ad fluuiũ Corela, unde ciuitas nomẽ accepit, sunt septem miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quã Rutheni Chainska Semla uocant, quæ sub ditione Regum Svuetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatã, prouincia, quæ suum territorium atque idioma habet, sexaginta ferè & amplius miliaribus à Novuogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam genti-

bus tri-

A bus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svvetiæ item, & Mosco, ratione dominij Novuogardensis, tributaria est.

Solovuki insula in Septentrionem, inter Dvuinam & Corelam prouinciam, à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum à Moscovuia distet, propter crebras paludes, syluas, & uastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300 miliaribus à Moscovuia, à Bieloiesero autem 200 abesse dicãt. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estq; ibi monasterium, in quod mulierem aut uirginẽ ingredi, grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi uocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuali solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimitriovu ciuitas cum castro, à Moscovuia, ab Occidente in Septentrionem parũ deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porrò Sest Dubnam, qui in Vuolgã exonera B tur, excipit. Vnde tanta fluuiorum cõmoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Vuolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atq; adeò Moscovuiam usq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacũ eiusdem nominis sita est. Sonat autem Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porrò ciuitas nõ est in ipso lacu sita, ut quidam retulerunt: paludibus tamen ita undequaq; cingitur, ut inexpugnabilis esse uideatur. Qua re ducti Principes Moscouiæ, thesauros ibi suos recõdere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centũ miliarib. à Moscovuia, totidemq; à Novuogardia magna. Duę uerò uiæ sunt, per quas ex Moscovuia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavu altera. Vtraq; autem uia, propter crebras paludes, & syluas fluuijs obsitas, haud cõmodè, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatẽ, ut propter crebras paludes, syluas, ac undiq; concurrentes fluuios, loca inculta C sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinẽ patet: in quem trecenti, ut fertur, & sexaginta fluuij exonerantur. Vnus autẽ Schocksna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavu, & quatuor infra Mologã oppida, Vuolgam influit. Pisces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores fiunt: imò tanto nobiliores, quanto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, ut pisces in Vuolgam reuersos, captosq;, quanto tẽpore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenę propriũ habent idioma: quamuis nunc fermè omnes Ruthenicè loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstiuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis uir, se primo uere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovuia Bieloieserum contendisse: superatoque Vuolga fluuio, reliquum itineris, quòd omnia ibi niuibus glacieq; oppleta essent, uehiculis confecisse. Et quãquam longior ibi hyems sit, fruges tamen eo,

quo in Moſcovuia, tempore & matureſcunt, & colliguntur. A lacu Bieloieſero, intra teli iactum, eſt alius lacus ſulphur proferens: quod fluuius quidam ex eo manans, ceu ſpumas ſupernatantes, affatim ſecum defert. Inſcitia tamen populi, eius ibi nullus uſus eſt. A

Vglitz ciuitas cum caſtro, ad littus Vuolgæ ſita eſt: diſtatq; à Moſcovuia uiginti quatuor, à Iaroslavu triginta, à Tvuer quadraginta miliaribus. Cæterùm hæc prædicta caſtra ſunt in meridionali Vuolgæ ripa, ciuitas uerò ex utraq; parte.

Chloppigrod locus, in quem Novuogardenſium ſeruos confugiſſe ſuprà dixi, duobus miliaribus diſtat ab Vglitz. Haud procul inde caſtrum nunc demolitū conſpicitur, ad fluuium Mologa, qui ex Novuogardiæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Vuolgam ingreditur: in cuius oſtijs eſt eiuſdem nominis ciuitas & caſtrum, à quo duobus miliaribus in eiuſdem fluminis ripa Chloppigrod eccleſia tantum ſita eſt. Eo loci nundinæ in toto Moſci dominio, quarum etiam aliàs memini, ſunt frequentiſſimæ. eò etenim, prȩter Svuetenſes, Livuonienſes, atq; Moſcovuitas, Tartari, aliiq; quàm plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusq; partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarus enim, ac fermè nullus apud has gentes eſt auri, argentiue uſus. Veſtes factas, acus, cultellos, coclearia, ſecures, aliaq; eiuſmodi, utplurimum pellibus permutant. B

Pereaslavu ciuitas & caſtrum, à Septentrione aliquantum uergens in Orientem, uigintiquatuor miliaribus abeſt à Moſcovuia: ſita autem eſt ad lacum, in quo, ut in inſula Solovuki, Selgi piſciculi, quorum ſuprà memini, capiuntur. Ager ſatis fertilis eſt, & copioſus, in quo perceptis frugibus, Princeps uenatione tempus fallere ſolet. Eſt in eodem agro lacus, ex quo ſal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiſcuntur, quibus Novuogardiam inferiorem, Caſtroma, Iaroslavu, & Vglitz eundum eſt. In his partibus uera itinerum ratio propter crebras paludes & ſyluas haberi non poteſt. Eſt etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui ſupra Vglitz Vuolgam influit. C

Roſtovu ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes, cum Bieloieſero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Rusſiæ principatus, poſt Novuogardiam magnam habetur. Eò ex Moſcovuia, rectà per Pereaslavu itur, à qua decem miliarib. diſtat. Sita eſt ad lacum, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavu prȩterlabitur, emergit, Vuolgamq; influit. Soli natura fertilis eſt, piſcibus in primis ac ſale abundans. Regio hæc olim ſecundogenitis magnorum Ducum Rusſiæ propria erat: quorum poſteri nouiſsimè per Ioannem Baſilij patrem ea depulſi, exutiq; ſunt.

Iaroslavu ciuitas & caſtrum ad ripam Vuolgæ, diſtat à Roſtovu duodecim mil. rectà itinere ex Moſcovuia ſumpto. Regio ſatis fertilis eſt, ea præſertim parte, qua uergit ad Vuolgam: quæ etiam, quemadmodum Roſtovu, ſecundogenitorū Principū erat: quas monarcha ipſe ui oppresſit. Et quanquam prouinciæ Duces, quos Kneſos appellant, adhuc ſuperſint: titulum tamen Princeps, Kneſis, uelut ſubditis regione conceſſa,

A sibi usurpat. Tres autem Knesi secundogenitorũ posteri, quos Rutheni Ioroslavuski appellant, eam regionem possident. Primus est Basilius, is qui nos ex hospitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon Fœderovuitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo senex, sobrietate singulari, ac ipsa uitę rigiditate, qua ab ineunte ętate usus est, ualde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus uescebatur: Lunæ uerò, Mercurij & Veneris, ab eisdem ieiunij tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremum Imperatorem mittebat. qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit: quibus dissolutis, reliquum itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram transgressus. Vltimus est Ioannes cognomento Possetzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolum Cæsarem in Hispanijs agebat, & nobiscum reuersus est: qui adeò pauper erat, ut uestes, & Kolpackh (quod capitis B tegumentum est) aliunde (quod certò scimus) pro conficiendo itinere commodatò sumeret. Quare multum errasse uidetur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunq; necessitate triginta milia equitum ex ditione, seu patrimonio suo mittere posse.

Vuolochda prouincia, ciuitas & castrum, in qua Episcopi Permiæ sedem quidem suam, sed sine imperio habent, ab eiusdem nominis fluuio nomen accepere. sita est inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moscouuia per Iaros lavu itur. Abest aũt à Iaroslavu quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloiesero ferè quadraginta. Regio tota palustris & syluestris est. unde fit, ut exactam itineris rationẽ propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco uiatores obseruare non possint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuiæ paludes, fluuij ac sylug occurrũt. Porrò Vuolochda fluuius in septentrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen est, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atq; inter C Septentrionem & Orientem labitur. Vuolochda prouincia olim sub ditione Novuogardiæ magnæ erat, quæ cum castrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partẽ thesauri sui illic reponere solere. Eo anno quo nos Moscovuiæ eramus, tanta illic erat annonæ caritas, ut unus quo ipsi utuntur frumenti modius, XIIII dengis uenderetur: qui alioqui in Moscovuia IIII, V, aut sex dengis emi solet.

Vuaga fluuius piscosus, inter Bieloiesero & Vuolochdam, in paludibus densissimisq; syluis oritur, ac Dvuinam fluuium influit. Fluuij accolæ, quòd panis usu ferè careant, uenatione uiuunt. Capiuntur autem ibi uulpes nigræ, & coloris cinericei. Porrò compendiario itinere inde ad prouinciam & fluuium Dvuina peruenitur.

Vstyug prouincia, à ciuitate & castro, quæ ad fluuium Suchana sita sunt, nomen accepit. à Vuolochda abest centum miliaribus, à Bieloiesero centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci cõmoditatem, ad dimi-

dium ferè miliare supra ostia posita est, uetusq; nomen adhuc retinet. A
Nam Ruthenis Vsteie ostium est: unde Vstyug, quasi ostium Iug dicitur.
Hæc prouincia olim subiecta erat Novuogardiæ magnæ, in qua rarus & propemodum nullus panis usus: piscibus & feris pro cibo utuntur. Sal ex Dvuina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico magis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamen ferarum pellibus abundant, uulpinis præsertim nigris.

Dvuina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu Dvuinæ nomen accepit. nam Dvuina Ruthenis duo, uel bini sonat. Is fluuius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quà Svuetiam & Nordvuegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hęc prouincia in ipso Septentrione sita, olim Novuogardensium ditionis erat. Numerantur aūt à Moscovuia ad Dvuinę ostia trecenta miliaria: quamuis ut antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam sunt, propter crebras paludes, fluuios, ac uastas syluas, itineris ratio obser- B
uari non potest: coniectura tamen ducimur, ut uix ducenta miliaria esse putemus. quādoquidem ex Moscovuia in Vuolochdam, ex Vuolochda in Vstyug, in Orientem aliquantulum: ex Vstyug postremò per Dvuinam fluuium rectà in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, præter Colmogor castrum, & Dvuinam ciuitatem, quæ inter fontes & ostia in medio propemodum sita est, castrumq; Pienega in ipsis Dvuinę ostijs situm, oppidis & castris caret. Pagos tamen complures habere dicitur, qui propter terræ sterilitatem longè lateq; distant. Victum hi ex piscibus, feris, ferarumq; pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, ursos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moscovuiam sæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moscovuiam legatione, reportaui. Regio hæc sale abundat.

ITINERARIUM AD PETZORAM, *Iugariam, & Obi usq; fluuium.* C

PRincipis Moscovuiæ ditio longè in Orientem, & aliquanto in Septentrionem, ad loca quæ sequuntur, protenditur: super qua re scriptum quoddam, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatū fuit, quod & transtuli, & hic certa ratione subiunxi. Quanquam qui ex Moscovuia eò proficiscuntur, ab Vstyug & Dvuina, per Permiam, usitato magis & cōpendiario itinere utantur. A' Moscovuia ad Vuolochdam quingenta vuerst numerantur, à Vuolochda ad Vstyug dextrorsum secundo fluuio, & Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quingenta vuerst, quibus sub Streltze oppido duobus vuerst, sub Vstyug coniungitur fluuio Iug, qui fluit ex Meridie: à cuius ostijs usque ad fontes, ultra quingenta vuerst computantur. Cæterùm Suchana & Iug postquam confluxerint, amissis prioribus nominibus, Dvuinę nomen assumunt. Per Dvuinam deinceps

quingenta

A quingenta vuerst, ad Colmogor peruenitur: à quo infrà itinere sex dierum, Dvuina sex ostijs Oceanum ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione constat. nam itinere terrestri à Vuolochda usq; ad Colmogor, traiecto Vuaga, sunt mille vuerst. Haud procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emensis'q; septingẽtis vuerst, Dvuinam illabitur. Ex Dvuina ad locum qui dicitur Nicolai, per Pienegam fluuium ducẽta vuerst, peruenitur, ubi itinere dimidij vuerst naues in fluuiũ Kuluio transferuntur. Kuluio uerò fluuius ex eiusdem nominis lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter sex dierũ est, usque ad ostia, ubi Oceanum ingreditur. Nauigatione secundum dexterum littus maris, sequentes possessiones præterleguntur: Stanuvuische, Calunczscho, & Apnu. Circumnauigata'que Chorogoski Nosz promontorio, & Stanuvuische, Camenckh & Tolstickh, tandem in fluuium Mezen, quò sex dierum itinere ad eiusdem nominis pagum in ostijs fluuij Piesza situm peruenitur. per quem rursus à sinistra Orientem æstiualem
B uersus ascendendo, trium hebdomadarum itinere Piescoya fluuius occurrit. Vnde translatis per quinque vuerst, in duos lacus nauibus, geminæ patent uiæ: quarum altera, parte sinistra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alij uia altera, & breuiore, ex lacu naues rectà in Czircho deferunt: à quo nisi tempestate detineantur, trium hebdomadarum spacio in fluuium ostia'que Czilme, magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum vuerst latitudine extenditur, influentem deueniunt: quò delapsi, sex dierum itinere ad oppidum & castrum Pustoosero, circa quod Petzora sex ostijs Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolæ, simplici ingenio homines, anno Domini M.D.XVIII. primùm baptismum susceperunt. A' Czilmæ ostijs, usque ad ostia fluuij Vssa, per Petzoram eundo, est iter unius mensis. Vssa autem fontes suos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æstiuali ad læuam est, fluit'que ex ingenti eiusdem montis saxo, quod Camen Bolschoi uocant. Ab Vssæ fontibus, usq; ad eius ostia, ul-
C tra mille vuerst numerantur. Porrò Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vssæ ostijs ascendendo, usque ad ostia Stzuchogora fluuij, est iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conscripserant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzscheriema fluuiorum ostia se quieuisse: atq; ad uicinum castrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram situm est, comeatum, quem ex Russia secum portauerant, deposuisse. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoias, item mare, insulas uicinas, castrum'que Pustoosero, uariæ & innumeræ gentes sunt, quæ uno ac communi nomine Samoged (quasi diceres seipsos comedentes) nuncupantur. Apud hos magnus prouentus auium, diuersorum'q; animalium, ut sunt zabellini, martes, castores, hermelli, aspreoli, & in Oceano Mors animal, de quo suprà, præterea uess. Item albi ursi, lupi, lepores, equivuoduani, cete, piscis'que nomine Semsi, alij'que quàmplurimi. Hæ uerò gentes in Moscovuiam non ueniunt; sunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum,

uitæ'que societatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ ostijs aduerso flumine usque ad Poiassa, Artavuische, Cameni, maioremque Poiassa, iter trium hebdomadarum. Porrò ad montem Camen trium dierum ascensus est, à quo descendendo ad fluuium Artavuischa, inde ad Sibut fluuium, à quo castrum Lepin, à Lepin ad Sossam fluuium peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nuncupantur. Sossa autem à dexteris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem uix uno die & celeri cursu traiecerunt, adeò uasta huius fluuij latitudo est, ut ad octoginta ferè vuerst extendatur. Hunc quoque Vuogulici & Vgritzschi gētes accolunt. Ab Obea castello secundum Oby fluuium ascendendo, usque ad Irtische fluuium, in quem Sossa ingreditur, ostia, est trium mensium iter. In his locis duo castra sunt, Ierom & Tumen, quibus præsunt domini Knesi Iuhorski, magno Duci Mosco (ut aiunt) uectigales. Multa ibi animalia, pellesque quamplurimæ. A

Ab Irtische fluuij ostijs ad castrum Grustina, duorum mensium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes suos in hoc lacu habere dixi, est plus quàm trium mensium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis sermonis expertes, ueniunt: merces uarias, in primis autem uniones, lapides preciosos, secum adferētes, quas populi Grustintzi & Serponovutzi mercantur. hi à castro Serponovu Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus sitę nomen habent. Lucomoryę autem hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ persimile aiunt accidere, quos in singulos annos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio sacra est, mori aiunt: ac uere insequenti, maximè ad XXIIII Aprilis, ranarum instar, denuò reuiuiscere. Cum his quoque Grustintzi & Serponovutzi populi noua, & aliàs inconsueta habent cōmercia. Cum enim statum tempus moriendi, seu dormiendi ipsis imminet, merces certo loco deponunt, quas Grustintzi & Serponovutzi, relictis suis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, si iniquiore æstimatione abductas esse uiderint, rursus repetunt: unde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte sinistra descendendo, sunt Calami populi, qui ab Obiovua & Pogosa eò commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, ubi Obi Oceanum ingreditur, fluuij sunt, Sossa, Berezvua, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bolschega, Poiassa, scopulisque coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunque ad Auream anum usque gentes habitant, uectigales dicuntur Principi Moscovuiæ. B C

Slata baba, id est Aurea anus, idolum est, ad Obi ostia, in prouincia Obdora, in ulteriori ripa situm. Secundū Obi littora, uicinisque circum fluminib. multa passim castra sita sunt, quorū domini omnes Principi Moscovuiæ (ut ferunt) subijciuntur. Narrant, seu, ut uerius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum statuam esse, in formam cuiusdam anus, quæ filium in gremio teneat: atque ibi iam denuò alterum cerni infantem, quem eius nepotē esse aiunt. Præterea instrumenta quędam ibi posuisse, quæ perpetuū sonum in modum tubarū edant. Quod si ita est, equidem

uentorum

A uentorum uehementi & perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.

Cosſin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius ostijs Cosſin castrum est, quod olim Knes vuentza, nunc uerò illius filij posſident. Eò à Cosſin magni fluuij fontibus, est iter duorũ mensium. Porrò ex eiusdem fluuij fontibus alter fluuius Casſima oritur, emensáque Lucomorya in magnum fluuium Tachnin influit: ultra quem prodigiosæ formę homines habitare dicuntur, quorum alij ferarum more, toto corpore pilis horrẽt: alij caninis capitibus, alij prorsus sine collo pectus pro capite habent, longasq́ sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuio piscis quidam, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, alijsq́ humana prorsus forma, nulla tamen uoce: qui, ut alij pisces, suaue ex se præbet obsonium.

Hactenus, quæcunque retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad uerbum traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædam, uixq́ credibilia esse uideantur, ueluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscentibus, Aurea anu, monstrosis hominum formis, pisceq́ue humana effi-
B gie: de quibus etsi ipse quoque diligenter inuestigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis suis uidisset (quamuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui: tamen ut alijs ampliorem harum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere. unde & locorum uocabulis ijsdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, usus sum.

Noſs, Ruthenis nasus dicitur: quo nomine promontoria ad nasi similitudinem in mare prominentia, uulgò appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mundi uel terræ uocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chathaia, quem Mosci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucomoryę loca maritima syluestria sunt, quę ab accolis sine ullis ædibus habitantur. Quamuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryę gentes principi Moscovuiæ subiectas esse referebat: tamen cum in pro-
C pinquo Regnum Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & uernacula eorum lingua Tumẽski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaq́ damna haud ita pridem principi Moscovuiæ intulit: uerisimile est, propter uiciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & castrũ Papin, seu Papinovugorod situm est: huius accolæ Papini, qui diuersum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altisſimi montes ad ripas usq́ protenduntur, quorum uertices ob continuos uentorum flatus omni prorsus materia gramineq́ ferè carent. hi etsi uarijs in locis uaria habeant nomina, communiter tamen Cingulum mundi uocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infrà, cum de Principis uenatione uerba facturus sum. Crescunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moscovuiæ ditione hi montes soli uisuntur, qui ueteribus Rhiphæi fortè, uel Hyperborei montes uisi sunt: & quòd perpetuis niuibus

ac glacie

ac glacie rigeant, transiriq́ facile non posſint, Engroneland prouinciam A
incognitam faciunt. Baſilius Ioãnis filius Moſcovuiæ dux, aliquando ad exploranda ultra hos montes loca, gentesq́ debellandas, duos Pręfectos ex ſuis per Permiam & Petzoram miſerat, Simeonem Pheodorovuitz Kurbski à patrimonio ſuo ita nuncupatum, ex Iaroslavuski genere oriundũ: & Knes Petrum Vſchatoi. quorum Kurbski me in Moſcovuia exiſtente, adhuc in uiuis erat: mihiq́ de hac re percontanti, decẽ & ſeptẽ in aſcendẽdo monte dies ſe conſumpſiſſe dicebat: neq́ tamen montis uerticẽ, qui patrio nomine Stolp, hoc eſt columna nuncupatur, ſuperare potuiſſe. Extenditur mons ille in Oceanũ, uſq́ ad oſtia Dvuinę & Petzora fluuiorum. Et hæc de Itinerario ſatis.

AD PRINCIPATUS MOSCOuiæ redeo.

SVſdali principatus, cum eiuſdem nominis caſtro & ciuitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, inter Roſtovu & Vuolodimeriã B
ſita eſt. Quo tẽpore Moſci imperij ſedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarũ adiacentium urbium metropolis erat. Creſcente poſt imperio eius, ſede Moſcovuiam translata, Principũ ſecundogenitis eſt attributus: quorum tandem poſteri, ex quibus Baſilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moſcovuiæ eſſemus, adhuc uiuebant) per Ioannem Baſilij eo ſunt exuti. Inſigne in ea urbe Veſtalium monaſteriũ eſt, in quo Solomea à Baſilio repudiata, erat incluſa. Inter omnes Principis Moſcovuiæ principatus ac prouincias, ubertate ſoli, rerũq́ omnium copia, Reſan primas ſibi uindicat: ſecundum hanc ſunt, Iaroslavu, Roſtovu, Pereaslavu, Suſdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Caſtromovugorod ciuitas cum caſtro, in Vuolgę littore ad orientem æſtiualem uiginti ferè miliaribus abeſt ab Ioroslavu, Novuogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit. C

Galitz alius principatus cum ciuitate & caſtro, ex Moſcovuia in Orientem per Caſtromovugorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuium, in Orientẽ æſtiualem centum quinquaginta ferè miliaribus abeſt à Moſcovuia: ad quam itinere breuiore quidem, ſed difficiliore, per Caſtromovugorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quę inter Galitz & Vuiathkam ſunt, iterq́ impediunt, Czeremiſſę populi paſsim ibi uagantes latrocinantur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vſtyug longiore, ſed faciliore tutioreq́ eò proficiſcantur. Diſtat aũt Vuiathka ab Vſtyug centũ uiginti miliaribus, à Cazan ſexaginta. Regioni eiuſdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore ſunt Chlinovua, Orlo, & Slovuoda. Et Orlo quidẽ quatuor miliaribus eſt infra Chlinovuam. Dein ſex miliaribus Occidentem uerſus deſcendendo, Slovuoda. Cotelnitz autẽ octo à Chlinovua miliaribus, ad Rhecitzan fluuiũ, qui ex Oriente fluens inter Chli-

A novua & Orlo, in Vuiathkã exoneratur. Regio paluſtris & ſterilis eſt, ſeruorum fugitiuorum uelut aſylum quoddã: melle, feris, piſcibus, aſpreolisq; abũdans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeò ut adhuc hodie ultra citraq; Vuiathkam, maximè in oſtijs quibus Kamam fluuiũ ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic cõputãtur per Czunckhas. Czunckhas autem continet quinq; vuerſt. Kama fluuius exoneratur in Vuolgã duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, à Moſcovuia ducẽtis quinquaginta (ſeu, ut quidam uolunt, trecentis) miliaribus rectà inter Orientem & Septẽtrionem diſtat. Ciuitatem eiuſdem nominis ad Viſchora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eò propter crebras paludes & fluuios, terreſtri itinere uix, niſi hyeme, peruenitur: æſtate uerò per Vuolochdam, Vſtyug, Vitzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vſtyug miliaribus Dvuinam influit, nauigijs iter hoc facilius cõficitur. Cęterùm qui ex Permia in Vſtyug proficiſcuntur, ijs aduerſo Viſchora na-
B uigandum eſt: emenſisq; aliquot fluuijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vſtyug tandem trecẽtis ab Permia miliaribus deueniunt. Rariſsimus in ea prouincia panis uſus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus epiſcopus, qui eos in fide Chriſti uacillantes cõfirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, epiſcopum quendam idẽ attentantem excoriauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus poſtea Demetrio Ioannis filio imperante, apud Ruthenos in numerum deorum relatus eſt. Superſunt adhuc ex ijs in ſyluis paſsim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eò proficiſcẽtes, non ceſſant ab errore uanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach ferè, quemadmodum in plurimis Ruſsiæ locis, iter faciunt. ſunt autem Artach, ligneæ quædam & oblongæ ſoleæ, ſex fermè palmarum longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hũc uſum magnos habẽt, pro iumentis utũtur, quibus ſarcinas, quẽadmodum
C infrà de ceruis dicetur, uehiculis circũuehunt. Aiũt eam prouinciã Orientẽ uerſus, Tartarorũ prouincię quæ Tumẽ dicitur, eſſe conterminam.

Iugariæ prouinciæ ſitus ex ſupradictis patet. Rutheni per aſpirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici uocãt. Hæc eſt Iuharia, ex qua olim Hungari progreſsi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ prouincias debellarũt. Quo nomine Moſcovuitę multum gloriantur, quòd eorum ſubditi magnã Europæ partem olim ſint depopulati. Referebat Georgius Paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus uolẽs ius Principis ſui deducere ad magnũ Ducatũ Lithvuaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos ſubditos magni Ducis Moſcovuiæ extitiſſe, & ad paludes Mæotidis cõſediſſe: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hũgariæ accepiſſe: demum Morauiã, ex fluuio ſic nominatam: & Poloniam à Polle, quod eſt planicies, occupaſſe: de fratris Attilæ nomine Budam nominaſſe. Relata ſaltem uolui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate

uti. quod an uerum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquisierim, neminem A tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus linguæ Hungaricæ peritus colloqui potuisset. Hi quoq; pelles pro tributo Principi pendunt. Quamuis uniones gemmæq; illinc in Moscovuiam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præcipuè uerò à littoribus Oceani, ostijs Dvuinæ uicinis afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Vuiathkam contingit, quæ an castra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iaick fluuius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionem propter uiciniã Tartarorum desertam, aut si qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occupatam esse aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate utuntur. quæstum faciunt maximè ex aspreolorum pellibus, quæ aliarum prouinciarum aspreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarũ tamen copiam in Moscovuia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Novuogardia inferiore in syluis habitãt. propriam hi linguam habent, Machumetiq; dogma sequ ntur. Regi Cazanensi nunc parent, quamuis maxima eorum pars duci Moscovuiæ olim tributaria esset: unde subditis Moscovuiæ adhuc annumerantur. Adduxerat inde Moscovuiam Princeps illorũ multos, defectionis crimine suspectos: quos ibi uidimus. Hi autem cum ad fines Lithvuaniã uersus missi fuissent, tandem in uarias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Vuiathka & Vuolochda, ad fluuiũ Kamã usq;, lõgè lateq; sine ullis ædibus habitant. Omnes tã uiri quàm fœminæ cursu sunt uelocissimi, sagittarij porrò peritissimi omnes, arcu nunquã è manibus deposito: quo adeò oblectãtur, ut etiam filijs cibum non præbeãt, nisi præfixum scopum sagitta feriant. B

Duobus miliaribus à Novuogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidiq; similitudinem, ubi sal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exustæ, Principis iussu restitutæ sunt.

Mordvua populi ad Vuolgam sunt, infra Novuogardiam inferiorem in littore Meridionali, Czeremissis, nisi quòd frequentiores domos habent, per omnia similes. Atq; hic nostrę digressionis, Moscicìq; imperij terminus esto. C

Nunc de uicinis ac conterminis populis certa quædã subiungam, eodem quo ex Moscovuia egressus sum ordine in Orientem seruato. Hac autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculiaria ipsorum perueniam, in genere quædam referenda sunt.

DE TARTARIS.

De Tartaris, eorumq; origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatijs libellis cõtinentur, multi passim multa scripsere: quæ hoc loco repetere, magis tędiosum quàm utile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominũ relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Moabitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituq; à reliquorum hominum ritu cõsuetudineq; dissidentes, ad fluuium Calka peruenisse: qui unde uenissent, quo religionis dogmate uterẽtur, omnibus ignotum fuisse.

A fuisse. Quanquam à quibusdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio nomine appellarentur. Methodius Patanczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septentrionem & Orientem eos processisse dicit, causamq; migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis uirum, terrorem ipsis de fine mundi, quē imminere dicebat, quandoq; iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplisimę orbis opes cū mundo simul interirent, innumera cū multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratem, sinumq; Persicum cōtinetur, crudeliter diripuisse. atq; ita prouincijs pasim uastatis, Polovutzos gētes, quæ adiunctis sibi Ruthenorū auxiliaribus copijs, solæ occurrere ausæ erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatijs, de Polovutzis populis, quas uenatores interpretatur, errasse clarum est. Polovutzi enim campestres dicuntur. nam Polle, campus est: Lovuatz, & Lovutzi, uenatores. adiuncta autē tzi, uel kii syllaba, non mutat significationem: neq; enim ab ultimis, sed primis syllabis
B significatio deducenda est. Et quod eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adijci solet, ea res homini imposuit: atq; ita Polovutzi, campestres, & non uenatores interpretari oportet. Polovutzos Rutheni Gotthos fuisse perhibēt: quorum tamen sentētię non accedo. Qui Tartaros describere uelit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longè ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Vuolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745, sequutus uictoriam, in Moscouuiam usq; peruenit, urbem Regiā aliquandiu obsessam per deditionem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cæsis, ultra progressus, uicinas prouincias, Vuolodimeriam, Pereaslavu, Rostovu, Susdali, compluraq; castra & oppida, cæsis, aut in seruitutem abductis inhabitatoribus, exusit: Georgiū magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occi-
C dit: Basilium item Constantini, captiuum secum abduxit, interemitque. quæ omnia, ut suprà dictum est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tempore omnes ferè Rusiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illisque parebant, usq; ad Vuitoldum magnum Lithvuanię Ducem, qui prouincias suas, & quæ in Rusia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, uicinisq; omnibus terrori fuit. Magni autem duces Vuolodimeriæ & Moscouuiæ, usq; ad modernum Basilium Ducem, semper in pręstita semel Tartarorum Principū fide & obedientia permanserunt. Hūc Bathi, annales referunt, ab Vulaslavu Hungarorū rege, qui post baptismum Vuladislaus dictus, inq; diuorū numerū relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororē, quam in regni depopulatione fortè nactus fuerat, secū abduxisset, rexq; & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetuq; in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero cōtra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem unà cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipsi Bathi in imperio successit, moriturque anno mundi 6834. A
cui filius Zanabeck suffectus est: qui fratribus suis, ut solus sine metu regnaret, occisis, moritur anno 6865. Hūc Berdebeck sequutus, qui fratrib. duodecim pariter occisis, obijt 6867. Post quem Alculpa, à Naruss quodam regulo, cum liberis statim ab inito imperio occisus, non ultra mensem imperauit. Ad hunc regnum iam possidentē, omnes Principes Russiæ conuenerunt, imperandique in sua quisque prouincia potestate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno succedens, à filio Themerhoscha occisus est: qui regno per scelus parto, uix septem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Vuolgam fugisset, ab insequentibus militibus occisus est, anno 6869. Post hos Thachamisch imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Augusti egressus, Moscovuiam ferro ignique uastauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnum Lithvuaniæ ducem profugit. Themirkutlu porrò regno Sarai anno mundi 6906 præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitum maximum in Retzan, ad depopulandam Moscovuiam duxisset, tantum terrorem principibus Moscovuiæ iniecit, ut desperata uictoria, abiectis armis, ad diuorū tantum auxiliū cōfugerent. B
In Vuolodimeriam statim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quę cum in Moscovuiam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorificè illi obuiam procedit, eaque primùm ut hostem auerteret humilimè implorata, maxima ueneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu se impetrasse dicunt, quòd Tartari ultra Retzan non fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eò loci, ubi imago expectabatur, susceptaque fuit, templum exædificatum est: diesque is quem Rutheni Stretenne, id est obuiationis diem uocant, XXVI Augusti quotannis solenniter celebratur. Acta sunt hæc anno 6903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrocinijs ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemque in adolescentia egregium fuisse, indeque nomen acquisiuisse. Et quòd aliquādo ouem furatus, deprehensusque à domino ouis, iactu lapidis uehementiore crus illi fractum fuisset: idque cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomē sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudum significat. Is Constātinopolitanis à Turcis grauiter obsessis, filium suum cum auxiliaribus copijs misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem uictor reuersus est, Anno 6909. C

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savuolhensis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquę hordę omnes ex ea originem traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Savuolhensium, Pręcopensium, Nahaisensium, & aliæ multę, quæ omnes Mahometani sunt: Turcas tamen se uocari ægrè ferūt, probrique loco ducunt. sed Besermani appellari gaudent, eo'que nomine &

A Turci se appellari uolunt. Vt autem uarias longè lateq; prouincias Tartari incolunt, ita etiam moribus, ipsoq; uitæ genere non in omnibus con ueniūt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & con cauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum uiri crines cōtortos, eosq; nigerrimos secundum aures habēt, corpore ualido, animo audaci: in Venerem, eamq; præposteram, putres: equis, alijsq; animalibus quoquo modo interemptis suauiter uescūtur: demptis porcis, à quibus lege abstinent. inediæ somniq; adeò patientes, ut toto nonnunq; quatriduo ea perferant, laboribus necessarijs nihilominus intenti. Rursus aliquid fortè ad uorandum nacti, supra modum se ingurgitāt, eaq; crapula priorem inediam quodāmodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atq; ita cibo laboribusq; obruti triduo, quatriduo'ue perpetuo dormiūt. quos sic altùm dormientes, Lithvuani & Rutheni, in quorum regionem derepētè irruūt, prædasq; inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubijs, ordine, cibo, somnoq; sepultos, opprimūt incautos. Equi-
B tantibus porrò si fames sitisq; molesta fuerit, quibus insident equis, uenas solent incidere, haustoq; eorum sanguine famem pellūt, atq; iumētis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferè uagantur sedibus, stellarū, in primis uerò poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est ferreum clauum uocāt, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quod eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quāplurimis, præsertim ijs quæ circa Tanaim crescunt, uescuntur. sale paucissimi utuntur. Horum reges si quando suis commeatum distribuant, quadraginta hominibus uaccam unam aut equum dare solent: quibus mactatis, intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, ut adhærentia stercora decuti possint, abstergi'que, uorant. Non solum autem digitos pinguedine unctos, sed etiam cultrum lignum'ue, quo stercus detersum fuerat, suauiter lingunt, sugūtq;. Capita equorum, ut apud nos aprorum, in delicijs habentur, præstantioribusq; tantum apponuntur. Equis ceruice
C depressa, pusillisq;, sed fortibus abundant. qui æquè inediam laboremq; bene ferre possunt: ramisq; & corticibus arborū, herbarumq; radicibus, ungulis è terra excussis, euulsisq; alūtur. His ita ad laborem assuefactis, Tartari commodissimè utuntur: aiūtq; Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub alijs esse. Hoc genus equorum Pachmat uocāt. Sellas, stapedesq; ligneas habent, nisi si quas alias à uicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa atterantur, gramine, seu arborum folijs eas suffulciunt. Flumina transnatant: qui si fortè fugientes insequentium hostium uim extimuerint, sellis, uestibus, alijsq; impedimentis ombus abiectis, armis tantum retentis, effusissimè fugiunt. Porrò arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hostibus eminus audacissimè ineunt: in qua tamen non diu perseuerant, sed simulata fuga, hostibus insequentibus, occasione data primùm in eos à tergo tela torquent: dein conuersis derepentè equis, in dissipatos hostium ordines denuò impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum

 est, ho-

est, hostemq́ intra teli iactum habent, non structa acie prælium ineunt, A sed sinuoso agmine in gyrum, quo certior & liberior hostem iaculandi uia pateat, circumferuntur. Estq́ euntium & redeũtium mirus quidam ordo. in quam quidem rem ductores, quos sequuntur, harum rerum peritos habẽt: qui si uel hostium telis icti succubuerint, aut fortè metu perculsi, in ducẽdo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit cõfusione, ut nec amplius in ordinẽ reduci, nec tela in hostẽ torquere posśint. Hoc genus certaminis ipsi à rei similitudine choream appellant. In angustijs autem si fortè decertandum est, nullus huius stratagematis est usus. atq; ideo fugæ se mandant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti sunt, ut hostem in stataria pugna sustinere posśint. In equitãdo hunc morem seruant, ut contractis in sellam sedeant pedibus, quo facilius in utrumq; latus se posśint conuertere: & si quid fortè delapsum, de terráq; tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo negotio tollũt. in quo adeò exercitati sunt, ut etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Hastis impetiti, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarij subitò se demittunt, altera duntaxat manu pedéq; equo adhærentes. Dum uicinorum B prouincias infestãt, quisq; duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit, ut uno scilicet defatigato, altero ternóue uti posśit: lassos interim manu ducunt. Frena leuisśima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Castratos tantum equos habent, quòd tales arbitrantur plus laboris inediæq; ferre posse. Vestimentis ijsdem tam uiri quàm fœminæ utũtur, nec in cultu à uiris quicquam differunt, nisi quòd caput uelo lineo tegunt, caligisq; itidem lineis nautarum maritimorum instar utũtur. Eorum reginæ dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua turba, quæ in campis pasśim degit, uestes ex ouium pellibus confectas habent: quas non mutãt, nisi longo usu prorsus attritæ, laceræq; fuerint. Vno in loco non diu cõmorantur: rati grauem esse infœlicitatem, diu in eodẽ loco hærere. Vnde irati quandoq; liberis, graue malum imprecãtes, solẽt dicere: Vt eodem in loco perpetuò tanq; Christianus hęreas, propriũq; fœtorem haurias. quare depastis uno in loco pascuis, cum armentis, uxo C ribus & liberis, quos in plaustris secum circũferunt, aliò migrant. quamuis hi qui in oppidis & urbibus degunt, aliam uiuendi rationẽ sequãtur. Si bello aliquo grauiore implicantur, uxores, liberos, senesq; in loca collocant tutiora. Iusticia apud illos nulla. nã ut quisq; re aliqua indiguerit, eam ab altero impunè rapere potest. Si quis apud iudicem de ui, illatáq; iniuria conqueritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit. tum iudex huiusmodi proferre solet sententiam: Si tu uicisśim re aliqua indigueris, rape ab alijs. Sũt qui dicũt, eos non furari. an uerò furẽtur, aliorum esto iudicium: certè homines rapacisśimi sunt, nẽpe pauperrimi, ut qui alienis semper inhiant, aliorum pecora abigũt, homines spoliant, abducuntq́, quos Turcis alijsq́ quibuscunq; aut uendunt, aut redimendos cõcedunt, puellis tantũ seruatis. Ciuitates & castra rarò oppugnãt: uillas, pagosq́ comburunt: adeoq́ de illatis damnis sibi placent, ut quo plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse putent. Et

A tent. Et cum quietis impatientissimi sint, mutuò se tamē nō interimunt, nisi reges inter se dissideant. Si in dissensione aliqua quispiam occidatur, autoresq; sceleris capti fuerint, equis, armis, uestibus tantū ablatis, dimittuntur. Homicida porrò, accepto uili equo & arcu, his uerbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq; apud illos usus, extra mercatores, ferè nullus: rerum tantum permutatione utūtur. Quod si quid pecuniæ ex rebus uenditis uicini corraserint, ea Moscouuiæ uestes aliaq; uitæ necessaria emūt. Fines inter se (de campestribus Tartaris loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moscis pinguis Tartarus quidam captus, cui cum Moscus dixisset, Vnde tibi, canis, tāta pinguedo, cum non habeas quod edas? Cur nō habeā, inquit Tartarus, quod edā, cum tam uastam ab Ortu usq; ad Occasum terram possideam: ex qua non'ne affatim nutriri possum? tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contendis, deesse puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & castrū eiusdē nominis, ad Vuolgā, in ulteri-B ore fluminis ripa, septuaginta ferè miliarib. Ger. infra Novuogardiā inferiorem sita sunt: secundum Vuolgam, in Orietem & Meridiē desertis cāpis terminatur: ad Orientem autē æstiualē Tartaros, quos Schibanski & Kosatzki uocant, cōterminos habent. Huius prouinciç rex exercitum triginta miliū habere potest, pedites præsertim, in quibus Czeremissç & Czubaschi sagittarij peritissimi sunt. Czubaschi aūt, nauigādi arte excellunt. Cazan urbs à Vuiathka principali castro sexaginta miliarib. Ger. abest. Porrò Cazan Tartaris ollā cupream bullientē sonat. Cultiores hi Tartari reliquis sunt, utpote qui & agros colāt, in domibus degāt, mercaturasq; uarias exerceāt: quos Basilius Moscouuiæ princeps eò adegit, ut se sibi subijcerent, atq; eius arbitrio reges acciperet: quod illis partim ob opportunitatē fluuiorū, qui ex Moscovuia in Vuolgam influūt, partim ob mutua cōmercia, quib. illi carere non poterāt, factu haud difficile fuit. Cazanensib. quondā rex erat Chelealeck: qui cū relicta uxore Nursultan sine liberis decessisset, Abrahemin quidā ducta uidua regno potitur. Ex C hac Abrahemin duos suscepit filios, Machmedemin & Abdelativu. Ex priore aūt uxore, quæ Batmassa soltan uocabatur, Alegā filiū habuit. Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum successit: cumq; mandatis Mosci nō ubiq; obtemperaret, à Mosci consiliarijs, quos ibi ut regis animū obseruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atq; in uehiculum, ac si domū ueheretur, positus, ea nocte ductus est Moscovuiam uersus. quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Vuolochdam misit, ubi reliquum ætatis peregit. Eius autē matrem cum Abdelativu & Machmedemin fratribus, Bieloiesero relegauit. Codaiculu unus ex Alegæ fratribus baptisatus, nomen Petri accepit: cui pòst Basilius, modernus princeps, sororem suam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegæ fratribus, in sua, quoad uixit, secta permansit: pluresq; genuit liberos, qui post decessum patris cum matre omnes baptisati & mortui sunt: uno Theodoro, qui nobis in Moscovuia existentibus adhuc supererat, excepto. Alega porrò ita in Moscovuiam abducto, Abdelativu

ſufficitur: qui cum pari ratione, ut Alega, regno amotus fuiſſet, Machme A
demin ex Bieloieſero emiſſum, Princeps in eius locum ſubſtituit. Is regno uſq; ad annum Domini 1518 præfuit. Nurſultan, quam Chelealeck & Abrahemin regum uxorem eſſe dixi, poſt Alegæ mortẽ Mendligero regi Præcopienſi nupſit. Hæc deinde cum ex Mẽdligero prolem non haberet, priorumq; filiorũ deſiderio teneretur, ad Abdelativu uenit in Moſcovuiam. Inde progreſſa, ad Machmedemin alterũ filium in Gazan regnantem profecta eſt, anno Domini 1504. Cazanẽſes à Principe Moſcovuiæ defecerunt. Eam defectionem cum multa bella ſecuta ſint, uarieq; à Principibus, qui ſe in ſocietatem huius belli iunxerant, diu utrinq; pugnatum, neq; in hunc uſq; diem finis bello impoſitus ſit, altius huius belli rationem repetere uiſum eſt. Cum Cazanenſium defectio Baſilio Moſcovuiæ Principi innotuiſſet, rei indignitate & ulciſcẽdi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos miſit. Cazanenſes, quibus pro uita & libertate cum Moſcis pugnãdum erat, audito terribili Principis in ſe apparatu, cum hoſtibus in pugna ſtataria ſe haud pa B
res fore uiderent, aſtu eos circumueniendos cenſuere. Quare collocatis palàm contra hoſtem caſtris, optima copiarum ſuarũ parte locis opportunis in inſidias abdita, ipſi ueluti terrore perculſi, relictis derepentè caſtris, fugæ ſe mandarunt. Moſci, qui non ita procul aberãt, cognita Tartarorum fuga, ſolutis ordinibus, citato curſu in hoſtium caſtra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; ſuarum ſecuri eſſent, Tartari cum Czeremiſsis ſagittarijs, ex inſidijs progreſsi, tantam in eos ſtragem ediderũt, ut Moſci relictis tormentis, machiniſq; bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magiſtri duo relictis tormẽtis, cum alijs euaſere. quos Princeps in Moſcovuiam reuerſos beneuolè accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui aſſumpta pòſt Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento ſibi commiſſo: ſe'que magnam & ſolidam apud Principem gratiam initurum, ſeruato diligenter & reducto tormento, ſperabat. C
quem Princeps iurgijs adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto expoſueris periculo, aut fugere uolebas, aut te cum tormento hoſtibus dedere, quorſum iſta præpoſtera in ſeruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili facio, dummodo homines mihi ſuperſint, qui ea fundere, ijs'que uti ſciant. Cæterùm Machmedemin rege, ſub quo Cazanenſes defecerãt, mortuo, Scheale ducta eius uxore uidua, Principis Moſcovuiæ & fratris uxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantũ annis, magno ſubditorũ & odio & inuidia præfuit. Augebant hęc turpis & mollis corporis cõſtitutio. erat enim homo uẽtre prominenti, rara barba, facie penè muliebri: quæ eum bello haudquaquam idoneum eſſe oſtenderent. Accedebat ad hæc, quòd contempta ac neglecta ſubditorum ſuorum beneuolentia, Principi Moſcovuię plus æquo faueret, ac externis plus quàm ſuis fideret. Quibus reb. Cazanẽſes ducti, Sapgirei, Mendligeri filio, uni ex Tauricæ regibus, regnũ deferũt. quo aduenien-
te, Scheale

A te, Scheale regno cedere iussus, cũ se uiribus inferiorem, infestosq́ suorum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cũ uxoribus, cõcubinis, omniq́ supellectili in Moscovuiã, unde uenerat, redijt. hec acta sunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiẽte, Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrẽ magno exercitu in Cazan introducit: firmatisq́ Cazanensiũ erga fratrẽ animis, Tauricã rediens, traiecto Tanai, Moscovuiã uersus cõtendit. Eo tẽpore Basilius rerũ suarum securior, nihilq́ tale metuẽs, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tẽpore exercitu, cui Demetriũ Bielski ducẽ præfecit, ad Occã fluuiũ, ut Tartarorum transitum impediret, præmittit. Machmetgirei uiribus superior, Occa celeriter traiecto, ad piscinas quasdam tredecim vuerst ab ipsa Moscovuia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendijsq́ compleuit. Sub id temporis Sapgirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Vuolodimeriam & Novuogardiam inferiorem depopulatus est. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueni-

B unt, uiresq́ coniungunt. Basilius cum ad tantum hostem propulsandum imparem se esse uideret, Petro sororio suo, ex regibus Tartarorum oriundo, alijs'que nonnullis proceribus, in castro cum præsidio relicto, ex Moscovuia fugit: adeò timore perculsus, ut rerum suarũ desperatione, aliquãdiu sub aceruo fœni, ut quidam referunt, latuerit. Vicesima nona Iulij, Tartari ultrà progreßi, latè omnia incẽdijs cõpleuerãt: tãtũq́ terrorẽ Moscis incusserãt, ut se in castro & in ciuitate parũ tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliaq́ imbelli ętate, qui curribus, uehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, ut nimia festinatione se inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tãtum fœtorem in castro fecerat, ut si hostis triduò aut quatriduò sub urbe permansisset, etiam peste obseßis pereundum fuisset. nam in tanta hominum colluuie, ut quisque locum occuparat, ita naturæ satisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moscovuiæ Oratores Livuonienses: qui cum conscensis equis fugæ se mandassent, & cir-

C cumquaq́ nihil præter ignes & fumum uiderent, seq́ à Tartaris circundatos esse arbitrarentur, adeò properarunt, ut una die in Tvuer, quæ triginta sex miliaribus Ger. à Moscovuia abest, peruenirẽt. Magnam tum laudem meruerunt bombardarij Alemanni, præsertim Nicolaus, propè Rhenũ, non longè à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à prefecto, alijsq́ consiliarijs, qui nimio timore iam ferè confecti erant, tuendæ urbis negotium blandißimis uerbis committitur: orantibus, ut tormentis maioribus, quibus mœnia deijci solent, sub portam castri deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam uasta erat magnitudo, ut uix tridui spacio eò perduci potuissent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus uel semel maius tormentum exonerari potuisset. Solent enim Mosci perpetuò hunc morem seruare, ut omnia in recõdito, nec quicquam tamen præparatum habeant: uerùm urgente neceßitate, omnia tum demum celeriter conficere student. Visum est ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul à castro

erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. A Iis dum detinerentur, clamor derepentè exoritur, Tartaros adesse: quæ res tantum timorem oppidanis incusserat, ut proiectis per uicos bōbardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quòd si tum centum hostium equites impetum in ciuitatem fecissent, paruo negotio eam funditùs igni consumpsissent. In ea trepidatione, præfectus, qui'que cum eo in præsidio erāt, optimum rati, ut Machmetgirei regis animum, missis muneribus plurimis, in primis autem medone, placarent, & ab obsidione auerterēt: acceptis muneribus, Machmetgirei se obsidionem soluere, & prouincia uelle decedere respondit, si datis literis Basilius sese obstringat, perpetuum se tributarium regi fore, quemadmodum eius pater & maiores sui fuissent. Quibus literis pro uoluntate scriptis, acceptisq́, Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moscis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione uendidit. Erat tum temporis in Tartarorum castris Eustachius, cognomento Taskovuitz, qui regis Poloniæ subditus, cum auxiliaribus co- B pijs ad Machmetgirei uenerat. Nam inter regem Poloniæ ac Moscovuiæ ducem nullæ tum induciæ erāt. Is spolia quædam ad castrum subinde deferebat uenalia, eo consilio, ut data occasione, unà cum ementibus Ruthenis in castri portas irrueret, id'que depulsis inde custodibus occuparet. Huius conatum rex simili astu adiuuare uoluit. Ad præfectum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui Præfecto tributarij sui seruo mandet, ut ea quæ petebat, sibi administret, atque ad se ueniat. Præfectus autem Ioannes Kovuar, rei bellicæ eiusmodi'que artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, ut castro exiret: uerùm simpliciter respondit, se nondum edoctum esse, Principem suum Tartarorum tributarium & seruū esse. quòd si edoceretur, scire se quid facto opus foret. Quare illico Principis sui literæ, quibus se regi obstrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. Iterim dum ostensis literis præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suum agens negotium, castro magis ac magis appropinquabat: quo'ue magis fucus latêret, C Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alij'que complures Rutheni, qui in Moscovuiæ depopulatione in hostium manus deuenerāt, certa pecunia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius seruati, ac de industria quodammodo dimissi, in castrum euaserant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine castro appropinquassent, Rutheni metu perculsi, profugos denuò restituissent, Tartari'que nihilominus à castro adeò non recederent, ut pluribus subinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, summa'que rerum desperatione erant, neque quid facto opus esset satis uidebant. Tum Ioannes Iordan, natione Alemanus, ex ualle Oeni oriundus, machinarum magister, periculi magnitudinem magis quàm Mosci perpendens, ex suo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithvuanos exonerauit: eosq́ ita terruit, ut relicto castro omnes diffugerēt. Rex per Eustachium,

A chium,huius technæ artificē, de illata iniuria cum præfecto expostulat: qui quū se inscio ac inconsulto bōbardariū machinas exonerasse dixisset, omnemq́ȝ huius facinoris culpam in illum trāstulisset, mox bombardarium tradi sibi rex postulat.atqȝ,ut plerunqȝ in rebus deploratis fit,maxima pars,quo hostili terrore liberarentur,hunc dedendum censuere:solo Ioanne Kovuar præfecto renuente. atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam rex siue moræ impatiens, siue quòd milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subitò (literis etiam Moscovuiæ Principis,quibus se tributarium perpetuò sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discesit. Porrò tantam captiuorum multitudinem ex Moscovuia secum duxerat, ut ea uix credibilis esse uideatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excesisse, quam in Capha partim Turcis uendiderat, partim interfecerat.nam senes & infirmi,qui uendi magno non possunt,adq́ȝ laborē perferendum inutiles sunt,apud Tartaros iuuenibus,non secus ac catulis le

B pores,quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare pręcipitandi,aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciuntur. qui autem uenduntur,perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur:quo exacto,liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non audēt. Sapgirei rex Cazan, quoscunqȝ ex Moscovuia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longè ab ostijs Vuolgæ sito, Tartaris uendidit. Tartarorum regibus ita ex Moscovuia profectis, Basilius princeps rursus Moscovuiam redijt: atqȝ cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligētia castrum seruatū fuisse dixi, in ipsa castri porta, quò ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat,stantem uidisset,clara uoce:Tua,inquit, fides erga me & diligentia, quā in seruando castro præstitisti,nobis cognita sunt, huiusq́ȝ officij gratiā cumulatè tibi reponemus. Alteri quoqȝ Alemano,Ioāni,qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repētè machinis depulerat,aduenieti: Saluus'ne es? inquit.Deus nobis uitam dedit,hāc tu denuò nobis conseruasti: magna e-

C rit erga te gratia nostra. Vterqȝ se liberaliter donatū iri à Principe sperabat:nihil tamē illis datum est, quāuis Principē hac de re sæpe fatigassent, promissorūq́ȝ admonuissent.Qua Principis ingratitudine offensi,dimissionē,ut patriam,à qua diu abfuissent, cognatosq́ȝ suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, ut decē priori stipendio cuiqȝ floreni,iussu Principis,adijceretur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam,quis eius autor extitisset, cōtentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus ducem,hominem iuuenē,à quo consilia sua spreta fuissent,omnē culpā transferebāt,eiusq́ȝ incuria Tartaros Occam transijsse: cōtrà ille depulsa à se culpa, Andreā iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam inijsse, cæterosq́ȝ hūc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne seuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat,esse uideretur,ex pręfectis unū, qui unà cū fratre profugerat,iniectis cathenis,dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, ut acceptam à Tartaris cladē ulcisceret Basilius, ignominiamq́ȝ quā fugiens

& sub

& sub foeno latitans susceperat, deleret, coacto ingēti exercitu, adiuncto A
etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in
bellis Rutheni nūquam usi fuerant, profectus ex Moscovuia cum omni
exercitu, ad Occam fluuium, Columnamq; ciuitatem consedit. inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamē eum prouocat. superiore enim anno, se, nō indicto bello, ex insidijs, furum latronumq; more oppressum fuisse. ad ea rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscovuiam satis multas uias patere: bella non magis armorum, quàm temporum esse: proinde ea se suo magis quàm alieno arbitrio, gerere solere. Quibus uerbis irritatus Basilij animus, tum etiam quòd ulciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523, in Novuogardiam, inferiorem scilicet, ut inde Cazan regnū depopularetur, occuparetq;, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanēsium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: neq; tū ultra progressus, exercitū reduxit. Sequenti uerò anno Michaelē Georgij, unū ex pręcipuis consiliarijs suis, maioribus quàm prius copijs, ad subigendū Cazan regnū misit. B Eo apparatu adeò terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, rege Tauricę, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno pręesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq; imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovuosero, id est insulam quæ mercatorum dicitur, intra Vuolgæ meatus, non longè à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeq; à regni principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac ueneratione est, ut etiā reges aduenienti occurrant, stantesq; huic equo insidēti manū porrigant: capiteq; inclinato, quod solis cōcessum est regib. tangāt: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles uerò pedes, plebeij uestes tantum, aut equū manu attingūt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilij partes clàm foueret, sequereturq;, iuuenem capere, & Moscovuiam uinctū mittere satagebat: sed deprehensus, captusq;, cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore C
Novuogardia ad machinas commeatumq; deferendū nauibus, quarum tāta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplus, nauigantium multitudine opertus undiq; esse uideretur: ad Cazanū cum exercitu properabat. cumq; ad mercatorum insulam Gostinovuosero peruenisset, locatis septima die Iulij castris, uiginti diebus, dum equitatū expectat, ibi cōmoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructū erat, per quosdam à Moscis subornatos incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditùs exuritur. Tanta occupādi castri occasio, adeò formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum castri collem eduxerit, nec Tartaros id denuò ædificantes impediuerit: uerùm uigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem qua castrum situm est, Vuolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu consedit, uiginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longè ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq; Czeremissis peditibus, Ru-

A bus, Ruthenos sæpius, frustra tamē, infestat. quē Scheale rex, qui quoque ad id bellum nauibus uenerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus utrique. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quē abduxerant cōmeatu, fame laborare incipiūt. nam Czeremissis omnia circumquaque uastantibus, hostiumque itinera diligenter obseruātibus, nihil adferri poterat: adeò ut nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicque illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat: unum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novuogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictoque ibi commeatu, statu etiam rerum præsenti considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cū suis cæsus est, uix nouem per tumultum fuga elapsis. Prefectus grauiter saucius, tertio B pòst die in manibus hostium obijt. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tāta in castris consternatio, quam uanus de toto equitatu ad internecionem cæso subitò obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduerso'ne fluuio, quod difficillimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerēt, ex quibus pòst terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, fortè superueniunt, Ioānemque Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, sinistra tamen fortuna usus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, una nocte quietis causa in Vuolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuò magno accurrentes clamore, quis'nam præternauigaret, sciscitantur? quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgijs increpantes, flagris se C postero die cæsuros minantur, quòd domini sui somnum ac quietē importunis uociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquiunt, aliud nobis uobiscum negotium erit: nam uinctos uos omnes Cazan ducemus. Manè igitur sole nondum apparente, cum densissima nebula totum littus occupasset, Czeremissæ derepentè in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incusserant, ut Palitzki prefectus classis, relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus, in quibus singulis triginta uiri erant, soluta à littore naui, medium Vuolgæ teneret, nebulaque tectus ferè nudus ad exercitum perueniret. Atque inde pòst, plurium nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna usus, in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur, amissis, ipse uix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostili'que ui undequaque urgentur, à Basilio missus equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuolgam influit, octo'que miliaribus à Cazan abest traiecto, ad exercitū contenderet, à Tartaris & Czeremissis bis ex-

cipitur: cum quibus congressi, multis utrinq; desideratis, Tartaris dein- A
de cedentibus, se reliquo exercitui coniunxerunt. atq; ita exercitu equi-
tatu firmato, Cazan castrũ quintadecima Augusti obsideri cœptum est.
Qua re cognita, regulus ad alterum oppidi latus in conspectu hostium,
sua quoq; castra locauit: emissoq́; subinde equitatu hostium, castra obe-
quitare, eosq́; lacessere iubet. atq; ita crebrę utrinq; uelitationes fiebant.
Narratum est nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerũt,
sex aliquãdo Tartaros in planiciem ad Mosci exercitũ processisse: quos
cum rex Scheale cẽtum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi uel-
let, à duce exercitus prohibitum fuisse: duobusq́; milibus equitum an-
te eum collocatis, occasionem rei bene gerendæ prępreptam sibi fuisse. Hi
cũ Tartaros circũuenire, et quasi concludere, ne fuga elaberẽtur, uellent:
Tartari eorum conatũ hoc astu eludere, insequẽtibus Moscis paulatim
cedere, parumq́; progressi subsistere. Idem Mosci cum facerent, eorum
Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos
torquebant: in'que fugam conuersos persequuti, complures sauciabant. B
Moscis denuò in se conuersis, paululum cedere, iterumq́; subsistere, atq;
ita hostem simulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum e-
qui, tormenti ictu prostrantur, illæsis tamen equitib. quos reliqui qua-
tuor saluos ac incolumes, duobus milibus Moscorum spectantibus, ad
suos reduxere. Dum equites se ita mutuò ludificãt, magna ui interea ad-
motis tormentis, castrum oppugnabatur: neq; obsessi segnius, exonera-
tis pariter in hostem tormentis, se defendebant. In eo certamine bombar
darius, quem unicum in castro habebant, ex Ruthenorum statione sphę
rula bombardica ictus, occubuit. Qua re comperta, mercenarij ex Ger-
manis & Lithuuanis milites, magnam spem ad occupãdum castrum con
cipiunt: quibus si pręfecti animus respondisset, haud dubiè eo die castro
potiti fuissent. Verùm is cum suos inedia, quæ quotidie etiam magis ad-
augebatur, premi cerneret, priusquam per internuncios de ineundis in-
ducijs clàm cum Tartaris egisset, adeò militum conatum non probauit,
ut eos etiam cum iracundia corriperet, uerberaq́; minaretur, quòd se in- C
scio & inconsulto castrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta re-
rum angustia Principis sui rebus consultum fore putabat, si initis cum
hoste quibuscunq; inducijs, tormenta & exercitum saluum reportaret.
Tartari quoq; cognita præfecti uoluntate, in spem bonam adducti, con-
ditiones quas præfectus offerebat, scilicet ut missis in Moscovuiam lega
tis, pacem cum Principe transigerent, libenter susceperũt. quibus ita con
stitutis, Palitzki pręfectus soluta obsidione, cum exercitu in Moscovui-
am reuersus est. Fama erat, præfectũ à Tartaris muneribus corruptum,
obsidionem soluisse. quam quidam natione Sabaudiensis adauxerat: qui
cum tormento sibi commisso, ad hostes deficere uoluisset, deprehensus
in itinere, atq; seuerius examinatus, confessus est, se deficere uoluisse: atq;
ut plures ad hanc defectionem sollicitaret, argenteos se nummos & po-
cula Tartarica ab hostibus accepisse. in quem tamẽ in tam manifesto sce-
lere deprehensum, Præfectus nihil durius statuit. Reducto ita exercitu,

quem

A quem centum octoginta millium fuisse perhibẽt, Cazan regis Oratores ad pacem firmandam ad Basilium ueniunt. qui etiam tum, dum nos Moscovuiæ essemus, aderant: neq; adhuc ulla tũc futuræ pacis spes inter eos erat. nam & nũdinas, quę circa Cazan in mercatorum insula fieri consueuerant, in Cazanensium iniuriam Basilius Novuogardiam trãstulit: graui indicta pœna, si qui in posterum ex suis ad mercatũ in insulã proficisceretur. eamq; nundinarum translationẽ magno Cazanensibus incommodo futuram sperabat: atq; uel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verùm huiusmodi nundinarum translatione non minus incommodi sensit Moscovuia, quàm ipsi Cazanẽses. Plurimarum enim rerum, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio, ad hæc Persia & Armenia per Vuolgam importabantur, cõsequuta est caritas ac penuria: maximè autem nobilissimorum piscium, ex quorũ numero Beluga est, qui citra & ultra Cazan in Vuolga capiuntur.

B Hactenus de bello Principis Moscovuiæ cum Tartaris Cazanẽsibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui ultra Vuolgam, circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrẽtem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem uersus, cum adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam Iaick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circumiacẽtem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, uel potẽs. Atq; hæ quidem regiones omnes ferè syluosę sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick uergit, quæ campestris est.

Inter Vuolgam & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabãt quondam Savuolhẽses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem admirandam, & uix credibilem, Demetrius Danielis, uir (ut inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscovuiæ ad Zavuolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semẽ quoddam in ea insula, melonum semini, paulo maius ac rotũdius, alioqui haud dissimile, uidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: idq; eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, uocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraq; omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimã habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta uterentur. eiusmodi pelles uidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illã, si tamen plantam uocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: uerùm carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem. ungulas porrò nõ ut agni corneas, sed pilis quibusdã ad cornu similitudinẽ uestitas: radicem illi ad umbilicũ, seu uentris medium esse, uiuere aũt tãdiu,

donec depastis circum se herbis, radix ipsa inopia pabuli arescat. Miram A
huius plātæ dulcedinem esse: propter quam à lupis, cæterisq; rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de semine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à uiris minimè uanis auditum retuli: & nunc tanto libētius refero, quòd mihi uir multæ doctrinæ Guilhelmus Postellus narrauit, se audiuisse à quodā Michaele, apud rempub. Venetā publico Turcicę & Arabicę linguæ interprete, quòd uiderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciūt, usq; in Chalibontidem, deferri quasdam pelles delicatissimas, plantæ cuiusdam in illis regionibus nascentis, quæ aliqui Mussulmani ad capita sua rasa fouenda medijs pileis inserere, ac pectori quoq; nudo applicare soleāt. Plantā sibi tamē nō uisam esse, nec nomen se scire, nisi quòd illic Samarcādeos uocetur: eamq; esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorū narratione non dissideant, mihi (inquit Postellus) penè persuadent, ut hanc rem minus fabulosam B
esse putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia sunt possibilia.

À Principe Schidack, progrediendo in Orientem uiginti diebus, occurrunt populi quos Mosci appellāt Iurgēci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu regis de Cataia frater imperat. À domino Barack Soltan, decem diætis itur ad Bebeid Chan. Hic est ille magnus Chan de Cataia.

Astrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Vuolgæ ripa, ad eius ferè ostia sita est. Quidā hanc non ad Vuolgę ostia, sed aliquot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem eo loco quo Vuolga fluuius in multos ramos, quos quidē septuaginta esse aiunt, scinditur, pluresq; insulas facit, totidemq; ferè ostijs Caspium mare tanta aquarū copia ingreditur, ut procul spectātibus mare esse uideatur, Astrachan sitam esse puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Vuiatkam & Cazan, ad Permię uiciniam Tartari habitant, qui Tumenskij, Schibanskij, & Cosatzkij uocantur. ex quibus Tumēskij in C
syluis habitare, decemq; milium numerum aiunt non excedere. alij præterea Tartari trās Rha fluuium sunt, qui quòd soli capillos nutriant, Kalmuchi uocantur: & ad mare Caspium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis sericeis uestibus excellentes, quorum ciuitas sex dierū itinere abest ab Astrachan, quam unà cum regione rex Persarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua suprà, septem dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph autem, Taurica Chersonesus, præcipuè autem Pręcop ciuitas, abest quinq; dierum itinere. Inter Cazan autem & Astrachan, longo secūdum Vuolgam tractu, ad Borysthenem usq;, campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant: præter Asoph & Achas ciuitatem, quę est duodecim miliaribus supra Asoph ad Tanaim: & minori Tanai uicinos Tartaros, qui terram colunt, certasq; sedes habent. Ab Asoph ad Schamachiam sunt duodecim diætæ.

A Ab Oriente Meridiem uersus reflectēdo, circa Mæotidis paludes &
Pontū, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quò
loci usq; ad Merula fluuium, qui Pontū illabitur, montes occurrūt, quos
Circassi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec
Tartaris parent. Eos tamē Christianos esse, suis legibus uiuere, in ritu &
cæremonijs cum Græcis cōuenire, lingua Slavuonica (qua utuntur) sa-
cra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nā fluuijs, qui
ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt
spoliant: eos presertim, qui ex Capha Cōstantinopolim nauigant. Vltra
Cupa fluuiū est Mengarlia, quā Eraclea fluuius interlabitur: deinde Co-
tatis, quam quidā Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit,
qui priusq; mare illabatur, haud procul ab ostijs Satabellum insulā facit:
in qua fama est, Iasonis naues quōdam stetisse. Vltra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostijs Tanais in longitudinem
trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promon-
B torium, quà in arctum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In
ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricę sedes: à qua Krijmskij nominaban
tur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ
formam perfosso, reges non Krijmskij, sed Præcopskij, ab illa nimirum
perfossione sumpto uocabulo, nomen accepere. Præcop enim, lingua
Slavuonica perfossum sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam erras-
se, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porrò tota Chersone-
sus, sylua quadam per medium scinditur: eaq; pars quæ Pontum respi-
cit, in qua Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta, Genuēsium colo-
nia, tota à Turca possidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugna-
ta Constantinopoli, Græcorum imperium destruxit, Genuensibus ade-
mit. Alteram peninsulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem Tar
tari, Tauricæ reges, originem suam ex Savuolhensibus regibus ducunt:
& cum domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec usquam in ui-
cinia firmam sedem habere possent, hanc Europæ partem occupauere:
C ueteris'que iniuriæ haud immemores, diu cum Savuolhensibus dimica-
bant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro magno duce Li-
thvuaniæ in Polonia imperante, Scheachmet rex Savuolhensis in par-
tes Lithvuaniæ uenit, scilicet ut inito cum Alexandro rege fœdere, con
iunctis uiribus Mahmetgirei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem u-
terque quidem princeps consensit. Cum autem Lithvuani iuxta eorum
consuetudinem longius quàm par est, bellum differrent, uxor Savuol-
hensis regis, eius'que quem in campis habebat exercitus, moræ, tum e-
tiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibusdam agen-
tem sollicitant, obmisso Poloniæ rege, ut in tempore rebus suis proui-
deat. Quod cum illi persuadere non possent, uxor relicto marito, cum
parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius im-
pulsu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Savuolhensis co
pias mittit. quib. dissipatis, Scheachmet Savuolhensis rex infœlicitatem
suā uidens, sexingētis ferè equitibus comitatus, Albā ad Thijrā fluuium

ſitam, ſpe auxilij à Turca implorandi cõfugit. In ea ciuitate cum ſtructas A ſibi,ut caperetur, inſidias intellexiſſet, conuerſo itinere, uix media parte equitum aſſumpta,Chiovuiam peruenit.ubi à Lithvuanis circumuẽtus, captusq́;, cum regis Poloniæ iuſſu Vuilnam deduceretur, obuiam ſibi rex progreſſus,honorificè ſuſceptum,ad Polonorum conuentum ſecum duxit: quo quidẽ conuentu bellum aduerſus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius,quàm par erat,extraherent, Tartarus uehemẽter offenſus,denuò de fuga cogitare cœpit: in qua deprehenſus,ad Trokij caſtrum,quatuor à Vuilna miliaribus retractus eſt. quẽ ego ibi uidi,unaq́; cum eo pranſus ſum. Atq; hic Savuolhenſium regum imperij finis fuit: cum quibus & Aſtrachan reges, qui quoq; ex eiſdem regibus originem traxerunt, unà perierunt. quibus ita oppreſsis & extinctis,regum Tauricæ potentia maiorẽ in modum adaucta, uicinis gentibus terrori erat, adeò ut & regem Poloniæ ad certum ſtipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera quauis urgẽte neceſsitate utatur. Quin & Moſcovuiæ Princeps,miſsis ſub- B inde muneribus illum ſibi deuincire ſolebat. quod ideo fit, quia cum mutuis aſsiduè bellis implicentur,uterq; Tartarorum ope armisq́; alterum ſe ſperat opprimere poſſe. Cuius ille haud ignarus,acceptis muneribus utrũq; uana ſpe lactabat. id quod uel eo tempore, dum ego Cæſaris Maximiliani nomine apud Moſcovuiæ Principem de pace cum rege Poloniæ ineunda tractarem, apparuit. Nam cum Moſcovuiæ Princeps ad æquas pacis conditiones induci non poſſet, rex Poloniæ Præcopenſem regem pecunia conduxit, ut Moſcovuiam cum exercitu ab una parte adoriretur, ſe quoq; ex altera Opotzkam uerſus impetum in Moſci ditionem facturum. qua arte Poloniæ rex Moſcum ad tolerabiles pacis conditiones cogi poſſe ſperabat. Quod Moſcus animaduertens,miſsis Oratoribus ſuum uiciſsim apud Tartarum egit negotium, ut ſcilicet in Lithvuaniam,quam tum omni metu uacuam ac præſidio deſtitutam eſſe dicebat, uires ſuas conuerteret. Cuius conſilium Tartarus,ſui commodi duntaxat ratione habita,ſecutus eſt. Atq; is eiuſmodi Principum C diſſenſionibus potentior factus, cum imperij augẽdi libidine teneretur, neq; quieſcere poſſet,ad maiora animum applicuit: Mamai'que Nahaicẽſi principe ſibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, menſe Ianuario,cum exercitu egreſſus, regem Aſtrachan adortus eſt. cuius urbem, cum ea relicta, metu profugiſſet, obſedit, & occupauit, manſitq́; uictor in ciuitate ſub tectis. Interim Agis Nahaicenſium quoq; princeps,fratrem ſuum Mamai increpat, quòd tam potentem uicinum ſuis copijs iuuaret. Præterea eum monet, ut Machmetgirei regis indies creſcẽtem potẽtiam ſuſpectam haberet. poſſe enim, ut inſanabili ille animo eſſet,fieri, ut conuerſis in ſe fratremq́; armis,utrũq; regno depulſum aut interimat, aut in ſeruitutem deducat. Quibus uerbis Mamai permotus,fratri nunciat,eũq́; hortatur, ut quàm magnis poſſet copijs ad ſe properaret. poſſe enim nunc,cum Machmetgirei magno rerũ ſucceſſu elatus,ſecurius ageret, utroſq; eo metu leuari. Agis fratris monitis parens,ad præſcriptum

tempus

A tempus se cum exercitu, quem ad defendēdas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Qua re intellecta, Mamai continuò regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrumperetq́ꝫ: sed urbe relicta, in cāpis potius, ut mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cū exercitu, seq́ꝫ fratri iungit: atqꝫ hi non ita multo pòst Machmetgirei regem nihil tale timentē, cum Bathir Soltan filio, uigintiquinqꝫ annos nato, prandentem, facto derepentè impetu obtruncant, eiusq́ꝫ maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam uertunt: ac ultra Tanaim, Taurică usqꝫ insequentes, cędunt, fugantq́ꝫ: Præcop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisq́ꝫ omnibus, cum ea nec ui nec deditione potiri posse uiderēt, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: uiresq́ꝫ regni Tauricæ, cū Machmetgirei fortissimo & fœlicissimo rege, qui potenter aliquādiu imperauit, conciderūt. Machmetgirei occiso, fra B ter eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruiebat) auxilio Pręcopēse regnū occupauit: qui cum Turcarū moribus imbutus, rarius præter Tartarorum morē in publico uersaretur, necꝫ subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitā rem in Principe ferre non poterant, eijcitur, inq́ꝫ eius locum ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotē, ne cæde in se sæuiat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suæ misereatur, deniqꝫ ut priuatus reliquū uitæ in castro aliquo deducere, nomenq́ꝫ dūtaxat regium, tota regni administratione nepoti permissa, retinere posit, supplex orat, & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc ferè sunt. Chan, ut suprà dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Mursa, filius ducis: Olboud, nobilis, uel consiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo uerò priuatus, Ksi. Officiorum uerò, Vlan, secunda è rege dignitas: nam reges Tartarorum quatuor uiros, quorum consilio in rebus grauibus potissimum utuntur, habent. ex his primus, Schirni uoca- C tur: secūdus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvuania, Moscovuiæ uicina, dicendum est.

DE LITHVVANIA.

Lithvuania Moscovuiæ proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithvuaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livuoniam usqꝫ protenditur. Porrò Circassi, Borysthenis accolæ, Rutheni sunt, alij ab his quos suprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficiebatur Eustachius Tascovuitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscovuiam unà profectum fuisse, suprà dixi) uir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscovuiæ eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaq́ꝫ mihi res uisa est, quę hoc loco ascriberetur. Tar

taros quosdam habitu Lithvuanico in Moscovuiam deduxit, in quos, A ceu Lithvuanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidijs, Moscos ulciscentes præstolatur. Tartari depopulata parte Sevueræ prouinciæ, Lithvuaniam uersus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithvuaniam tenuisse cognouissent, Mosci Lithvuanos esse rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithvuaniam irruunt. qua uastata, cum præda onusti redirēt, ab Eustachio ex insidijs circumuenti, ad unum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moscus Oratores ad Poloniæ regē, qui de illata sibi iniuria conquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriā ultos esse, respōdit. Ita Moscus utrinq; delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis ostia, Otzakhovu castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniȩ regi ademptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovu ad Albam, circa ostia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Otzakhovu, in Prȩcop quatuordecim miliarib. A' Cercass circa Borysthenem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainovu oppidum occurrit: à quo decem & octo miliarib. est Chiovuia, uetus Russiȩ metropolis: quam magnificam & planè regiā fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, monumētaq;, quæ in ruderibus uisuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumq; desolatorum uestigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetustiss. sepulchra, corporaq; in his nondum absumpta uisuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra septimū annū rarò castitatem seruare. rationes uarias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidē, sed abducere minimè licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & uita & bonis, nisi Principis clementia seruatus fuerit, priuat. Lex etiā ibidē est, qua externorū mercatorū (si qui ibi fortè decesserint) bona aut regi cedūt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovuiēsib. apud se mortuis ob- C seruatur. Ad Chiovuiam monticulus quidam est, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fisco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Vuilnensis regis in Lithvuania uicegerens, mihi retulit. Porrò à Chiovuia ascendendo per Borysthenē triginta miliaribus, Mosier ad fluuiū Prepetz, qui duodecim miliarib. super Chiovu Borysthenem influit, occurrit. Thur fluuius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobranzko, triginta. Inde ascendendo uigintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilevu, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore sita sunt, regi Poloniæ: Orientali uerò, Moscovuiæ principi subijciuntur: præter Dobrovunam, & Mstislavu, quæ Lithvuaniæ ditionis sunt. Traiecto Borysthene quatuor miliarib. Dobrovunam, indeq; uiginti Smolēzko deuenitur. Ex

A nitur. Ex Orsa nobis iter fuit in Smolēczko,& tum Moscovuiam usq;.

Borisovuo oppidū uiginti duobus ab Orsa in Occidētem miliaribus abest,quod Beresina fluuius, qui infra Bobrātzko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina,ut oculis conspexi, amplior aliquāto Borysthene, ad Smolētzko. Planè puto hunc Beresinam, id quod etiam uocabuli sonus indicare uidetur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse.nam si Ptolemęi descriptionem cōspexerimus,Beresina fontibus magis quàm Borysthenis,quem Nieper appellant,conueniet.

Lithvuania porrò quos Principes habuerit,quādo Christianismo initiata fuerit,ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Vuitoldi usq; tempora,semper florebant. Si bellum aliūde ipsis immineat, suaq; aduersus hostium uim defendere debeāt, uocati quidem, ad ostētationem magis quàm ad bellum instructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito,citò dilabuntur. Quod si qui remāserint,hi equis uestibusq; melioribus,quibus instructi nomina dederunt,domum remissis, cum pau-

B cis quasi coacti, ducem sequuntur. Cæterùm magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimentes,domi remanent: eaq; res adeò dedecori non est, ut militiæ præfecti; ducesq; publicè in conuentibus castrisq; proclamari faciāt,si qui uelint, numerata pecunia exautoratos domum redire posse. Tanta autem inter hos quidlibet agendi est licentia, ut immodica libertate non uti,sed abuti uideantur, Principūq; bona impignorata possideant:adeò,ut Principes in Lithvuaniam uenientes,suis, ni prouincialium ope subleuentur,uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, hastam uerò & scutum Hungarico more gerunt. equis bonis,ijsdemq; castratis,sine soleis ferreis,quos mollibus coercent lupatis,utuntur.

Vuilna est caput gentis: ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluuiorum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grod-

C no,nomine haud ita dissimili,pręterlabitur,Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum subiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgensis,posteaquam se regi Poloniæ subdidit, cruceq; & ordine deposito,hæreditarius præest) à Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabitur, dirimit: ubi est oppidum Mumel. nā Germani Crononem Mumel,patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vuilna porrò nūc est muro cincta. multa templa ædesq; lapideæ in ea exædificātur,in qua episcopalis sedes est, quā tūc Ioānes regis Sigismūdi filius naturalis, uir singulari humanitate pręditus, tenebat,nosq; in reditu nostro humaniter excepit. Pręterea parochialis ecclesia,& aliquot monasteria,& pręcipuū Frācíscanorū de obseruātia cœnobiū, maximis sumptibus extructū,excellit. Multo plura tamē sunt Ruthenorū tēpla in ea,quàm Romanæ obediētię. In Lithvuanię principatu sunt tres Romanę obediētię episcopatus: Vuilnēsis scilicet,Samogithię,& Chiovuiēsis. Rutheni uerò episcopatus in regno Polonię & Lithvuania,aut suis incorporatis princi

patibus

patibus, sunt, archiepiscopus Vuilnæ nunc degens, Polocensis, Vuolo- A
dimeriensis, Lucensis, Pinski, Chomensis, Premisiensis. Lithvuani melle, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanum, deinde in Holandiã deferũtur. Picem quoq; & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithvuania abundè præbet. Sale caret, quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Christiernus Daniæ regno eiectus, mare'que piratis infestum esset, sal non ex Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum utuntur apud Lithvuanos. Nostra tempestate apud Lithvuanos duo potissimum uiri bellica laude clari fuere: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michael Linzki. Constantinus ut plurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prędantium, sed præda onustos sequebatur. cum'que redirent ad eum usq; locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus) cum'q; eos inuadere constituisset, monuit suos, ut sibi ea nocte cibaria pararẽt. nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. B
Itaq; sequenti die continuato itinere, cum Tartari noctu nulla flãma aut fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eo'q; & equos in pascua dimitterent, mactarent, uorarent, & se somno dederent: Constantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes uerò Michael Linski, qui cum adolescens adhuc in Germaniam uenisset, & apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Frisia bellum gerentem strenuè se gessisset, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomen peperisset, Germanorum'q; apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam rediịsset, apud Alexandrum regem magna authoritate ac summo loco fuit: adeò ut rex arduas quasque res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit autem, ut cum Ioanne Savuersinski Palatino Trocensi, regis causa in dissensionem ueniret, ubi compositis tandem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo rege, manebat Ioanni alta mente repositum odium. nam ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; amici, apud Sigismundum C
regem, qui Alexandro successerat, crimine affectati imperịj, ab æmulis quibusdam delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michael impatiens, cum sæpe regem appellasset, rogasset'q; ut communi iudicio, quo tantum crimen à se depellere posse dicebat, causam inter se & Savuersinski actorem discerneret: cum'que rex illius petitioni locum non daret, in Hungariam ad Vuladislaum regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam rex ad monebatur, impetratis, tentatis'que omnibus, cum causæ suæ cognitionem à rege impetrare non posset, indignitate rei permotus Michael, tale facinus se aggressurum, regi dixit, quod ipsi sibi'que aliquando foret moerori. At cum domum iratus se recepisset, quendam ex suis hominem sibi fidum, cum literis mandatis'q; ad Moscovuiæ Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberam'que ad se uiuendi copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitteret, ea'q;

A ret, eaq́ res honori emolumenti'que sibi apud Principem foret, se castris quę in Lithvuania possideret, aliisq́ ui aut deditione occupatis, ad se deficere uelle. Eo nuncio Moscus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, omnia quę à se Michael peteret, datis ut uolebat literis, iuramentoq́ addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sentētia confectis, Michael ulciscendi libidine flagrās in Ioannem Savuersinski, qui tum in uilla sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctaui) toto impetu fertur, eumq́ ne elabi posset, dispositis circum ędes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, obtruncatq́: qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppida'que aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq́ illi longè imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscovuiam se contulit: ubi à Principe honorificè exce-
B ptus est. nam Lithvuaniam illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem concœperat, se eius consilio, opera, industria, uniuersam Lithvuaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consiliis, Smolenzko insignem Lithvuaniæ principatum denuò obsedit, & eam uiri huius industria magis quàm uiribus cæpit. Vnus enim Michael, militibus qui in præsidio erant, omnem urbis defendendæ spem, sua præsentia ademit: eosq́ & metu & pollicitationibus, ut castrum proderent, permouit. Quòd eo audacius maioreq́ studio faciebat, quoniā Basilius, si Michael Smolenzko quacunq́ arte potiri posset, se castrū cum prouincia adiacēte perpetuò sibi cōcessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeò ille postea non stetit, ut Michaelem de pactione se appellantem, uana tantum spe lactaret, atq́ illuderet. Qua re uehementer Michael offensus, nōdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facilè consequi posse sperabat, ex suis quendam
C sibi fidum ad regem mittit, seq́, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq́ continuò publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verùm cum Michael literis regiis non prorsus fideret, quo tutius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq́ consiliarios esse sciebat, ut regem uel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauit'que. Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusq́ esset, re patefacta, Principiq́ celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaelem Moscovuiam missus erat: qui ut mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoq́ haud meliore fortuna usus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neq́ sibi fides adhiberetur, adeò arcani continēs fuit, ut etiā grauiter tortus, id non reuelaret. Porrò cum Michael ca-

ptus, in cõspectum Principis in Smolenzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiã. ad quæ ille: Perfidiæ crimẽ, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissaq; seruasses, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuisses. sed cum te eam floccifacere, meq; à te insuper eludi uiderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te concœperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam uel ea causa libenter subibo, ne uultum tuum Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnã populi frequentiam in Vuiesma abductus, ubi supremus belli Præfectus proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michael maxima (ut scis) dum fideliter seruires, gratia prosequebatur. Postquam autem proditione fortis esse uoluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. simulq; cũ dicto, cathenas illi inijci iubet. qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsa apud uos fama spargatur, quid fecerim, curq; captus sim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidq; quisq; uestrûm de eo sperare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscovuiam itineris rationẽ, quæq; Princeps scriptis literis, addito iuramẽto, sibi promisisset, neque ulla ex parte promissis stetisset, referebat. Cumq; sua de Principe expectatione falsus esset, uoluisse denuò in patriã redire: ideo se captũ esse. qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortẽ se nõ magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æquè moriendum esse. Et cum corpore ualido, ingenioq; ad omnia uersatili esset, multum etiam ualebat consilio, serijs iocosisque rebus æquè idoneus, planeq; (ut aiunt) omniũ horarum uir: qua animi dexteritate multum sibi gratiæ authoritatisq; apud omnes, Germanos præsertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexãdro rege imperante, insigni clade profligauerat: neq; à Vuitoldi morte, Lithvuani tam præclaram à Tartaris uictoriam unquã reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michael uocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab initio, eoq; post obmisso, Romanũ sequutus fuisset, quo Principis in se irã indignationemq; leniret, mitigaretq;, in uinculis denuò Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovuia existentibus, multi præclari uiri, in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilanus, literasq; speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen usq; adeò nihil effectum est, ut mihi tum nec aditus ad se pateret: imò ne uidendi sui copia dabatur. In altera uerò legatione, cum fortè de liberatione eius tractaretur, sæpius à Moscis interrogabar, an hominem nouissem? quib. equidẽ, quod in rẽ suam fore putabã, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respõdi. Atq; Michael tũ liberatus ac dimissus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxisset, tantã spem in eo ponebat, ut filios suos illius uirtute à fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorẽ deniq; filiorum

suorum

A suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, uiduam lasciuientem cum identidem increparet, proditionis crimine ab ea insimulatus, captusq́ infoelix moritur. Qua re patrata, non longè pòst, ipsam quoq; ita sæuientem, ueneno sublatam: adulterum uerò Ovutzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Vuolinia, inter Lithvuaniæ principatus, gentem bellicosiorem habet.

Lithvuania admodum syluosa est. paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem uersus Borysthenem illabuntur. alij uerò, ut Boh, Cronon, & Narevu, Septentrionem uersus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges rarò ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quiduis facere, res ad uitæ usum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum uerberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq;
B muneribus aditus non patet. quod si etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, constituunt'ue. Neq; uerò hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à procerib. impetrare quippiã uolunt. Audiui à quodã primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithvuania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter censum, hebdomadatim sex dies laborare: Parocho deniq; ducta, uel mortua uxore, liberis similiter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò seruitute à Vuitoldi tempore in hunc usq; diem detinentur, ut si quis fortè capite damnatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisq́ manibus se suspendere cogatur. quòd si fortè facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atq; immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si Iudex aut Præfectus in re præsenti constitutus, reo moram fortè
C nectenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima uerbera extimescens, laqueo uitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithvuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos syluestres. Bisontem Lithvuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinã formam habet, cum bisontes specie sint dissimilima. Iubati enim sunt bisontes, & uillosi secundum collum & armos, barba quadam à mento propendente. pilis muscum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunq; sic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus alijs se non minorib. sibi adiũctis.

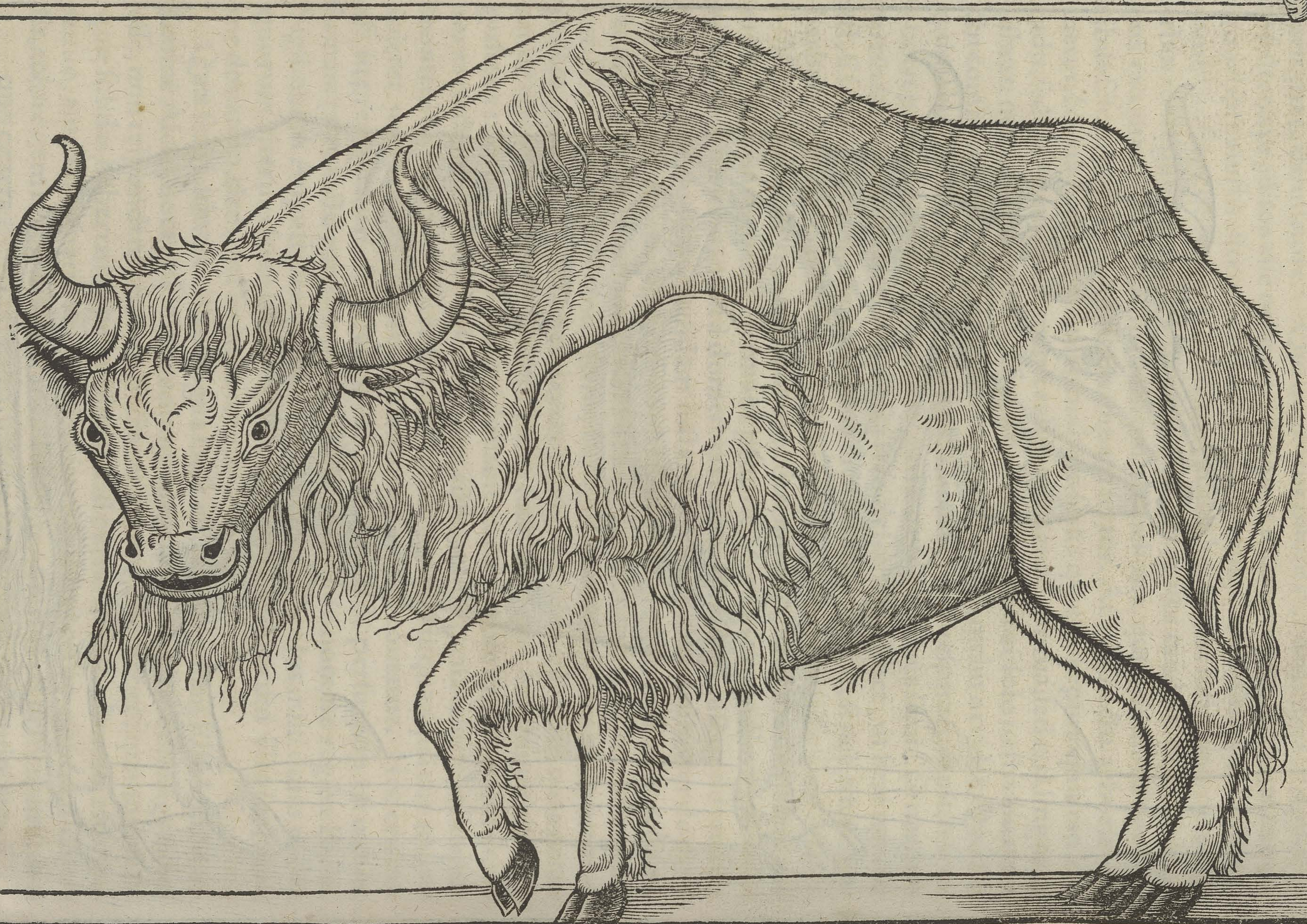
Tergum ipſum ceu gibbo quodã attollitur, & priore & poſteriore cor- A
poris parte demiſsiore. Qui uenantur biſontes, eos magna ui, agilitate
& ſolertia prędítos eſſe oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo
ſint arbores iuſtis diremptæ ſpacijs, truncis nec craſsis nimis, ut facilè cir-
cumiri poſsint: nec paruis, ut ad tegendum hominem ſufficiant. Ad has
arbores ſinguli uenatores diſponuntur, atqꝫ ubi canibus perſequenti-
bus exagitatus biſons eum in locum propellitur, qui primus ex uenato-
ribus ſeſe profert, in eũ magno impetu fertur. At is obiectu arboris ſeſe
tuetur, & quà poteſt percutit uenabulo ferã: quæ ne ſæpius quidem icta
cadit, ſed inceſa magis ac magis rabie, non tantũ cornua, ſed etiã linguam
uibrat: quam ita ſcabram & aſperã habet, ut uenatorẽ ſolo ueſtis eius atta
ctu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quod ſi
quis fortè circumcurſitando & feriendo delaſſatus reſpirare cupit, is feræ
obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus ſæuit. Si uerò al-
teri in idem certamen non confecta fera deſcendere libet, ut fieri neceſſe
eſt, ſi ſalui illinc abire uelint: is eam facilè in ſe prouocat, ſi uel ſemel ſono B
barbaro Lululu ſucclamarit.

Vros ſola Maſovuia Lithvuaniæ cõtermina habet: quos ibi patrio no-
mine Thur uocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim ue-
rè boues ſylueſtres, nihil à domeſticis bobus diſtantes, niſi quòd omnes
nigri ſunt, & ductum quendam inſtar lineæ ex albo mixtum per dorſum
habent. Non eſt magna horũ copia: ſuntqꝫ pagi certi, quibus cura & cu-
ſtodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibuſdã ſeruan-
tur. Miſcentur uaccis domeſticis, ſed non ſine nota. Nam in armentum
poſtea, perinde atqꝫ infames, à cęteris uris non admittũtur: & qui ex eiuſ-
modi mixtione naſcuntur uituli, non ſunt uitales. Sigiſmundus Au-
guſtus rex mihi apud ſe oratori donauit exenteratum unum, quem uena-
tores eiectum de armento ſemiuiuum cõfecerant: reciſa tamen pelle, quæ
frontem tegit. quod non temerè factum eſſe credidi: quanquã cur id fieri
ſoleret, per incogitantiam quandam non ſum percontatus. Hoc certum
eſt, in precio haberi cingulos ex uri corio factos, & perſuaſum eſt uulgo, C
horum præcinctu partum promoueri. Atqꝫ hoc nomine regina Bona,
Sigiſmundi Auguſti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit:
quorum alterum sereniſsima Domina mea Romanorum Regina, ſibi à
me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithvuanis ſua lingua Loſs eſt, eam Germani Ellẽd, quidam
Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc eſt aſinum agreſtem
eſſe, non reſpondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam &
quæ ſolidas haberent, repertæ ſint. ſed id perrarum eſt. Animal eſt altius
ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuer-
ſis, colore item magis ad albedinem tẽdente. Curſus eſt uelociſsimi: non
quo cætera animalia modo, ſed gradarij inſtar. Vngulæ, tan-
quam amuletum, contra morbum caducum
geſtari ſolent.

VRVS

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BI-
SONT: IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

A In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ouis syluestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellãt, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: uelocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithvuaniæ est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Liuuonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithvuania à Principe Præfectus, quem sua lingua Starosta, quasi seniorem appellant, præficitur. neq; temerè is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad uiuit, perpetuò manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius regionis homines procera utplurimum statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpusillos, ac planè nanos, ueluti uicissitudine quadam, procreare solent. Samo-
B githæ uestitu uili, eoq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus casis, ijsq; oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio conseruatur: ad quem cum paterfamiliàs sedet, iumenta, totamq; domus suæ supellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine ullo interstitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro poculis etiam utuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loricis, alijsq; plurimis armis, præcipuè aũt cuspide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent: ut uix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domiq; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, sed ligno proscindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenosa sit, quáque pinus nunquam crescit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoq; uomeris utuntur, secum portare solent: scilicet, ut uno fracto, aliud atq; aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
C tos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusq; aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, uulgusq; agrorum suorum sterilitatem ferreo uomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus ueritus seditionem, amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; uisiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui serpentes quosdam quatuor breuibus, lacertarum instar, pedidus, nigro obœsoq; corpore, trium palmarum longitudinem non excedentes, Givuoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosq; lustrata domo statis diebus ad appositũ cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam uenerãtur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentẽ Deum domesticum malè acceptum ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscouuia itinere rediens, in Troki uenissem, referebat hospes meus, ad quem fortè diuerteram, se eodem

quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpentis cultore aliquot aluearia apum emisse: quem cum oratione sua ad uerum Christi cultum adduxisset, utq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto post cum ad uisendas apes suas eò reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miserabilem in modũ diducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit, se, quòd serpenti deo suo manus nepharias iniecisset, ad piaculũ expiandũ, luendamq; pœnã, hac calamitate puniri: multaq; grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, eum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithvuania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobiliusue, quodq; minus ceræ habeat, albumq; sit, quàm in Samogithia, reperiri aiunt. A

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidam Germanicum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticũ: Germani uerò alludentes Baltheo, Pelts appellant: Sinus propriè dicitur. interluit namq; Cimbricam Chersonesum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini uerò, nomine inde pariter sumpto, Iuciam uocant. Alluit & Germaniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magnopolensium Ducum ciuitates, totumq; Pomeraniæ tractum. id quod nomen eius loci indicat. Pomorijæ enim Slavuonica lingua idem est, ac si diceres, Iuxta mare, seu maritimum. Inde Prussiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Gedanum & Dantiscũ appellatur, alluit. Porrò Ducis Prussię sedes est, quam Germani Regium montẽ appellant. Eò loci certo anni tempore, succinum mari innatans, magno hominum periculo, propter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogithiam uix IIII miliaribus contingit: atq; longo tandem tractu Livuoniam, & eam partẽ quã uulgo Khurland, Curetos absq; dubio uocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Vuinlandiã deniq;, quæ Svuetensiũ ditionis est, unde etiam Venedicũ nomen originẽ duxisse arbitrãtur, circumluit. Ab altera autẽ parte Svuetiã contingit. Totũ autem Danię regnum, quod insulis maximè constat, in hoc sinu cõtinetur: exceptis Iucia & Scandia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoq; insula regno Daniæ subiecta, in hoc sinu est: ex qua pleriq; Gotthos prodijsse putabant: cum tamen longè angustior sit, quàm quę tantam hominum multitudinẽ capere potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Svuetiam, & iterum reflexo per Scandiã itinere (quod rationi minimè consentaneũ est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Vuijsby ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantiũ lites ac controuersiæ cognoscebantur, ac constituebantur: eò etiam ex longinquis illis maritimis locis causæ ac negotia deferebantur, prouocabanturq;. B C

Livuonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Huius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister pręest. In ea, pręter Rigensem archiepiscopum, Riualiensis & Osilieniss episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dvuina, non longè ab ostijs: item Revualiã & Derbtẽ ciuitates. Revualiam

A liam Rutheni Rolivuan: Derbt uerò Iuryovugorod appellant. Riga nomen suum utraq; lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Neruuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes sunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Livuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacensi, Geldrensi, & Monasteriensi, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur: quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeò abundāt, firmiq; sunt, ut hactenus tam regis Poloniæ, quàm magni Ducis Moscovuiæ hostiles & frequentes in agros eorum incursiones fortiter sustinuerint, seq; strenuè defenderint.

Anno Domini 1502, mense Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnusq; Lithvuaniæ Dux, Magistrum Livuoniensem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibusdam induxit, ut ipse instructo exercitu Mo-
B scovuiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, ubi is hostilē terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat, non uenisset, Mosciq; cognito hostium aduētu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isq; cum se desertum uideret, neq; sine summa turpitudine periculoq; retrocedere posset, suos primùm pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormentis, strenuè hostē aggreditur: primoq; impetu Ruthenos dissipat, atq; in fugam conuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent uictores, grauioreq; armatura præpediti, hostem longius persequi non possent: Mosci re cognita, recuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atq; Plenbergij peditatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenuè cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz, periere. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusq; diutius stare non posset, priusquam occum-
C beret, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à se reciperet, inclamabat. ad cuius uocem Lucas Hamersteter, qui se ex Braunsuicensibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accurrens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, siue quòd suspectam haberet illius fidem, siue quòd tanto honore indignum esse arbitraretur, tradere recusauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo amputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditisq; peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum est, ut quadringenti ferè pedites ab hostibus miserè trucidarentur: reliqua turba cum equitatu, seruatis ordinibus, ad suos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, postea à Moscis captus, atq; in Moscovuiam missus, in aula principis aliquādiu honesto loco fuit. Verùm is acceptę à Moscis iniuriæ impatiēs, ex Moscovuia clam ad Christiernū Daniæ regē postea

 profugit,

profugit, à quo tormentis prępficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaserant, in Daniam elapsi, illius proditionem Regi indicassent, nec cum eo unà militare uellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatoq́ pòst regni statu, Iostericus, aliàs Gustaus Svuetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium suorum ascribit, & Vuiburg oppido præficit: ubi cùm nescio cuius criminis se insimulari cerneret, ueritus grauiora, denuò in Moscovuiam se recepit: ubi ego illum honorificè uestitum, inter Principis stipendiarios uidi. A

Svuetia imperio Mosci contermina, Nortvuegiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: mariq́ Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaq; ferè alluitur. Svuetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockolm, Rutheni Stecolna appellant, amplissimum regnum, multas & uarias nationes complectitur: inter quas uirtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indeq́ progressi, toti orbi, ut pleriq; scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere. B

Nortvuegia, quam quidam Nortvuagiam appellant, longo tractu Svuetiæ adiacet, mariq́ alluitur. Atq; ut hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis uernacula nomina indidere, prouinciasq́ his adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: unde Austria, quam Germani propriè exprimunt, Osterreich. Vuest, Occidentem: à quo Vuestualia. ita à Sud & Nort, ut dictum est, Svuetia & Nortvuegia.

Scandia uerò non est insula, sed continens, Svuetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Cæterùm cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Svuetia fecerint, ex eaq́ Gotthos & Longobardos progressos fuisse retulerint: uidentur, mea quidem sententia, hæc tria regna ueluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendisse: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæq́ adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atq; parum cognita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis insulam, uno Scandiæ nomine appellarent. C

De Corela suprà dictum est, eam & regi Svuetiæ, & principi Moscovuiæ, quòd ditioni utriusq; Principis interposita est, tributariam esse. eaq́ re uterq; suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale usq; protenduntur. Cæterùm cum de Glaciali mari uaria multaq́ à plerisq; scriptoribus tradantur, haud abs re fore uisum est, si illius maris nauigationem paucis subiungam.

Nauiga-

NAVIGATIO PER MARE Glaciale.

A QVo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moscovuiæ agebam, aderat fortè Gregorius Istoma, Principis illius interpres, homo industrius, qui apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496, à suo Principe cum magistro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ missus, totius itineris sui rationem nobis compendiò retulit: quòd cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laboriosum uideretur, paucis, sicuti ab eo accepi, describere uolui. Principiò dicebat, se cum Dauid iam dicto oratore, à Principe suo dimissos, Novuogardiam magnã peruenisse. Cum aũt eo tempore regnum Svuetiæ à rege Daniæ defecisset, ad hęc Moscus cũ Svuetensibus dissideret, atq; adeò cõmune & consuetũ iter illi propter tumultus bellicos tenere
B non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisse: ac primùm quidem ex Novuogardia ad ostia Dvuinæ ac Potivulo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autẽ iter hoc, quod ob molestias et labores nunquã satis detestari poterat, esse spacio trecentorũ mil. Conscensis deniq; in Dvuinæ ostijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrũ se nauigando tenuisse, ibiq; montes altos & asperos uidisse: tandem confectis XVI. mil. sinuq; quodam traiecto, littus sinistrum adnauigasse. atq; mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui etsi humilibus in casis passim secundum mare habitant, ferinamq; propemodum uitã ducant, feris tamẽ Lappis sunt mansuetiores. Eos Mosco uectigales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svuetiæ subiectam, attigisse. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos uerò Kayeni appellãt. inde emenso ac superato littore flexuoso, quod in dextrum protendebatur,
C ad promontorium quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se peruenisse dicebat. Est autem Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitudinem in mare prominens: sub quo antrum uorticosum cõspicitur, quod singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euomitq; eiusmodi uoraginẽ. Alij umbilicum maris, alij Charybdim dixere. Tantam autem huius gurgitis uim esse, ut naues aliasq; in propinquo res attraheret, inuolueret atq; absorberet: neque se unquam in maiori periculo fuisse aiebat. Nam gurgite subitò ac uiolenter nauem, qua uehebantur, ad se attrahente, uix magno labore renitentibus remis sese euasisse. Superato S. Naso, ad quendam montem saxosum, quem circumire oportebat, peruenisse: ubi cum uentis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facilè præteribimus. quem Isthoma, ob uanam superstitionem se increpasse aiebat. increpatus nauta subticuit, totoq; illic quatriduo ui tempestatis retentos, uentis

postea

postea quiescētibus, soluisse. Cumq́ secundo iam flatu ueherētur, nauclerum dixisse: Vos admonitionē meam de placando Semes saxo, tanquam uanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clàm ascēso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obtulisset? auenæ farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere uidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulæ speciem ipsis occurrisse: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvuegiæ, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promontorij lōgitudinem in mare esse dicebat, ut uix octo diebus circumiri posset. qua mora ne impediretur, & nauiculas & sarcinulas per Isthmum dimidij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dvuina in Septentrionem miliaribus abest, nauigasse. atq́ eò usq́ Moscovuiæ Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Relictis porrò ibi scaphis, reliquū itineris terra trahis confecisse. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, esse, qui Nordvuegorum lingua Rhen uocantur, nostratibusq́ ceruis aliquanto maiores sunt: quibus Loppi uice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in scaphę piscatoriæ formā facto, ceruos iungūt: in quo homo, ne citato ceruorum cursū excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorū cursum moderatur, sinistra: dextra uerò manu baculū tenet, quo uehiculi, si fortè in aliquā partē plus æquo uergeret, casum sustineat. atq́ eo uehendi genere uiginti miliaria se uno die confecisse, ceruumq́ tandem dimisisse: quem ad dominū suum stabulaq́ consueta sponte redijsse, dicebat. Eo tandem itinere cōfecto, ad Berges ciuitatē Nordvuegię, rectà in Septentrionem inter montes positam, indeq́ equitatione in Daniam peruenisse. Cęterùm apud Dront & Berges in solstitio æstiuali, dies uigintiduarum horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos antè annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisq́ cōpendiariam itineris sui rationē nobis exposuit. Dicebat enim, cum ad Ioannem regem Daniæ missus fuisset ex Moscovuia, Rostovu usq́ pedes uenisse: conscensisq́ nauibus Pereaslavu, à Pereaslavu per Vuolgam in Castromovu: indeq́ septem vuerst terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Vuolochdam primùm, Suchanam deinde, & Dvuinā, ad Berges usq́ Norvuegiæ urbem nauigasset, omniáque pericula & labores quos Isthoma suprà retulit, nauigando superasset, rectà tandem Hafniā Daniæ metropolim, quæ Germanis Koppenhagen dicitur, peruēnisse. In reditu uterq́ se per Livuoniā in Moscovuiam reuersos fuisse, illudq́ iter annuo spacio confecisse dicebat. quamuis alter, Gregorius Isthoma, se media huius tēporis parte tempestatibus in plerisq́ locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Vterq́ tamen constanter affirmabat, se mille & septingēta vuerst, hoc est 340 miliaria hoc itinere peragrasse. Demetrius itē ille, qui nouissimè apud sum

mum

A mum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscovuiã suam descripsit, perq́ hoc ipsum iter in Nordvuegiam & Daniã missus uenerat, omnia suprà dicta ita se habere confirmauit. Cæterùm hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plùrimos & maximos fluuios, quorum uehementi & copioso influxu maria longis spacijs ab ipsis littoribus propelluntur, uidisse, eos'que ab ipsis littoribus per certa spacia unà cũ mari congelari: uti fit in Livuonia, alijsq́ Svuetiæ partibus. quamuis enim concurrentium uentorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen rarò, uel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glacies tum congesta eleuatur, aut frangitur. nam glacierum frusta, fluuiorũ ui in mare delata, per totũ ferè annum supernatant: adeoq́ frigoris uehementia denuò cõcrescunt, ut aliquando plurium annorum glaciem in unum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à uentis in littus propelluntur, facilè cognoscitur. Equidem & Bal-B theum mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuali solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radij illius non appareant, uideri: tantumq́ luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Mosci iactant, se ex illis feris Loppis habere uectigal. quod etsi uerisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios uicinos ab ipsis uectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Persoluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui'que se iuris esse gloriantur. Loppi quamuis pane, sale, alijs'que gulæ irritamentis careant, solis'que piscibus & feris utantur, multum tamen proni in libidinem esse perhibentur. Sagittarij porrò peritissimi omnes, adeò ut si quas nobiliores in uenatione feras nanciscantur, eas quò pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, alióśque C hospites peregrinos, domi cum uxore, uenatum euntes relinquunt. reuersi, si uxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eò commeant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno uestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idq́ genus alia ipsis afferuntur: ita ut coctis iam cibis uescantur, humanioresq́ mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarũ pellibus cõsuunt, utuntur, eoq́ habitu in Moscovuiam aliquãdo ueniunt: paucissimi tamẽ caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, utuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monetæ usus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti propemodũ esse uidentur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis uno loco feris ac piscibus, aliò migrant. Narrabant etiam prædicti

Mosco-

Moscovuiæ Principis Oratores, se in eisdem partibus altissimos montes, ad Ætnę similitudinē flammas semper eructantes uidisse: & in ipsa Nortvuegia multos montes perpetua cōflagratione corruisse. Quare adducti quidam, purgatoriū ignem ibi esse fabulātur. de quibus montibus, dum legatione apud Christiernum Danorum regem fungerer, eadem ferè ab Nordvuegię Præfectis, qui tum fortè aderāt, accepi. Circa ostia Petzoræ fluuij, quæ sunt dextrorsum ab ostijs Dvuinæ, uaria magnaq́ in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ Mors appellant. Breues huic, instar castorum, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportione aliquanto altiore, latioreq́, dentibus superioribus duobus in longū prominentibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa, cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: ubi antequam somno, quo natura profundiore opprimitur, se dederit, uigilem, gruum instar, ex suo numero constituit: qui si obdormiscat, aut forte à uenatore occidatur, reliqua tum facilè capi possunt: sin mugitu, ut solet, signū dederit, mox reliquus grex excitatus, posterioribus pedibus dentibus admotis, summa celeritate, tanquā uehiculo per montē delapsi, in Oceanum se pręcipitant: ubi in supernatātibus glacierū frustis pro tempore etiā quiescere solent. Ea animalia uenatores, solos propter dentes insectantur: ex quibus Mosci, Tartari, & in primis Turci, gladiorum & pugionum manubria affabrè faciunt: his'que pro ornamento magis, quàm ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus est) incutiant, utuntur. Porrò apud Turcos, Moscos & Tartaros hi dentes pondere ueneunt, pisciumq́ dentes uocantur.

Mare Glaciale ultra Dvuinam, ad Petschora, & Obi ostia usque, longè latéq́ protenditur. ultra quæ Engronelandt regionē esse aiunt. Eam cum ob altos montes, qui perpetuis niuibus obsiti rigent, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculosamq́ faciat) à conuersatione seu commercio nostrorum hominum seiunctam, atque ideo incognitam esse audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET *tractandi Oratores.*

Rator in Moscouiā proficiscens, eiusq́ limitibus appropinquans, nuncium ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Pręfecto indicet, se Oratorem talis Domini, limites Principis ingressurum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur, sed cuius etiam conditionis, dignitatis'ue sit ipse Orator, item quotus ueniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habita tam Principis à quo mittatur, dignitate, quàm Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, unde & à quo ueniat, cōtinuò significat. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui Oratori significet, Magnū hominem aduenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porrò Magni hominis titulo propterea utuntur, quòd illud prædicatum Magnus,

A gnus, tribuitur omnibus excellentioribus personis. necq enim quenquam strenuum, aut nobilem, aut Baronem, illustrem aut magnificum uocant, aut alio denicq id genus titulo ornant. Cæterùm in congressu, missus ille adeò nō cedit loco, ut niuem hyberno tempore, ubi subsistit, uerrere, seu terere ita iubeat, quò Orator præterire queat, ipse interim uia trita, seu publica non cedit. Præterea in cōgressu & hoc obseruare solent. mittunt nuncium ad Oratorem, qui eum admoneat, ut ex equo aut uehiculo descendat: si autem aliquis aut lassitudinem, aut ægritudinem causatus fuerit, tū respondent: quòd nec proferre, nec audire uerba Domini, nisi stando liceat. Imò missus diligenter cauet, ne prior ex equo aut uehiculò descendat, ne uideatur hac re derogare domino suo. quin ubi Oratorem ex equo descendere animaduertit, tum primùm & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrēti extra Moscovuiam, mē fessum esse de uia, & ut in equis expediremus expedienda. At sibi id faciundum (repetita priore causa) nequaquā uidebatur. Interpretes & alij B iam descēderant, monentes me, ut & ego descenderem. Quibus respondebam, quamprimum Moscus descendet, me quocq descēsurum. Equidem cum uiderem ipsos eam rem tāti facere, deesse ipse quocq Domino meo, eiusćq minuere authoritatem, pariter nolui. Sedenim prior descendere cum renueret, illa'que superbia aliquantisper protraheretur, finem facere uolens, moui pedem ex subijce ephippiario, tāquam descensurus. qua re animaduersa, missus continuò ex equo descendit: ego uerò lentè me ex equo detuli, ita ut illum à me illusum esse pœnituerit.

Sub hæc accedēs, aperto capite inquit: Magni domini Basilij, Dei gratia regis & domini totius Russiæ, & magni ducis, &c. (recitando potiores principatus) Locūtenens & Capitaneus N. prouinciæ, &c. iussit tibi significare. Postquam intellexit te Oratorē tanti domini, ad magnum dominum nostrum uenire, misit nos tibi obuiā, ut te ad se deduceremus. (repetēdo titulum Principis, & Locūtenentis.) Præterea nobis demandatū est, ut inquireremus, quàm sanè equitaueris. (is enim modus est in C excipiēdo, Quàm sanè equitasti?) Dein Oratori dextram missus porrigit: necq rursus honorem prior exhibet, nisi uideat Oratorē caput suum aperire. Sub hęc, humanitatis fortè officio adductus, ultrò Oratorē compellat, quærēs, quàm sanè equitasset. Postremò dat signū manū innuens, Ascende & uade. Conscensis tandem equis, aut uehiculis, subsistit loco unà cū suis: necq uia cedit Oratori, sed postremus à longe sequit, curatćq diligēter ne quiscq retrocedat, aut subsequatur: procedēte Oratore, mox sciscitātur primū nomen Oratoris, & singulorū seruitorū: item nomina parentum, & ex qua quiscq prouincia oriundus sit, qualem quiscq calleat linguam, & cuius sit cōditionis, an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quocq in eorum prouincia fuerit. quæ singula ad magnum ducem per literas cōtinuò referunt. Porrò cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens se à Locumtenēte habere, ut sibi de omnibus necessarijs prouideat.

Dobrovuna igitur, oppidulo Lithvuanię, ad Borysthenē sito, egresi,

octo'que eodem die miliaribus confectis, cum limites Moscovuiæ attigis- A
semus, sub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte strauimus, ut post mediam noctem inde progredi, & Smolentzko peruenire possemus. Nã ab ingressu, seu limite, in principatum Moscovuię, Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantum Germanicis distat. Manè cum ad unum ferè miliare Ger. progressi essemus, honorificè suscipimur: atque inde uix ad dimidiũ miliare progressi, loco sub diuo nobis constituto patiēter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria progressis, locus pernoctandi constitutus fuit, ubi à deductore nostro prolixè & lautè accepti sumus. Cæterùm sequēti die (quæ erat dies Palmarum) quamuis seruitoribus nostris mandaueramus, ut nullibi subsisterent, quin cum sarcinis rectà Smolentzko contenderent: eos tamen, uix ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad pernoctandum constituto detentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes uiderēt, obsecrabant, ut saltem ibi prandium sumeremus. quibus parendum erat. Ea etenim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare no- B biscum reuertentes, Knes Ioãnem Posetzen Iaroslavuski, & Simeonem Trophimovu secretarium inuitauerat. Ego, qui sciebam causam, cur nos tam diu in his solitudinibus detinerent (miserant etenim ex Smolentzko ad magnum Ducem, nunciando aduentum nostrum, expectantes responsum, an liceret nos ducere in castrũ, nec'ne) uolui experiri animum illorum, ingredior'que uiam Smolentzko uersus. Id alij procuratores cum animaduertunt, e uestigio ad deductorem currunt, discessum nostrum nunciant: mox reuersi, orant, miscentes etiam precibus minas, ut maneremus. Sed illis interea huc atque illuc cursitantibus, cum ad tertium ferè pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit: Sigismunde quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinationem domini progrederis? Cui respondi: Equidem non sum assuetus in syluis, more ferarũ, sed sub tectis & inter homines uiuere. Oratores domini uestri transierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & deducti sunt per ciuitates, oppida & uillas. Hoc idem & mihi liceat. Neque C est mandatum domini uestri, neque causam necessitatem'ue tantæ moræ uideo. Postea aiunt sese parum deflexuros, causantes noctem iam imminere: præterea serò castrũ ingredi haudquaquam cõuenire. Horum aũt nos causas, quas prætendebant, contēnentes, rectà Smolētzko cõtendimus: ubi tã angustis tuguriolis, procul à castro accepti fuimus, ut equos, nisi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rursus per Borysthenem traducti, ex opposito ferè castri ad Borysthenem pernoctauimus. Tandem Locumtenens per suos nos excipit, atque quintuplici ferè potu honorat: Maluatico scilicet, & Græco uino, cætera erant medones uarij, item pane & certis ferculis. Mansimus in Smolentzko decem dies, expectantes responsum magni Ducis. Venerant autem duo nobiles à magno Duce, ut nostri curam haberent, nos'que Moscouiã deducerent. Ædes uerò utriusque nostrûm ingressi, ornati commodis uestibus, nequaquã caput aperientes, putabant id nos priores facere

oportere:

A oportere: quod tamen neglexi mus. Postremò, cum mandatum Principis utrinque referendum & audiendum esset, prolato Principis nomine, honorem exhibuimus. Cæterùm quemadmodum uarijs in locis detenti, tardius Smolentzko ueneramus: ita ibi quoque diutius quàm par fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipsi desiderio quodammodo nostro deesse uideretur, semel atque iterum nos accesserant, dicentes, Cras manè discedemus. Nos itaque manè equos celeriter adornauimus, accinctique tota die expectauimus. Tandem uesperi cùm quadam pompa ueniunt, seque eo die haudquaquam expedire potuisse respondent. Cras manè tamen rursus, ut antea, iter sese ingressuros pollicentur: quod pariter distulerunt. nam uix tertia die pòst, circa meridiem discesseramus, eaque tota die ieiunauimus. Sequenti quoque die longius iter constituerant, quàm quò currus nostri peruenire possent. Interea tēporis omnes fluuij hybernis niuibus dissolutis, aquarum multitudine redundabant. Riuuli quoque nullis coerciti ripis, ingētem aquarum B uim uoluebant: adeò ut tutò, citraque maximos labores transiri non possent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabāt. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæsaris Orator, altera die post discessum à Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte iamiam natante starem, curaremque ut impedimenta transportarentur, equus sub eo conciderat, eumque in ceca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem auxilij ferēdi gratia mouissent: adeò ut nisi alij à lōgè accurrissent, eumque iuuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quendam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo trāsierat. Ego, qui currus sciebam haud subsequuturos, citra pontem mansi, & uillici cuiusdā domum sum ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibū curare uiderem, propterea quòd sese commeatum præmisisse responderet: ipse à matrefamiliàs cibum, quem libenter & iusto precio dabat, comparabam. Hoc ille ubi resciuit, matronæ illico inhibuit, ne quicque mihi uenderet. Quod C cum animaduerti, nuncium illius accersi, mandauique ut procuratori diceret, ut aut cibum tempestiuè ipse curet, aut emendi copiam permittat. quod nisi faciat, caput sim illi diminuturus. Noui, inquam, morem uestrum: multa conquiritis ex mādato domini, & hoc nostro nomine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut nostris sumptibus uiuamus. minatus sum, hæc me Principi dicturum. His uerbis minui illius authoritatē, ita ut deinceps me non solum obseruaret, sed quodammodo ueneraretur. Pòst uenimus ad confluxū Voppi & Borysthenis fluuiorum, ibique onerauimus Borysthenē sarcinulis nostris, quæ Mosaisko usque aduerso flumine portabātur: nos uerò Borysthene superato, in quodam monasterio pernoctauimus. Sequenti die equi nostri in spacio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, aliosque plurimos riuulos redūdantes, non sine periculo natare cogebātur. Nos illos per Borysthenem scalmis piscatorijs à monacho quodam uecti circūiuimus, atque tandē XXVI Aprilis Moscovuiā attigimus. A' qua cum dimidio mil. Ger. abessemus,

occurrit nobis festinabundus, sudoreq́ꝫ diffluens, senex ille secretarius, A
qui in Hispanijs legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarentur, excepturiq́ꝫ essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus, & stantes uerba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta uoce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiẽdi apud dominum nostrum, quàm tuum. Porrò dum ita progredimur, uidemus longo ordine, ueluti exercitum quendam, stantes: atqꝫ mox, nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi uicissim fecimus. Cæterùm in ipso congressu, quidam initiò ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia rex & dominus totius Russiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, uos Oratores fratris sui Caroli electi Rom. Imp. & supremi regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisq́ꝫ iniunxit, ut à uobis inquireremus, quàm sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Se B
cundus ad Comitẽ: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq́ꝫ in hospitium usqꝫ deducerem, tibiq́ꝫ de omnibus necessarijs prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinqꝫ cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerẽ, quàm sanè equitasses. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clemẽtia autem Dei & gratia Magni ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus dux, &c. (subinde titulum repetens) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoqꝫ equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterqꝫ utrumqꝫ nostrûm ordine interrogant, quàm sanè equitassemus. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq́ꝫ donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atqꝫ fluuio Moscua traiecto, præmissisq́ꝫ alijs omnibus, C
subsequimur. In ripa porrò est monasteriũ: inde per planiciem, per que medias hominum turbas, quæ undiqꝫ accurrebant, in ciuitatem, atqꝫ adeò diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes uacuę & habitatoribus, & omni supellectile. Vterqꝫ uerò procurator indicabat suo Oratori, se unà cum illis procuratoribus qui nobiscum ex Smolentzko uenerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus necessarijs prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum cõstitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur deniqꝫ, ut si quid usquam nobis deesset, illis id significaremus. Deinceps singulis ferè diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinẽdi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithvuanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent inquam certum numerum, & eum quidem præscriptũ, cõstituti procuratores, quantum uidelicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium
rerum,

A rerum, iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quãtum lignorum ad culinã, item quantum ad uaporaria calefacienda, quantũ salis, piperis, olei, cępe, aliarumq́ꝫ minimarũ rerũ in singulos dies dare debeant. Eandẽ rationem quoqꝫ obseruãt procuratores, qui Oratores deducunt & reducũt ex Moscovuia. Cæterùm quãuis satis superq́ꝫ tam cibi quàm potus suppeditare solebant, tamẽ omnia ferè quæ petieramus, prioribus commutata dabãt. Quintuplicem potum semper afferebãt, triplicẽ medonem, duplicem ceruisiam. Aliquãdo pro certis rebus mea pecunia ad forum miserã, præcipuè uerò pro uiuis piscibus. id grauiter ferebant, dicentes, domino eorũ inde magnam fieri iniuriã. Indicabam etiã procuratori, me nobilibus, quorũ quinqꝫ numero mecum habui, lectulos curare uelle. At ille mox respondebat, non esse cõsuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respõdi: Me non petere, sed uelle emere: atqꝫ ideo secum communicare, ne posthac, ut antea, irasceretur. Sequenti itaqꝫ die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloquebamur.
B Iniunxerunt mihi, ut tibi dicerẽ, ne nũmos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus uestris tractastis, eadem ratione sese & uos tractaturos pollicẽtur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio, quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusq́ꝫ esset: Quandocunqꝫ uolueritis, respondent, referemus ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei, uenerat ipse procurator, dicens: Consiliarij nostri domini mandarunt mihi, ut tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porrò quotiescunqꝫ nos uocarunt, semper interpretes secum habuerũt. Eodem uesperi reuertitur interpres, & dicit: Præpara te, quia uocaberis ad conspectum domini. Item manè reuertitur, rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein uix quarta li unius horæ elapso, similiter utriusqꝫ nostrûm uenit procurator dicens: Iam iam magni homines pro uobis uenient, atqꝫ ideo decet uos in easdem conuenire ædes. Cum itaqꝫ
C Cæsareum oratorem accessissem, continuò interpres aduolat, & magnos homines, eosq́ꝫ præcipuos apud Principẽ uiros, qui nos in aulam essent deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidã Knes Basilius Iarosiavuski, magno Duci sanguine iunctus: alter, unus ex ijs qui nos nomine Principis exceperãt: quos comitabãtur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, ut illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterùm cum iam illi ex equis descẽdissent, atqꝫ hospitale diuersorium Comitis ingrederentur, procuratores subinde nos urgebant, ut illis obuiam procederemus, eorumq́ꝫ Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos uerò interim dum illi ascenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque rectà in medijs gradibus in illos incidimus: eos'que ut aliquantisper respirarent, in habitationem ducere uoluimus. sed id facere renuebant. Ipse'que Knes

 inquit,

inquit, Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit uos ad A se uenire. Mox conscensis equis, magna comitante caterua progressi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas uix magno satellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consuetudo, ut quotiescunque insignes externorum principum ac regum Oratores in aulam deducendi sunt, tum uulgus nobilium stipendiarij ac milites ex circumiacentibus ac uicinis regionibus, iussu Principis conuocentur, urbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur, uendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique undiquaque conueniant. Hoc autem eò fit, ut ex tam immensa hominum multitudine, subditorumq́ue turba, Principis apud alienigenas potentia: ex tantis autem externorum principum legationibus, maiestas apud omnes appareat. Porrò arcem ingredientes, diuersis in locis ceu regionibus, diuersi ordinis homines collocatos uidimus. Iuxta portam stabant ciues: milites uerò & stipendiarij aream tenebant, qui pedes nos comitabantur, antecedebant, & stando impediebant, ne ad gradus usque perueniremus, B ibiq́ue ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descendere, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, ut maior Principi honor exhibitus uideatur. Primùm autem, ut ad medios gradus uenimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarij, porrigentes manum & osculum, nosq́ue ulterius deducunt. Mox superatis gradibus, occurrunt & alij, maioris authoritatis consiliarij: cedentibus'que prioribus (est enim mos, ut priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordine cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salutando dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo uulgus nobilium circumstabat, primarij similiter consiliarij occurrunt, nos'que ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quòd Knesis, alijs'que generosioribus, ex quorum ordine ac numero consiliarij leguntur, septum erat: atque inde ad Principis usque conclaue (ante quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita deducti sumus, ut interim nemo prorsus ex circumstãtibus, uel minimum C honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, fortè salutaremus, aut alloqueremur, adeò ille non respondebat quicquam, ut perinde se exhiberet, ac si nũquam quenquam nostrũm nouisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si fortè adsunt, non assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarij. atque unus ex primarijs ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine, in hæc uerba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frõtem percutit: & rursus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Primùm significat, quasi, inclinat se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia accepta. Nam frontẽ percutere accipiunt pro salutatione, gratiarũ actione, & alijs id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquã petit, uel gratias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tũ ita se demittit,

A mittit, ut terram manu cõtingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam uolũt, tum usq; adeò se inclinant, demittuntq;, ut fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagnine diui cuiusdam splendẽte, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra uerò baculum cum cruce Posoch, atq; peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impositoq; mãtili. aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atq; ideo, eo dimisso, continuò manus lauare. Erat ibi quoq; ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eò Princeps ipse, exhibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & uerbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quò loci cum ordine salutaremus Principem, aderat interpres, qui uerbum uerbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem usq; salutatione: Frater (inquit)
B noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanus'ne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hęc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinãdo quærebat. Dein utrũq; nostrûm ordine ad se uocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum. qua data, subiungit, Sanus'ne equitasti? ad quæ uterq; nostrûm, iuxta illorum morem respondit: Deus det, ut tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, ut sederemus. Nos uerò, priusquam id fecimus, iuxta illorum cõsuetudinem, Principi in primis, dein consiliarijs & Knesis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad utramque partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, pręsertim qui ex Lithvuania, Livuonia, Svuetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, unà cum comitatu ac seruitoribus, singuli singula munera offerre.

Porrò consuetudo offerẽdi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is qui Oratores ad Principẽ introduxit, sur-
C gẽs, clara & aperta uoce omnibus audientib. ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontẽ percutit, N. tali munere: hoc idẽ de secũdo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruitorũ, eodẽ modo & nomina & munera exprimit. Constituit deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autẽ munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddã appellant. nostros uerò admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine utrumq; nostrûm Princeps hisce uerbis: Prãdebis mecum. In priore mea legatione, ut hoc quoq; adijciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein uocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa uoce dixerat. à quib. uicissim admoniti interpretes: Surgite, inquiũt, eamus in aliã habitationẽ, in qua dum reliquum legationis ac man-

datorum quibusdam consiliariis ac secretariis à Principe constitutis ex- A
ponimus, adornabantur mensæ. Constituto porrò prandij apparatu, Principe fratribus ac consiliariis iam discumbentibus, in cęnaculum ipsi cum essemus deducti, continuò consiliarij cæteriq́ omnes ordine nobis assurrexerunt: quibus uicissim, morem eorum edocti, priusquam consederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locum'que in accubitu, quem nobis ipse Princeps manu designabat, cæpimus. Cæterùm tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Princeps sedebat, utrinq́ tantum interualli relictum erat, quantum ipse manibus expãsis spacij pertingere posset: infra quod fratres, si fortè adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A' fratre rursus paulo ampliore spacio interiecto, seniores Knesi, consiliarij, ordine ac gratia quam quisq́ apud Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex opposito Principis in alia tabula nos sedebamus: atque paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri. quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sede- B
bãt hi, qui nos ex hospitio in aulam deducebãt. in posterioribus utrinq́ oppositis tabulis, sedebãt hi quos Princeps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarij nonnunquam adhibentur. In tabulis posita erant uascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erant: singula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & distributa erãt, ut semper quatuor numero cõuiuæ, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis uestibus ornati, ingressi, abacum circumeuntes, ex aduerso Principis, neglecto omni honore, subsistunt: dum omnes uocati conuiuæ accumberent, dum'q́ cibum afferre iuberetur. Interim omnibus discũbentibus, Princeps quendam ex suis ministris uocarat, ac duo sibi oblõga panis frusta dederat, inquiẽs: Da Leonhardo Comiti, & Sigismũdo, hunc panem. Minister assumpto secum interprete, ordine utriq́ nostrûm ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Rusiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam suam, & mittit tibi panẽ de sua tabula. Hæc uerba interpres clara uoce reddebat. C
Nos stantes, Principis gratiam audiebamus. Assurrexerant & alij, extra Principis fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autẽ gratia ac honore, alia respõsione opus non est, quàm ut panem oblatum accipias, super tabulã ponas, gratiasq́ ipsi Principi capitis inclinatione, dein cõsiliariis item aliis, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Porrò pane ipso Princeps suam erga aliquem gratiam, sale uerò amorem ostendit. Neque uerò maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuio, quàm si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea formam helcij equini habentes, mea opinione, omnib. iis uescẽtibus, durum iugum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus honore Principi exhibito, egressi, aquam uitæ, quam ab initio prandij semper bibunt: dein cygnos assos, quos ferè pro primo ferculo, quoties carne uescuntur, hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cultello pungens, qui'nam

melior,

A melior, alijsq́ eſſet præferẽdus, explorabat, eosq́ cõtinuò auferre iuſſerat. Egreſsi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos diſcerptos, ac in partes diuiſos, in minores patinas, easq́ ſingulas ſingula quatuor fruſta poſuerant. Ingreſsi, quinque patinas Principi appoſuerant: reliquas fratribus, conſiliarijs, Oratoribus, alijsq́ue ordine diſtribuerant. Aſtat quidam, qui Principi poculum porrigit: is ſcilicet, per quem panem & alia fercula ſingulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuerſis partibus decerpere, guſtareq́: poſt fratri, aut conſiliario alicui, aut Oratoribus, unam patinam, ex qua ipſe guſtauit, mittere. Semper autem maiori ſolẽnitate Oratoribus huiuſmodi obſonia, ut de pane dictum eſt, offeruntur: in quibus accipiendis, non ſolum ei cui mittuntur, ſed alijs ſingulis aſſurgẽdum, adeò ut toties exhibita Principis gratia, aſſurgendo, ſtando, gratias agendo, caputq́ ſubinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quiſpiam defatigetur. In priore legatione, cum Cæſaris Maximiliani Orato-
B rem agerẽ, & conuiuio acceptus fuiſſem, aliquoties pro honore fratrum Principis ſurrexeram: ſed illos cum mihi uiciſsim neq́ gratias agere, neque uices ullas reponere uiderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam, cœpi tum continuò cum aliquo loqui, diſſimulans omnia: & quamuis quidam ex oppoſito mihi innuebant, meq́ ſtantibus Principis fratribus appellabant, ego tamẽ uſqueadeò diſsimulabam omnia, ut uix poſt tertiam admonitionẽ ex eis, quid'nam ſibi uellent, quærerem. Cæterùm, cum fratres Principis ſtare reſpondiſſent: ego priuſquam reſpicerem, aſſurgeremq́, cæremoniæ quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius aſſurrexiſſem, iterumq́ ſtatim ſediſſem, idq́ qui ex oppoſito ſedebant, riderent: itidem quam ob rem riſiſſent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo cauſam aperire uellet, tandem quaſi intellecta cauſa, uultu in grauitatem compoſito dicebam: Ego nunc non adſum, ut priuata perſona. certè qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cũ Princeps alicui ex iu
C nioribus obſonium mitteret, equidem etiam admonitus ut non aſſurgerem, reſpondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porrò cum aſſos cygnos cœperamus edere, apponebant acetum, addito ſale & pipere: ijs enim loco embammatis, ſeu iuſculi utuntur. Lac præterea acidum in eundem uſum appoſitum, item cucumeres ſalſi, ad hęc pruna eadem ratione condita, prandij tempore è menſa non remouẽtur. Eadem ratio in alijs inferẽdis ferculis ſeruatur: niſi quòd rurſus, ut aſſatura, non efferantur. Apponũtur uarij potus, maluaticũ, Græcũ uinum, uarij etiam medones. Princeps cõmuniter ſemel aut bis porrigi ſibi poculum ſuũ iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad ſe ordine uocat, Leonharde, Sigiſmũde (dicẽs) uenisti à magno domino, ad magnũ dominũ: feciſti magnũ iter, poſteaq́ uidiſti gratiã noſtrã, & ſerenos oculos noſtros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede uſq́ ad ſaturitatem: deinde quieſces, ut tãdẽ ad dominũ tuũ redire poſsis. Omnia & ſingula uaſa, in quib. cibus, potus, acetum, piper, ſal, & alia appoſita uidimus, dicunt eſſe ex puro auro:

auro:id quod ex pōdere uerum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ A singulæ ex utraq; parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus Princeps plerunq; bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monet'que eos ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, se'q; ualde urbanum & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasissem barbam? quod unica dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta nostrum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxisset, totam barbam abraserat: quod nunquam ab aliquo Principe factum perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Leuitarum sacris inseruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc uerò habent uestes diuersas, quas Terlick uocant, gemmis & unionibus graues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad unam usq; noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubijs consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, nisi re prius maturè deliberata, constituta'q;: ita conuiuijs pariter seu comessationibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendētibus'q; B tandem tenebris secedunt. Conuiuas sæpe & ferculis & potu honorat. A' prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere solet Oratoribus, Ite nūc. dimissos, illi ipsi qui eos in aulam deduxerant, rursus in diuersoria reducunt: se'que mandatum habere dicunt, ibi ut maneant, illos'que exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa uascula multa, cum certo potu: omnes'q; in hoc student, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum. & quū nullam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos uidelicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illorum nomine quēquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse, existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium habitationis procedit: stans'q; aperto capite, festiuo sermone exponit, pro cuius salute bibat, quid'q; illi precetur: mox euacuato ac obuerso poculo, uerticem tangit, quo omnes uideant se ebibisse, & sanitatem illius C domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomen'q; pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad mediū habitationis ire, ac euacuatis poculis in suum redire locum coguntur. Qui uerò longiorem compotationem effugere uelit, fingat se necesse est temulentum, aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltē post multa exiccata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non credunt conuiuas bene acceptos, ac lautè tractatos, nisi temulēti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medonem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotijs confectis, cum me dimitteret, finito prandio ad quod eram uocatus (solent enim legatos tam discedentes, quàm aduenientes, conuiuio accipere) surrexerat Princeps, subsistens'q; ad tabulā, poculū sibi dari iusserat, dicens: Sigismūde, ego uolo pro amore, quē habeo erga fratrē nostrū Maximilianum,

A lianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremũ Regem, proq;
sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alij omnes ordi-
ne, ut uideas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum,
&c. eiq; referas, quæ uideris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebi
be pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, &
supremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut
alioqui astabant, & ad singulos ijsdem uerbis utebatur. Acceptis igitur
poculis, parum retrocessimus, caputq; erga Principem inclinãtes, bibi-
mus. Quibus finitis, me ad se uocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc.
Solet præterea communiter Princeps, negotijs Oratorũ ex aliqua parte
pertractatis atq; cõstitutis, eos ad uenationem & solatium inuitare. Est
iuxta Moscovuiam locus arbustis cõsitus, leporibus percommodus, in
quo quasi quodam leporario fouetur maximus numerus leporũ: quos
proposita maxima pœna capere, præterea arbusta ibi secare, nemo au-
det. Nutrit etiã quãplurimos in uiuarijs ferarũ, atq; alijs locis. Et quoti-
B escunq; uult eiusmodi uti solatio, tum ex diuersis locis lepores compor-
tare iubet. nam quo plures lepores cæperit, hoc maiore solatio & hono
re negotium se confecisse putat. Item cum in campum uenerit, tum cer-
tos suos consiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, seu equitibus, pro O-
ratoribus mittit, eosq; ad se deduci iubet. Deducti itaq;, Principiq; ap-
propinquantes, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad
Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in uena-
tione ad se deductos, in equo exornato sedens, ueste splendida indutus,
chirothecis depositis, tecto tamẽ capite, humaniter exceperat, nudamq;
porrexerat manum, perq; interpretem dicebat: Exiuimus ad solatium
nostrum, uocauimus uos ut interessetis solatio nostro, atque inde ali-
quam uoluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosq; sequimini.
Habuit tegmen quod Kolpakh appellant, quodq; utrinque à tergo & à
fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum
in altum tendebant, incuruantesq; sursum deorsumque ferebantur. Ve
C stis erat instar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo
oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habe-
bat sub cingulo genus quoddam armorum ueluti cæstum, quo commu-
niter in bello utuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum lõgior,
cui corium duarum palmarum lõgitudine est affixum: in cuius extremi-
tate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustũ quoddam existit. hoc tamen au
ro undiq; exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Ca-
sani rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum uerò, duo iuuenes Knesi.
quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor uocant, ea ferè forma
qualis in Hũgaricalibus aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter ue
rò clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Schestopero, id est sex-
pẽnatã appellãt. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in una sagit
tas recõditas, altera uerò arcũ inclusum quodãmodo habebat. Aderãt in
cãpo plusquàm trecẽti equites. Porrò dũ ita per cãpum incedimus, Prin
ceps nos aliquoties, nũc hoc, iam alio loco subsistere, aliquãdo ad se pro-
pius ue-

piusuenire iusserat. Dein ad locũ uenationis perductos, alloquebatur, A
consuetudinem esse dicens, ut quoties in uenatione ac suo solatio esset,
tũ ipse & alij boni uiri suis manibus canes uenaticos ducerent: itidem'q;
nos ut faceremus, hortabatur. Constituerat deniq; unicuiq; nostrûm
duos homines, quorum uterq; canẽ ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro
uteremur. Ad ea respõdebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere
animo, eundem'q; morem apud nostrates esse. illa autem excusatione
ideo utebatur, quòd apud eos canis immundum animal habetur:
& turpe est, canem nuda manu attingere. Ceterùm stabant longo ordine
centum ferè homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore
erat uestita. Non longè ab ijs substiterãt omnes alij equites, prohibentes
ne illac transcurrerent ac elaberẽtur lepores. Porrò nemini ab initio
dimittere canem uenaticũ permissum erat, quàm regi Scheale, & nobis.
Princeps primus inclamabat uenatorem, ordiri iubens: qui cõtinuò concitatissimo
equi cursu ad cæteros uenatores, quorum magnus erat numerus,
aduolat: mox uno ore omnes exclamant, canes molossos & odo- B
riferos immittunt. ubi sanè periucũdum erat audire tot, tam'q; uarios canum
latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, canes.
Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos,
perpulchros pilosis caudis & auribus, cõmuniter audaces, tamen ad longius
currendi ac persequendi spacium haud commodos. Cum lepus sese
offert, dimittunt tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eum undiq; adorientes:
quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram
cæpissent. Porrò lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps
continuò aliquem, quemcunq; inter arbusta leporem in sacco habentẽ
conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua uoce leporem emittendum
significat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quasi somnolenti,
saltantes inter canes, ueluti capreoli aut agnelli inter greges.
Cuiuscunq; canis plures capit, is eo die optimum stratagema præstitisse
putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures cæperit, applaudere
uidetur. Porrò uenatione tandem finita, omnes conuenerant, C
lepores'q; comportauerant: quos tum numerabant. numerati uerò sunt
circiter CCC. Aderãt ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pulchri.
etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, uidi longè
plures ac pulchriores, præsertim eius generis quos nos Turcicos, illi
uerò Argamak uocant. Aderant quoq; complures falcones, alij albi, alij
phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos
illi Kretzet appellant: quibus uenari cygnos, grues, & alias id genus aues
capere solẽt. Sunt autem Kretzet, aues audacissimæ quidem: at non tam
atroces, impetu'q; horrendo, ut aliæ aues quãtumuis rapaces, illarum uolatu,
seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatijs fabulatus
est) decidant, extinguantur'q;. Illud quidem experiẽtia ipsa constat,
si quis uenatur accipitre, aut niso, aut alijs falconibus, & interim Kretzet
(quam à longè uolantem cõtinuò sentiunt) aduolauerit, quòd prædam
ulterius nequaquã insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Retulerunt
nobis si-

A nobis fide digni ac insignes uiri, Kretzet, quãdo ex illis partibus ubi nidificant, afferuntur, tum aliquando IIII, V, aut VI, in quodam uehiculo ad hoc præparato, simul includũtur: atq; escam quæ illis porrigitur, obseruato certo quodam senij ordine, capere solet. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesq; existunt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores, mutuis sese morsibus minime dilaniantes. Nunquam aqua se, ut cæteræ aues, lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, utuntur. Frigiditate adeo gaudent, ut perpetuo aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex uenatione ligneam quandam turrim uersus, quæ abest à Moscovuia quinq; millibus passuum, progressus est, ubi aliquot tẽtoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs personis, & rebus. in quæ cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, uesteq; commutata, nos continuo ad se accerserat, nobisq; ingredientibus, sedebat
B in sede eburnea: latus eius dextrũ claudebat rex Scheale, nos ex aduerso loco, aliàs Oratoribus, dum uel audiuntur, uel de negotijs tractant, destinato. Infra regem sedebant certi Knesi & cõsiliarij. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primum confectiones (ut uocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsq; gratiam suam (ut in prandijs assolet) exhibebat. In priore mea legatione eo loci etiam prandium sumpsimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis uocant, quemque quodammodo consecratum uenerari, atq; etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorificè seruare solent, cum fortè tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alij eo ca-
C su grauissimè obstupefacti, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac ueneratione colligebat. Post finita collatiuncula, potuq; quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nũc. Dimissi, honorificè usq; in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatij, pro quo alijs Oratoribus (ut accepi) solet uti. Aluntur ursi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteque Principe, ligneis furcis occursant ursis, eosque ad pugnam lacessunt. Congressi tandem, si fortè à prouocatis ac in rabiem conuersis ursis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce uulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam uobis gratiam. Dein illos curare, uestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterum cum iam absoluendi dimittendiq; eramus, honorificè, ut an

tea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtricꝫ præterea A
honoraria uestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis,
incꝫ Principis cõclaue ingressis, Marschalcus cõtinuò utriusꝫ nostrûm
nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus,
de magna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vesti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas,
hermelinorum uerò 300. atcꝫ aspreolorum pelles 1500. In priore legatione addiderat mihi uehiculum, seu traham, cum præstãti equo, & alba ursina pelle, aliocꝫ tegumento commodo. Dederat denicꝫ multa piscium,
Belugæ, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed insalsa frusta: mecꝫ perhumaniter dimiserat. Porrò reliquas ceremonias, quib. in dimittendis Oratoribus utitur Princeps, item quãdo limites suæ ditionis ingressi Oratores excipiũtur, rursuscꝫ dimissi, ad eosdẽ uscꝫ reducti tractãtur, sustentãturcꝫ, suprà in Lithvuanorum Oratorũ dimissione copiose explicaui.

Cæterùm, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem inducijs inter
Moscovuiæ principem ac Poloniæ regẽ ineundis, à Cæsare CAROLO & B
fratre eius FERDINANDO Austriæ archiduce, missi fuimus, cæremonias, quibus Moscovuiæ princeps tum in firmãdis inducijs utebatur, subiungere uisum est. Conclusis itacꝫ, ac in certam formam redactis cum Sigismundo rege Poloniæ inducijs, in aulam Principis uocati, cum in habitationem quãdam deducti essemus, aderant Lithvuani Oratores: ueniunt etiam eò Principis consiliarij, qui easdẽ nobiscum concluserant. atcꝫ
in hanc sententiam sermone ad Lithvuanos cõuerso uerba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum principum, pacem perpetuam cum Sigismundo rege uestro inire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad
eorundem principum adhortationem inire uoluisse. Quibus constituendis, ac legitimè firmandis, uos Princeps accersiri iussit, ac præsentes
esse uoluit. Tenebant porrò literas, quas Princeps regi Poloniæ daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus equo sine C
sella insidens, hastacꝫ draconẽ transuerberãs: à tergo uerò aquila biceps,
utrocꝫ capite coronato, cernebatur. Habebant præterea induciales literas, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, nominibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipse uicissim Principi erat missurus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula,
quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocensis & capitaneus Drohitzineñ. & Michael Bohusch Bohutinovuitz
thesaurarius magni ducatus Lithvuaniæ, & Stouineñ. ac Kamenaceñ.
Capitaneus, Oratores regis Poloniæ & Magni Ducis Lithvuaniæ, fatemur, eocꝫ etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nos que obstrinximus, Regem uidelicet nostrum easdem pariter osculo crucis confirmaturum: in cuius rei meliorẽ fidem hasce literas nostris signetis communiuimus. His itacꝫ auditis ac uisis, omnes unà ad Principẽ uocamur.
Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in
hæc uer-

A hæc uerba loquebatur: Ioannes Francisce, Comes Leonharde, Sigismunde, efflagitastis à nobis Clementis Papæ septimi, ac fratris nostri Caroli, eiusq́ fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigismundo Poloniæ rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinq; conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogastis, ut saltem inducias imponeremus. quas quidem amore nostro in principes uestros, nunc facimus, acceptamusq́: super quibus dum Regi iustitiam nostram facimus, eas'que confirmamus, uos præsentes esse uolumus, quo dominis uestris referatis, uos factis, ac iam legitimè firmatis inducijs interfuisse, uidisse, nosq́ illorum amore hæc omnia fecisse. Qua oratione finita, Michaelem Georgij consiliarium uocat, ac crucem deauratam ex opposito de pariete fune serico pendentem, sumere iubet. Mox consiliarius, sumpto mundo lintheolo, quod super fusorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum ueneratione apprehendit, dextraq; tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraq; manu tenebat, ita tamen, ut Lithvua
B norum literæ alteris subiectæ, eatenus prominerent, quatenus clausula, qua se Lithvuani obstrinxerãt, appareret: super quas simul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, posuisset, Princeps surgẽs, sermone ad Lithvuanorum Oratores conuerso, lõga oratione narrabat, se quidem pacem ad singularem petitionẽ ac cohortationẽ tantorũ Principum, quorum legatos eo nomine ad se missos uiderent, non refugisse, si ea ullis sibi commodis conditionibus fieri potuisset: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non posset, in horum gratiam quinquennales se inducias, uigore literarum (literas digito demõstrans) inisse: quas quidem, quoad Deus uolet, seruabimus, inquit, nostramq́ iusticiã fratri nostro Sigismundo regi faciemus: ea tamen conditione, ut similes per omnia literas, eodemq́ exemplo scriptas, rex nobis det, easq́ præsentibus Oratoribus nostris confirmet, iusticiam suam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores nostros transferendas curet. Interim etiam iuramento uos obstringetis, ea omnia & singula regem uestrum facturum, ob-
C seruaturumq́. Dein crucem respicit, seq́ ter signo crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram ferè dimissa munit: propiusq́ accedens, labia, ac si oraret, mouens, os lintheolo tergens, inq; terram expuens, crucem tandem deosculatus, frõte eam primùm, dein utroq; oculo attingit. retrocedens, rursus cruce, capite inclinato, se munit. Postea Lithvuanos, ut accederent, idemq́ ipsi facerent, monet. Oratores anteq; id facerent, inscriptionem, qua se obstrinxerant, pluribus quidem uerbis cõgestam ac compositam, nihil tamen aut parum admodum ultra supradictam sententiam continentem, Bogusius nomine, Ruthenus, recitabat: cuius uerba singula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadẽ nobis pariter interpres Principis ad uerbum reddebat. Pòst recitata ac interpretata inscriptione, Petrus ac Bogusius ordine ipsam crucem, astante Principe, deosculãtur. Quibus finitis, Princeps sedens, in hæc uerba loquebatur: Vidistis nos fratri nostro Sigismundo Poloniæ regi, iusticiam nostram ob singularem petitionẽ Clementis, Caroli & Ferdinandi fecisse. Dicite

ergo dominis ueſtris, tu Ioannes Franciſce Papæ, tu Comes Leonharde A
Carolo, & tu Sigiſmunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Chriſtianus mutuis bellis fundatur ſanguis, feciſſe. Hæc cum longa oratione, additis conſuetis titulis, peroraſſet: nos illi uiciſsim ob ſingularem eius erga principes noſtros obſeruantiam, gratias egimus, nosq́ꝫ mandata illius diligenter executuros promiſimus. Dein duos ex ſuis præcipuis conſiliarijs & ſecretarijs, ad ſe uocat, eosq́ꝫ legatos iam ad Poloniæ regem inſtitutos, Lithvuanis innuit. Poſtremò multa pocula ſuo iuſſu allata, nobis, Lithvuanis, atq́ꝫ adeò omnibus & ſingulis, tam noſtris quàm Lithvuanorũ nobilibus, manu ſua porrigebat. Lithvuanię deniq́ꝫ Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex conſiliarijs noſtris intellexiſtis, ea fratri noſtro Sigiſmundo regi exponetis. Hæc cum dixiſſet, ſurgit, & rurſus inquit: Petre, & tu Boguſi, fratri noſtro Sigiſmundo Polonię regi, & magno Duci Lithvuanię, uos noſtro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxq́ꝫ ſedẽs, utrũq́ꝫ accerſit: dextram illis, atq́ꝫ etiam ipſorum nobilibus ordine porrigit, dicitq́ꝫ, Ite nunc, atq́ꝫ ſic illos dimiſerat. B

ITINERA IN MOſcouiam.

ANno M. D. XV. uenerant Viennam ad Cæſarem Maximilianum, Vuladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigiſmundus Poloniæ, reges: ubi contractis ac concluſis matrimonijs filiorũ & nepotum, confirmataq́ꝫ mutua amicitia, inter cætera Cæſar pollicitus erat, ſe Oratores ſuos ad Baſilium Moſcorum ducem miſſurum, qui inter hunc & Poloniæ regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæſar deſtinauerat Chriſtophorum epiſcopum Labacenſem, & Petrum Mraxi. Sed dum Epiſcopus protraheret negotium, & interim regis Sigiſmundi ſecretarius Ioannes Dantiſcus, poſtea epiſcopus Vuarmienſis, moræ impatiens, profectionem ſedulò urgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerſo, fuit impoſitũ. Man- C
datis itaq́ꝫ cõtinuò à Cęſare Haganoæ Alſatię oppido acceptis diſcedẽs,

Traiecto primùm Rheno, per Marchionum Badenſium ditionem & oppida, Raſtat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergenſem, Conſtat: oppidum denique imperij Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, ſitum, indeq́ꝫ Gopingen & Geislingen ueni.

Vlmę mox Danubio ſuperato, per Gunſpurg, ac oppidum Purgavu, à quo Marchionatus Burgouię nomẽ habet, Auguſtam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: ubi me præſtolabãtur Gregorius Sagrevuſki Moſcus nuncius, & Chryſoſtomus Columnus ſecretarius Elizabethę uiduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharij, qui itineris erant comites.

Relicta Auguſta ſub initium anni M. D. XVI. ultra Lycum, per Bauarię ciuitates et oppida, Fridberg, Inderſtorff, Freyſingen, id eſt Friſingenſem epiſcopatum ad fluuiũ Ambor, Landshuet ad Iſerã flu. Gengkhofn,

A Pfarkhirchen, Scharding ad Oenum transiuimus. Oenoq́ superato, ripasq́ Danubij legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Linciũ oppidum in ripa Danubij situm, caput eius prouinciæ ingresi, pontemq́ illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvuisn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atq; adeò oppida Clarã uallem, uulgò Tzvuelt dictam, Rastnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauię rectà dein, ultra fluuium Teya, qui pro maiori parte Austriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: ubi Petrũ Mraxi collegam meum uita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium sedem Episcopalem ad fluuium Moravua sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indeq́ Lipnik,

Hranitza, Ger. Vueissenkirchn.

B Itzin, Ger. Tischein.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: ubi Ostravuitza fluuiũ, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiuimus.

Silesiæ pòst ducum Theschinensiũ oppidũ Freistat, ad Elsa flu. situm.

Strumen, Ger. Schvuartzvuasser.

Ptzin, Ger. Ples principatũ: à quo progrediendo duorum miliarium, spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemicæ ditionis.

A' ponte Istulę Polonica est ditio, & usq; Oschvuetzin principatum, Germanicè Auschvuitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter unius miliaris.

Extra Oschvuentzin, per pontem superamus Istulã: & cõfectis 8. mil. Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq́ nostros trahis imposuimus. A' Cracouia progresi,

Prostovuitza, 4. miliar.

Vuislitza, 6. miliar.

C Schidlovu, 5. mil.

Oppatovu, 6. mil.

Savuichost, quatuor mil. ubi rursus traiecto, & ad sinistram relicto Istula fluuio,

Vrsendovu, quinq; miliar.

Lublin, septem miliar. Palatinatũ, quo loci certo ac stato anni tẽpore insignes habentur nundinæ, ad quas ex uarijs orbis partibus homines, Moscovuitæ, Lithvuani, Tartari, Liuonienses, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Vualachi atq; Ebræi confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Vuiepers, septentrionem uersus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithvuaniæ oppidum Melnik, sex mil. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo mil.

Narevu, quatuor mil. ubi eiusdẽ nominis fluuius ex quodam lacu &

paludibus, quemadmodum Buh, effusus, & in Septentrionem decurrit. A

Ex Narevu, transeundo syluam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki, in quo regij homines, qui & commeatum suppeditabant (Pristavuos appellant) & Vuilnam usque deducebant, me præstolabantur. tum in

Grodno, sex miliar. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quiq; ipsam Prusiam alluit, quæ olim à supremo Theutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Savuorsinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (ut aiunt) curia, in qua hospitatus eram, oppressus est. Porrò hic reliqui Moscorum nũcium, quẽ rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,

Prelai, duo miliaria.

Vuolconik, quinq; miliaria. B

Rudniki, quatuor miliaria.

Vuilnam, quatuor miliaria quoq;.

Ante Vuilnam autem uiri insignes præstolabantur, qui me regis nomine cum honorificè excepissent, atq; in traham, seu amplum uehiculum puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regijs ministris latus utrumq; claudentibus, officiumq; perinde ac si ipse rex ueheretur præstantibus, in hospitium usq; deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc episcopus Premisliensis, regni Poloniæ uicecancelarius, uir omniũ testimonio uirtute singulari ac uitæ integritate præditus, meq; regis pariter nomine humanissimè consalutauit, excepitq;. Ad ipsum deniq; regem, magna aulicorum caterua sequẽte, paulo post deduxit: à quo multis primarijs uiris, proceribusq; magni ducatus Lithvuaniæ præsentibus, honestissimè exceptus fueram.

Vuilnæ porrò eo tempore inter cętera, matrimonium inter ipsum regem, & Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæsare C promouente, me nuncio, contractum atq; conclusum fuit.

Erant ibi in arctis custodijs tres Moscovuitici duces, quibus summa rerum, atq; adeò Moscovuiticus exercitus, anno M. D. XIIII. ad Orssam commissus fuerat: inter quos erat Ioãnes Czeladin primus. Quos equidem regis permissu salutatus, eo quo potui studio consolabar.

Vuilna caput magni ducatus Lithvuaniæ, eo loci sita est, quo confluunt Vuelia & Vuilna fluuij: inq; Nemen, seu Crononen illabuntur. In ea relicto Chrysostomo Columno, non diu detinebar.

Vuilnam die XIIII. Martij egressus, non publica atq; usitata uia, quarum una per Smolẽtzko, altera uerò per Livuoniã itur in Moscovuiam: sed media inter has usus, rectà Nementschin quatuor miliaribus, indeq; Svuintravua octo miliaribus, superato Schamena fluuio, perueni.

Sequẽti die Disla, sex mil. ubi eiusdẽ nominis lacus est: atq; Drisvuet, quatuor mil. ubi nuncius Mosci, quẽ Grodno reliqueram, ad me redijt.

Braslavu,

A Braslavu, quatuor miliaribus ad lacum Navuer, qui in longitudinem uno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvuina fluuiū, quem Livuonienses (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (sunt qui Turantum esse uolunt) attigimus.

Drissam dein septem mil. properantes, rursus sub Betha oppido ad Dvuina fluuium peruenimus: per quem glacie cōcretum, uehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus sursumuersus dum ueheremur, duę nobis tritæ uiæ occurrerunt. Cum itaq; utram ingrederemur, dubitaremus: mox seruitorem in domum rustici in ripa sitam sciscitatum misi. quia uerò sub meridiem glacies magnopere liquescebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demersus, uix tandem extractus fuit. accidit etiam, ut quodam loco fluuius utrinq; liquefacta prorsus & absumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua uectio indurauerat, imò non nisi quatenus uehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons B quidam, non sine graui horrore ac periculo transitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moscouiticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum transeuntes, ad unum omnes fuisse submersos, ferebatur.

A' Drissa Doporoski sex miliaribus, indeq;

Polotzco principatum, quem Vuaivuodatum appellant, ad Dvuinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, uenimus: ubi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè ac lautè tractati, ad proximam deniq; mansionem usq; deducti fuimus.

Inter Vuilnā & Polotzco plurimi lacus, crebrę paludes, atq; immēsæ lōgitudinis syluæ sunt, ut quæ ad quinquaginta mil. Ger. protēduntur.

Vlterius progressi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras utriusq; partis excursiones, hospitia deserta, aut nulla habuimus: perq; magnas paludes ac syluas, tandem Harbsle & Milenki, pastorū casas, uenimus: in quo itinere Lithvuanus deductor me deseruerat. Accedebat C ad hospitiorum incommoditatem, itineris summa difficultas. siquidem inter lacus & paludes niue & glacie labescente nobis eundum erat, dum Nischam oppidum, ad quēdam eiusdē nominis lacum sitū, indeq; Quadassen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua supra glaciem extante transiuimus, atq; ad tuguriolum rustici cuiusdam perueneramus, quò ex ditione Mosci, Georgij comitis mei cura commeatus allatus erat. Eò loci equidem limites utriusq; Principis obseruare ac discernere non potui.

Moscovuię sine cōtradictione ditio Corsula: ubi, duob. fluuijs Vuelicarecka & Dsternicza traiectis, indeq; duobus mil. cōfectis, uenimus ad Opotzka ciuitatem cum castro, ad Vuelicarecka sitā. quò loci natans pons est, quem equi plerunq; genutenus in aqua transeunt. Hanc arcem rex Polonię, dū ego Moscovuiæ de pace tractarē, obsederat. In illis porrò locis, quanq; propter crebras paludes, syluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò cōmodè duci nō posse uideat: nihilominus tamen quò-

cunq; uolunt, rectà cõtendunt: colonorum nimirum multitudine præmissa, qui quælibet impedimenta arboresq; incidendo submouere, paludes ac fluuios pontibus sternere coguntur. A

Vuoronecz dein octo miliaribus oppidum situm ad Sforet fluuium, qui recepto in se Vuoronetz fluuio, non longè infra oppidum Vuelicarecka illabitur.

Fiburg quinq; miliar.

Vuolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. ferè miliar.

Brod coloni cuiusdam domum, pariter 3. miliar. indeq; 5. miliaribus emensis, stratoq; ponte per Vssa fluuium, qui Scholonam influit.

Parcho ciuitatem, cum castro, ad Scholona fluuium sitam: Opoca uillam quandam, sub quo Vuidocha fluuius Suchanam ingreditur, quinq; miliaribus. inde septem superatis fluuijs,

Reisch uillam, quinq; pariter miliar.

Dvuerenbutig uillam, quinq; mil. infra quam dimidio miliari Pschega, Strupin fluuio in se recepto, influit Scholonam: in quem alij quatuor fluuij, quos eo die transiuimus, illabuntur. B

Sotoki homuncionis domum 5. miliar. à qua 4. miliar. Novuogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterùm à Polotzko Novuogardiam usq;, tot paludes ac fluuios superauimus, ut eorum nomina ac numerũ ne incolæ quidem teneant: tantum abest, ut illos quispiam commemorare ac describere posset.

Novuogardiæ paululum respirans, ac septem diebus quiescens, ab ipso locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atq; ab eodem amanter admonitus, ut seruitoribus equisq; illic relictis, per dispositos, seu postarum (uulgò loquuntur) equos Moscovuiam irem. Cui morem gerens, egressus primùm Beodnitz quatuor miliaria, indeq; totius diei iter iuxta Msta fluuiũ, qui nauigabilis est, & ex Samstin lacu oritur, confeci. Eo porrò die cum per pratum, liquescẽte iam niue, citato equorum cursu proficisceremur, pueri mei natione Lithvuani equulus ceciderat, ita ut cum puero prorsus præcipitaretur: seq; denuò in modum rotę conuoluens, in posteriores pedes daret, consisteretq;: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum sub se prostratum ac iacẽtem læderet. C

Post rectà Seitskovu, ultra fluuium Nischa, sex miliar.

Harosczi ultra fluuium Calacha, septem miliar.

Oreat Rechelvuitza ad fluuiũ Palamit, 7. mil. Eodẽ die trãsiuimus 8. fluuios, & unũ lacũ, congelatũ quidem, sed aqua supra glaciẽ cõpletum.

Tandem sexta feria ante Paschatis festum, in domum postarum peruenimus, tresq; lacus superauimus: primum Vuoldai, qui uno miliari in latitudinem, duobus uerò in longitudinem patebat: secundum Lutinitsch, nõ admodum magnum: tertium Ihedra, cui eiusdem nominis uilla ab Oreat octo miliar. adiacet. quo sanè die per hosce lacus, congelatos adhuc, sed aquarum multitudine niue liquescente inundantes, tritam uiam secuti, difficillimum ac periculosissimum iter habuimus: nec deflectere deuia publica cùm ob niuis altitudinẽ, tum quòd nullũ uestigium

alicuius

A alicuius semitæ apparebat, audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoso itinere, uenimus

Choitilovua septem miliar. infra quam duobus Schlingvua & Snai fluuijs, eo loco quo confluunt, inq; Msta fluuium illabuntur, superatis, Vuoloschak attigimus: ibiq; in die Paschatis quieuimus. Pòst septem miliaribus confectis, traiectoq; Tvuerza fluuio,

Vuedrapusta oppidum in ripa situm: indeq; 7. miliar. descendentes,

Dvuerschak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piscatoria transmisso, in

Ossoga oppido, uno die quieuimus. sequēti die per Tvuerza fluuium septem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. sumptoq; prandio, rursus nauiculam ingressi, 7. miliarib. Vuolgam, celeberrimum fluuium, atq; adeò

Tvuer principatū attigimus. ubi sumpta maiore naui, per Vuolgam nauigantes, non ita longè pòst ad congelatum, ac glacierum frustis re-B fertū ipsum fluuiū uenimus: inq; quodam loco, maximo labore ac sudore appulimus. altumq; congesta in aceruum glacie, ripam uix tandem superauimus: indeq; pedestri itinere in coloni cuiusdam domum uenientes, paruosq; ibi repertos equos conscendentes, ad monasteriū diui Heliæ uenimus. ubi commutatis equis,

Gerodin oppidū ad Vuolgam sitā, tribus inde miliarib. rectaq; pòst Schossa 3. miliaribus,

Dschorno domum postarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga situm, 6. miliar.

Piessack domum postarum, 3. miliar.

Schorna, ad fluuium eiusdem nominis situm. 6. miliar.

Moscovuiam, 3. miliar. tandem decimaoctaua Aprilis perueuimus: ubi quomodo consalutatus atq; exceptus fuerim, abundè satis in hoc libro exposui, cum de exceptione ac tractatione Oratorum egissem.

REDITVS.

C DIxi ab initio, me in Moscovuiam ad componendos Poloniæ & Moscovuiæ principes, à Diuo Maximiliano Imperatore missum fuisse, sed re infecta inde redijsse. nam dum Moscovuiæ, præsentibus etiam regis Poloniæ Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex instructo exercitu Opotzka castrum, nequicquam tamē, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio, honorificè tamen dimiserat. Relicta itaq; Moscovuia, rectà

Moseisko, 18. miliar.

Vuiesma, 26. miliar.

Drogobusch, 18. miliar.

Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi sub dio in magnis niuib. quieuimus: ubi ab deductorib. meis lautè ac honorificè tractabar, et strato in lōgū aliquāto altius fœno, corticib. arborum superimpositis, stratisq; linteis, attractis more Turcarū seu Tartarorum

pedibus

pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoꝗꝫ aliquanto A
largius, cœnam producebamus. Altera nocte ueneramus ad quendam
fluuium, minimè tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob
infestum frigus usqꝫ adeò concretum, ut per glaciem plusquã decem onu
stà etiam uehicula traducta sint. equi uerò alio loco, quo celerius maio-
reqꝫ impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eò lo
ci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvuaniam
profectus sum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovunam ueni, ubi rerum necessariarum iustam quidem copiam,
sed hospitium Lithvuanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousqꝫ à Vuiesma à dextris Borysthenem ha
buimus, quem tum haud longo interuallo supra infraqꝫ Smolensko tra-
ijcere cogebamur. eoqꝫ circa Orsam relicto, rectà

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borisovu, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Bo B
rystheni adscribit.

Lohoschakh, 8. miliar.

Radochostye, 7. ferè miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevua oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto 7. miliar. indeqꝫ

Vuilnam tãdem peruenimus: ibiqꝫ post regis in Poloniam discessum,
paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novuogardia per Li-
vuoniam reuerterentur, commoratus sum. quibus receptis, mox inde
quatuor miliaribus de uia in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto con-
clusos ac conseptos Bisontes, quos alij Vros, Ger. uerò Auroxn appel-
lãt, uiderem. Palatinus porrò, etsi meo inexpectato ac improuiso aduen
tu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prãdium in-
uitauit: cui intererat Scheachmet rex Savuolensis Tartarus: qui eò loci C
in duob. muratis, & inter lacus extructis castris, ueluti liberis custodijs,
honestè seruabatur. Is inter prandendum uarijs de rebus per interpre-
tem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suũ appellabat,
omnesqꝫ principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoqꝫ à Palatino iuxta Lithvuanorum consue-
tudinem munere, primùm Moroschei oppidũ, dein Grodno 15 miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua pòst superata,

Narevu, 8. miliar. atqꝫ

Bielsko oppidũ uenimus, ubi Nicolaũ Radovuil palatinũ Vilnẽsem
offendi, cui iã antea Cęsaris literas reddiderã: ꝗ etsi antea me equo grada
rio, duobusqꝫ alijs pro uehiculo donauerat, castratũ tamẽ & bonũ iã de
nuò equũ dono dedit: obtrusitqꝫ ꝑterea aureos aliq̃t Hũgaricales, adhor
tãdo, ut ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidieqꝫ inspecto,
sui facilius, & præsertim apud Cæsarẽ recordarer. Ex Bielsko in Briesti
castrum

A castrũ cũ oppido ligneo,ad fluuiũ Buh,in quem Muchavuetz illabitur,

Lamas oppidum:ubi Lithvuania relicta,

Poloniæ primum oppidum Partzovu ingressus, supra quod non ita longo interuallo Iasonica fluuiolus labitur, Lithvuaniamq; à Polonia dirimit. pòst

Lublin,9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Savuichost,ad traiectum Istulæ.

Sandomir ciuitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq; à Lublin 18. miliar.

Poloniza,ad fluuium Czerna: in quo nobilissimi pisces, quos uulgo Lachs appellant,capiuntur.

Ciuitatem nouam Cortzin appellatã, oppidum cum castro murato.

Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & penè incredibilis,quã mihi
B mè prætereundam esse putaui. Cum quodam tempore ex Lithvuania redirem per hanc regionem,incidi in hominẽ apud Polonos primarium Martinum Svuorovuski: qui me multis precibus inuitatum,in domum suam deduxit, ibiq; quàm lautissimè habuit. Dumq;, ut fit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, uirum quendam nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa Borysthenem belligeraretur, grauiorem armaturam equestrem indutum,sub ipsa usq; genua, inter Smolensko & Dobrovunam ingressum Borysthenem, ibi que ab equo rabie correpto, in medium flumen abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac planè pro perdito & deplorato habitus esset, subitò sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus inspectantibus. Etsi uerò authoritate hominis mouebar, tamen cum difficilia creditu dicere uisus esset,euenit,ut eodem die ipso, Martino comitante, huc ad nouam ciuitatem Corczin perueniremus: ubi tum uir
C summa apud Polonos dignitate,Christophorus Schidlovueczki castellanus Cracovuiensis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendidissimo conuiuio cum multis alijs clarissimis uiris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare,quin de ea mentionem facerem: quòd sanè peropportunè accidit. Nam hoc non tantum conuiuæ ipsi,etiam regem ipsum tanquam oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski,qui casum hũc suum ita exposuit, ut pro credibili haberi possit. Dixit autem, quòd equo excussus ter se extulerit supra aquas: atq; ibi uenisse sibi in mentem, quod antè dici audiuisset, pro perdito habendum esse eum,cui non succurritur,cum tertio effertur. Itaq; se oculos aperuisse, atq; ita sublata altera manu esse progressum, ceu signo dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis se hausisse, respõdit. Hæc ut audita mihi sunt,ita alijs narrata uolo. Sed nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Proſtvuitza,ubi optima ceruiſia coquitur.indeq́; A

Cracovuiam,caput regni,ſedem regalem, ad Iſtulam ſitam, 18. miliar. à Sandomir diſtãtem,urbem inquam clericorum, ſtudioſorum atq; mercatorum frequentia celebrem,peruenimus: ex qua,à Rege ipſo,cui opera mea grata erat,munere accepto,honeſtiſsimè fui dimiſſus.rectaq́;

Lipovuetz ſub caſtrum, ſacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indeq́; 3. miliar. Oſvuentzin,Sileſiæ quidem oppidum,Polonicæ tamen ditionis, ad Iſtulam ſitum: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Sileſiam ab Hungaria diuidunt,decurrens,Iſtulam ingreditur. Non longè ſub eodem oppido Preyſſa fluuius ex alia parte Iſtulæ, Sileſiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit,Iſtulam quoq; influit.

Ptzina,Ger.Ples,principatum in Sileſia Bohemicæ ditionis,3.mil.

Strumen Ger.Schvuartzvuaſſer,2.miliar.

Freyſtaetl, ducum Teſchinenſium oppidum, quod Elſa fluuius præterlabitur,qui in Oderam exoneratur. B

Morauiæ dein Oſtravua oppidum, quod Oſtravuitza fluuius alluit, Sileſiamq́; à Morauia diuidit.

Itſchin,Ger.Titzein oppidum,quatuor miliar.

Hranitza,Ger. Vueiſſenkirchen oppidũ,quod Betvuna fluuius præterlabitur, 1. miliar.

Lipnik,1. miliar.unde cum Vuiſtriciam 2. miliar. rectà contẽdentes, fortè ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, ſibi nos obuios cõſpexiſſet, mox pixide arrepta,ad cõflictum ſe quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temeritatem hominis,ſed ebrietatem potius animaduerteram: ac continuò ſeruitoribus mandaueram,ut ei nobis occurrenti media uia cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem ſe coniecerat, nosq́; prætereũtes toruè intuebatur: ſeruosq́; à tergo cum uehiculis ſequẽtes, ad hoc ipſum genus officij,quod illi præſtare haudquaq; poterant, cogebat:ſtrictoq́; gladio minabat. Ea re exorto utrinq; clamore, factoq́; ſeruorũ qui poſt erant concurſu, ipſe mox telo baliſtæ læſus, equus pariter uulneratus ſub eo cõciderat. Poſtea cum Moſcis Oratoribus iter inſtitutum proſecutus, ueni Olmutziũ, quò ille quoq; ſaucius peruenerat:ſtatimq́;,ueluti eius regionis incola notus,turba hominum (qui in fodẽdis aggerẽdisq́; piſcinis operã locãt) collecta,ulciſci ſeſe uolebat.Cuius ego tamen conatus maturo conſilio repreſsi,ac intercepi. Ex Olmutzio, C

Biſchovu oppidulum,4. miliar.

Niklſpurg, 4. miliar. arcem ſplendidam, cum oppido. quod etſi uno miliari ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Auſtriam à Morauia dirimit,ſitum eſt,Morauiæ tamen adiacet,eiusq́; ditioni ſubiecta eſt.

Auſtriæ inde oppidulum Miſtlbach,3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

Viẽnam,ad Danubium ſitam urbẽ,à multis ſcriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus cõfectis peruenimus: quò equidẽ duo integra

uehicula

A uehicula ex Moscovuia usque deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatē, 8. miliar. indeq́ʒ ultra montem Semring, interq́ʒ Styriæ montes Salisburgnm usqʒ ueni. Post Oeniponti, in Comitatu Tirolensi oppido, Cæsarem assecutus: cuius Maiestati non solum ea quæ ex mandatis gesseram, grata erant: sed etiam relatio de cæremonijs & consuetudine Moscouitarū, auditu ualde iucunda. Quare etiam Matthæus Cardinalis Salisburgensis, Cæsari admodum charus, Princeps industrius, & in rebus agendis uersatissimus, iocose coram Cesare protestatus est, ne Cæsar, se absente, reliquum cæremoniarū ex me audiret, cognosceret'ue.

Expedito mox ac dimisso à Cæsare Moscorum Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum, cum sub id tempus institutus Orator fuissem, eundem per Oenum ac Danubiū Viennam deduxi: eoq́ʒ ibi relicto, ipse continuò Pannonium currum conscendi, quo trijugis equabus curru uolitante celerrimè ferebar, paucisq́ʒ horis Budā triginta duobus
B miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis causa est, tam commoda per iusta interualla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima utūtur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Austriam ab Hungaria diuidit, distatq́ʒ à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovuar castro, cum oppidulo, Ger. Altenburg, 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, sedeq́ʒ Episcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani uerò ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq́ʒ ingreditur, Rab appellant. Hoc quidem in loco, qui ab Ovuar 5. miliaribus distat, equos permutant. Quarta, sex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & uectores currus nomen acceperunt: Cotziq́ʒ adhuc promiscuè appellantur. Vltima in Vuark pago, quinqʒ à Cotzi miliaribus: quò loci equorum soleas, num qui claui uacillent, aut desint, inspiciunt, currus loraq́ʒ sarciunt: quibus omnibus refectis, Budam, sedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budæ sede regia exposita, ac confecta legatione, finitisq́ʒ comitijs, quæ haud procul ab urbe, ab eo loco quo celebrātur, Rakhusch uulgò appel-
C lantur, à rege honestissimè dimissus, ad Cæsarem redij: qui proximo Ianuario post, anno scilicet Domini 1519. mortem obijt. Hancq́ʒ in Hungariam profectionem, quòd Moscouiticæ coniuncta, unoq́ʒ propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere uolui.

Cæterùm cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, non possum equidem sine gemitu & grauissimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentissimum & potentissimum, omnibus quodam modo intuentibus tam subitò afflictissimum factū sit. Est quidem, ut cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperijs terminus quidam constitutus; sed nobilissimum Hungariæ regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua administratione, planè ad interitū redactum esse uidetur. Mathias rex, neqʒ regio sanguine natus, neqʒ uetusto ducum aut principum stemmate clarus, non tamen nomine solum rex fuit, sed ipsa re regem præstitit: ac non modò Turcarum principi fortiter restitit, eiusq́ʒ grauissimas impressiones inuictus sustinuit: uerùm & ipsi

Romanorum Imperatori, atq; adeò Boemiæ & Poloniæ regibus nego- A
cium fecit: deniq; omnibus uicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis uirtute, ac rebus præclarè gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso uiuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei succeßit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & uitæ inculpatæ: sed ad moderandã tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis uicinitate, minimè sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociores & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ uitia eò tandẽ euasere, ut etiã rex ipse contemptui haberetur. Porrò Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cùm hæc ipsa uitia magis ac magis inualuere: tũ si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amißa. nec potuit rex puer his malis ob ætatẽ mederi: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati, luxu penè incredibili diffluebant: & certabant quasi æmulatione quadam tum inter se, tum cum baronibus, ut alij alios profusione & splen- B
dore uincerent. Iidem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, ut plures assectatores haberent, ac eorum studijs & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirũ dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum utriusq; armaturæ copijs Budam sunt ingreßi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porrò in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu undiq; septi incedebant, ut uici & plateæ uix cateruam caperent. Cum uerò prandendũ esset, tota urbe ad ædes cuiusq; tubæ non aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contrà quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessarijs præsidijs, impunè ab hostibus uastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiscuè, non pro meritorũ ratione, conferebant: & C
quo plus potentię quisq; obtinebat, hoc plus iuris habere credebat. Itaq; laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipubl. labem aliquam cum uulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alij deteriores paßim cudebãtur: & his rursum sublatis, alij fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis penè palàm impunè sunt adulterati. Deniq; ea erat in uniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, uel potius confusio, ut quiuis uel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamsi nullum uicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certè cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitaui, quasi aliud agens, sereniß. Hungariæ reginam Mariam admonere,

A moneere,ut futura cōſideraret,ſibiq; in omnē euentū prēſidij aliquid cōpararet & ſeponeret: neq; aut domini & mariti ſui potentiæ & iuuentæ,aut fratrū ſuorū opibus nimiū fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis caſibus obnoxia eſſe. Meminiſſet ueteris prouerbij,quo fertur,Bonum eſſe, habere amicos: ſed miſeros eſſe, qui his uti cogant. Gentē Hungaricam ferocem & inquietā, ſeditioſam & turbulentā, aduenis & exteris parum æquam & amicam eſſe. Imminere Hungariæ hoſtem potentiſsimū: neq; quicquā magis affectare, quàm ut id ſuam in poteſtatem redigat. Referre itaq; ipſius, ut aliquid recondat, unde ſibi & ſuis, ſi quid aduerſi accidat, opitulari poſsit. Et alioqui magis regium eſſe, iuuare alios, quàm alieno auxilio indigere. Etſi uerò bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq; actæ ſunt gratiæ: tamen quod mihi tum præſagiebat animus, quodq; metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & conſultoribus, ingenti noſtro malo euenit: neque dum huius tragœdiæ finis eſt. Aula mãſit, qualis erat: & nihil remiſſum eſt à pompa,

B faſtu, inſolentia ac luxu, donec conciderct. ut non ineptè quidã ex aulicis tum dixerit, ſe nunquam uidiſſe uel audiſſe regnum ullum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etſi uerò planè deſperatæ res Hungarorum eſſent, tanta tamen eorum erat inſolentia, ut hoſtem præpotentem & uicinum, Turcam, non modò ſuperbè contemnere, ſed etiam iniurijs & contumelijs aduerſus ſe prouocare nō dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patrē ſuo defuncto de more denunciaſſet uicinis, ſe paterno ſolio potitum eſſe, & portam ſuam patere omnibus, ſiue pacem ſiue bellum petentibus: idque præcipuè per Oratores ſuos Hungaris ſignificaſſet: nec deeſſent qui ſuaderent, eos cum Polonis, ut antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modò repudiauere conſilia ſalutaria, ſed etiam Oratores ipſos Turcæ captos detinuere. Qua contumelia iritatus Solimannus, Hungariam hoſtiliter inuaſit: captaq; primùm Nandoralba, fortiſsimo non tantum Hungariæ, ſed uniuerſi orbis Chriſtiani propugnaculo, ad

C alia capienda progreſſus, eò peruenit, ut regia ſede Buda & præcipuis quibuſq; ac munitiſsimis arcibus, ipſaq; regni parte optima & florentiſsima potiretur. Vnde ijs quæ reſtant, nunc ita imminet, ut penè pro uictis ac debellatis haberi poſsint. Videbantur quidē ſibi Hungari aliquã habere cauſam ad detinendos Solimanni Oratores, quòd pater eius Oratorem Hungarorum ad ſe miſſum Barnabam Bel detinuiſſet, ſecumq; in expeditionem aduerſus Sultanū ſuſceptam duxiſſet: quem tamē eo bello confecto, bene muneratum remiſerat. Sed muſsitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, uana ſit ſine uiribus ira: quàm per impotentem ultionem prouocato potentiore ſibi exitium accerſere, & in idem diſcrimen uicinos adducere. Cum Solimãnus Budam antè ſemel captam, ſed Ioanni Zapolitano redditam, denuò profligato exercitu noſtro, qui eam poſt Ioannis mortem obſeſſam tenebat, denuò cēpiſſet & occupaſſet: ego ad eum Principis mei nomine, cum illuſtri Comite Nicolao à Salmis, Orator acceſsi: & in parte pacis habui, dextram oſculari tyranni. Quo tem-

pore non tantum de tota Hungaria, sed etiam conterminis prouincijs a- A
ctum esse uidebatur.

Porrò quàm iniquè comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno, notius est quàm ut dicere sit necesse. Obiectus est rex adolescẽs, militiæ rudis, & nullo antè in bello uersatus, cum paucis, magna ex parte imbellibus, hosti callidissimo, ac multis recentibus uictorijs exultanti: trahentiq; secum robur exercitus, quo orientem & magnã Europæ partem debellarat. Quæ præcipuè futuræ erant Hungarorum uires, eas Ioannes Zapoliensis Vuayvuoda Transyluanus apud se retinuit, neq; in auxilium regis sui accedere permisit. Idem uerò extincto rege, sceptra inuasit, quæ dudum concupiuerat: imò quæ ei pater ipsius Stephanus Zapoliensis, adhuc puero destinarat. Memini enim me audiuisse à Ioanne Lazki, qui Casimiri regis Poloniæ secretarius, ac postea Archiepiscopus Gnesnensis fuit: hunc Stephanum Zapoliensem, quũ, Mathia rege mortuo, apud quem summã authoritatem obtinuerat, de creando nouo Rege ageretur, filium suum Ioannem adhuc infantem cõplexum, dixisse: Si tantulus esses fili (modo corporis paulo maiore ostenso) nunc rex Hnu- B
gariæ esses. Idq; idem Archiepiscopus ceu bene ominatũ, & quasi præiudicij cuiusdam uim habens, nõ destitit iactitare, cũ inter nos de pace inter Principem meũ & Ioannem conciliãda ageretur. Quod autẽ euenit, ut Ioannes dignitatem & sedem Regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam soboles eius, aut hi potius in quorum potestate est, contra omnia iura & pacta affectant: nihil pensi habentes, neq; cogitantes, quàm perfidiosè antea à tyranno tractati, & Buda eiecti fuerint. Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi in interitum suum, eòdemq; uicinos trahunt.

Si Christiano orbi nullum fuisset in Hungaria præsidium (quod tamen fuisse maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus testantur) tamen uel propter solas opes, quas Deus optimus maximus in Hungariam largissimè effudit, & inde uicinis nationibus suppeditauit, non tantum Hungaris ipsis, sed Christianis omnibus, pro eius salute, tan- C
quam pro communi patria, esset laborandum. Nam quid ferè est in tota rerum natura boni & preciosi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras, quæ pars est orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & stãno carere dicitur: si tamẽ carere est, quod nondum inueniri contigit. Quin & salem metallicum habet, optimum & purissimum, qui instar lapidum in lapicidinis cæditur.

Et quod iurè mireris, alicubi etiam aquæ metallorum speciem uertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuersitate, ut fit, diuersa: sed plerisque in locis etiam extra Sirmium, uini prouentu & bonitate clarum, quod amisimus, tam generosa & excellẽtia, ut pro Creticis haberi possint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porrò feras, & quicquid uenatu uel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, ut interdicere rusticis, ne uel uenentur, uel aucupentur, pro re ualde insolente ha-

A beatur: nec penè minus plebeiorum quàm nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi, quod ad mensas delicatiores alibi expetitur. Pecoris certè adeò abundans est, ut iure mirari possis, unde proueniant tot & tanta boum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perque alias Hungariæ uicinas prouincias multæ pateant uiæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam uiam Viennensem uno anno plus quàm octoginta millia boum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cũ ad Danubiũ, Drauum, Sauum, et alia minora flumina, tum ad Tibiscũ, mediam ferè Hungariã ab Oriente & Septentrionib. percurrentẽ, tanta est, ut ferè quàm minimo ueneant, ac tantum nõ gratis dentur pisces: sæpe etiã uel gratis dati, nõ auferantur. Nec est tantum ubertas quædam penè incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, ut quæ alijs in locis nascuntur e-
B iusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quòd non omnes uires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad cohercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum, conuerterit.

ITER SECVNDAE LEGATIONIS.

MOrtuo Cæsare Maximiliano, Styriensium Orator ad Carolum Hispaniarum regem, archiducem Austriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui cõfœderationes cum Max. Imp. initas iam denuò cõfirmarent, missus sum. Vt autem uicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negocium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patruum Sigismundum Poloniæ re-
C gem tantum efficeret, ut ad ęquas pacis seu induciarum conditiones cum Mosco consentiret. Viennę itaque Austrię Leonhardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austrię, &c. conscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam uenimus: ibique expositis mandatis, negotijsque ex sententia confectis dimissi, Viennamque redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispanijs à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.
Vuisternitz, 4. miliar.
Vuischa, 5. miliar.
Olmutium, 4. miliar.
Sternberg, 2. miliar.
Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeque duobus miliarib. pontem Moraua fluuio impositum transeuntes: ibique Morauia relicta,

Silesiæ oppidum & principatum ingressi, A

Iagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubschiz, 2. miliar.

Glogouia parua, 2. miliar.

Crepitza, 2. miliar. Et pòst trans Oderam flu.

Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, ubi ultimus Opoliensium Dux suam sedem habebat, 3. miliar.

Oleschno, Ger. Rosenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Poloniæ oppidum Crepitza uetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cũ Poloniæ regẽ, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illicò eò seruitorem præmisimus. Reuersus, cum inde Regem iam rectà Cracouiam profecturum renunciasset, iter nostrũ ex Crepitza eò nos pariter direximus, atq; primũ

Clobutzko, 2. miliar.

Czestochovu monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno concursu populi, præcipuè uerò Ruthenici colitur, 3. miliar. B

Scharki, 5. miliar.

Cromolovu, 3. miliar.

Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. miliar.

Cracouiam inde pòst 5. miliar. confectis, secunda Februarij die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neq; nobis quisquam obuiam processit, neq; hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorum nos consalutauit, excepit'ue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato pòst ad Regem aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officium'q; Principum nostrorum tanquam intempestiuum reprehendebat: maximè uerò, cum Oratores Mosci, à Cæsare ex Hispanijs usq; redeuntes, nobiscum uideret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quæ'nam tandem, inquit, uicinitas, aut sanguinis coniunctio Principibus uestris cum Mosco intercedit? quòd ultro se medios constituerent; præsertim cum Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostem'q; suum facilè ad æquas pacis conditiones cogere posset. Nos uerò consilia pia & Christiana, mentem'que synceram Principum nostrorum testabamur, illos'q; nihil magis quàm pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare uelle, atq; omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non uidetur, ut nostra mandata prosequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabimus, & responsum super ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiã in hospitijs tractabamur. Eo tempore data erat mihi occasio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quòd iampridem ex Cæsaris Maximiliani mandato hoc ipsum matrimoniũ filiæ tractassem, inscriptione data, promiserat: quam Rex tum benignè à me acceperat, eam'q; ad reditũ meum seruarat, mihi'q; postea reuerso satisfieri curauerat. C

Die

A Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu uehiculis satis commodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,
Poloniza,
Ossek,
Pocrouitza,
Sandomeria,
Savuichost,
Vrsendoff,
Lublin,
Parczovu,

Lithvuaniæ tum oppidum tribus miliarib. Polovuiza attigimus, ubi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus strata transiuimus. indéque

Rostovusche, 2. miliar.
B Pesiiczatez, 3. miliar.

Briesti, 4. miliar. magnũ oppidũ cum castro, ad Buh fluuium, in quem Muchavuetz illabitur.

Camenetz oppidũ, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indéqꝫ duobus fluuijs Oschna & Beschna traiectis, confectisqꝫ 5. miliaribus,

Schereschovua recens ædificatum oppidum in magna sylua, ad fluuium Lisna, qui & Camenecz præterlabitur, situm, uenimus.

Novuidvuor, 5. miliar.
Porossovua, 2. miliar.

Vuolkovuitza, 4. miliar. quo loco commodius hospitium in tota profectione non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuiũ Selvua, qui ex ipsius Russię Vuolinia prouincia procurrit, Nemenqꝫ influit.

Mostu uno miliari ad fluuium Nemen situm oppidum, quod à ponte Nemen imposito, nomen accepit: Most enim pons est.

C Czutzma, 3. miliar.
Basiliski, 3. miliar.
Radomi, 5. miliar.
Hestlitschkami, 2. miliar.
Rudniki, 5. miliar.

Vilnã, 4. miliar. Porrò per hęc loca à Vuolkhovuitza usqꝫ enumerata, hoc tempore non perueneramus Vilnam: sed cursum nostrũ in dextram Orientem uersus flectentes, per

Solvua,
Slonin,
Moschad,
Czernig,
Oberno,
Ottmut,
Cadayenovu,

Miensko oppidum, à Vuolcovuitza 35. miliar. distans. inde præterea A
omnes fluuij in Borysthenē feruntur, cum alij relicti in Nemen decurrāt.

Borissovu oppidum ad fluuiū Beresina situm, 18. miliar. de quo suprà.

Reschak 40. miliar. In illis porrò locis, propter maximas solitudines, nō compendiosa, sed communi uia usi, Mogilevu oppido, ad dextram interuallo 4. miliar. relicto, per

Schklovu, 6. miliar.

Orsa, 6. miliar.

Dobrovuna, 4. miliar. aliaq́ loca in priore itinerario exposita, Moscovuiam tandem uenimus: ubi diu tractantes, nec tamen aliud extroquere potuimus, quàm ista: Si rex Poloniæ uult nobiscū pacem, mittat ad nos, ut consuetum est, Oratores suos, & nos uolumus cum illo pacem nobis competentem. Misimus tandem nostros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanensi fuit) destinauit'que ad hortationem nostram suos Oratores, Petrum Gysca palatinum Plocensem, & Michaelem Bohusch Lithvuanicum thesaurarium.

Porrò Princeps cum Oratores Lithvuanos haud procul à Moscovuia B esse cognouisset, subitò se uenationis prætextu ac recreandi animi gratia, tempore minimè tamen ad uenandū congruo, Mosaisko, quo loco maximam habet leporū copiam, contulerat: nosq́ ad sese, ne fortasse Lithvuani urbem ingrederentur, uocauerat. ubi impetratis confirmatisq́ inducijs, undecima Nouembris dimissi, sciscitabatur Princeps, qua uia nos redituri essemus, quia Turcam Budæ fuisse intellexerat: quid autem effecisset, se ignorare aiebat. Eadem qua ueneramus uia, Dobrovunam usq́ reuersi, impedimenta nostra, quæ ex Vuiesma per Borysthenem miseramus, ibi recepimus: Pristauumq́ Lithvuanū, qui nos eò loci expectabat, reperimus: à quò, Ludouicum Hungariæ regem perijsse, tum primùm intelleximus.

A' Dobrovuna 4. mil. uenimus Orsam: unde eodē itinere, quo ego in priore reditu usus eram, Vilnā peruenimus: ibiq́ ab Regis naturali filio, Ioanne episcopo Vilnensi, humaniter accepti, lauteq́ tractati fuimus. tū C

Rudnik, post 4. miliar.

Vuolkonik, 3. miliar.

Meretsch oppidum, quod ab eiusdem nominis illic fluuio nomen habet, septem miliar.

Olse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium situm, septem miliar.

Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficisceremur, tam durum frigus obortū fuit, impetusq́ uentorum niues in modum turbinis uoluens, dispergensq́, adeò ut hoc tanto tamq́ infesto frigore equorū testiculi, & aliqua ex parte caniculę ubera congelata, corruptáque exciderint. Equidem nasum, nisi tempestiuius à Pristauo admonitus fuissem, ferè amisissem. Ingressus enim hospitium, uix tandem, niue, monitu Pristaui, nasum macerando ac fricando, non citra dolorem sentire cœperam, scabiéque quodammodo oborta, ac dein paulatim arescente, conualueram.

gallumq́

A gallumq́ Moſcouiticum, more Germanorum ſuper currum ſedentem, frigoreq́ iamiam morientem, ſeruitor criſta, quæ gelu concreta erat, ſubitò abſciſſa, non ſolum hoc modo ſeruauit, uerumetiã ut erecto ſtatim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A' Grinki, per magnam ſyluam, in

Narevu, 8. miliar.

Bielſco, 4. miliar.

Milenecz, 4. miliar.

Mielnik, 3. miliar.

Loſchitzi, 7. miliar. poſt 8. miliar.

Poloniæ oppidum tandem Lucovu, ad Oxi fluuium ſitum. Huius loci præfectus Staroſta, quaſi dicas ſenior, appellatur: ſub cuius ditione tria milia nobilium eſſe feruntur. Sunt ibi aliquot uillæ atque pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, ut nullus ſit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 5. miliar.

B Steſchicza oppidum, ſub quo Vuiepers fluuius Iſtulam ingreditur, 5. miliar.

Svuolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuiepers fluuio tranſmiſſo,

Senna, 5. miliar.

Polki, 6. miliar.

Schidlovu oppidum muro cinctum, 6. miliar.

Vuislicza oppidum muratum in lacu quodam ſitum, 5. miliar.

Proſtvuicza, 6. miliar. indeq́ 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus: ubi multa quidem prẹter mandata, ſed quæ tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam uerſus dirigentes, per

Cobilagora, 5. miliar.

Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.

Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pieltza

C fluuius Poloniam à Sileſia dirimit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovuicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratũ, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislauienſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachavu caſtrum epiſcopi, 1. miliar.

Baart, 3. miliar.

Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.

Ranericz, 5. miliar.

Ieromiers pariter 5. ferè miliar.

Bretſchavu, 4. miliar.

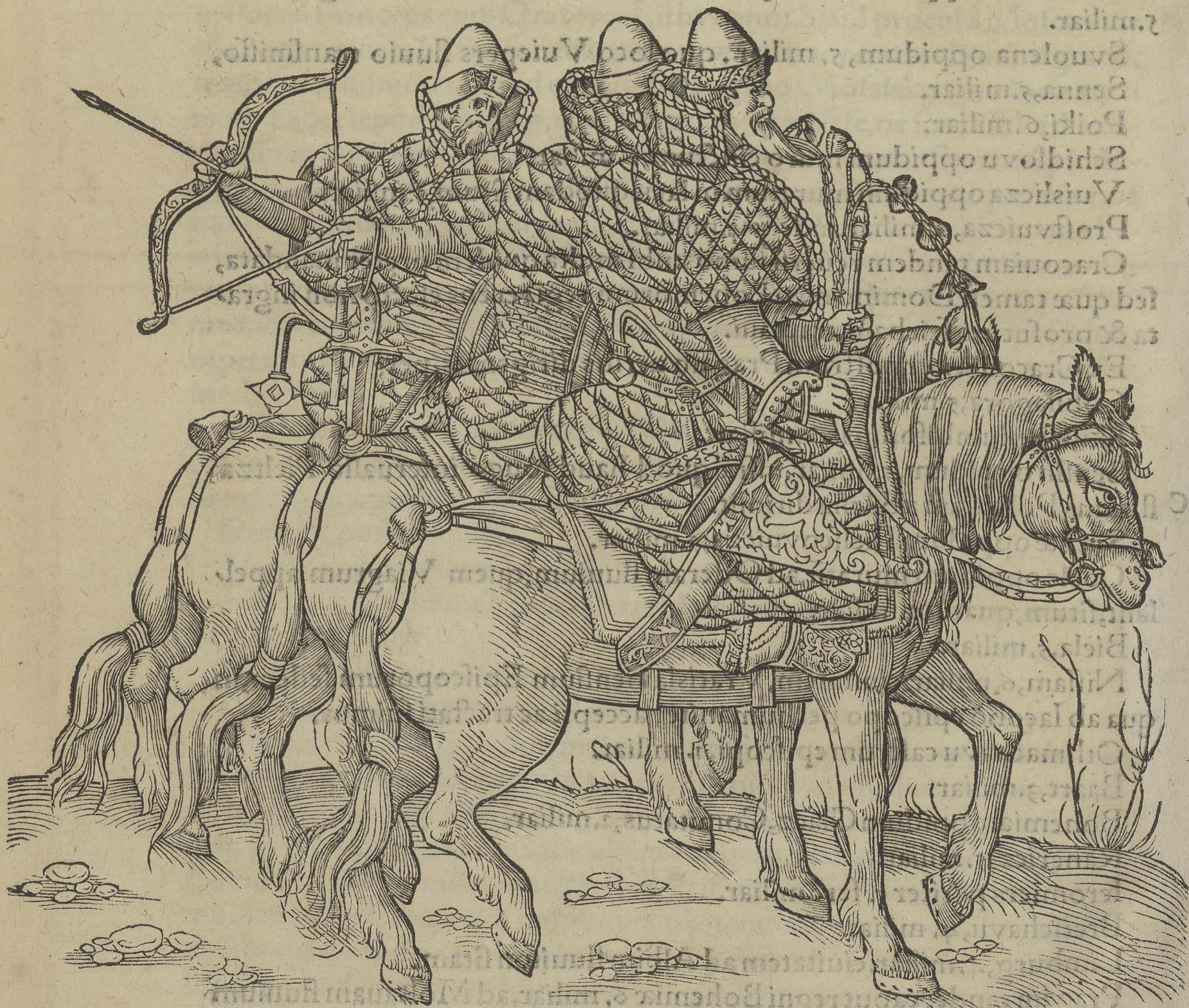
Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.

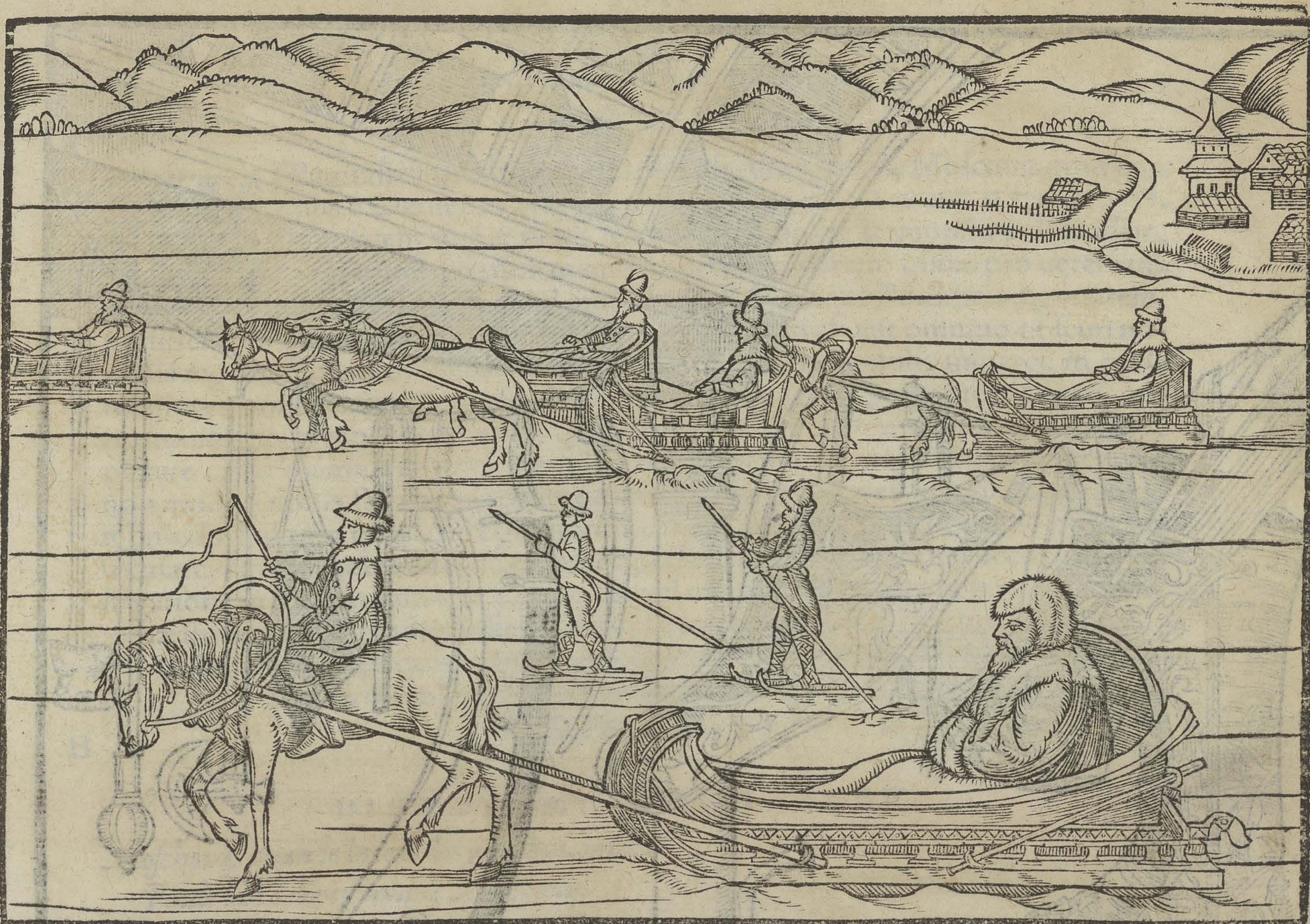
Pragam tandẽ, caput regni Bohemiæ 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam,

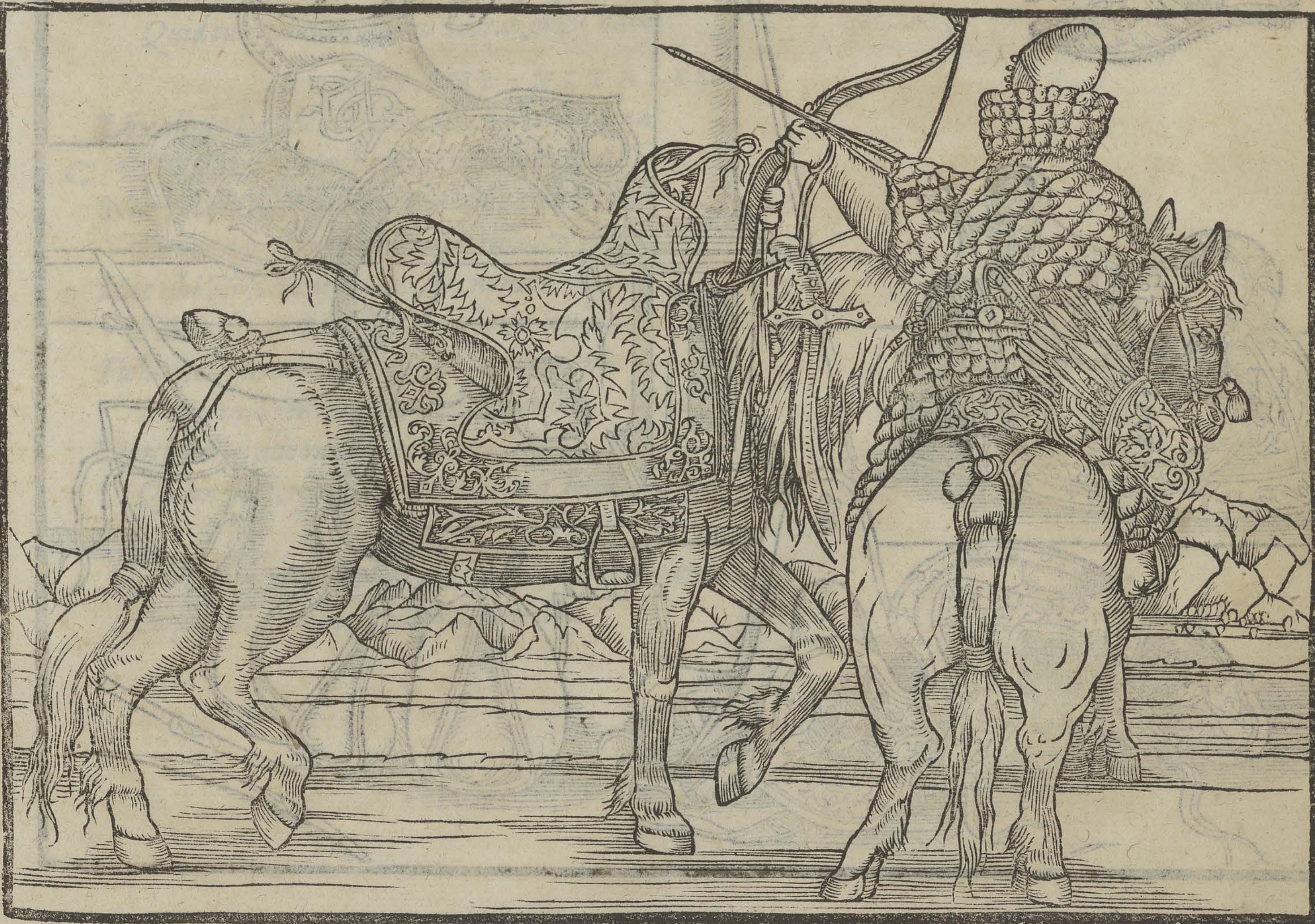
sitam, perueni, meumq; Principem iam Bohemorum Regem electum, eoq; ad coronationem uocatum reperi: cui equidē coronationi uicesima quarta Feb. interfui. Porrò Oratores Mosci, qui me sequebantur, & quibus officij atque honoris gratia obuiam processeram, dum arcis & urbis magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut ciuitatem, sed regnum potius dicebant, quod sine sanguine acquiri permagnum esset. A

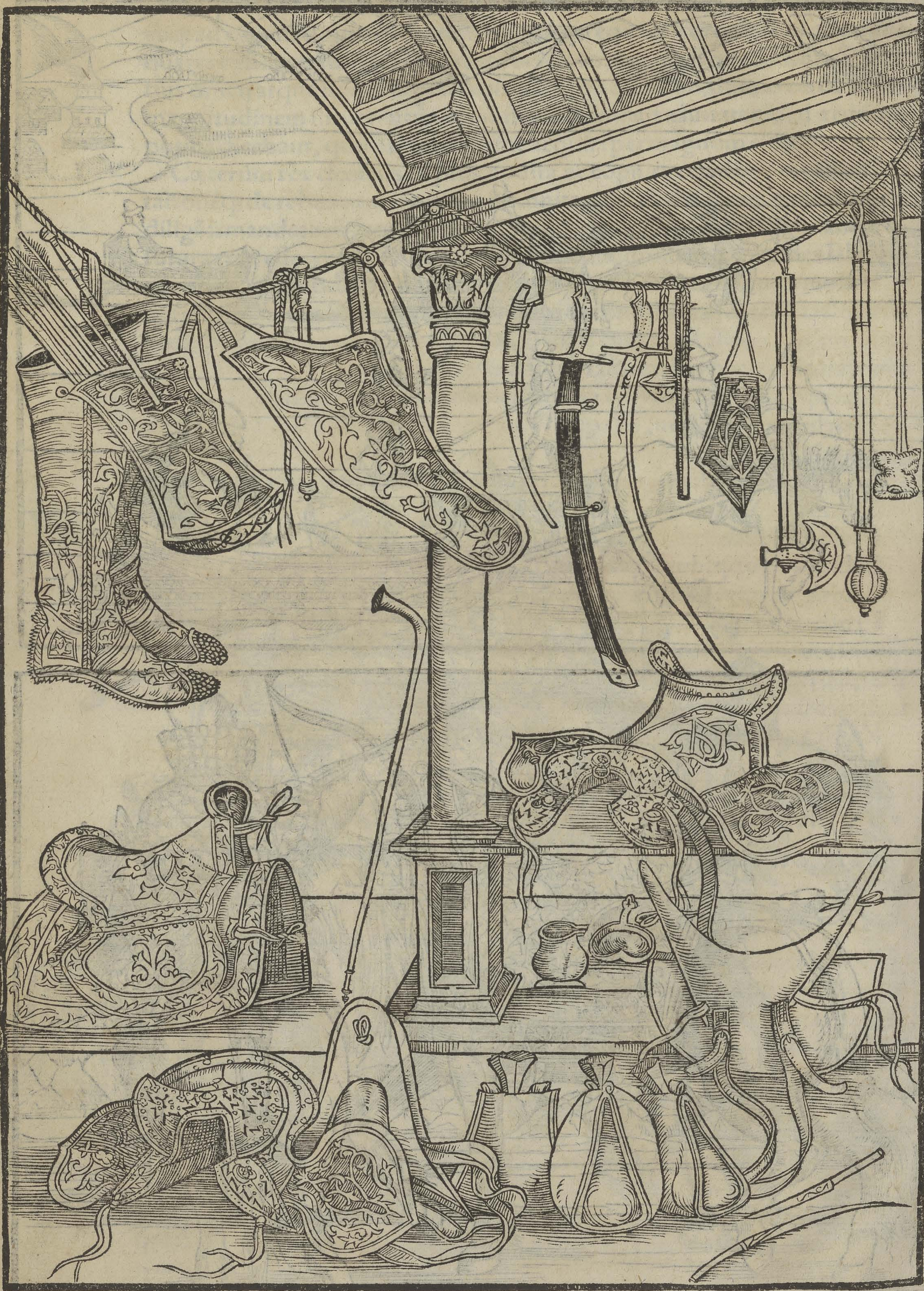
Cæterùm rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, consultationéq; de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quę gesseram, de diligēti mandatorū suorū expeditione, déq; his quę pręter mandata profutura tum effeceram: & quod me ægrotum quidem, ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam suo ore pollicebatur. Quę omnia cum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

FINIS.

PAULUS IOUIUS NOUO-
comensis Ioanni Rufo archiepiscopo Consentino S.

A

Fflagitasti amplissime antistes Rufe, ut ea que de Moscouitarum moribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper uenit, quotidianis propè sermonibus didicissem, Latinarum literarum memoriæ commendarem: quum pro uetere tua pietate atq; uirtute, ad amplificãdam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, si homines intelligerẽt, non fabulosi, aut omnino obscuri nominis regem, sed qui numerosissimis extremi aquilonis populis imperet, in causa religionis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœdereq; perpetuo colligari, opportunissimo tempore cupiuisse: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præstare uideri uolebant, insana atq; scelesta defectione non modò à nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore desciuerint. Ceterùm id munus impositum, quod certè grauioribus studijs occupatus iure optimo poteram recusare, egregia uoluntate, celeritateq; perfeci, ne nimia mora uel accuratiori castigatione gratiam nouitatis exueret: qua uel una re, meæ erga te ueteris obseruantiæ studium, præstandiq; officij uoluntas manifestè declaratur: quum honoris iacturam facere, si quis ex hac ingenij tenuitate sperandus est, quàm desiderium tuum longè honestistissimum diutius frustrari maluerim. Vale.

B

HIERONYMI DELII ALEX.

Moschouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moschouij.
Sed cum Moschouiam per te quoq; noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
C *Moschorum, & Ponti res glacialis, erat.*
Nunc Iouio autore, illa oculis lustramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Rufe dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Fœlicem ô gentem, auspicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius sub sidere nasci,
Quàm sub sceptriferæ Palladis, atq; Iouis.

P. CURSII.

Moschouiam, monumenta Ioui tua culta reuoluens,
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS,

DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINcipis Moscouiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causæ legationis fidelissimè referuntur. Cæterùm ostenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumq; Geographiæ scriptorum, ubi de Ryphæis montibus meminere: quos hac ætate nusquam esse, planè compertum est.

Egionis primò situs, quem Plinio, Straboniq; & Ptolemæo parum notum fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæq; instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs libellum de Germanorum moribus seiunxit, perstrictiore stilo narrabimus, eadem ferè sermonis simplicitate utentes, qua nobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni uestigatione lacessito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud ineptè Latina utiť lingua, utpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & insigni uariarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæq; reges, & magnum Prusiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissimè apud Maximilianum Cæsarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertissima uersaretur, si quid barbarū quieto dociliq; ingenio inerat, elegantium morum obseruatione detersit. Causam uerò huiusce suscipiendę legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui cum acptis à Leone X. Pontifice commendaticijs literis, mercaturę causa in Moscouiam peruenisset, cum Basilij principis familiaribus ultro de consociandis utriusq; ecclesiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus insano, uastoq; animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Ægyptoq; & Ponto negotiaretur, aromata ex ulteriore India aduerso amne Indo subuehi posse, atque inde modico terrestri itinere superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui ijsdem ferè montibus, quibus Indus, oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare, raptis secum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porrò ab ipsa Straua tutam facilemq; nauigationem uideri, usq; ad emporium Citrachā, ostiumq; Volgæ amnis: inde uerò aduersis semper amnibus, Volga scilicet, & Occha, & Moscho, in urbem Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Rigam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnesque occiduas regiones facilè perueniri posse, contendebat. Vehementer enim & supra equum, Lusitanorum iniurijs erat accensus, qui India magna ex parte armis domita, occupatisq; omnibus emporijs, cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atq; ea grauiore quàm antea precio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis uenditare consueuissent: quin & diligenti

adeò cu-

A adeò cura Indici maris littora perpetuis clasſib. custodirent, ut eæ negotiationes penitus intermiſſæ atq; desertæ uideantur, quibus per ſinum Perſicum, ac aduerſum Euphratẽ, & per Arabici maris angustias, secundoq; demum Nilo per mare nostrum Aſia omnis atq; Europa abundè & uiliore quidem precio complebantur: deteriore etiam Lusitanorum mercimonio, quum remotiſsimæ nauigationis incõmodo, ſentinæq; uitijs aromata corrumpi, eorumq; uis & ſapor, odoratus'que ille ſpiritus, multa demum mora in Olyſipponensibus conditorijs promercalibus euaneſcere atq; exſpirare uideatur, cũ aſſeruatis ſemper recentioribus, uetera tantum, & multo quidem ſitu mucida uenundari quereretur. Cæterùm Paulus quanquam de ijs rebus acerbiſsimè apud omnes diſſerendo, & Lusitanis ingentem conflãdo inuidiam, multo auctiora fore uectigalia regia, ſi id iter aperiretur, & aromata ab ipſis Moſchouitis, qui tantam eorum uim omnibus ferculis abſumerẽt, uilius emi poſſe perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationẽ pertineret, impetrare potuit.
B quoniam Baſilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caſpium mare & Perſarum regna aditum præberent, minimè aperiendas eſſe exiſtimabat. Itaq; Paulus omnibus excluſus uotis, ex mercatore legatus factus, Baſilij literas Leone iam uita functo, ad Hadrianum pontificem retulit, quibus ille cum multo uerborum honore egregiam uoluntatem erga Romanum Pontificem oſtẽdebat. Paucis enim antè annis Baſilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranenſis conuentus haberetur, per Ioannẽ Daciæ regẽ, huius Chriſtierni, qui nuper regno expulſus eſt, patrem poſtularat, ut iter tutum legatis Moſchouitis ad urbẽ Romam præberetur. Verùm quum eodem fortè die, & Ioãnes rex & Iulius Pontifex ab humanis exceſsiſſent, ſublato ad id ſequeſtro, cõſilium mittendæ legationis omiſit. Exarſit ſubinde bellũ inter ipſum & Sigiſmũdũ Poloniæ regẽ: quod quũ inſigni ad Boryſthenem parta uictoria à Polono feliciter confectum eſſet, Romæ ſupplicationes ſunt decretę, ueluti deuictis cæſisq; Chriſtiani nominis hoſtibus: quæ res & regem ipſum Baſilium,
C & uniuerſam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cum hęc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulũ iam ſecundò itineri accinctum deſtituiſſet, ſuffectus ei Clemens VII, illum etiam tum Orientis iter inſano animo uolutantem, cum literis in Moſchouiam trãſmiſit, quibus Baſilium propẽſiſsimis adhortationibus inuitabat, ad agnoſcendam Romanæ eccleſiæ maieſtatem, feriendumq; communibus in religione ſenſibus perpetuum fœdus, quod illi maximè ſalutare atq; honorificum fore teſtabatur: ita ut Põtifex polliceri uideretur, ſe ex ſacroſancta autoritate Pontificia eum regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, ſi reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Eccleſiæ ſe conferret. Cupiebat enim Baſilius regij nominis titulum cõceſſione Pontificia promereri, quum id dare ſacroſancti iuris eſſe & Pontificiæ maieſtatis iudicaret: quando & ipſos quoque Cæſares à Pontificibus maximis diadema aureum & ſceptrũ, Romani imperij inſignia, accipere inueterata conſuetudine cognouiſſet. quanquã & id pluribus à Cę-

ſare Maximiliano legationibus poſtulaſſe ferebatur. Igitur Paulus, qui A feliciore aliquanto curſu, quàm multo cum quęſtu percurrere terrarum orbem ab ineunte ætate didicerat, quanquam ſenex & antiqua ſtranguria tẽtatus, proſpero celeriq́ itinere Moſcham peruenit, ubi à Baſilio humaniter eſt ſuſceptus. Fuit interea in eius aula menſes duos, diffiſusq́ uiribus, & eius immenſi itineris difficultate deterritus, quũ Indicæ negotiationis ſpes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abieciſſet, cũ Demetrio legato, priuſquã eum in Moſchouiam perueniſſe putaremus, Romam rediјt. At Pontifex magnificentiſsima Vaticanarum ædium parte, ubi laquearia aurata, lecti ſerici, aulæaq́ eximij operis uiſebantur, Demetrium ſuſcipi, & togis ſericis ueſtiri iuſsit: attribuitq́ ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monſtratorem, Franciſcum Cheregatum, epiſcopum Aprutinum, longinquis ſæpe ac digniſsimis legationibus functum, qui ipſi Demetrio uel in Moſchouia, Pauli ſermonibus erat notiſsimus. Porrò Demetrius ubi aliquot dierũ quiete recreatus eſt, deterſis elotisq́ ſordibus, quas longo ac laborioſo itinere cõtraxerat, aſſumptoq́ inſigni patrio habitu, ad Põtificem deductus, eum de B more ſupplex adorauit, munusq́ Zebellinarũ pellium ſuo, regioq́ nomine obtulit. tum uerò Baſilij literæ datæ, quas ipſi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccenſis in hanc ſentẽtiam Latinis uerbis tranſtulerũt. Clementi Papæ, paſtori ac doctori Romanæ eccleſię, Magnus dominus Baſilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Ruſsię, nec nõ magnus dux Volodemariæ, Moſchouię, Nouogrodiæ, Pleſchouiæ, Smolenię, Ifferię, Iugorię, Peremnię, Vetchę, Bolgarię, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Belchiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq́, &c. Miſiſtis ad nos Paulum centurionem, ciuem Genuẽſem, cum literis, quibus nos adhortati eſtis, ut uobiſcum, cęterisq́ Chriſtianorum principibus conſilio ac uiribus coniuncti eſſe uellemus, aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes, ac noſtris ueſtrisq́ legatis ultrò citroq́ commeandi tutum ac expeditum iter patêret, ut mu- C tuo amicitiæ officio, de amborum ſalute & ſtatu rerum cognoſci poſsit. Nos autẽ, Deo bene atq́ feliciter adiuuãte, ſicuti hactenus, aduerſus impios Chriſtianæ religionis hoſtes impigrè conſtanterq́ ſtetimus, ita & in poſterum ſtare decreuimus. Itemq́ cum cæteris Chriſtianis principibus conſentire, & pacata itinera præſtare, parati ſumus. Quas ob res mittimus ad uos Demetrium Eraſmium, noſtrũ hominem, cum hac noſtra epiſtola, Paulumq́ centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumq́ incolumem & inuiolatum uſq́ ad fines noſtros eſſe iubebitis. Idem nos quoq́ præſtabimus, ſi cum Demetrio legatũ ueſtrum mittetis, ut ſermone ac literis certiores de rebus adminiſtrandis reddamur, ſic ut perſpectis Chriſtianorum omnium uoluntatibus, nos etiam optima conſilia capere ualeamus. Datum in Domino noſtro, in ciuitate noſtra Moſchouia, anno ab initio mũdi ſeptimo milleſimo, triceſimo, tertio Aprilis. Cæterùm Demetrius, uti eſt humanarũ rerũ & ſacrarum

A crarum præſertim literarum ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere uidetur, quæ mox eum priuatis congreſsibus expoſiturum ſperamus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, priſtinas uires & natiuum uultus ruborem recuperauit, ita ut pontificijs ſacris, quæ in honorem diuorum Coſmę & Damiani, ſolēni apparatu, muſicisq; concentibus confecta ſunt, ſexagenarius ſenex, & cum uoluptate quidem aſtiterit, & in ſenatum uenerit, quū Cāpegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primùm rediens, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin & ſacroſancta urbis tēpla & Romanæ magnitudinis ruinas, priſcorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiſerit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Epiſcopo Scarenſe, dignisq; acceptis à Pontifice muneribus, in Moſchouiam eſſe rediturum. Moſchouitarum nomen recēs eſt: quanquam de Moſchis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moſchos ad Phaſidis fontes ſupra Euxinum ad Oriētem cōſti-
B tuat. Eorum regio latiſsimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; Oceanum, ſub ipſis ferè Septentrionibus extenditur: campeſtris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, ſed æſtate pluribus in locis admodum paluſtris. nā ea omnis terra magnis frequentibusq; amnib. irrigatur, qui ubi niuibus hybernis multo ſolis uapore colliquatis, & reſoluta ubiq; glacie cōtumeſcunt, campi paſsim in paludes abeunt, cūctaq; itinera continentibus aquis & cœnoſa illuuie defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio reſtagnantia flumina, ipſæq; paludes iterum cogantur, & uias ſolidiſsimo conſtratas gelu, uel tranſituris curribus prębeant. Hercynia ſylua quotam Moſchouiæ partem occupat, ipſaq; paſsim poſitis ubiq; ędificijs incolitur. iamq; longo labore hominum rarior facta, non eam, ſicuti pleriq; exiſtimant, horridam denſiſsimorum nemorum impenetrabiliumq; ſaltuum faciem oſtendit. Cæterùm ea immanibus feris pleniſsima, per Moſchouiā perpetuo tractu inter ortum ſolis, & Boream, ad Scythicum Oceanū excur-
C rere traditur: ita ut ſpes hominum eius finem curioſè ſcrutātium infinita magnitudine ſua ſemper eluſerit. ea in parte quæ uergit ad Pruſsiam, uri ingentes & ferociſsimi taurorum ſpecie reperiuntur, quos Biſontes uocāt: itemq; Alces ceruina effigie, & cum carnea proboſcide, altisq; cruribus, & nullo ſuffraginum flexu: Lozzi à Moſchouitis, à Germanis uerò Helenes appellati, quæ animalia C. Cęſari nota fuiſſe uidemus. Pręterea urſi inuſitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi, atro colore formidabiles. Ab ortu Moſchouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem uagam, & bello omnibus ſeculis illuſtrem. Tartaris pro domibus ſunt carri, centonibus corijsq; contecti: ab quo uitæ genere Hamaxouios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus uerò, ac oppidis immēſa caſtra, non foſsis, aut materiæ clauſtris, ſed infinita ſagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea eſt eorum lingua, conſentientis in unum populi cōgregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis ſinguli præſunt Imperatores, quos genus, aut bellica

uirtus dedit. sæpe enim cũ finitimis bella gerũt, ac ambitiosè admodum A
& atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitũ propè numerum esse cõstat: quippe Tartari ad Cathayum usq; celeberrimam in extremo ad orientem Oceano ciuitatem, latißimas solitudines tenent. Porrò qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ cõmercio & frequẽtibus eorũ irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Prçcopitç, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator uxorem duxit. Ii Polonis maximè sunt infesti, latéq; inter Borysthenẽ & Tanaim cuncta populantur: & cum Turcis sicuti religione, ita & cçteris in rebus mirificè consentiunt: qui in eadem Taurcia Caffam Ligurum coloniam obtinent, Theodosiã antiquitùs appellatã. Ii uerò Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnẽ in Asia latos cãpos inhabitant, Basilio Moschouitarum regi parent, & Imperatorẽ aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij, intestinis seditionibus laborantes, quum antea opibus & belli gloria maximè ualuissent, paucis antè annis uires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanij Moscho B
uitarum amicitiam religiosè colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Vltra Casanios ad Boream sunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicç laudis obtinent autoritatem. Eorũ Horda quàm amplißima nullũ habet Imperatorẽ, sed Reipublicç Venetæ more multa seniorum prudentia, strenuorumq; uirtute gubernatur. Vltra Nogaios, haud magno ad meridiem deflexu, uersus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobilißimi, oppida lapide constructa incolunt, regiamq; habẽt Samarcandam urbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quam Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad cẽtum miliaria in mare Caspium effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hismael Sophus, rex Persarum, dubio sæpe euentu bella geßit: timoréq; eorũ adductus, dum uires omnes imminentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Armeniam, Taurisiumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda urbe ortus est Tamburlanes, siue ut Demetrius dicendum monet, Themircuth- C
lu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tritauũ, apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cæpit, & per omnem Asiam ab se terribili, maximi exercitus impetu deuictã, ferrea inclusum cauea, in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima uestis serica adducitur. Cçterùm mediterranei Tartari nihil prçter equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorũ textura, sed coactis ex lanis, candidos centones præbent: è quibus Feltriæ uestes penulæ, ad perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum ab ijs omnis corporis cultus, superfluæq; supellectilis apparatus contẽnatur: solo etenim centone ad irati cœli cõtumeliã fortiter sustinendam contenti sunt, & solis confisi sagittis hostem arcent: quanquã dum in Europã excurrendũ esse decreuissent, principes eorũ ferreas galeas & loricas, gladiosq; falcatos, à Persis nostra tẽpestate coemerint.

A A' meridie Moſchouitarum fines ijſdem ab Tartaris clauduntur, qui ſu
pra Mæotim paludem in Aſia, & circa fluuios Boryſthenem & Tanaim
in parte Europę, planiciem ad Hercyniam uergẽtem tenent. Roxolani,
Getæ & Baſtarnæ, antiquitùs eam plagam incoluere, unde Ruſsiæ no-
men effluxiſſe crediderim. nam Lithuaniæ partem, Ruſsiam appellãt in-
feriorem: quum ipſa Moſchouia, Ruſsia alba nuncupetur. Lithuania i-
taq; ab Cori uenti flatibus Moſchouiam ſpectat: ab occaſu uerò, medi-
terranea Pruſsiæ atq; Liuoniæ ipſis Moſchouiæ finibus inſeruntur, ubi
mare Sarmaticum ab Cymbricæ Cherſoneſi anguſtijs irrumpẽs, lunato
ſinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani littore, ubi
Norbegia atq; Suetia, ampliſsima regna, Iſthmo ueluti quodã continẽti
adhærent, Lapones exiſtunt, gẽs ſupraquàm credibile ſit, agreſtis, ſuſpi-
cioſa, & ad omne externi hominis ueſtigium, nauigijq; conſpectũ, maxi-
mè fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; ullam omnino uel terræ, uel
cœli benignitatem nouit: ſola ſagittandi peritia cibum parat, uarijsq; fe-
B rarum tergoribus ueſtitur. Gentis cubilia, cauernulæ ſiccatis repletæ fo
lijs, cauiq; arborum ſtipites, quos uel intromiſſa flãma, uel ipſa uetuſtas,
inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, ubi ingẽs eſt captura piſciũ, ine-
ptis, ſed felicibus artificibus piſcantur, duratosq; fumo piſces tanq; ſuas
fruges recondunt. Laponibus exigua corporum ſtatura, luridi cõtuſiq;
uultus, pedes uerò uelociſsimi. Ingenia eorũ ne ipſi quidẽ proximi Mo-
ſchouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis inſaniæ eſſe
dicant: magnis uerò copijs inopẽ rerum omniũ uitam ducẽtes laceſsiſſe,
neq; utile, neq; omnino glorioſum unq; exiſtimarint. Ii cãdidiſsimas pel
les, quas armelinas uocamus, cũ uarij generis mercimonijs permutãt: ſic
tamen, ut omne mercatorum colloquium cõſpectumq; defugiant, adeò
ut mutua rerũ uenalium collatione facta, & relictis medio in loco pelli-
libus, cum abſentibus & ignotis, ſynceriſsima fide permutationes tranſi-
gantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonẽ, perpetua
oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei teſtes retulerũt:
C qui poſtquam ad ſummũ adoleuerint, noſtratis pueri denûm annorum
menſurã uix excedãt: meticuloſum genus hominũ, & garritu ſermonem
exprimens, adeò ut tam ſimiæ propinqui, quàm ſtatura ac ſenſibus ab
iuſtæ proceritatis homine remoti uideãtur. Ab Aquilone uerò innume-
rabiles populi Moſchouitarũ imperio parẽt, qui ad Oceanũ Scythicũ, iti
nere triũ ferè menſium extenduntur. Proxima Moſchouię regio eſt Col
mogora frugib. abundãs, quã interluit Diuidna, fluuiorũ totius Septẽtri
onis longè ampliſsimus, qui alteri fluuio minori in mare Baltheũ erum-
pẽti, nomẽ dedit. Is ſtatis & Niloticis ſimilib. incremẽtis, nec incertis an
ni temporibus circuniectos inundat campos, pinguiq; alluuie, algentis
cœli iniurijs, ſæuisq; Aquilonis flatibus mirificè reſiſtit: quum niuibus
imbribusq; auctus inflatur, adeò lato alueo in Oceanum per incognitas
gentes in ſpeciem ingẽtis pelagi defertur, ut expedito nauigio unius diei
remigatione trãſire nequeat. ubi uerò aquę mox reſederũt, uaſtæ paſsim
inſulę fertilitate nobiles relinquũtur. Frumentũ nãq; terrę traditũ, nullo

aratri beneficio prouenit, admirabiliq́ꝫ celeritate naturæ festinãtis, ac no A
uam superbi amnis iniuriã timentis, oritur simul, & adolescit, atq́ꝫ in ari-
stas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipsoq́ꝫ confluentiũ an-
gulo celebre est emporiũ, nomine Vstiuga, à Moscha regia urbe sexcẽtis
miliaribus distans. In Vstiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgulicis,
Pinnagisq́ꝫ ulterioribus populis, preciosæ pelles martarum, zebellino-
rumq́ꝫ, luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq́ꝫ uulpium cõportantur, & ab ijs uario mercimonij genere permutãtur. Zebellinos uerò,
leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum ue
stis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa uiuę animãtis effigie,
conteguntur, Permij & Pecerri præbent: sed quos ipsi ab remotioribus
etiam gentibus, quæ ad Oceanũ pertinent, per manus traditos accipiãt.
Permij & Pecerri paulo ante ætatem nostram more gentilium idolis sa-
crificabant: nunc uerò Deum Christum colũt. Ad Inugros, Vgolicosq́ꝫ,
per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitùs fue-
runt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur. ex ijs genus unum B
est candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofal
chi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorũ principum
luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos, quos modò nominaui, popu-
los, Moschouitis regibus tributa pendentes, aliæ sunt nationes extremę
hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognitæ: quan-
do nemo ad Oceanum peruenerit: sed fama tantum, ac ipsis plerunq́ꝫ fa-
bulosis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuid-
nam innumerabiles trahentẽ amnes, ingenti cursu ad Aquilonem defer-
ri, mareq́ꝫ ibi esse longè uastissimum, ita ut illinc ad Cathayum legẽdo o-
ram dextri littoris, nisi terra intersit, nauibus perueniri posse, certissima
coniectura credendum sit. Pertinẽt enim Cathayni ad extremam Orien-
tis plagam, ad Thraciæ fermè parallelũ, Lusitanis in India cogniti, quum
proximè ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham usq́ꝫ
ad auream Chersonesum nauigarint, uestesq́ꝫ ex zebellinis pellibus attu
lerint: quo uel uno argumẽto, non longè ab Scythicis littoribus Cathay- C
um urbem abesse putamus. Cæterùm cum à Demetrio quæreremus, an
apud ipsos ulla de Gotthis populis uel fama per manus à maiorib. tradi-
ta, uel ex ipsis literarũ monumẽtis memoria superesset, qui ante mille an
nos & Cæsarũ imperium, & urbẽ Romã omnib. iniurijs deformatã euer
tissent: respõdebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ regis nomen clarũ esse
atq́ꝫ illustre, in eamq́ꝫ expeditionem coiuisse plures populos, & ante alios,
Moschouitas: creuisseq́ꝫ eũ exercitũ ex colluuie Liuoniorũ & Circũuol-
ganorum Tartarorum: sed propterea omnes Gotthos fuisse appellatos,
quoniam Gotthi, qui insulam Islandiã siue Scãdauiam incolerent, auto-
res eius expeditionis extitissent. Iis maximè finibus Moschouitæ ex om-
ni parte claudũtur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie aũt
à Moscho amne haud dubiè sic dicti, qui & regiæ urbi, quam interfluit,
suũ quoq́ꝫ nomẽ indiderit. Ea est omniũ Moschouiæ urbiũ longè claris-
sima, tũ situ ipso, qui regionis medius esse existimat̃, tũ insigni fluminum
opportuni-

A opportunitate, domorumq́ꝫ frequẽtia, & munitißimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorum tractu, secundum Mosci fluminis ripã ad spacium quinqꝫ miliarium extenditur. domus in uniuersum sunt ligneę, distinctæ in triclinia, coquinas, & cubilia, capacitate amplæ, nec structuris enormes, aut nimium depressæ: trabes enim ingẽtis magnitudinis ab Hercynia sylua supportãtur, quibus ad rubricę lineam delibratis, & contrario ordine inter se ad rectos angulos coniunctis & confibulatis, exteriora domorum septa singulari firmitate, nec multa impensa, & summa celeritate constituũtur. Domus fermè omnes, & ad usum olerum, & ad uoluptatem priuatos habent hortos, unde raræ urbis circuitus lõgè maximus apparet. Singulæ regiones singula habent sacella: sed cõspicuo in loco templum est deiparæ Virgini dicatum, celebri structura atqꝫ amplitudine, quod Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum artifex, & machinator insignis, ante sexaginta annos extruxit. ad ipsum urbis caput, Neglina fluuiolus, qui frumẽtarias agit molas, Moschum amnem ingre-
B ditur, peninsulamq́ꝫ efficit: in cuius extremitate arx ipsa cum turribus ac propugnaculis, admirabili pulchritudine Italorum architectorum ingenio cõstructa est. In subiectis urbi campis capreolorum & leporũ incredibilis multitudo reperiť: quos nemini plagis & canibus sectari licet, nisi Princeps id ad uoluptatẽ intimis familiaribus, uel peregrinis legatis indulserit. Tres fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus: reliqua uerò, latißima fossa, atqꝫ ea multa aqua ex ipsis amnib. corriuata pręcingitur. Vrbs etiam ab aduerso latere alio flumine quod Iausa dicitur, munita est: id pariter in Moschum paulo infra urbem euoluitur. Porrò Moschus ad meridiem excurrẽs, in Ocham amnem multo maiorẽ apud oppidum Colũnam sese effundit: nec magno inde itineris spacio Ocha ipse, & suis & alienis undis magnus & tumẽs, exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes situm est oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris urbis, ex qua deducta est ea colonia, nũcupatum. Oritur Volga, qui antiquitùs Rha fuit, è magnis uastisq́ꝫ paludib. qui Candidi lacus appellan-
C tur. Sunt eæ supra Moschã inter Aquilonem & Corũ, emittuntq́ꝫ cunctos fermè amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus uidemus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq́ꝫ minores fluuios manare compertum est. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni scaturigine, humorem affatim præbent, quũ nulli omnino montes in ea regione multa etiã hominũ peregrinatione reperiãtur: ita ut Ryphæos montes & Hyperboręos toties ab antiquis celebratos, pleriqꝫ Cosmographię ueteris studiosi penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex ijs itaqꝫ paludib. Diuidna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais atqꝫ Borysthenes oriunť. Volgã Tartari Edilũ, Tanaim uerò Don appellãt: ipse Borysthenes Neper hodie nũcupatur. hic paulò infra Tauricam in pontum Euxinum decurrit. Tanais aũt à Męoti palude, ubi Azoum est, nobile emporiũ, excipitur. Volga uerò ad meridiem Moschã urbem relinquens, uasto circuitu ingentibusq́ꝫ mæãdris primò ad Orientẽ, mox in Occasum, ac demũ ad Austrum magna aquarũ mole

præcipita-

prȩcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostium urbs est Tartarorum, nomine Cytrachã, ubi à Medis, Armenijsq́ & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit: distat à Volgæ ostio, Caspióq́ mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, ut in ea solitudine mercatoribus ac uiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietȩ gentis motibus proximos finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores uarijs temporibus, uti ex usu præsentium rerum fuit, uel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas urbes imperij atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & solem ferè occidentem spectat, uersus Liuonium mare non multis antè annis totius Moschouiȩ caput fuit, summamq́ semper obtinuit dignitatem, propter incredibilẽ ædificiorum numerum, latissimiq́ & piscosi lacus opportunitatem, & uetustissimi ac uenerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur. nam polum Arcticum ab Orizonte sexagintaquatuor gradus eleuatum uidet; sex ferè gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, qua cœli ratione solstitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardoribus æstuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eóq́ sedẽ Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione trãslatam ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora prȩsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterùm Moscha, uel ob eas, quas diximus, dotes, Regiȩ nomine dignissima iudicatur: quoniã medio quodam totius frequentioris regionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, munitáq́ arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentiȩ meritam laudẽ, honoremq́ nulla ætate defuturũ sibi uendicasse cæterarum urbium collatione uideatur. Distat Moscha ab urbe Nouogrodia quingẽtis millibus passuum, medióq́ fermè itinere Ottoferia Volgæ amni imposita occurrit. Is amnis, uti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguus lenisq́ permeat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiã peruenitur. Porrò à Nouogrodia ad Rigã proximũ Sarmatici littoris portum, paulominus quingentorum miliarium iter est. Isq́ tractus superiore commodior putatur, quum frequentes habeat uicos, urbemq́ Pleschouiam uiæ impositam, quã duo amnes cõplectũtur. Ab Riga aũt, quȩ magni magistri militiæ Liuoniorum ditionis est, ad Lubeccã Germaniæ portũ in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculosȩ nauigationis numerant. Ab urbe Roma uerò Moschã duobus milibus & sex-

A & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhauennam, Taruisium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam. atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum usq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa uerò Cracouia ad Vilnam Lithvuaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Borysthenem situm, & à Smolencho ad Moscham sexcenta computantur. uerùm id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo cõcretas gelu, lubricamq;, sed multo attritu solidatã glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æstate uerò nisi difficili laboriosoq; itinere campestria superare nequeunt. nam ubi niues perpetuis solibus dissolui eliquariq; cœperint, in paludes cœnosasq; uoragines abeũt, uiris pariter & equis inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternantur. Terra Moschouia in uniuersum neq; uitem, neq; oleam neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem,
B præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milij, panicíq; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fœcundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium ueariibus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per syluas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia uidere est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, uetera'que mella deserta ab apibus, quum singulas arbores, in uastis nemoribus rari aggrestes minimè perscrutetur: ita ut in admirãdæ crassitudinis arborũ stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omniũ risu Demetrius legatus, ut est ingenio comi & faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desilijsse, eũq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse hau-
C stum, ac biduo uitam solo melle sustinuisse, quum uox opem implorantis in ea syluarum solitudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum uerò desperata salute, mirabili casu, ingẽtis ursæ beneficio inde extractum euasisse, quum fortè eius beluæ ad edẽda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnem Europæ partem mittũt. Nulla auri argenti'ue, uel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, sectura'ue reperitur: nullumq; est tota regione, uel gemmarum uel preciosi lapilli uestigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, uno pellium nobilissimarum mercimonio resarcitur, quarum precium incredibili hominũ cupiditate & luxu adeò creuit, ut in singulas uestes suffulturæ, millenis aureis nũmis ueneant. Fuit aũt tẽpus, quo hæc uilius eme-

bantur:

bātur: quum remotissimæ Septentrionis nationes politioris cultus, nostræq; adeò anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, summa simplicitate, eas uilibus ac ridiculis sæpe rebus permutarent: ita ut uulgò Permij, atq; Pecerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea securi rependerēt, quantum earum simul cōnexarum ipso securis foramine, quo manubrium induitur, Moschouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos annos Moschouitæ gentilium deos coluere, Iouem scilicet, Martem & Saturnum, & plerosq; alios, quos sibi insano errore hominibus ex industrijs, aut regibus antiquitas finxit. Tūc uerò primùm Christianis sacris initiati, quum Græci antistites haud satis cōstantibus ingenijs à Latinorum ecclesia dissentire cœperunt: factum'q; est, ut Moscouitæ eos religionis ritus, quos à Græcis doctoribus accepissent, ijsdem sensibus, & sincerissima quidem fide sequerētur. Spiritum enim sanctū, tertiam in diuina Trinitate personam, à patre Deo solum produci persuasum habent: quū rectissima ueritate à patre simul Christo'q; filio proficisci credēdum sit, uerùm ea controuersia apud conuentum Florentinū, præsidente Eugenio quarto Pōtifice, magna partiū cōtentione agitata, eū exitū habuit, ut pertinacia Græcorum in sermone potius quàm in sensu castigāda uideretur: quū Græci antistites euidentissimis conuicti rationib. spiritum sanctum à patre per filium produci faterentur. Sacramentū quoq; nō ex azymo, uti iure debemus, sed ex fermentato pane conficiunt: id'q; sub utraq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet, diuini'q; sanguinis, ab eorū presbyteris uniuerso populo cōmunicatur: quo maximo errore imbuti Bohemi, paulo ante patrū nostrorū memoriā à Latinorum ecclesia desciuerunt. Cæterùm quod ualde alienum à Christiana religione esse uidemus, nullis sacerdotum suffragijs, nulla'q; propinquorū, aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabulosum'q; esse purgatorij locum putant, è quo tandem piorum animæ, cùm diuturna ignis pœna, tum multis parētationibus, indulgentia'q; summorū pontificum expiatæ, immortalium fœlicitatem beata in cœli sede consequantur. Cæteris in rebus easdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis usurpatæ sunt, Romanam'q; ecclesiam cæterarum omnium principatum obtinere, superbè & peruicaciter negāt. sed ante alia, Iudæorum genus, uel memoria quidem horrēt, nec eos intra fines admittunt, ueluti pessimos atq; maleficos homines: qui etiam nouissimè Turcas ęnea tormenta conflare docuerint. Christi uitæ miraculorum'q; omnium historia ab Euangelistis quatuor conscripta, item'q; Pauli epistolæ, dum sacra fiunt, è suggestu clariore uoce recitantur, probatæ'q; uitæ sacerdotes homelias Ecclesiæ doctorum publicè legunt, etiā ijs horis, quibus sacra minimè conficiūtur. non enim Oratores cucullatos, qui aduocato populo concionari, & ambitiosè nimis atq; subtiliter de diuinis disserere soliti sunt, admittere fas putāt: q̄niā rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quàm altissimis arcanorū interpretationib. ad sanctiorē morū frugem euadere, uiri solidę religionis arbitrant̄. Hos, quos modò diximus, sacros libros, itē'q; noui ac ueteris instrumenti enarratores, præterea Ambrosium, Au-

A ſium, Auguſtinū,Hieronymū atq; Gregoriū, in linguā Illyricā traductos
habent,religioſeq; cuſtodiunt. Antiſtites,Principesq; minorum ſacerdo-
tū ſingulis urbibus pagisq; pręfecti ſacra curant,controuerſias dirimunt,
& moribus deprauatos ſumma quadā uindicādi poteſtate perſequūtur.
Regem ſacrorum,quem ipſi Metropolitā uocant, à Cōſtantinopolitano
Patriarcha petunt: Archimandritę autem & Epiſcopi,coniectis in urnam
meliorum nominibus,ſorte ducunt. Eorum uerò hominum qui humanis
cupiditatibus ultro renunciarunt, diuinarumq; rerū contemplationi &
ſacrorum miniſterio ſeſe dedicarunt,duplex eſt genus. utrunq; cœnobia
incolit: ſed alterū eſt uagū,& paulo ſolutioris uitæ, ſicuti apud nos diuo-
rū Franciſci atq; Dominici ſectā profitētes: alterū conſtat ex ſanctioribus
monachis,quorū ordinē diuus Baſilius inſtituit. ijs ne limine quidem uel
in ſuprema uitæ neceſsitate, pedē efferre fas eſt. Procul eñ ab oculis pro-
fanorū ſingulari duritie uitā in occultioribus adytis degunt, ſummamq;
ſubactę carnis & cōfirmati in religione animi opinionē prębent. Vniuer
B ſus populus quater in anno,& pluribus ſemper diebus ieiunare cōſueuit,
abſtinetq; ab eſu carniū,ouorum,& lactis. In uere primùm,more Latino,
poſt diem Cinerū: mox adulta æſtate,in honorem diuorū Petri & Pauli:
& initio autumni demū,cū aſſumptæ in cœlū Marię uirginis memoriā ce
lebramus: poſtremò ſub ipſam hyemē,cū aduentus Domini pronunciat.
Per hebdomadā uerò,diem Mercurij ſine carnibus,diem autem Veneris
ſine ouis lacteq; traducunt: ſed Saturni dies menſa omnibus obſonijs opi
parè referta,hilariter excolit. Cæterū ſecus ac nos ſolemus, nullas feſtorū
dierū uigilias obſeruāt. Religioſiſsimè tēpla uenerantur, adeò ut ea neq;
uiros neq; fœminas uenereis pollutos cōplexibus intrare fas ſit, niſi pri-
us priuatis balneis abluātur. Sæpeq; accidit, ut complures utriuſq; ſexus
ſacra audientes, extra limen cōſiſtant, & propterea à petulcis iuuenibus
recentis incontinentię notati,facietis aliquando nutibus ſalutentur. In ip-
ſo natali die Ioannis Baptiſtę,& in Paſchate,trium Magorum,presbyteri
ſacratos panes paruos toti populo largiuntur, quorum eſu febribus con-
flictatos alleuari exiſtimant. Alia quoque ſacra,certo anni tempore apud
C flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum conſtituunt, &
aduocata nobilitate hymnos numeroſo cōcentu pronūciant,ſacręq; lym-
phę multa aſpergine profluentē purificant,& ſolenni ceremonia ſtratum
& conſecratum circūciſa & reuulſa glacie protinus aperiūt. Iis rebus ritè
confectis, ſi qui adſunt languentes uel morboſi,in flumen deſiliunt,& ſa-
cris aquis abluuntur, quum ob id elui morborum ſordes perſuaſum ha-
beant. Defuncti,uti apud nos,mediocri funeris pompa comitantib. preſ-
byteris efferuntur, capite mappa uelato: cæterū non in templis, uti apud
nos impia propè, uel abominabili certè corruptela uſurpatum eſt, ſed in
ſeptis ac exterioribus templorū ueſtibulis ſepulturę tradūtur,ijsq; more
noſtro quadragenis diebus parentant: quod certè mirū uidetur, quum
in purgatorio loco expiari animas,& criminū pœnam ullis amicorū ſup-
plicijs, ulloq; pietatis officio mitigari penitus negent. In cæteris, eadem
quæ à nobis de religione ſentiuntur, cōſtantiſsimè credunt. Moſchouitę

Illyrica lingua, Illyricisq; literis utunt, sicuti & Sclaui, Dalmatæ, Bohemi, A
Poloni, & Lituani. Ea lingua omniū longè latissima esse perhibetur. nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sulthanū & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorū librorum, industria maximè diui Hieronymi & Cyrilli, translata est. Præter quoq; patrios annales, Alexandri etiam Magni, Romanorūq; Cæsarum, itemq; M. Antonij & Cleopatræ memoriam ijsdem literis commendatam tenent. Philosophiam uerò, & sideralem scientiam, cæterasq; disciplinas & rationalem medicinā nunquam attigêre. ijq; pro medicis se gerunt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ uires, se pluries obseruasse profitentur. Anni apud eos nō à natali Christi, sed ab ipso mundi initio numerantur, qui non à mense Ianuario, sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices, summa Principum & iustissimorū hominum æquitate conditas: & propterea populis ualde salutares, quoniā eas ullis causidicorum cauillationibus interpretari atq; peruertere non licet. De furibus, sicarijs & latronibus suppliciū sumunt. Quum de maleficijs quęstionem habent, reos multa gelida aqua supernè demissa perfundunt, quod intolerandū tormenti genus esse perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues conuelluntur. Iuuentus omnis uarijs ludis, sed militiæ proximis sese exercet: in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorū studet: omnibusq; præmia, & pręsertim sagittariorū peritiss. proponunt. In uniuersum Moschouitę statura sunt mediocri, sed quadrata, & ualde torosa: cęsij omnibus oculi, prolixę barbę, crura breuia, & uentres extenti. equitant cōtractis admodū cruribus: et peritissimè, uel auersi & fugientes, sagittas emittunt. Domi opiparè potius quàm lautè uiuunt. nanq; omnium fermè cibariorū quæ uel à luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorum, & paruo quidem precio passim instruuntur. Gallinę siquidē, & anates, singulis sępe argēteolis tenuib. nummis ueneunt. maioris minorisq; pecoris incredibilis est copia: & occisę media hyeme iuuencę, cōcretis gelu carnibus duorū ferè mensiū spacio nō putrescunt. Venatione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obsonia parantur. nam uenaticis canibus, & plagis omnis generis feras capiunt: & asturibus, atq; falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modò phasianos, & anates, sed cycnos & grues consectantur. Astures ex genere infimo aquilarum, uel miluorum, falcones uerò accipitrum nobile genus antiquis fuisse putamus. Capit quoq; auis subnigra, puniceis supercilijs, magnitudine anseris, quę pulparū sapore phasianorū superat dignitatē: Moschouitica lingua Tether nuncupata, quæ Plinio Erythratao uocatur, Alpinis populis cognita, & maximè Rhetis, qui saltus ad Abduæ amnis fontes incolunt. Ingentes etiā sapidissimosq; pisces, & ante alios Sturiones, quos Siluros antiquitùs fuisse putamus, Volga præbet: & ij quidē hyeme multa inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum uerò piscium multitudinē fermè incredibilē, ex candidis, quos diximus, lacub. ex

piscantur,

A piscãtur. Vino natiuo quũ penitus careant, aduectìcio uti solent: sed in festis cõuiuijs tantũ, & sacrificijs. Ante alia Creticũ subdulce maximo in honore habetur, sed in usum medicinę tantũ, uel principalis luxurię ostẽtationem: quũ miraculi loco sit, eductũ Creta per Gaditanas fauces, & tantis cõclusi maris Oceaniq; fluctibus agitatum, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Populus uerò medonẽ bibit, ex melle lupulisq; decoctũ, quod picatis in cadis ueterascit, & ex antiquitate nobilitatẽ adsequit. In usu quoq; sunt birra atq; ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosq; uidemus, quæ ex tritico, zeaq; uel ordeo decoctis, omni cõuiuio circũferuntur. Hanc quadã cognata cũ uino potestate, largius cõpotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonem ac birram per æstatẽ infrigidare, infusa poculis glacie, uoluptatis gratia solent. nam ingentia glaciei frusta nobiliũ in cellis subterraneis singulari studio reconduntur. Sunt &, qui in delicijs habeant, succum ex subausteris cerasis expressum, qui perspicui & purpurissantis uini colorem & saporem iucun-
B dissimum refert. Vxores & fœminæ, non in eo honore sunt apud eos, ut apud cæteras gentes. nam propè ancillarum loco habentur. Viri insignes earum uestigia mirum in modum obseruant, & pudicitiæ diligentissimè cauent. nõ enim adhibent conuiuijs, neq; sacrorum causa remotiora templa petere, aut temerè in publicum egredi permittuntur. Cęterùm uel ab externis hominibus, & exiguo quidẽ precio, ad Venerem omne uulgus fœminarum facile pellicit, adeò ut parum earum amoribus studere uiri nobiles existimẽtur. Basilius ante uiginti annos Ioãnem patrem amisit. Is Sophiam, Thomæ Palęologi, qui latè in Peloponneso imperabat, Constãtinopolitaniq; Imperatoris erat frater, uxorẽ duxit. ea tum Romę erat, Thoma patre Turcarum armis Græcia pulso. ex hac quinq; liberi felici fœcũditate suscepti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeone iampridem morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgij Soborouij, eximiæ fidei atq; prudentię cõsiliarij, filiã, in matrimoniũ sibi collocauit: cuius fœminę singulares uirtutes una sterili-
C tas obscurat. Solent aũt Moschouitæ, cũ de uxore ducẽda deliberant, omnium toto regno puellarum uirginũ delectum habere, ac forma uirtuteq; animi pręstantiores ad se perduci iubere: quas demũ per idoneos homines, fidelesq; matronas inspiciunt, ita diligenter, ut secretiora quoq; ab ijs cõtrectari explorariq; fas sit. Ex ijs uerò magna atq; solicita parentum expectatione, quę ad Principis animum responderit, regijs nuptijs digna pronunciatur. cæteræ uerò, quæ de formę pudicitięq; & morũ dignitate contenderãt, sæpe eadem die in gratiã Principum, proceribus atq; militibas nubunt: sic ut mediocri loco natæ plerunq;, dum Principes, regię stirpis clara stemmata contemnunt, ad summũ regalis thori fastigium, uti & Turcas Ottomanos solitos esse uidemus, pulchritudinis auspicijs euehantur. Basilius quadragesimũseptimũ ætatis annũ non attingit, specie corporis eximia, animi uirtute singulari, suorũq; studio ac beneuolentia, & rebus gestis, progenitoribus suis anteferendus. Nam, cũ per sex annos cum Liuonijs, qui septuaginta duas urbes fœderatas in eius belli causam tra-

hebant, armis contendiſſet, paucis legibus datis potius quàm acceptis, A
uictor diſceſſit. Polonos quoq; initio ſtatim ipſius Imperij, acie profligauit: Cõſtantinum'q; Ruthenum copiarum ducem, captum & cathenis uinctum, Moſchã perduxit. Sed ipſe aliquanto pòſt ad Boryſthenem, ſupra Orſam urbem, ab eodẽ Cõſtantino, quem dimiſerat, magno prælio eſt ſuperatus: ita tamẽ, ut Smolenchũ oppidum, quod antea Moſchouitę occuparant, poſt tantam etiã uictoriam à Polonis partam, in ditione Baſilij relinqueretur. Sed aduerſus Tartaros, & maximè Europęos Præcopitas, ſępius ſecundo prelio à Moſchouitis eſt dimicatum, ulciſcendis fortiter iniurijs, quas illi repentinis incurſionibus intuliſſent. Supra enim centum & quinquaginta milia equitũ Baſilius ad bellũ ducere conſueuit, diſtinctis per uexilla turmis, quæ ſuos duces ſequunt. Regiæ alæ uexillo inſcripta eſt Ioſuæ Hebręi imago, illius qui, ut ſacrę referũt hiſtoriæ, à Deo maximo longiſsimũ diẽ, retardato ſolis curſu, pijs precib. impetrauit. Pedeſtres copię nullo propè uſui ſunt in illis uaſtis ſolitudinibus, tũ ex ipſa ueſte quæ fluxa talaris'q; eſt: tũ ex hoſtiũ conſuetudine, qui curſu potius & B
equitandi celeritate, quàm ui ſtatariæ pugnæ, uel ipſo congreſſu militiam exercẽt. Equi eorum ſtatura infra mediam exiſtũt, ſed robuſti & uelociſſimi habentur. Equites præpilatis haſtis, clauis'q; ferreis & ſagittis rẽ gerunt. paucis falcati ſunt gladij. Corpora uerò clypeis rotundis, ut Aſiatici Turcæ: uel inflexis & angularibus parmis, more Græcorũ, item'q; lorica & galea pyramidali protegunt. Baſilius etiam Sclopettariorum equitum manum inſtituit: multa'q; ænea tormenta Italorum fabrorũ artificio conflata, ſuis'q; impoſita currib. in arce Moſchæ uiſunt. Ipſe inſigni apparatu & ſingulari comitate, qua tamẽ Regia maieſtas nulla ex parte corrũpitur, publicè cum proceribus atq; legatis epulari ſolet, magnum'q; inaurati argenti pondus duobus abacis expoſitũ, eodẽ triclinio conſpicit. Nullam prætoriani militis cohortem, pręter ipſam familiã, corporis cuſtodię cauſa, circũ ſe habere, uel alibi alere conſueuit. Ab urbana enim fideli multitudine ſtationes habẽtur. nam unaquęq; urbis regio foribus, cancellis'q; C
ſepit: nec temerè per noctẽ, aut ſine lumine, in urbe uagari licet. Aula omnis conſtat ex regulis, & ex ipſo militũ delectu, qui per ſtatos menſiũ circuitus, frequentandę, nobilitandę'que regię cauſa per uices ad implenda comitatus officia è ſingulis regionibus accerſunt. Porrò exercitus omnis, quum bellũ ingruit, uel hoſtibus indicitur, ex euocatis ueteranis, nouis'q; prouinciarũ delectibus cogitur. nam cunctis in urbibus pręfecti militiæ iuuentutem inſpiciunt, idoneos'q; in ordines militũ tranſcribunt: quibus ex ęrario prouinciarũ, certa, pacis tempore, ſed ea quidẽ exigua, ſtipendia perſoluuntur. Verùm qui militant, immunitate uectigalium gaudent, & cæteris paganis præſtant, regia'q; gratia omnibus in rebus potentes exiſtunt. Pateſcit namq; ueræ uirtuti nobilis locus, quum bellum geritur: ſiquidem egregio & in omni rerum adminiſtratione ſalutari inſtituto, ad ſuum quiſq; ſpectatum facinus, uel perpetui præmij, uel ignominiæ ſempiternæ fortunam aſſequitur.

FINIS.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICAnus Georgio Vuernhero.

NE quis uana putet, quæ scribis mira Georgi,
De Præfecturæ fontibus ipse tuæ:
Is sciat effectus oculis nos testibus usos
Lustrasse, & certam nunc adhibere fidem.
Nam ferrum Cyprio indutum conspeximus ære,
Et uitrei tacta est stiria longa olei.
Si quis de causis dubitat, fontesq́ requirit,
Naturæ inficians omniparentis opus:
Carpatias adeat per nos licet impiger oras,
Inueniet dictis consona facta tuis.
Suspectæ fidei plerunq; incognita res est,
Quamuis hoc tardi est indicium ingenij.
Sed quid dissimulare iuuat? nos credere par est
Testi, qui proprio plena fauore refert.
Et tu mirificas nimirum abstemius undas,
Et causam tractas iustius ipse tuam.

ILLVSTRI VIRTVTE ET SAPIENTIA VIRO, D. SIGISMVNDO, LIBERO BARONI in Herberstain, Neiperg, & Guttenhag, Regio Consiliario, & summo in Austriæ prouincijs Quæstori, Sigismundus Torda Gelous Pannonius S. D.

VPER ut Ausonia ueni tellure relicta,
Hospes ad Austriacas fatis ducentibus oras,
De te prolixè sum percontatus, an esses
Incolumis? quas res gereres? an in urbe maneres?
Sed tum tu Regi tuleras mandata Polono.
Quod cùm fortè mihi dixissent unus & alter,
Continuò mœstum concœpi corde dolorem,
Quòd tua pro uoto non est licitum ora uidere,
Nec tecum, ut uolui, coram data copia fandi.
Cur uerò expeterem congressus optime tantum
Sigismunde tuos, planè fuit unica causa:
Ut mihi noticiæ tecum essent iura perennis.
Rursus ut hoc cuperem, magni uis suasit amoris,
Quo me deuinctum fateor tibi tempus in omne.
Nec nouus hic animo sensus mihi sedit in imo,
Peruetus, & multis est confirmatus ab annis.
Iam tum mirari te cœpi, & ducere magni,
Fama meas de te cùm primùm uenit ad aures:
Non hæc obscuris uulgi sermonibus orta,
Verùm à laudatis illustri prodita uoce.
Es uerò multos inter dignissimus unus,
A' me prorsus & ingenuè qui semper amêre,
Atque fide semper summa, officioq; colare:
Vel quòd te natura parens formarit ad unguem,
Vel quòd tanta tua uigeat sapientia mente,
Vel quòd dicendi nulli sis arte secundus,
Vel quòd Cecropia clarus celebrêre mathesi.
Virtutem grauitas uitæ, constantia rara,
Integritas, mores placidi, moderatio, candor,
Et mansuetudo testatur, sobrietasq;.
Quid dicam stirpem generis notá, atq; uetustam,
Maioresq; tuos: quorum uirtusq;, fidesq;
Egregia est semper belli spectata, domiq;?
Quid reliqua ornamenta domus te uindice parta
Perpetuò à tota quæ posteritate ferentur?
Iam quid iusticiam memorem? quid fortia facta?
Quid bene de multis studium, curamq; merendi?
Non leuis ambitio cæco te corripit æstu,

Non

Non æris malè sollicitat furiosa cupido.
Ut taceam, quod te longa experientia fecit
Consultum, prauo ut rectum dignoscere poßis,
Utile damnoso, pulchro secernere turpe.
Quis nescit, cultæ quæ sit facundia linguæ,
Mandata in causa simul expectata resoluis
Ora, uirûm dictis animos & pectora mulcens?
Hinc te in consilium legit, sanctumq; Senatum,
Adiunctumq; sibi uoluit Rex inclytus esse,
Imperij quoties ingentia pondera poscunt.
Ad populos Oratorem, summosq; Monarchas
Unum te mittit toties, præq; omnibus unum:
Unde tibi celebri quæsita est gloria laude,
Euasura rogum supremum, atque inuida fata.
Qua tellus habitata patet sub Cæsare magno,
Illa tu pridem tota es bene cognitus ora.
Tu Byzantini subijsti castra tyranni,
Ancipiti in rerum statu, tibi sæuus atrocem
Sponte serenauit media inter claßica uultum.
Te norunt, & amant, septem quicunque trionis
Gentibus imperitant Reges: tua nomina seruat
Terra Borysthenidum, rebus cumulata secundis,
Dum pacem paci socias, & fœdera pangis.
Iam disciplinas te perdidicisse operosas,
Quæ spacia, & moles, numerosq; & sidera monstrant,
Quæque docent rerum solerti indagine causas,
Cur ita quidque sit affectum, cur nil sibi constet
Quin fluat, & pronas semper mutetur in horas,
Edita de Moschis à te monumenta loquuntur.
In quibus & mores hominum, legesq; notasti:
Ocia quo studio ducant, pacemq; togatam,
Quàm ualidi, celeresq; ruant in Martia bella.
Quæ cultura uiris superûm, quæ cura sacrorum,
Quantas poßideant fortunas, quo sibi quæstu
Rem faciant, cum qua iungant commercia gente,
Quo sint consueti uitam producere uictu,
Quàm latè Scythia Moschus dominetur in ampla.
Inq; breui descripsisti, nitidaq; tabella,
Dimensus regnum pollens armisq;, uirisq;,
Mollibus & radij signasti flexibus oras:
Quà uolucrem Boream, quà solem spectet Eoum,
Quæ latera obtendat Zephyris, Austroq; furenti,
Quoq; gradu Arctoum se denique tollat ad axem.

Præterea ne quid lector desideret, aptè
Perpetuam regum seriem usque ad tempora nostra
Digeris, & prima repetens ab origine ducis.
His ego uirtutisq; tuæ, laudumq; tuarum
Illecebris captus, te, dum mea uita manebit,
Qua mihi cumque licet, statui ratione colendum.
Postulat hoc etiam cultor tuus, & meus idem,
Addubito socerum dicam'ne, patrem'ne, profecto
Obseruandus pro meritis pater, & pietate
Uuernherus: qui non studio commotus inani,
Sed uotum sensumq; tuum, & tua iussa secutus,
Comprendit docti grata breuitate libelli,
Pannonij nostris quicquid miramur in undis.
Hic igitur cum te summo ueneretur honore,
Atque sibi ducat te nil antiquius uno,
Tanto te faciam maioris & ipse necesse est:
Fœderis inter nos iuncti hoc quia uincla requirunt.
Tu si suscipies me, & complectêre uicissim,
Te penes arbitrium cogendi erit, atque iubendi,
Quæq; uelis de me statuendi summa potestas.

SIGISMUNDUS LIBER BARO IN HERberstain, Neyperg & Guttenhag, &c. GEORGIO UUERNHERO, Regio Consiliario, & apud Saros Præfecto, S. D.

A TSI iam olim, & à multis quidē multa de admirandis in Zepusio aquis audierā, tamen ijsdē de rebus, quę plerisq; incredibiles uidebantur, à te in primis certior fieri, & tuū iudicium audire desiderabam. Quia uerò non dubitasti, quæ comperta de his haberes, ad me scribere, facilè effecisti, ut nō modò, quid ipse posthac de his sentire debeam, certò scirem: sed etiam multi alij excellentes uiri, testimonio tuo, cui plurima apud omnes est autoritas, confirmati, addubitare desinerent. Sed cùm etiam in reliquis Hungariæ partibus multæ non minus admirabiles aquæ esse dicant, rem ualde gratā mihi, & multis alijs harū rerum cupidis, tuisq; studiosis facturus es, si eas quoq; describēdas susceperis. Scio quidē, & uidi ipse met apud Serenis. quondam Ludouicum Hungariæ regem, Diui Imperatoris Maximiliani legatione fungens, ad Budam sedem regiam, thermas esse, quarum calorē immissa manu ferre nequeas, quod ei utiq;, qui antè non uidit, mirabile uidetur. Sed quod in his etiā uiui pisces sunt, id nō pauci pro re incredibili habent. Talia quoq; uident esse, quę dicunt de alijs thermis in ripa fluuij Vagi, nō longè ab oppido Galgocz, quod Germani & Slaui uulgò Freistat uocant: quas locū, prout crescit aut decrescit fluuius, in æquali semper distantia mutare aiunt. Legi nuper apud Arrianum libro tertio, descriptum fontem, qui sub lucem tepentibus aquis manat, in meridie frigidus, uesperi calet, ac
B sub exortum diei rursum tepidus oritur, atq; ita per singulos dies ac noctes æstus ac frigoris uices uariat. Saxo Grammaticus in Islandia fontē esse testatur, qui fumigantis aquæ uitio natiuā rei cuiuslibet originem demolitur. Nam quicquid humido eius uapore afflatur, in lapideæ naturæ duriciem, forma tantū superstite, subita conuersione transmutari. Hęc & his similia, qui deinceps legent, minus mirabuntur, ubi animaduertent, summum opificem in his etiam nostris, & alijs uicinis regionibus non pauca mirabilium operum suorum monimenta posuisse, quæ tamen indigenæ pro miraculis non habent: ac quandoq; etiam, si interrogentur, ignorant, quemadmodum in Moscouia sæpenumerò sum expertus. Nam cum nonnulla eiusmodi, quæ mihi narrarant alij, quærerem ab incolis, adeò nihil habebant quod responderent, ut mirari se dicerent, unde ea homo peregrinus accepissem. Non dubium est autem, nisi pleraq; diuersis in locis obseruassent, et literis mandassent homines externi, quin ea indigenarū negligentia nunc luce, suisq; memoria & admiratione carerent. Non potest igitur mihi, Vuernhere ornatissime, non ualde probari studium tuum, quod hoc genus Hungariæ tuæ rebus eruendis & illustrandis impendis: nec facere possum, quin te ad id continuandum cohorter. Nam eo non tantum mihi fueris gratificatus, sed etiam tibi apud omnes magnæ laudi est futurum. Bene uale.

C

DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS, HYPOMNEMATION: GEORGIO Vuernhero authore.

SIGISMVNDO IN HERBERSTAIN, Neiperg & Guttenhag Baroni, &c. GEORGIVS VVERNHERVS.

NNOTARAM iussu tuo nõnulla, SIGISMVNDE BARO uerè magnifice, de mirabilibus aquarum naturis, quæ finibus Zepusij nostri continentur: ut me ceu oculato teste confirmares ea, quæ quidam audita ab alijs, pro fabulosis habuerunt. Quia uerò non modò fides habita est narrationi meę, sed etiam quibusdam incensa cupiditas, plura hoc genus cognoscendi: minimè inuitus, ut debui, suscepi, quod mihi denuò mandandum duxisti, ut alia quoque aquarum miracula, quæ in Pannonia nostra uisuntur, non minus penè prodigiosa, scripto complecterer. A

Pannoniæ autem appellatione non eam tantũ comprehendo Danubij ripam, cum qua ea, quæ dicta est secunda Pannonia, ab Arabone fluuio, qui Ptolemęo est Narabo, nunc uulgò Raba, ad Saum excurrit: sed quicquid præterea Hungari in altera Danubij ripa tenent, quod quidẽ latissimè patet. Tenent enim totam Iazygum Metanastarum regionem, quam Ptolemæus fluminibus Danubio, Tibisco, ac montibus Sarmaticis finit. Sunt autem montes Sarmatici, qui Hungaros à Rutenis, Polonis, Morauis, Silesijs, & ea Austriæ parte quę citra Danubiũ est, dirimunt. ad quos pertinet Carpatus, ita iam uulgata appellatione, ut omnis tractus Sarmaticorum montium Carpatus uocetur. quanquam mihi Ptolemæi descriptionẽ intuẽti, Carpatus ijsdem, quibus Dacia, finibus uidetur terminari. B

Porrò extat nunc quoq; Iazygũ natio inter Hungaros, quos ipsi uoce decurtata Iaz uocant. ac retinent ijdẽ etiamnum linguam suam auitam & peculiarem, Hungaricæ dissimilimam: atq; eas sedes, quas Plinij descriptione quondã tenuerũt, nimirũ campos & plana, Dacis, ut idem ait, pulsis ad Patissum amnem, quem ego detracta prima syllaba Tissum, uel, ut nunc uulgò uocant, Tizam accipio. Is uerò Tibiscus est Ptolemæo, limes ueteris Daciæ, cuius cultissima pars est Transsyluania, prouincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquissimi Siculi dicti, qui lingua sua sunt Zekheli, & ad huius imitationem à quibusdã uocantur Ceculi, incolunt. ut omittam peruetustas Romanorum reliquias Valachos, qui frequentes ibidem uicos & pagos habent. Potiũtur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: eoq; fit, ut Transsyluani quoq; Hungarorum nomine censeantur. Est uerò planè mirabilis diuersarũ, nec unius linguæ per uniuersam Hungariam gentium mistura: quemadmodum à me dicetur prolixius C

A lixius ea in cõmentatione, qua res Hungariæ, populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare.

Cæterùm Iazygum regione, qua se Carpatus (ut hoc iam nomine omnem illorum, quos dixi, montium tractum complectamur) latissimè pandit, & in quosdam quasi ramos alibi eminentioribus, alibi mitioribus iugis diffundit, continentur oppida, à Germanis montana dicta, quòd inter montes metallorum omnis generis fœcũditate & pręstantia cum primis nobiles sita sunt, & populo metallicam faciente constant. Qua ratione & eos qui in metallo operantur, in monte esse, & in genere uniuersam rem metallicam opus montanũ uulgò dicunt. Eadem regione continetur Zepusium, & multi alij Comitatus.

Sunt autem Comitatus, ut hoc quoq; obiter explicem, regni partes, quas Prouincias, aut Præfecturas, aut Gręca uoce, qua pleriq; Latinorũ usi sunt, monarchias dicere possis. Plinius & cõuentus, & iurisdictiones, & cõuentus iuridicos in distributiõe Ciliciæ & Beticæ Hispaniæ appellare uidetur. Cicero uocat Diœceses, quod nominis Episcopi in appellatione suarum iurisdictionum, quanquam nunc uulgò corruptè, usurpant. Earum uerò partium pręfecti uocantur Hungaris Comites, quibus iurisdictionis cura incumbit. Fuit autem Hungariæ regnũ, quo facilior & expeditior esset iuris dicẽdi ratio, in hoc genus Comitatus plures quinquaginta diuisum, ex quibus uix dimidium hodie retinemus.

B

Sed hæc tanquam usui futura ad cognitionem locorum, in quibus nostra de aquis narratio uersabitur, pręfatus, dicam primùm de calidis, quarum pro Hungarię portione, uix ulla regio plures aut salubriores habet. Vnde uerò potius ordiar, quàm ab ipsa urbe Buda, quã Hungariæ reges ob loci situm, opportunitatẽ & amœnitatem meritò pro regia habuerũt. Hic propter ipsam Danubij ripam calidę sunt multæ, inter quas differentia maior est, quàm pro loci discrimine. Quędã enim nõ modò tolerabili, sed ita iucũdo sunt calore, ut ad hominum lauacra naturę benignitate singulari datæ esse uideãtur. Huius generis sunt infra arcem regiam aliæ, Regiæ uocatæ: uel propter uicinam regiam, uel quia regio opere ornatæ & conclusę, uel quia in his reges lauare consueuerunt. alię cõmunes, quibus saxum ceu natiua fornix impendet, quas Turcæ post occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt, cęterisq; pręferre dicũtur. At quæ supra Budam sunt, quarum aliæ item regiæ, aliæ hospitales à uicino ptochodochio dictæ fuere, balneis sunt inutiles, nisi refrigerentᷣ. Sic enim quædam calent, uel feruent potius, ut in eas missum ouum non minus citò, quàm ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis frigida, cuius ibi fons calidis ita contiguus est, ut qui haustum ueniunt duabus urnis, eodem in uestigio altera calidam, altera frigidam haurire possint.

C

Ibidem est sub dio fons calidarũ cæteris amplior, quem purgatorium uocauêre, ea nimirũ ratione, quòd, quemadmodũ proditũ est, in purgatorio pœnas nocentiũ pro noxarũ modo, alias acerbiores, alias mitiores esse, ita quædam insunt aquæ hoc in fonte discrimina. Nam qua in eum à Danubij

Danubij ripa aditus est, subfrigida primùm, mox tepida: & quo in eam A
penetraris altius, hoc magis calet. In recessu uerò interiore tam est calida, ut ferri non possit. Est autem is calor haud dubiè aquæ huius proprius. Nam alia, quę dixi, temperamenta uerisimile est à Danubio accedere, qui crepidinē huius fontis lambit, & cùm uel modicè excrescit, totū inundat, necq; tamen ita restinguit, quin caleat. Quin intra ipsam ripam, qua Danubio perennis cursus est, calidæ ebulliunt: ubi qui altius mergi uolunt, lauare consueuerunt.

Porrò hæ ad Budam thermæ (liceat uerò mihi hac uoce in calidarum aquarum appellatione uti) quòd alteræ, ut dictum est, infrà, alteræ supra urbem essent, ex eo quoque inuenêre nomen, ut illæ inferiores, hæ superiores uocarent. Vtrasque Turcæ, quibus tamen omnia uastare libido est, non modò non corruperunt, sed etiam cultiores, ac per speciem religionis quasi augustiores reddiderunt. Nam Bassa Mahometh, quem tyrannus uictor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à se debellatæ partibus gubernatorem imposuit, apud utrasque Deruisis domicilia, ceu cœnobia extrui curauit. B
Sacello etiā apud superiores in colle uicino, qui antè uitibus consitus fuit, posito, consecrauit locum memoriæ cuiusdam eius ordinis, quem, dum uiueret, ceu numen quoddam uenerati sunt Turcæ: & nunc mortuum, illocq; in loco conditum, religiosè colunt.

Sunt autem Deruisę Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato uiuunt: quibus ex religionis, quam affectant, instituto usitatū est, sæuire in corpus proprium, quod alij per inustionem stigmatum ferro candente, alij per incisionem quæ fit nouacula acutissima, quidam utroque modo faciunt, hoc crebrius & crudelius, quo quisque sanctior & religiosior esse & haberi cupit. Est uerò & in uestitu quędā inter eos diuersitas, & sanctimonię affectatio. nam alij ueste lanea alba ad talos usque demissa amiciuntur, & calceati incedūt, capite operto. Alij nudis pedibus & capite, imò toto penè corpore, nisi quantū pelles duę ouinæ aut caprinæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex scapulis propendet, tegunt. Quidam etiam unica pelle pudendas tantum corporis partes uelant, cætera nudi. C
Gymnosophistarū dicas esse reliquias, quales India habuisse memoratur.

Sunt quidem hęc à narratione, quam de aquis institui, aliena. Sed cùm huc delapsus sim, quid obstat, quo minus de Turcarū lotionibus pluscu lum addā? Cùm omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, summo honore dignant: tum uiuas potissimum, & fluentes: idq; propter frequentes lauationes, quibus etiam crebrius per diem, nō modò ad sordes corporis abluendas, sed ad scelerū quocq; expiationes uti consueuerunt, quod proculdubio ab aliarū gentiū ritibus habent, quibus etiā sola aquę aspersio inter Februa fuit. Sic Romæ olim ad portā Capenam, postea Appiam uocatā, aqua Mercurij dicta, alij alios aspergebant, inuocantes Mercuriū: ut aspersi flagitia, & præsertim periuria diluerent. Sic traditur Peleus absoluisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cùm antea Aegeus Medæam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatū esse, memorat Pausanias in Corinthiacis,

cùm

A cum illum nemo lare suo & hospitio dignaretur. Cuius loci hoc libentius memini, quòd continet exemplum ritus uetustissimi, accepti à patribus, quo rei atrocium criminum à cõsuetudine omniũ & colloquio arcebantur. Sic Æneas quoq; apud Poetam nostrum:

—Ter socios pura circumluit unda
Spargens rore leui.—

Et idem, ceu multa cæde pollutus, inquit:

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:
Me bello è tanto digressum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.—

Quin in atrijs templorum suorum positam habent aquam Turcæ eundem in usum, neq; cuiquam nisi loto in ea ingredi fas esse arbitrantur.

Sed delectantur in uniuersum plurimùm lotionibus & balneis Turcæ, eoq; præcipuum apud eos pietatis opus est, instituere & cõdere balnea publica: nec id tantum uiuentibus gloriosum esse, sed etiam uita functis salutare putãt. Hac ratione is qui nunc rerum potitur, Solimannus, tum albi, tum Budæ, in ædibus quę quondam fuerunt archiepiscopi Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumq; salute fieri curauit, in quod è Danubio per canales subterraneos aqua in multam altitudinem, ut est Budę ad Danubium situs, ducitur. Ipsum balneum intus incrustatũ & stratũ est monumẽtis marmoreis, quæ antea in tẽplis fuere posita, imaginib. tamẽ, si quę insculptæ fuerũt, resectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quęsita est ei, quem diximus, Bassę Mahumeth, qui thermas Budenses exædificatis illis Deruisarum cœnobijs, cõditorioq; eius de quo diximus, illustriores reddere studuit. Hic uerò uidere est mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda uoluptatis domicilia fuerunt, ea religiosè ornarunt Turcæ: flagitiosè contrà prophanantes, quæ antea habita sunt pro sacrosanctis.

In thermis superioribus, supra eos fontes quibus ad lauacra usus est, C sunt piscinæ calidæ, in quibus nascũtur & uiuunt pisces, qui in frigidam translati emoriũtur. Sunt etiam calidæ in opposita Danubij ripa supra Pesthum, sed minus celebres: propterea quòd ita coniunctæ sunt alueo fluminis, ut ad quæuis eius incrementa corrumpantur.

Solẽt ferè thermæ locis, in quibus sunt, aliquod nomẽ, & quasi lumen afferre. Ita nobilitatus est quondam sinus Baianus in Campania. Ita nũc quoq; in Italia, Germania, & in quauis penè terrarum orbis parte clara sunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis sunt sortita: ut in Thessalia Thermopylæ, & in Germania oppida quæ uocantur Badæ, hoc est balnea. Sed fuerũt quasi in obscuro Budẽses, nec aliqua ei loco celebritas accessit, à tanta calidarũ copia & uarietate: quod proculdubio eò euenit, quòd reliquę eius urbis fortunæ atq; opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obscurarũt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ cõparare potuerit, siue situs amœnitatem, siue cœli salubritatem, siue soli fœcunditatem, siue aliarum quarumcunq;

rerum ad quoslibet usus, ad splendorem, denicp ad luxum pertinētium A ubertatem & affluētiam spectes? ut ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorū tantum, sed etiam multorū aliorū populorū defensionem & salutē sitam fuisse, quotidianis damnis & periculis experimur. Quo grauior & acerbior est iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco fecimus. Sed facessant querelę, quę suum alibi locum sunt habiturę.

Nisi uerò autoritate Chronicorū nostrorū, magno consensu urbē Budam à rege Buda Attilæ fratre cōditam & nominatam esse tradentiū, impedirer, ego, si qua alia cōiectura de eius nominis ratione facienda esset, ob insignem calidarum eo in loco celebritatē & copiā, pro eo quòd Germanis quondā fuerit Bada, unius literæ inuersione Budā ab Hūgaris dictam esse suspicarer. Nam ea secūdorum Pannoniorum loca, antecp huc Hunni immigrarent, Germanos seu Teutonas tenuisse, minimè ambiguum est. Nec ita multū dissimili mutatione uocarunt Hūgari Vuesprimium, quod Germanis fuit Vueisprun, hoc est, fons albus, qui loco nomē dedit: & etiamnum ibi sub arce, quæ sedes est Episcopi, ostenditur. B

Sed redeo nunc ad calidas: ac Danubij ripam legens Istrogranum, uel, ut nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus secundum Budam in Hūgaria semp celeberrimus fuit, sede Archiepiscopi, qui idē primas Hūgariæ dictus est, insignis. Hic ad radices montis, cui imposita arx est magnificentissimè extructa, qua labitur Danubius, fons est tepidarū, inclusus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris descēsus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut quondam molam frumentariam uersarit: nunc machinam haustoriam similem tympano impellat, qua aqua è Danubio per subterraneū cuniculum in eam, quā dixi, turrim admissa hauritur, & in arcem trāsfunditur. Hoc largior est fons alter haud magno inde interuallo: qui in piscinulam quandam influēs, in qua etiam media hyeme coaxātes ranas audias, aquæ tantum, quantū uersandis tribus quatuor'ue rotis molaribus satis est, fundit.

Supra Istrogranum (quod ex Istro & Grano mixtum est nomē, quòd ibi fluuius Granus Istro miscetur) nō longè ab arce Comaroniensi, quæ C tenet orā cognominis insulæ, quā Danubius prope Posoniū in duos diuisus alueos facit, à Septentrione ueniens influit Vagus: cuius ripa supra Galgocium, quæ arx est familiæ Thurzonū, nunc maximè nobilitata est calidis, non propter uim earum salubrem tantū, qua omnes alias in Hungaria calidas superare existimātur, sed etiam propter uarium, planécp mirabilem eorum ortum. Non enim ullum certū fontē habent, sed alueum fluuij sequūtur: & ut is excrescit & decrescit, ita aut recedūt aut accedūt. Solent autem, quo magis exundant, hoc lōgius recedere. eócp qui lauare uolunt, subinde alias atcp alias scrobes fodere. & quasi puteos aperire cogūtur. Id, cū intra alueū est fluuius, fit in glarea, quod ipsius solū est: cum uerò exit, in terra solida, & argillosa, in qua alioqui nō restagnāte fluuio, nihil penè humoris existit. Necp tamen in ripa tantū eruntur calidæ, sed etiā intra amnem, si fundū eius pedibus suffodias. Calēt autē immodicè: nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admistione frigidæ de

proximo

A proximo haustæ in procliui est. sed quia magis salutares esse credūtur sine mistura, qui medicinam inde petunt, deferuere eas sinunt: quod pro temporis ratione aliàs serius, aliàs citius fit. Nunquam tamen sic deferuent, quin, qui in eas descendunt, tegete, cespite'ue, aut ramis in fundum scrobis iniectis, imas corporis partes aduersus ebullietis caloris uim munire cogantur. Esse autem eas aduersus diuturnos, ac penè desperatos morbos efficacissimas, multis experimentis cognitum est, & adhuc indies magis ac magis cognoscitur.

Sunt calidæ aliæ non lōgè à castro Trincinio, quod ad eiusdem fluuij Vagi ripam est, supra Galgocium. Illæ suauiter calent, & sunt limpidissimæ: atq; ideo iucundissimi secessus loco fuerunt Comitibus Zepusiensibus, qui paulo superiore ætate Trincinij sedem habuerunt.

Nec multum recedūt à Vago calidæ ad arcem Baimocium, quę itē est Thurzonū: quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illustre, & secūdum regiam aliquamdiu summam potestatem B apud Hungaros obtinuit, ut eas quadam quasi cisterna ex quadratis facta lapidibus, qui etiam descendentibus scalarum & sedilium usum prębent, includēdas curauerit. Etsi uerò minus spaciosæ sint, tamen manifestum in ipsis est discrimen caloris: eoq; diremptæ sunt muro. & quæ moderatius calēt, delicatioribus tantū patent: alię uulgi usibus sunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodē in tractu est, sunt pari penè interuallo à Vago distantes calidę ad Stubnā uicū, qui est ciuiū Cremnicēsiū. Hę instar insulæ sunt. claudūt enim riuo, qui ex propinquis mōtib. delabēs, aquā uehit gratā lauātibus, cùm sitiunt. Nam ad tēperandū calidas nunquam, nisi quis recentibus aquis admissis cōtinuò lauare uelit, adhibentur: idq; etiam tum fit modicè, quòd per se minus intemperatè caleant.

Non dissimiles sunt his calidę alię inter Cremniciam & Semniciā, quę sunt duo præcipua oppida inter montana: de quibus suprà dixi. Manāt ex rupe, sic nata, ut lauantibus tectum & umbram præbeat.

Nec tantū ipsę in rebus salubribus habētur, sed etiā cœnū earū (quod C Plinius quoq; inter calidarū utilitates retulit) medicā uim credit obtinere. Itaq; in eo quidā, ulcerosi pręsertim, ibi, ꝓpè quà fluūt, uolutari solēt.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ uocantur Roselinæ: in quibus canales, per quos fluunt, & sedilia ex lignis facta, sic sunt accreto lapide ceu cortice tecta, ut prorsus lapidea uideantur.

In Comitatu Liptouiensi, ad pagum qui uocatur Diui Ioānis, fons est tepidarum: ad quem plerunq; confugiunt, quibus scabie, aut psoris fœdata est cutis. Exilit uerò is, & magno impetu eiaculatur potius, quàm emittit aquas, qua Vago ortus & cursus est ex propinquis montibus, qui Carpati caput esse existimantur. Nusquam enim altius sese attollūt, nusquā pluribus & horridioribus iugis assurgunt hi mōtes, ad quos Carpatū pertinere dixi. Altitudinis indiciū est, nix in his perpetua, unde accolis Germanis montes niuis uocantur: asperitatis, quòd ijdē montes sunt imperuij. Slauorum lingua appellantur Tatri, hoc est, Tatari, quòd in regionē Tatarorum, qui ueteribus sunt Getæ, uulgi opinione protēdan

r 2 tur. Hun-

tur. Hungari uocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, seu A
deraso uertice ductum esse uidetur. Nihil enim aliud quàm eminentissimi, & prorsus nudi scopuli sunt, hi montes. Ego rupes Sarmatię esse crediderim, quarũ mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniã inter Hercynium saltum & rupes Sarmatarũ extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, neq; ita lõgè ab his rupibus Vistula, quem Plinius alio nomine Vistillum, alij Istulam uocãt, ortum ducit: quo amne, pręter Solinũ, pleriq; alij Germaniam finiunt. His uerò rupibus subiectum est Zepusium, ubi aquæ sunt, quæ & ferrum erodunt, & lapidescunt, & animantes potæ enecant: de quibus, quæ alio ad te scripto complexus sum, attexam.

Et ut ab ea, cui consumendi ferri uis inest, ordiar: hæc est ad Smolniciam, quod oppidũ ad arcẽ Zepusiẽsem pertinet, intra mõtes, unde quondam metalla eruta sunt. Extrahitur autẽ haustro, quale Istrograni esse diximus, quod ab aqua supernè illabente impulsum circũactu & raptu funis, cui implicati sunt crebri nodi coriacei, implet fistulas, per quas funi meatus est: quib. adiuncti canales, effusam aquã excipiũt, & emittũt sub B
dium in alueos in terrã defossos, quibus ferrũ, siue uetus, siue nouum, impotitur. Quæ minora sunt ferramẽta, citius adedũtur. Solea ferrea equi cõsumitur intra horas uigintiquatuor. Quæ uerò sunt crassiora, cuiusmodi sunt quæ in uicini montis ferrarijs hunc in usum fiunt, postq; per aliquot dies aquæ immersa iacuerint, ceu limo quodã obducũtur adesa: eoq; statis tẽporib. abluũtur, & purgãtur, ut in id quod superest ferrũ, aquæ uis efficacius penetret. Quod peresо ferro manet, luto simile, cuprũ est (ipsi uulgò cementũ uocãt.) Id in fornace cõflatur in massam, & deinde per aliã fornacẽ eliquatũ fit purius, & purgatius, & ad oẽs usus nõ minus utile, quàm q̃d fit ex metallo: cuius multæ sunt fodinæ eodẽ in loco.

Non dubium est autẽ, quin aqua hanc uim à uenis metalli trahat, præsertim à pyrite æris (uulgus Marchesitam appellat) cui ibi uim inesse acerrimam, uel ex eo satis apparet, quòd aqua pluuia, aut alio quo humore terram subeũte, ex ipso id quod uocant uitriolum, quod Græcis chalcanthum, Latinis atramẽtum sutorium est, destillat, pyramidatim cõcre C
scẽs stiriæ in modum. Hoc uitriolum natiuum dicitur. Est enim aliud facticium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum.

Solent sectores metalli ligna intra fodinas transuersim posita, in quibus itur & statur, pyrite minutius cæso conspergere, & eo quasi uiam ad firmanda uestigia sternere. Ei, simulatq; penetrantibus in terram aquis permaduerit, innascitur uitriolum: idemq; ubi madere desierit, ita consolidatur, & adhærescit lignis, ut non possit nisi ferro resecari. Resecantur autẽ sic concreta, & è fodinis per utres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente superfusa uitriolum omne, quod pyriti innatum est, resoluitur, fitq; aqua tota uiridis, quę deinde in alia uasa transfunditur, ut depuretur: depurata autem, transfertur in caldarium plumbeum, in quo supposito magno igne bullit ad horas octo, aut nouem: donec per euaporationem, quã uocant, densetur: influẽte tamen semper eodẽ liquore, ut eadẽ caldaria plena maneãt. Pòst infunditur in cados ligneos, quibus

A insertę uirgæ sunt, quibus accrescit. Atq; hoc est, quod uitriolū coctum seu facticiū uocāt. Ac tantū quidē de aquæ ferrū rodentis ui & efficacia.

Nunc de lapidescente dicā, cuius generis multæ sunt in Zepusio, inter quas etiā nōnullæ nō aliter quàm calidæ, aut alię salubres frequētantur. Et inest his quoq; caloris, uel potius teporis aliquid, quod cùm alijs temporibus, tū per hyemē manifestius sentitur. Est uerò inter eos fons eximius unus ad pagū, cui apud Zepusiēses Germanos à riui murmure nomen est, qui instar piscinæ stagnat, & plurimā aquam reddit, in quā item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagū, qui uocatur Ioannis. Nā qui angustius scatēt, statim atq; paululū profluxerint, lapidescūt, & ita in tumulos exurgūt, cuiusmodi uidetur unus ad pagū Diui Andreæ nomine: alter cæteris insignior, prope arcē Zepusiensem, ad ædem diui Martini, quæ sacrarū ędium in Zepusio princeps est. Hic scaturit, uel erumpit potius, aqua bulliēti similis, cum magno intus murmure & strepitu, qui admota aure non sine admiratione auditur. Erumpit aūt B non foràs tātum, & sub dium: sed etiam meatus sub terra quærit, & quacūq; uadit, lapis fit. quanq; qui subterranei sunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manēte, dissoluuntur. Solent autem accolę his sic dissolutis & effossis, ad opera cemētaria uice calcis uti. Qui uerò sub dio nascūtur, ipsissimi sunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non dissimiles pumicibus. Et quia uerisimile est, ijs aliquid glutinis inesse, qui in propinquo ędificāt, libēter his ad muros faciendos utuntur. eoq; quidam illic dictitant, se domos ex aqua factas inhabitare.

Cęterùm non minus miraculi uidetur habere quibusdā, quod in monte arci contiguo, intra specum quendam aqua per hyemem fluida, æstate ita congelat, ut refrigerandis poculis glacies inde peti soleat.

Porrò quod ad fontes bibētibus ex eo animantibus letales attinet, eorum unus est ad radices rupium Sarmaticarū, quæ, ut dictū est, Zepusio imminent. alij duo hoc famosiores sunt in Comitatu Saros, quasi in conspectu arcis cognominis, cuius ipse prefecturā teneo. Nā qui est sub rupi C bus, aues tantū ex eo gustantes necare dicitur. At alios duos non tātum auibus, sed etiam alijs animātibus noxios esse ferunt. Quā ob causam, ne cui pecori ad eos aditus sit, diligentissimè caueri solet. Nascitur aūt ad alterū eorū, qui propemodum intra Eperiensium nostrorū fines est, plurimū aconiti, cui herbæ uenenum inesse uel unicus Ouidij uersus arguit:

Lurida terribiles miscent aconita nouercæ.

Atq; hinc quidem uideri potest fons hic uirus trahere. Tales enim, ait Plinius, sunt aquæ, qualis terra per quam fluunt: quales'que herbarum, quas lauant, succi. Sed est reuera singularis huius fontis natura, ut qui & crescente luna augeri, & deficiēte minui, atq; adeò in interlunio prorsus deficere dicitur: tanto omnium consensu, ut mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter sese haberent, explorare.

Fontes acidos, & quas acidulas uocant, consultò prætereundos putabam, quòd minimè rari sunt in Hungaria. Ne nō tamen ex his quoq; aliquid delibem, celebres sunt in primis, alter in comitatu Zoliensi, ad ar-

cem eiuſdem nominis, cui oppida, quæ dixi uocari montana, ſubiecta A ſunt: alter ad oppidum, cui Mons regius nomen eſt: uterque ſpleneticis manifeſto ſenſu mederi dicitur.

Ad oppidum Biſtriciam, Germani Neuſolam uocãt, ubi fodinæ ſunt æris opulentiſsimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quòd in ijs impendio Regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquam uiridem: ex qua, ubi ſubſedit, chryſocolla colligitur.

Quia uerò in Comitatum Zolienſem, dum aquas perſequimur, uentum eſt, non poſſum præterire hiatum terræ ijſdem in locis famoſum ob peſtilentes expirationes, quibus aues ſuperuolantes, & quæuis alia animantia extingui conſtat: manifeſto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum, gallinam'ue, aut felem, aut canẽ longo haſtili alligatum, ſupra eum hiatum, qui ſepto ad arcendas inde animãtes circundatus eſt, protrudere & efferre conſueuerunt: quibus non aliter uita ſubitò eripitur, quàm ſi ſtrangularentur.

Eſt item ad eum fontem, qui potus aues, ut dictum eſt, enecat, ſub Sarmaticis fontibus acidula: quę etſi eandem cum eo ipſo fonte originem habere creditur, tamẽ pleriſq; ita grata eſt, ut etiã ægroti inde potũ petant. B

Alia eſt non longè ab arce Leua in Comitatu Barſiẽſi, quæ niſi ab haurientibus pleno uaſe perferatur domum, ſaporem amittit. Itaq; qui occurſantibus, ut fit, potum ex ea prębent, uel modicè exinanito uaſe, quod reliquum eſt, effundunt, & ad hauriendum denuò recurrunt. Addũt quidam aliud hoc prodigioſius, ſed minus ſimile uero. Nẽpe, ſi pura ſit, dum hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eã mirificè appetere ſolẽt, quòd hoc certiſsimum ad ſalutem ſignũ ſit. Sin turbida reddatur, planè pro deplorato haberi ægrotum. Itaq; eos qui potũ tantum infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare ſolere. Sed hoc ſuperſtitioſorum credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rurſus acida alia haud magnis diſtat ſpacijs: ad quam etiam propè eſt fons, qui tumuli in ſpeciem aſſurgit, & ſubinde mutat fluxum, lapideſcente nimirum ſtatim aqua, quam effundit, & ideo ſic excreſcente ea parte, qua aliquandiu manarit, ut ſeſe aliam in partem, quæ humilior eſt, effundere cogatur: quod quidem quaſi circuitu quodam fit per omnem fontis oram. C

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, ſpecus eſt, in quo ſupernè deſtillans aqua, continuò dureſcit. Ibi uerò uideas ceu ſtatuas hominum conſiſtere ſaxa, ex hac deſtillatione concreta. Albus his color eſt: nec per ſe tantum ſunt alba, ſed etiam coloris albicantis uſum trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperienſiũ fontes ſalſi, tãtæ acrimoniæ & ſalſuginis, ut inde ſal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad cocturã piſciũ, cæteris utilior eſſe exiſtimat̃. Habetq; locus nomẽ ab his fontibus: Hũgaris enim Sovuar, hoc eſt, Salisburgũ dicitur. Nam & arx eius nominis ſupra eum locũ fuit, meæ itẽ præfecturę ſubiecta, antequam dirueretur. Eſſe autem ſalis uim magnam in aliqua eorum mõtium par-

A um parte, in quibus promõtorij instar arx extat, uel hoc magno est argumento, quòd in aduersa quoq; eorum parte salsi fontes sunt, qui item sua appellatione insigniunt locum. Sed quod in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum est, id non negligentia hominũ, sed proculdubio Regum prouisione euenit, ne immodica copia salem uilescere contingeret.

Abundat enim Hungaria sale natiuo, qui lapidicinarum modo cæditur in Maromarusio. Item in Transsyluania, ubi etiam piscinæ salsæ stagnant: à quibus omne pecus arceri necesse est. compertũ est enim, earum immodico haustu, qui salsugine incitatur, enecari. Insunt tamen in his alicubi pisces. quod minus mirum uideri posset, cum ipsum quoq; mare piscium parẽs salsum sit: nisi hic non in aqua salsa, sed in ipso penè sale uiuere uiderentur. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula: & ita impatientes aquæ dulcis, ut in eam missi, exanimentur.

Quia uerò in salis mentionem incidimus, etsi de eius, qui cęditur, ortu diuersæ sint sententiæ, alijs nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab B initio extitisse, alijs postea natum esse affirmantibus: tamen ut uero propius sit, ex humore aut succo salso concretum esse, & adhuc concrescere, ea potissimum ratione ostẽdi posse iudico, quòd in ipsis lapidicinis salis, ubi solidissimus fuit, inuenta sunt uaria instrumenta ad humanos usus facta. Quodam etiam in loco Transsyluaniæ, gallina incubans cum ipsis ouis incorrupta. Quin nunc quoq; plerũq; magna carbonum uis eruitur cum sale. In Desiensi fodina, qua nulla est in Transsyluania altior, paucis antè annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duricie, ut ne ferro quidem facilè cederet. Sed idem extra fodinã extractum sic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri posset. Idem solet carbonibus, dum excidũtur, durissimis, simulatq; sub dium prolati fuerint, euenire. Hæc uerò uulgus in illa cõfusione rerum, quę Noæ temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut alio quopiam casu eò abrepta esse interpretatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi rarò in reliquo sale reperitur: Gẽmam C uocant, quòd gemmarum quarũdam in morẽ pelluceat. Faciunt aũt hoc reperto iudicium salicidæ docti experientia, salẽ qui sequetur, aut impurum futurum, aut citò desiturũ: neq; temerè ipsos in eo falli cõpertũ est.

Abundat & uicina Polonia huius generis natiuo sale saxeo, sed hic minus sincerus & solidus est Hungarico. non enim fibris tãtum, aut uenis, sed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis distinguitur, ac præterea longius abest à superficie terræ. At in Hũgaria putei, in quibus cæditur, minus alti sunt usq; ad salem. Quin in Transsyluania etiam scopuli instar extat supra terrã ad ripam Marisi fluuij, cuius itẽ alueus sal est, non lõgè ab oppido Thorda salinis celebri. Fitq; sæpenumero, ut arãtes etiam uomerem in salem impingant. Sed eum nemini cædere licet, ne quid uectigalibus regijs decedat. Liberum est tamen Siculis, qui, ut dictũ est, nõnullam Transsyluanię partem tenent, suo in solo, quãtum domesticis eorum usibus satis est, sumere. Sed hæc de salsis obiter dixisse sufficiat.

Restant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen

est, unę prope Vuaradinum, quæ uocantur diui Ladislai, siue quia hic diuus Ladislaus lauerit: siue quia ad ędem ei sacram, & sepulchro ipsius claram, ac tum ipsius, tum Sigismundi Imperatoris, qui hic quoque condi uoluit, munificentia opulentam pertinet. His plerique inter omnes Hungariæ calidas, primas tribuunt: in quo tamen amœnitatem potius earum, quàm salubritatem spectare uidentur. Sunt enim calore periucundo, & temperato: præterea tam purę & perspicuę, ut speciem rerum, si quæ inijciantur, ampliorem quàm sunt ipsæ res, reddere uideantur. A

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ salutares frigidæ in Hungaria: cuiusmodi dixi esse in Zepusio geminas, quæ lapidescũt. Sed hoc tẽpore maximè prædicatur, & à multis frequentatur, fons ad Mislã, qui locus à Cassouia haud magno distat interuallo. Huius aqua lapidib. qui prope fontẽ sunt, feruefactis calefit, & ita balneis idonea redditur. Nõ desunt tamen, qui uim medicam, quæ aquæ inesse creditur, ipsis potius lapidibus, quàm aquę, tribuendã esse censeãt: quòd ipsa per se pura sit, & bibẽtibus gratissima: & contrà, quam solent aliæ salutares, nullã misturam resipiat. B

Verùm unde medẽdi uis insit aquis, & cur aliæ alijs atque alijs morbis, nec una ratione eædem omnibus medeãtur, præterea unde ipsis tot, tantæque in calore, sapore, odore differentiæ: denique cur aliæ concrescãt, aliæ ferrũ rodant, id speculatoribus & uenatoribus naturæ physicis explicandũ relinquo. Georgius Agricola (cuius in hoc genus rebus inquirendis & excutiẽdis studiũ atque iudicium exquisitissimũ esse, libri ab eo doctissimè scripti arguunt) multa de his egregia prodidit eo in Opere, quod de natura eorũ quæ de terra effluunt, inscripsit: & idẽ plura se traditurũ pollicetur in ijs libris, quos se de Medicatis fontibus instituisse ait: ad quorũ lectionem sese referent, qui de his uolent plenius erudiri. Nã mihi hęc scripturo propositũ nõ fuit, ut docerẽ quenquam: sed ut uolũtati tuæ, Sigismunde Baronum optime, quę mihi semper imperij uice est, morem gererem.

Quantum aũt tuum quoque semper fuerit studiũ in his eruẽdis, quæ in cognitione naturę rerum atque locorum uel obscura sunt, uel aliquã admirationem habent, cùm omnes qui te norunt, sciunt: tum scriptus à te, & nuper editus de Moschicis rebus liber, abundè ostẽdit. Nã quid est in tota nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis Moschicæ, aut in eius religione, quod non scitissimè explicaris? Quid? quòd Hũgaris nostris penè ignotę essent origines suę, nisi tu cõfirmasses Moschis cõfinẽ esse, & ad imperiũ eorũ pertinere Iuhrã, uel ut alij dicere malũt, Iugariã, unde & initio profecti sunt Hungari, & nomẽ traxerunt? Ex Scythia quidem uenisse eos nemini erat dubium, sed de nomine disceptabatur: cum alij ab Hunnis & Auaris uoce cõposita dictos esse assererent, alij aliud comminiscerentur. At uerò propius est ab Iuhra manasse Hungarorũ nomen: cum nunc quoque Slauorũ lingua, qua nulla per uniuersam Europam latius patet, Iuhri, uel prima syllaba nõnihil, ut fit, leuigata Vhri uocẽtur. Mitto, quod te quoque cõfirmante credibilius uisum est, mõtes, quos uocãt Riphęos, nõ extare his in locis, unde tãto ueterum scriptorum consensu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis per- C

specta

A specta habere uolet, ex cõmẽtarijs tuis, et his addita chorographia petet.

Mihi hic narrationem de aquis, quę in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam insignes sunt, finire libet, uel relinquere potius. Nam si omnes, quæ aliquid admirationis habent, consectari uelim, persequendum esset mihi quicquid est in Hungaria amnium: quorum quidem tantum est, ut non facilè dare possis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet. ut non immeritò ueteres Hungari in regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Saui, Draui, & Tibisci imaginem repræsentantes, usurparint. Sed ne nihil tamen de his dicam:

Est laus amnium pręcipua, esse nauibus ferendis idoneos, & piscosos. Quo in laudis genere quotusquisq; est extra Hũgariam fluuius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? ut ne quid commemorẽ de alijs Hungaricis amnibus, qui etsi magnitudine illis minimè pares sunt, tamẽ non minus ferè sunt admirandi. Nam pręter hoc, quod optimorũ & saluberrimorũ piscium copia affluunt, feraces auri plerique habetur: in ea præsertim ueteris Daciæ parte, quã Hungariæ attribui, & Transsyluaniã uocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomẽ est. Cuiusmodi sunt tres cognomines, Chrysi dicti: & qui Hũgaris uocatur Aranyas, hoc est, aureus: ne quis Hungariã ea, quę Thracię, Hispaniæ, Lydiæ, Indię amnibus gloria est, carere existimet. Rapiunt autẽ non ramenta tantũ auri perenni cursu, sed etiã plerunq; massulas, alias pisi, alias nucis auellanæ, castaneæ'ue, aut iuglandis magnitudine: quoties uidelicet inundant, imbribus'ue, aut alia quapiã eluuie, aut arte inducta corriuatione aucti, ripas, & ea per quæ currunt loca, subruunt. Nec cõmẽticium est, ijs in locis effodi quãdoq; massas, aliàs puri auri, aliàs concreti saxi aliquid habentes, quę aliquot uncias usq; ad selibram, & librã, & hoc amplius appendunt. Quin liceat mihi dicere, cuius certos autores notæ fidei homines habeo, effossas esse, quæ quingentorum, imò quæ mille florenorum non modò pondus, sed etiam precium eleuarint.

C Sed ut ad illos principes Hũgariæ fluuios redeã, Danubiũ, Drauum, Sauum norunt uicini Germani, Norici, Carni: apud quos eorum fontes sunt, & prima incremẽta. quæ etsi pręclara sint, nequaquã tamen tantum laudis addunt amnibus, quantũ hi mox, atq; solum Hungaricum attigerint, consequũtur. Hic enim cõtinuò & plenius & spaciosius fluunt, eoq; nauigationi magis habiles sunt, piscibusq; & maioribus & melioribus magis abundant: ut omittam, quòd diuersi generis piscibus, quibus ferè prima est gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres sunt, plura referre supersedebo: dicamq; de Tibisco tantum, quem Hungaria sola totum sibi uendicat.

Oritur in Maromarusio, sub altissimis Carpati iugis, fonte quidẽ exiguo, sed tantis subitò incrementis, ut intra tertiũ milliarium pro tẽporis tamen, quod incremẽta moderatur, ratione, patiẽs sit nauigiorũ, quibus sales euehuntur. Est aũt ferè iustũ unius nauigij onus, quater mille frusta salis, (uulgò lapides uocãt) singula uiginti plus minus pondo librarum.

Fertur autē intra Maromarusiū cursu citatiore, ut inter montes, qui plu A
rimos in eos torrētes & riuos effundunt: estq; ibidem limpidissimus, so-
lo glareoso. sed idem ex illis Maromarusij angustijs eluctatus, simulatq;
campestria attigit, incedit lentius, & fluit impurius, admisso præsertim
amne Zamos, qui ex Transsyluania ruens, uiam præbet nauibus, quibus
sales Transsyluanici exportantur: uideturq; tum sanè prorsus alius esse,
non ob augmenti tātum, aut cursus sui modum, sed quòd etiā piscium in
eo ratio est diuersa. nam intra Maromarusiū non habet ferè alios, quàm
quos aquę puriores alunt, & eorum quidē omnis generis copiam ingen
tem: at foris quem facilè dabis piscem, cui quidem in profluente uita est,
quē non suppeditet Tibiscus? quiq; & sapore, & magnitudine non præ-
stet sui generis piscibus, qui alijs in fluuijs capiuntur?

Porrò de copia quid dicam? habet quidem Hūgaria multos amnes pi
scosissimos: inter quos etiā eos numero, qui ex uicinis terris immitūtur.
Sed neq; inter hos, neq; inter alios, quorū fontes apud Hūgaros sunt, ul-
lus prouentu pisciū superat Tibiscum: ut eum, quod de Pado Italię dixit B
Poeta, meritò fluuiorum regem in Hungaria dicere possis. Etsi uerò i-
dem contingit fluuijs, quod terræ: nempe quòd ut hæc fruges, sic & illi
pisces, nunc uberius, nunc malignius producāt: tamen nullum est tēpus
Tibisco, quo piscibus non magis, quàm cęteri amnes, abūdet. Quin, qui
propius ad eius ripā in æstiuis præsertim caloribus accedunt, manifesto
sensu experiuntur, eum pisculentiam quandam, ut sic dicā, redolere. Nec
desunt uulgò, qui dicāt, duas eius partes aquam, tertiam pisces esse: non
eo quidem sensu, quòd ita sese res habeat: sed quòd planè admirādam, pe
neq; maiorem fide multitudinem piscium significatam uolunt.

Vidimus ipsi autumno superiore, cum illustrem Comitem Nicolaum
à Salmis, exercituum regiorum summum in Pannonijs imperatorem, ul
tra Tibiscum sequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, i-
dem ualde piscosus amnis, Tibisco miscetur, millenos carpiones, quos
nonnulli Cyprinos dicere malunt, citra delectū tamen, sicut eos capi con
tigit, uenire centū numis Hungaricis: hoc est, floreno, ut uocant, usitato: C
quem pro præsentis rei monetarię illis in locis ratione, aureus unus supe
rat similibus numis quinquaginta. Eadem est plerūq; luciorū uilitas, sub
hyemis ferè initium. Vtor autem lucij appellatione, in designando pisce
notissimo, quem quidam lupum dicendum esse contendunt.

Sed quanto lōgius profluit Tibiscus, quātoq; propius accedit ad Da-
nubium, in quē sese exonerat è regione Sirmij, hoc minus est precij pisci-
bus, propter uim eorū infinitam, pręsertim cum exundat. Nā tum in pla
na effusus, omnia latè loca non tam aquis quàm piscibus cōplet: & quæ-
dā quasi stagna facit, quæ agrestes antè, quàm decrescit, & in alueū redit,
claustris quibusdam obsepiunt, ne refluētibus aquis unà recedāt pisces.
Hic itaq; non aliter atq; in piscinas conclusi tenentur: neque tamen rarò
cōtingit, ut impetu facto, qualis est acie congredientium, effractis septis
perrumpāt, spemq; & laborem agrestium frustrentur. Quo fit, ut hi pro
magno negocio habeant, inuitare populares uicinos, ut pisces emptum
ueniant.

A ueniant. Sed quod prouerbio dicitur, ultroneas putêre merces, uix unquam magis quàm hic habet locum. Nam ſępe aut nulli ueniũt: aut ſi qui ueniũt, tantillo licentur, ut nihil penè interſit, gratuitò ne eis des, an uendas. Quin fit quandoq;, ut ne gratis quidem dati, aut quaſi relicti ad prędam, auferantur: ſed porcorum gregibus, qui ſubſidentibus aquis immitti ſolent, lętam paſtionẽ & quaſi piſcationẽ præbeant: ipſa tamẽ piſcium multitudine nihilominus ſic plerunq; ſuperãte, ut magna eorũ pars emoriatur, & computreſcat. unde tam tetri naſcũtur halitus, ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quàm quæ peſte infecta ſunt, uitare conſueuerint. Nec hoc foris tãtum, ſed etiam in oppidis euenire ſolet, dum nimirũ tãta uis piſcium in forum curribus & equis infertur, ut qui eos importarunt, deſtituti ab emptoribus, ſeſe clãculum relictis piſcibus inde ſubducant. Quò fit, ut plerunq; edicto cum pœna propoſito, caueri ſoleat, ne quis illinc, niſi ablatis unà piſcibus, diſcedere audeat.

Sed lõgius quàm inſtituerã, progreſſus ſum, illuſtris Baro Sigiſmũde, B non tam admiratione harũ rerũ, quę mihi iam maxima uitę meę parte in Hungaria exacta admirabiles eſſe deſierunt, quàm ſtudio efficiũdi imperata tua incitatus. Nõ inficior tamẽ, pleraq; à me minus explicatè tradita, neq; nõ multa præterita eſſe, quæ cum hac narratione cõgruebãt. Verùm id ceu data opera à me factum eſt, quòd his & aptius & uberius explicandis locum alibi ſum habiturus.

Porrò quod in epiſtola ad me tua duorũ admirandę naturę fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius uerò ex Saxonis Grãmatici hiſtoria mentionem facis, equidem dubitaui aliquãdiu, an nõ hoc conſilio à te factum eſſet, ut quæ de ſimilibus miraculis aliorum autorũ ſcriptis prodita ſunt, ea mihi cum his noſtris coniungẽda, ac cõponenda eſſe innueres. Etſi uerò huc inclinabat animus, tamẽ cum uiderem mihi nihil relictum eſſe præter colligendi laborem, quẽ ſibi quiſq; legẽdis libris præſtare poteſt: ſatis eſſe putaui, breuiter, unde hæc potiſsimũ peti poſsint, indicare.

Miratur Plinius, ab Homero nõ eſſe factam calidorum fontium men C tionem: neque hoc ſanè iniuria. Quem enim mihi facilè dabis autorem, qui non quàm accuratiſsimè in rerum, locorumúe deſcriptionibus recenſere ſoleat, ſi quid fortè occurrit, quod uſitatum naturæ curſum excedit, aut aliqua nouitate eſt inſigne? Imò quem dabis, in quo non aliquid eiuſmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quaſi'q; ex profeſſo de his latinè ſcripſerũt, primas obtinet Plinius: qui non cõtentus aquarũ, fontium, & fluminũ miracula capite elegantiſsimo in ſecundo Naturalis hiſtorię ſuę libro complecti, rurſus iiſdem aquis & aquatilibus deſcribendis etiã peculiarẽ dedit librum, qui eiuſdẽ operis eſt triceſimus primus. Secũdum Pliniũ multa de his inuenias prodita à Seneca, in Naturaliũ quęſtionum libris. Nec pauciora penè à Vitruuio, de architectura lib. octauo. Quædã etiã à Strabone, Põponio Mela, Solino referũtur: ut alios pretercam recẽtiores. Sed omniũ inſtar haberi poteſt unus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiuſmodi ſunt uel in Græcis Latinis'q; ſcriptoribus à ſe lecta,

uel do-

uel domi forisq; obseruata, uel accurata indagatione comperta, non mo A
dò in illos, quos suprà dixi, libros retulit, sed etiam causas eorum quàm scitissimè studuit explicare: quanquam quotam quæso hæc factura essent partem, si cætera quoq;, quę adhuc ignota latent, proferrentur? qua in re nescio profectò, socordia'ne magis, an ingratitudo hominũ accusanda ueniat, qui dum ista pro neglectis habent, non satis æterni illius architecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & eius beneficia agnoscere uidentur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago uicino Zirknitz nomen est, non minus penè miranda dicere, quàm à me de Hungariæ aquis sunt memorata: ut is uidelicet quotãnis ferè sub autumni finem, aquis derepentè ex abdito uenientibus, magnam'q; piscium copiam secum trahentibus inundetur: appetente uerò æstate, aquis rursus abdita petentibus exarescat, hac quasi perpetua uicissitudine, ut quo in loco paulo antè piscatus fueris, in eo messem & sementem facere, simul'q; si libeat uenari, ac rursus uertente anno piscari possis. B

Sed quid obstat, quo minus loci faciem, ut eam ab aliјs delineatam accepisti, de tuo sermone describã. Claudi aiebas eum circumquaq; montibus, è quibus riui quidam ignobiles suo quisq; alueolo procurrant, ab orientali quidem plaga tres, ab australi quatuor: singulos quo lõgius fluant, hoc minus scaterę aquis, terra nimirum ipsas combibente, donec postremò absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, ut humano opere excisæ uideri possint. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non possint, fieri, ut regurgitent scrobes: neq; solum nihil aquæ admittant, sed etiam quicquid receperint, effundant tanta rapiditate, ut refluxus impetum ac cursum equiti quamuis expedito & fugienti, ægrè effugere liceat. Itaq; quacunq; pateat locus (patère autem eum ad sesquimilliarium minus laxa latitudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui plerisq; in locis decem & octo cubitos altus sit, & ubi minimum profundus est, æquet iustam humani corporis mensuram.

Hæc fortè minus mirabitur, cui constabit esse eadẽ in regione amnes, C
qui terras subeant, & ubi per longa spacia mearint, rursus effluant: quosdam, etiam ubi semel sese abdiderint, amplius nõ comparere. Nam hinc occultis quibusdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabitur, pręsertim si cognorit, ibidem aliquot in locis esse caua montium amplissima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiantur, & earum quasi stagna sint: unde illos uenire riuos hoc minus dubiũ uideri potest, quòd cõstat iјsdem anates uiuas euehi: quas nemo nescit in locis subterraneis, in quæ aurę aditus non sit, degere nõ posse. Sed quia pro cõperto habetur, illã aquarũ accessionem non duci è mõtibus per riuos, aut alios occultos meatus, sed uenire ab illa scrobium regurgitatione, & quasi uomitu, rursus'q; eòdem redire, & resorberi, id'q; statis tẽporibus fieri, quis hæc miraculo carere negabit?

Auget uerò hoc quoq; rei nouitatem, quòd ferè non minus celeriter recedunt aquæ, quàm accesserunt, non per scrobes illas tantum, sed uniuersa pe-

A uersa penè terra eas non aliter recipiente, quàm si per cribrũ diffunderentur. Quod cùm fieri sentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim aduolãt ad piscationẽ, quæ ipsis non modò iucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam & piscium uis ingens facilè capitur, aqua nimirum eos destituente: & apud uicinos precium habent, ad quos conditi sale exportantur. Inuenias aũt ibi plerũq;, quod iurè mireris, lucios (nam his magis quàm alijs piscibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedant: quæ res satis magno est argumẽto, eos intra illas uoragines nasci, aut saltẽ augeri oportere: cum fieri non posit, ut dum foris stagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porrò siccato lacu fit messis, qua parte solum consitum: & idem rursus conseritur, antè quàm inundet. Solum ipsum firmum, lętum, & in primis ita ferax graminis, ut post uigesimum diem secari soleat. Non est tamen eadem ubiq; fœcũditas. Nam magna eius pars, pręter iuncũ, nihil gignit. Quo uerò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu insignem
B notam adiecisti: nempe distare eum ad unius miliarij spacium ab arce Carnis, pariter & Italis dicta Postonia, quam Venetos aiebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremum fuit, ademisse: & dum pacta cõuenta præstari oporteret, reddidisse: in illustri eius loco tanquam pro trophæo relictis his uersibus, quos ibi tũ legeris,

Postonia uicta rediens post omnia uictor
Leuiades, affert pulchra trophæa domum.

Quia uerò id quod dictũ est de aquarũ ad statũ tempus accessione, me quorundam fontiũ, quib. idem accidere dicit, admonet: etsi mihi externa minimè persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus dicam: ut tibi illud quasi pensem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotasti.

Alter est calidarum laudatissimarũ, in alpestri Rhetia apud Fauarias, inter rupes eminentissimas: qui cum ferè deficiat mense Octobri, redit mense Maio: sicq; rursus usq; in autumnũ exuberat, ut saluberrimis eius
C aquis mola frumentaria impelli posit.

Alter hoc magis mirabilis est in Heluetijs, quem recens Helueticorum Chronicorũ scriptor tradit siccari mense Augusto, quo tẽpore nouis ibi niuibus cadentib. pecus inde mitiora in loca depellit: neq; postea manare, nisi mẽse Iunio, cùm nudatus niuibus mons, rursus pastioni pecoris patet. Manare autem eum è petra in fossam propinquam, ad aquandum pecus comparatam: per interualla tamen, & bis tantum quotidie, manè uidelicet & uesperi: rursumq; toties occultari. & has quotannis retinere ac continuare uices, donec rursus, ut dictum est, Augusto mense siccetur. Dicas aquationi pecoris, singulari Dei munere, in illa horrida solitudine datum hũc fontem esse: idq; bruta ipsa agnoscere, ut quæ eum ferè ultrò, quoad ibi in pascuis sunt, ad id tempus, quo fundit aquam, petere soleant. Quin additur, experimento cognitũ esse, quod idem fons tam impatiens sit sordium, ut si quid impuri in eum missum, mersum'ue fuerit, per aliquot deinde dies nõ compareat, nec aut manè aut uesperi aquæ quicquã reddat.

Montem, in quo is fons est, Heluetij sua lingua appellant Engstle: ea in regione, cui ab amne Arula, Argevu fecêre nomen. A

Prudenter Plinius, ad confirmanda exempla potentiæ aquarum, à se in illo præclaro opere prodita: Si quis, inquit, fide carere ex his aliqua arbitratur, discat, in nulla parte naturę maiora esse miracula. Hoc quanquā ipse quoq; usurpare aduersus eos possem, quib. fortè in hac mea de aquis narratione quædam fide maiora esse uidebuntur: tamen monebo potius, non temerè quicquam eorum quę de admirandis naturę operibus feruntur, pro incredibili haberi oportere, ne quid infinitæ Autoris sapientię & potentiæ temerè derogetur.

Habes Baro clarissime, pro epistola libellū, magis ieiunū quidem illum, quàm uel ipse fortè expectabas, uel materia, quā mihi tractandā dederas, exigebat. Sed cùm non ignores, me minimè abundare ocio, tuæ erit ęquitatis, non tam quid assecutus sim, quàm quid assequi uoluerim, æstimare. Hoc unum quidem certè, ut tibi gratum facerem, sedulò sum conatus.

FINIS.

MAGNIFICO DOMINO, D. SIGISMVNDO Libero Baroni in Herberstain, Guttenhag, ac Neiperg, Consiliario, Camerario, ac Aerarij Austriaci Præfecto Regio, &c.

Cui mittam breue muneri poema,
Ab incude recens mea profectum,
Sigismunde? tibi, qui ineptiarum
Admirator es unicus mearum.
Delectant alios ioci procaces,
Infamis placet aleæ quibusdam
Ludus, & sua tædij leuandi
Cuiuis est ratio: at tibi omne tempus
Quod est publica ab occupatione
Relictum, teritur uenustiorum
Scriptorum, aut, Baro, lectione uatum.
Ergo dum uacat à tuis negotijs,
Et uoles male collocare tempus,
Aut uitare meridiationem,
Istud perlegito meum poema,
Atq; æqui facias, boniq;, quæso.

Ioan. Ludouicus Brassicanus I. V. Consultus.

PHOENIX, SIVE LVCTVS AVSTRIAE, OB MORTEM INCOMPARABILIS HEROINAE, D. ANNAE, Quiritium, Pannonum ac Bohemorum Reginæ, &c.

Rima cicatricem uix duxit plaga supremam,
Vulnere cum ferior sanguinolenta nouo.
Nec defleta modis satis est mihi filia dignis,
Cum mater lachrymas postulat ipsa nouas.
Non ita consternata fui, nec territa damno,
Seu mihi quod pestis, seu mihi Turca dedit:
Quàm modò Reginæ me mors perculsit acerba,
Mors mihi flebilibus testificanda modis.
Indulgere iuuat lachrymis, nec turpe putabo
Plangere fœminea tristia corda manu.
Hoc fatale mihi est, uexari fluctibus atris,
Nec tamen aduersis succubuisse malis.
Sic tolerata mihi uix est tolerabilis hostis
Omnia grassantis per mea membra manus.
Sic tolerata lues uix est tolerabilis, atq;
Sæua peregrini militis ira mihi.
Sicq; locustarum uis ingluuiesq; nocentum
Vix toleranda, tamen dissimulata mihi.
Nec tamen ad lachrymas conuersa, leuesq; querelas
Officijs egi non aliena meis.
Nunc animi est erepta mihi sententia constans,
Vix tueor partes nunc malè firma meas.
Quosq; animo gemitus compressi mœsta uirili,
Principis expressit mors mihi sæua meæ.
Heu quid ago infœlix, fatisq; exercita diris,
Accessit nostris uis cumulusq; malis.
Ad Scythicum conuersa polum, septemq; Triones,
Cur inhibes sæuas mors uiolenta manus?
Collimanda tibi sunt isthuc spicula: namq;
Vxor erat Stygio dignior illa Ioue.
Ecquid in inuisas non sumis dira nouercas
Tela, quid inuisas non rapis ipsa socrus?
Vixerit Aonio sic illaudatus Homero
Thersites, uiuat sic sibi quisq; malus.
Omne capax rapit urna caput discrimine nullo,
Nec refert fuerit albus an ater homo.
Omnia dissimili similis Proserpina fato
Eripit, humanum nil miserata genus.

Nec, mihi crede, aliquid mortalibus immortale,
Hac sumus in sola conditione pares.
Cætera Dij meliora tibi Regina dedere,
Quæ sermone libet commemorare breui.
Interrea lachrymæ cessate, grauesq; querelæ,
Et uacet à gemitu fœmina uirq; pio.
Arcessenda procul mihi sunt exordia rerum,
Et series regum longa petenda procul.
Hinc abauos, atauosq; placet, clarosq; parentes,
Et placet à matris ducere stirpe genus.
Gedemine antiquo deducta Megistane proles,
Una fuit Olgird, altera Kestud erat.
Olgirdæ soboles est masculina Iagello,
Qui sacro ablutus postea rore fuit:
Atq; Uladlislaus mutato nomine dictus,
Sarmatiæ tenuit ditia Regna diu.
Filius huic Casimirus erat rex impiger armis,
Qui latè patriam rexit, & auxit humum.
Cui plures natæ, cui sextus masculus hæres,
Sarmatiæ summam qui tenuere diu.
Mentio digna suo de natis tempore fiet,
Natarum series sed referenda prius:
Per quas affini coniuncta Alemania uinclo,
Quam lambit tumidis Rhenus & Ister aquis.
Anna Boguslai est Pomerani principis uxor,
Barbara Saxoniæ nupta puella duci.
Regulus Heduigin Boiorum magnus habebat,
Unde Palatinæ lumina multa domus.
Legnitio Elisabetha duci deducta marito,
Huic genti lumen contulit atq; decus.
Uni nomen erat Sophiæ, quæ nupta dynastæ
Brandenburgensi prole beata fuit.
Cæsaris optandi cui cura est credita genti,
Plena hæc principibus præsulibusq; domus.
Ad fratres redeo, clarissima lumina mundi,
Præcipuè ad patrem Pannonis Anna tuum.
Pannoniæ huic ultro regnum dotale Beatrix
(Grande Beatricis nomen & omen habes)
Obtulit & regni procerum officiosa uoluntas,
Ah quantum est illo regnum habuisse modo?
Rursus Alexandra est Olgirdæ filia nupta
Masouiæ quondam dux Semouite tibi.
Ex quibus Ernesti Cimburgis edita coniunx
Fridricum Imperij protulit alma caput.

Hinc

Hinc socer, hinc prosocer, leuir, hinc charusq; maritus:
Plurimaq; hinc soboles, quod bene uertat, adest.
Nec tibi Moscouiæ gens inficianda niualis,
Ex hoc nobilitas est quoq; clara loco.
Kestudes etenim Olgirdæ germanus, in illam
Insertus gentem multa trophæa tulit.
Hoc patre Vitoldus dux est procreatus, & illo
Lituaniæ princeps tempore magnus erat.
Unica, ni fallor, cui filia tradita Mosco,
Et desponsa duci uixit Anastasia,
Hinc ambo Basilij diuerso tempore, & inde
Ioannes uario tempore uterq; fuit.
Sarmaticum affini non solum limite, uerùm
Sanguinis attingis proximitate genus.
Nec uitio frater dabitur, qui dulce putauit
Pro patria, in patria, cum patriaq; mori.
Triste rudimentum belli, Rex induit arma,
Arma tryocinio non satis apta suo.
Cedite nunc Decij, procul inde facessito Curti:
Rex horum laudes clarus, & huius habet.
Nec laus Elisabethæ auiæ reticenda paternæ,
Qua non nobilior fœmina nata fuit.
Illi Cæsar auus, proauusq;, abauusq;, atauusq;,
Pannoniæ frater rex fuit, atq; parens.
Sarmatiæ coniunx rector, sex ordine nati
Succedunt, tenet hæc nunc quoq; regna nepos.
Coniuge quid potius dicam, uel fratre mariti?
Sarcina uix humeris hæc satis apta meis.
De quibus est dixisse nihil, quàm dicere pauca,
Forsitan & satius conticuisse fuit.
Alter ad occasum populos regit, alter ad ortum,
Et fermè ambobus paret uterq; Polus.
Hoc satis est dixisse mihi: sed dicere plura,
Alterius fuerit grande laboris opus.
Nec capit hos succincta breuisq; angustia chartæ,
Quorum regificas uix capit orbis opes.
Immemor incœpti, tristisq; oblita decori,
Ad natos uenio Sarmatis Anna tuos:
Hic mihi lætitiæ ueniam da Diua licentem,
Erumpunt toto gaudia corde mihi.
Non possum gemitus simulare, grauesq; querelas,
Sit licet incœpto res aliena meo.
Tollite ferales lugubria signa cupressus,
Atq; parentales exequiæ ite procul.

Nectite uictrices circum mea tempora laurus,
Vix memini, si quid flebile passa fui.
Usq; adeò generis spes inclyta, mascula proles
Austriacæ columen me fouet atq; domus.
Vos patrui auspicijs uictricia signa sequuti
Inuisum Christo tollite quæso genus.
Vos patris auspicijs uictricia signa sequuti
Asserite afflictam gnauiter Hungariam.
Conatus equidem nihil hos remorabitur unquam,
Interno impendet nullus ab hoste timor.
Suppositas cineri prunas, flammasq; doloso,
Extinxit uester patruus atq; pater.
Fallor? an à læua fœlici lapsa uolatu
Confirmat uolucris uota precesq; meas?
E' diuerticulo repetendus sermo, nec extra
Propositi metas ire sinendus erit.
Quid referam natas & fœmineum comitatum,
Atq; puellares, numina uera, choros.
Vix totidem ancillæ Reginis sæpe fuere,
Aluo Reginæ quot prodiere tua.
Atq; alias agitat regnandi dira libido,
Nota sed exemplis res odiosa datis:
Sollicitat belli nonnullas cura gerendi,
Præcipuè regnum quo muliebre loci est.
Faustinas aliæ referunt, matremq; Neronis:
Est quoq; cui placeat trux Cleopatra nimis.
At tibi nulla fuit regnandi, nulla minandi,
Nulla extorquendi sæua libido fuit.
Quamuis dotalis sublatæ ad culmina regni
Conditione fuit mens moderata pari.
Tu telas, non tela, nec arma cruenta, nec arces,
Non profecturis ictibus oppositas:
Sed bona tranquillæ curasti commoda pacis,
Irarum fugitans, atq; quietis amans.
Regibus uxores, tot reginisq; maritos,
Atq; orbi dominos te generasse sat est.
Imperitent aliæ præter muliebre decorum,
Te pensis famulas non onerasse patet.
Adde supradictis maternæ stemmata stirpis,
Addeq; Gandalidos clara trophæa domus.
Principe Gandalio tua prodita Vascone mater,
Complures habuit uirgo pudica procos.
Illa Vuladislao tandem desponsa marito,
Transegit uitæ tempora læta suæ.

Tertius exierat sesqui & millesimus annus,
Bisq; decem, Iunij tresq; fuere dies:
Quando ope Lucinæ Genetyllidos implorata,
Anna parens natu est exhilarata tuo.
Imposita est capiti matris, de more, corona,
Bis denis uitam mensibus ante tuam.
Buda fuit natale solum, sed Rhetia nutrix,
Qua fremit alpinis turgidus Oenus aquis.
Cæsaris hic studio est educta sororia tecum,
Nubilis est donec utraq; facta uiro.
Iam me uirtutum uix enumerabilis ordo,
Atq; urget meriti gratia multa tui.
Quid primum mediúm ue loquar? quæ in fine locabo
Ornamenta tuæ rara pudicitiæ?
Ambiguam faciunt & copia & optio mentem,
Nunc placet hæc uirtus, nunc placet illa magis.
Ac ueluti in prato considens uirgo uirenti,
Quà fons muscoso prosilit è lapide.
Nunc uarios molli decerpit pollice flores,
Aut Narcisse tuos, aut Hyacinthe tuos.
Candida luteolis nunc iungit lilia calthis,
Lilia puniceis mista papaueribus.
Nunc uiolas, cythisos, thyma nunc fragrantia carpit,
Purpureas tenero nunc secat ungue rosas.
Attamen in dubio est, non illud, nec magis illud
Eligit, & numero copia maior adest.
Nec quod præponat, nec quod postponat, in arcto
Hæret, & optatis ambigit ipsa suis.
Interea ut dulci sertum mittatur amico
Efficit, ut folio uersicolore siet.
Sic mihi per medias & eunti res & ituro
Corporis, aut animi, fortuitiq; boni:
Anna tuæ nullo dotes sunt ordine dictæ,
Attamen hæc unus singula fascis habet:
Non bene principium posito reperitur in orbe,
Nec finem ductus circulus ullus habet.
Sic tua continuo uirtus stat in ordine certa,
Quæ nullum finem principiumq; tenet:
Digna tamen species regno fuit ista tenendo,
Rege fuit dignus corporis iste decor.
Multus in ore lepos, in corpore multa uenustas,
Maiestas oculis & reuerenda tuis.
Matronale decus, fuco procul atq; colore,
Qualia mentitus inficit ora color.

Multiferi uites laudantur palmitis, & qui
Despositum multo fœnore reddit ager.
Et sterilis ueteri culpata est fœmina lege,
Fertilitas summo semper honore fuit.
Pappia priuatis fuit, & Poppæa timori,
Dicta maritandis lex fuit ordinibus.
Omniparens natura suum de germine nomen
Ducit, & à fœtu dicitur ipsa suo.
Et tu Cæsaridum mater, Regumq;, Ducumq;,
Egregiam laudem fertilitatis habes.
Nam tua ter quina lætata est regia prole,
Immo ego terquina prole beata feror.
Atq; utinam sterilis, quàm sic fœcunda, fuisses,
Iam fueras parta prole beata satis.
Nec moriens Regina mihi damnosa fuisses,
Interitu tantum quod foret absq; tuo.
Namq; aliam pro te moriens Regina dedisti,
Nata tuam interea uixerit illa uicem.
Ac ueluti phœnix de morte renascitur ipsa,
Atq; ipsam sese dum parit, ipsa perit:
Sic tu, cum uiuam sobolem moritura relinquis,
Immortalis eris morte renata tua.
Pertinet ad laudes pietas tua cognita diuis,
Notaq; pro populo sunt pia uota tuo.
Te ueniente die, te decedente precantem,
Certa fides sacris inuigilasse libris.
Acceptam precibus refero, uotisq; salutem:
Quicquid id est quod sum, sum pietate tua.
Ah quoties stricto molitus acinace plagam
Turca, tua nocuit nil mihi abactus ope?
Ah quoties dubij euasi discriminia Martis,
Ploratu ad superos Anna sequestre tuo?
Sic tuus insidias coniunx dominusq; latentes,
Atq; hoc uitauit certa pericla modo:
Imperij rebus dum consulit, & uagus illac,
Nunc hac suspectis itq; reditq; uijs.
Vel dum uectus equo salebras, perq; inuia tesqua,
Obuius horribili non timet ire feræ.
Dij superi nostrum seruate ante omnia Regem,
Vitaq; principibus, gloria sitq; meis.
Non superos tantum, sed flectere docta fuisti
Humanos etiam supplice uoce Ioues.
Ah quoties meritæ fecisti ignoscere culpæ
Commotum iusta cum ratione uirum?

Pro miseris nullas oratrix passa repulsas,
Nec pro supplicibus ambitiosa reis.
Regia sic fratrem, sic placat Iuno maritum,
Iam iam missurum tela trisulca Iouem.
Sic complexa trucem mollit Venus alma Gradiuum,
Atq; iras reprimit deliciosa graues
Carceris atq; aliquis tetro squalore, situq;,
Et pressus manicis compedibusq; diu,
Quærit opem Regina tuam defuncta, precesq;,
Atq; operam expectat nunc quoq; diua tuam.
Dotibus ingenij fueras quoq; prædita multis,
Quas ingens fuerit enumerasse labor.
Nec socialis amor mihi, commemoranda fidesq;,
Non erga dominum mutua cura tuum.
Frigora, nec glacies, non æstus solstitiales,
Non nix, non pluuiæ, non lutulenta uia,
Non grauis autumnus, non nimbi, non grauis Auster,
Quæq; æstas oculis pulueruIenta nocet,
Te domino auulsere, nec auulsere marito,
Abstraxere uiro fata sed atra tuo.
Non mihi Penelopes studium, non iactet amorem,
In laudes semper Græcia prona suas:
Nec tibi præstiterit regi desponsa Pheræo,
Viua maritali quæ tumulata rogo est.
Hactenus est series rerum libata tuarum,
Qua pote luce fuit, qua breuitate pote.
Sed breuius dicam Reginæ Epicedion Annæ:
Virtutum est isto sub tumulo cumulus.
Vos autem extinctæ postremos reddite honores,
Grataq; legitimis soluite iusta modis.

LEGATIONES D. SIGISMVNDI LIBERI Baronis in Herberstain, &c.

OCcasus, mediusq; dies, septentrio, & ortus,
Sunt peragrata solo, sunt peragrata salo.
Principibus mandata fero dum maxima regum,
Vectus equo, rheda, siue rota, atq; rate.
Luduicum ad regem misso, Solymumq; tyrannum
Perlustrata rota est Pannonia, atq; rate.
Cæsaris orator ad regem Maxmiliani
In Daniam celeri sum quoq; uectus equo.
Austriacæ missu regionis per mare sæuum
Hesperiæ mihi sunt regna petita rate.
Sauromatas eadem uexit me rheda ad utrosq;,
Per niue conspersas inuiolata uias.

I. L. Brassicanus.

COLLOQVIVM SIGISMVNDI & Mortis.

MORS.

Tultæ hominum mentes, & famæ finis & æui
Oblitæ, longamq; ausæ expectare salutem:
Vos quid olympiadas, quid plurima lustra, quid annos
Innumeros, seramq; iuuat sperare senectam?
Si uitam fata impediunt, cursumq; recusant,
Arbitrioq; meo semper mortalibus ægra
Parcarumq; dies, & uis suprema propinquat.
Quæ uobis tandem uiuendi tanta uoluptas?
Quæ cura, & nebulam & uentos obtendere inanes
Fortunæ, imperioq; meo? uirtutis imago
Quæ uos, quæ miseri, subijt? si uestra labores
Per uarios, uariasq; uices, per tela, per hostes,
Tam citò in æternam clauduntur lumina noctem:
Desinite heu miseri his animis præsumere uitam,
Cum nec fatorum leges, nec tempora nostis,
Nostis at incerti ad mœstos concedere Manes.

SIGIS. *Alta tua hæc mens Mors, iam me alta silentia cogit*
Rumpere, & acceptum uerbis uulgare dolorem:
Victus enim dictisq; tuis, animoq; superbo,
Hoc unum quæro: quæ nunc te insania uertit,
Quò mentemq; oculosq; refers? mortalibus ista
Quæ causa obijcere (oro) fuit, non antè rogatam,
Non antè admissam humanos expendere casus?
Si te uita breuis, nostra atq; incommoda tangunt,
Quid tibi nobiscum commune est? Tu Dea forsan,
Nos homines sumus, & te negligimus, tuaq; omnia:
Ergo quid adfectas, frustra & cunctaris? inanem
Aut si hanc fortè geris nostri, Dea perfida, curam,
Cur, cum fata tuo arbitrio stant atq; reguntur,
(Prout toties dicis, uerbisq; frequentibus effers)
Cur, inquam, grauia ista pati mala nos sinis? æquum
Certè esset, nobis te tanto impensius omni
Consulere auxilio, quanto uiolentius atris
Expositi fatis, aduersa opera atq; labores
Condimus, & partes toties cunctamur in omnes.
Sed uideo te posse parum, tua numina posse
Contra alia aut nihil: aut tantum, quantum ipsa uoluntas
Imperiumq; Iouis concedit: cuius honorem,
Cuius fortunam comitamur, ut omnibus idem
Aut æquus fieret, ferretq; nouissima uitæ
Præmia, & optatas sineret contingere sedes.
Imò etiam debes, tu Mors sæuissima, grates

Non paruas certè nobis mortalibus, in nos
Ius quòd habes. nam te nihil immortalia curant
Numina, rideris sed cœlo expulsa sereno:
Unde nisi has terras, quas nunc crudelis oberras,
Venisses, Stygios habitares spreta paludes.
MORS. Cui uoci laxata uia est? quis inania uerba
Dat? me huc atq; illuc circumfero, neminem at usquam
Conspicio: dictu mirabile, Iuppiter audi,
Non impunè feret quisquis mea numina spernit.
Fluctuat ira mihi in toto iam pectore, uinci
Nec digna hoc telo, his donec satiabitur armis.
SIGIS. Huc conuerte oculos, aciem conuerte ferocem:
Hic maneo immotus, tua nec metuo obuia corda
His furijs, nihil hæc me uisq; minæq; mouebunt:
Expedias quæcunque cupis, certare paratus
Sum tecum, & dubiam uitæ tentare palæstram.
MORS. Tú ne hic Sigismunde manes? Sismunde lacessis
Me tú n' impauidus? quæ obsecro causa coëgit
Te in tantam temerè mecum descendere arenam?
Magnum aliquid fortasse aliquis tibi dixit, & esse
Vim uerbo hanc credis, teq; inter nubila condis:
Caniciemq; tibi, longos promittis & annos.
Ventum ad supremum est, nunc nunc tua fata nisi obstent,
Ni mora præsentis tibi producatur honoris,
Utúe æques atauos, uel auos: patris úe senectam,
Et sera æterno commendes nomina mundo.
SIGIS. Causa fuit, tua non toleranda superbia, mensq;
Alta mea æthereum qua possum scandere olympum,
Atque immortali superos contingere mente:
Depositis nempe exuuijs mortalibus, in quas
Soli est imperium tibi: nec quod tu improba posthac
Obijcias mihi erit (quæ me finxisse senectam
Nugaris) cum supra homines, supra ire uidebis
Me uirtute mea & pietate Deos: mihi certa
Nec quoq; longæuæ prætendes tempora uitæ.
Nam non solum atauos, & auos, patrisq; senectam
Aequabo, sed uel Pylios superabimus annos.
MORS. Tu ulterius modò noli auidos extendere cursus:
Si potes, in facies tu te Sismunde uel omnes
Verte, & finge quod arte potes, uirtute quod ipsa,
Alto animoq; potes: te credas æthera pennis
Posse sequi, clausumq; solo te condere posse:
Non tamen effugies mea tela, measq; sagittas:
Nec quod nunc quassas caput, amplius inde mouebis:

Nec miseram huc illuc uocem, & tua lumina flectes:
Scilicet egregia prostratus falce iacebis,
Egregius certè tantis uirtutibus heros.

SIGIS. Oro meæ noli uirtuti illudere, turpis
O Dea: non tu me, sed Diuûm numina terrent,
Dextráq; magna Iouis: quæ me tamen ipsa relictis
Defensum exuuijs dabit, & me in gaudia ducet:
Ut sic nec iaceam, nec tu quid iuris haberes
In me, animumq; meum, quamuis inuita repugnes.

MORS. Nunc me fata tuæ mandare silentia linguæ
Fata uetant: sed tempus erit, quo hæc sponte subibis,
Atq; animum uocemq; tuam intra nubila coges,
Prostratusq; meo prostratus iure iacebis.

SIGIS. O Mors, incœptum frustra submitte furorem:
Non ego, non per uim, non per tua iura iacebo,
Verùm istæ exuuiæ nostræ, corpusq; caducum.

MORS. Hoc igitur non est, ô Sigismunde, iacere?
Non est hoc, tristes comitari Manibus umbras?
Dic age, quo pacto hoc supremum munus obibis?

SIGIS. Non alio, quàm quo Diuos insana fateris,
In tua concludi crudelia funera nunquam
Posse, nec imponi in crates & triste pheretrum.

MORS. Cur, si te Diuum sublimi nomine ponis,
Corporis exuuias deponas, maximus æuo
Sic fies, sic ad superos præstantior ibis.

SIGIS. Non ego me Diuum facio, quid perfida captas?
Sed facio, Diuos etiam quòd laudibus æquem,
Cum post fata meæ uiuet mens inclyta uitæ.

MORS. Quam suprema putas quæso post funera mentem?
Quam uitam, laudesq; facis? si cuncta peribunt
Tecum, & nulla tui pars iam restabit in orbe.

SIGIS. Funera quid sanctæ mentiris inania mentis,
Stulta? quid æternam fingis cum corpore uitam
Occidere, & nullos famæ superesse triumphos?

MORS. Blandiris, Sismunde, tibi. uerissima sed sint
Quæ asseris: & quid te post fata extrema iuuabunt?
Nullus apud Manes est sensus, nulla uoluptas.

SIGIS. Viuam ego apud superos, nec me uirtutibus auctum
Auferet atra dies. Manes transibit ad imos
Fama etiam mea, fama amplum uulgata per orbem.

MORS. Famæ huius toties omnes effundis habenas,
Et te obtentu eius nullo discrimine inumbras:
Dic ergo, dignum quid fama & laude relinques?

SIGIS. Ne qua meis esset dictis mora, suspice mentem

Ingeniumq; meum uirtutes suspice, clarum
Atq; aduerte genus, quo ducat origine nomen:
Qua fuerim taceo puer indole, qualis in armis,
Qualis eram studijs celeri maturior æuo,
Hoc referunt, referentq; mea illa opera atq; labores,
Quos ego nocturnaq; manu, uersoq; diurna,
Post tot emensas terras, maria alta, potentes
Post tot terrarum dominos, tot regna, tot urbes
Conspectas, charis immunis factus amicis.
Nunc autem fœlix æuo confectus, inermis,
Diua tibi hoc referam, partim meminisse, beatam
Hanc mihi dum uitamq; Deus, uirtusq; dedissent,
Me Austriacæ & partim uidisse domus dominos sex,
Quîs ego cumq; atauis, & auis, & patre solebam,
Et soleo officia & magnos præstare labores.
Hæc si facta meæ famæ bene conscia ueri
Aspicies, mox in melius tua dicta reflectes.

MORS. Per te, per qui te talem genuêre parentes,
Vir clara generose domo, hæc solatia uitæ
Quid prodesse tuæ poterint, si mittet ad imos
Te mea, te cunctis spoliatum dextera, manes?
Unde auscultandi dabitur tibi nulla facultas,
Seu bona seu mala erit tua fama: sed inter & umbras
Et manes medius, mutus surdusq; sedebis.

SIGIS. Tantum erit, à nostro hanc spoliari numine uitam,
Quanta esset fatuæ dementia credere morti,
Aeternam extinguant quòd debita funera mentem:
Qua nunquam auditum est homines cecidisse peremtos.
Illi igitur pereant, pereant qui talia credunt.
Contra ego uiuendo uincam mea fata, superstes
Et longum meritisq; meis, generiq; meorum,
Virtutis sortisq; locum, & noua nomina quæram:
Tuq; meo exemplo sic uitam quære uiator.

FINIS.

Elisabeth, Sigis. 2. Pol. Regis, Mag. D. Lithuan. Maximilianus rex Bohemiæ, Archidux Austriæ. Anna, Alberti D. Bauariæ. Ferdinandus Archidux Austriæ. Maria, Guilibelmi Ducis Iuliacen. & Cliuen. Magdalena, Katharina, Regina Poloniæ. Eleonora, Margareta, Ioannes, Barbara, Carolus, Archid. Aust. Vrsula, Elena, Ioanna.

Heduigis, Ioachimi Electoris Brandenburg. Isabella, Ioannis Regis Hungariæ. Sophia, Anna, Katharina, Sigismundus 2. Pol. Rex, magnus Dux Lithuaniæ.

Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex. Anna Ferdinandi Rom. Hung. & Bohem. Regis, &c.

Carolus V. Rom. Imp. Hispaniarum Rex. Ferdinandus Rom. Hung. & Boh. Rex, Archidux Austriæ.

Ioannes Albertus Rex Polon. mag. dux Lith. Alexander Polon. Rex, mag. Dux Lithuan. Fridericus Cardinalis. Casimirus Canonisatus. Sigismundus primus Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ. Vladislaus Rex Hũg. & Bohe. Heduigis Georgij Bauar. D. Sophia Friderici Marchionis Brandenb. Anna Boguslai Du. Pomeran. Barbara Georgij Ducis Saxoniæ. Elisabeth Friderici D. Ligni.

Philippus rex Hisp. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ.

Maximilianus E. R. Imp. Arch. Aust.

Fridericus III. Ro. Imp. Archid. Aust.

Cimburgis filia Semouiti, Arnesti Archiducis Aust. uxor

Alexandra filia Olgirdi, soror Iagellonis, Semouiti Ducis Masouiæ uxor.

Ladislaus Rex Hungariæ & Bohemiæ, Archidux Austriæ.

Casimirus Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ. Elisabeth uxor Casimiri, Alberti Rom. Imp. filia.

Elisabeth filia Sigismundi Imperatoris, Alberti Rom. Hung. & Bohem. Regis, Archiducis Aust.

Sigismũdus Rom. Imp. Hung. & Bohem. Rex.

Carolus IIII. Ro. Imp. Bohemiæ Rex.

Ioannes Rex Bohemiæ.

Henricus VII. Rom. Imp. Dux Lucenburg.

Iagello, idem Vladislaus, Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ.

Olgird magnus Dux Lithuaniæ.

Ioannes magnus Dux Moscouiæ.

Vuasilius rex & dominus totius Rußiæ, Dux Moscouiæ.

Ioannes dominus totius Rußiæ, magnus Dux Mosc.

Vuasilius mag. Dux Moscouiæ.

Anastasia Vitoldi filia, Vuasilij mag. D. Mosco. uxor.

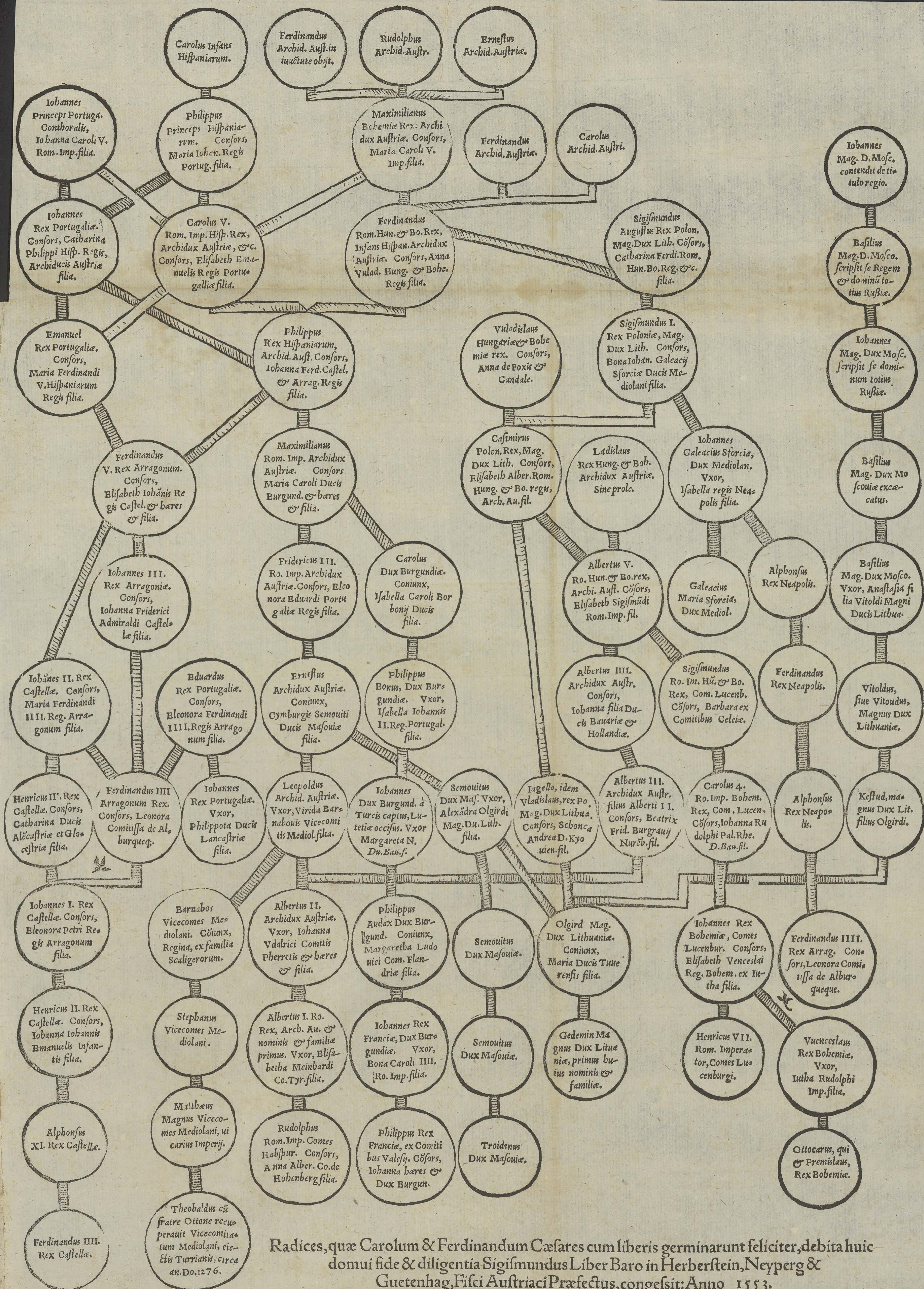
Vitoldus mag. dux Lithuaniæ.

Kestud magnus Dux Lithuaniæ.

Gedemin Magnus Dux Lithuaniæ.

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN Herberstain, Neipperg & Guttenhag, Doctori Ioanni Ludouico Brasſicano, compatri suo.

Hanc tibi arborem ex opacis Moscouiæ, Lithuaniæ & Poloniæ syluis affero: ut fructus, quos Christiano orbi protulerit, tu in lucem producas.

Radices, quæ Carolum & Ferdinandum Cæsares cum liberis germinarunt feliciter, debita huic domui fide & diligentia Sigismundus Liber Baro in Herberstein, Neyperg & Guetenhag, Fisci Austriaci Præfectus, congesit: Anno 1553.

RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM INDEX.

Barmai

C

Loschitzi

Proscouuitza

Slata

V

INDEX.

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI,
Anno Salutis humanæ M. D. L V I.
Mense Augusto.

Constat
Chronica Pol. 2 fl. 9 gr.
Moscoviticum 24 gr.

Konserwacja oprawy
1990r. - BJ

